ISSN 2985-0029 (Print)
ISSN 2985-0037 (Online)
DOI: 10.14456/phdssj

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

วารสาร
ดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
Ph.D. in Social Sciences Journal

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2568

เจ้าของวารสาร
สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Doctor of Philosophy in Social Sciences Association Ramkhamhaeng University
Website: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj Email: phd-ru@hotmail.com

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

นโยบายข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อและที่อยู่อีเมล หรือข้อมูลส่วนบุคคล ที่กรอกในเว็บไซต์วารสารนี้
จะใช้สำหรับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในงานวารสารเท่านั้นและจะไม่เปิดเผย
เพื่อวัตถุประสงค์ในกิจกรรมอื่น ๆ หรือให้กับบุคคลหรือหน่วยงานอื่นใดทราบ

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
Ph.D. in Social Sciences Journal

วัตถุประสงค์

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือด้านสังคมศาสตร์

ชื่อวารสาร

ภาษาไทย : วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
ภาษาอังกฤษ : Ph.D. in Social Sciences Journal
Website : https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj

ขอบเขต

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ จะตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาการศึกษา นิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ และสังคมศาสตร์ทั่วไป

กำหนด

1. ตีพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)
2. การสมัครสมาชิก สามารถสมัครได้ที่ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj

เจ้าของ : สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หมายเหตุ

บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในกรณีการทำวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยต้องผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และนำหลักฐานมาแสดง

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์ รักษาราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ สุขสมัย สุทธิบดี ผู้อำนวยการโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์
นาวาอากาศเอก ดร.อัมพร เพ็ชราช อดีตนายกสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ดร.สมศักดิ์ โตรักษา อดีตนายกสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยฤทธิ์ ทองรอด วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ประเทศไทย

รองบรรณาธิการ

ดร.ดาราพร คงจา สมาคมศิษย์เก่าพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข, ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ลักษมี งามมีศรี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล รัตนไพจิตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจิกาญจน์ สานนท์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย
ดร.ฐานริณทร์ หาญเกียรติวงศ์ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ประเทศไทย
ดร.ศฤงคาร คล้ายแขก สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
นายวรวุธ ลีลานภาศักดิ์ สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

สถานที่พิมพ์

สำนักพิมพ์ บัดดี้ ครีเอชั่น
40/315 หมู่ 11 ต.บางแม่นาง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140

บทบรรณาธิการ

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 15 ฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นปีที่ทุกวารสารต้องเริ่มต้นใหม่ในการประเมินคุณภาพของวารสารจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มใด ทำให้รอบปีที่ผ่านมาทางกองบรรณาธิการต้องเข้มงวดในการดำเนินการในทุกขั้นตอนให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ทำให้บทความที่ไม่มีคุณภาพและไม่อยู่ในรูปแบบที่ถูกต้องของวารสารดุษฎีฯ กองบรรณาธิการต้องปฏิเสธบทความดังกล่าวออกไป เพื่อให้วารสารอยู่ในเกณฑ์ดี และเป็นหลักประกันให้สมาชิก และผู้สนใจทั่วไปได้มีวารสารที่มีคุณภาพอีกเล่มหนึ่งที่ทุกท่านพิจารณาส่งบทความเข้ามาเผยแพร่ในโอกาสข้างหน้า

ขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ประเมินบทความอย่างเคร่งครัด มีการแนะนำ แก้ไข เพิ่มเติม เพื่อให้บทความมีคุณภาพดียิ่งขึ้น จากการทำงานอย่างหนักในทุกส่วนของวารสาร ทำให้ผลการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI รอบที่ 5 พ.ศ. 2568-2572 ซึ่งวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้รับการรับรองเป็นวารสารกลุ่มที่ 1 โดยได้ให้การรับรองคุณภาพวารสาร ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572 เป็นต้นไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยฤทธิ์ ทองรอด
บรรณาธิการวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

สารบัญ

บทความวิชาการ

ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการป้องกันและปราบปราม องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ 1
มนัญญา จันทรังษี, ปิยะนุช เงินคล้าย, ปิยะ อุทาโย

แนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง 13
พิชญ์สินี วงษ์กาวิน, เชาวฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์, สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์

กลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ 26
ภริศฑ์ชาภ์ ชดช้อย, ฐิตาภรณ์ สินจรูญศักดิ์

บทความวิจัย

HAPPINESS Model (9 สุขสูงวัย) ตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย 40
ปิยะวัฒน์ เจริญศักดิ์, ปัทพร สุคนธมาน

การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 58
จิณอนันชญา สายอรุณธวัฒน์, พัด ลวางกูร, นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, กฤติธี ศรีเกตุ

ผลกระทบของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และบุพปัจจัยที่มีผลต่อผลประกอบการของกิจการ 70
ชมภูนุช ยิ้มนิล, นรพล จินันท์เดช, ประยงค์ มีใจซื่อ

การเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่ลูกเป็นบุคคลพิการโดยการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม 85
ธิณัฐสิริน ศรีชุมพล, พัชราภรณ์ ศรีสวัสดิ์, ครรชิต แสนอุบล

แนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี 100
บุญวณิช บุญวริชชนานันท์, สุวารีย์ ศรีปูณะ, ประภาพร ชุลีลัง, ผมหอม เชิดโกทา, ประเสริฐ เหล่าบุศอนันต์

นโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 117
อำนวย ทองโปร่ง, จรัสพงศ์ คลังกรณ์

แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน 132
ชิดชม กุลโนนแดง, พภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุล

สารบัญ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา 147
วิมลรัตน์ ศรีรัตนกูล, วนิดา พิมพ์โคตร

การวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 162
อรอนงค์ โฆษิตพิพัฒน์

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 176
วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย, ภคมน โภคะธีรกุล, สุภามาศ สนิทประชากร

การพัฒนาชุมชนต้นแบบสำหรับการวางแผนทางการเงินเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 194
ขวัญนรี กล้าปราบโจร, ฐิติพร พระโพธิ์

ปัญหาการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล 206
ชัดชัย กลั่นความดี, นพพรศิริ กฤษพชร

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ 221
สิทธิพร บุญคุ้ม, สิรวิชญ์ พันธ์เพชรกุล

ความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วม ความเปราะบางและการปรับตัวของครัวเรือน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 238
สุญาดา โสรธร, วนารัตน์ กรอิสรานุกูล

ปัญหาการดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชกำหนดการประมง พุทธศักราช 2558 ที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ กรณีศึกษาบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้า ออกเรือประมงพาณิชย์ 258
กมลภัทร ลิ้มประเสริฐ, จิรวุฒิ ลิปิพันธ์, ดลนภา นันทวโรไพร

แนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย 273
เจนิตา จันทรานนท์, ธัญญรัตน์ คำเพราะ, วราภรณ์ เต็มแก้ว

อิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย 290
มงคล วิมลรัตน์, ชัยธนัตถ์กร ภวิศพิริยะกฤติ, พิมพ์พลอย ธีรสถิตธรรม

DOI: 10.14456/phdssj.2025.1

Received:	July	26, 2024
Revised:	November	1, 2024
Accepted:	February	26, 2025

ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

มนัญญา จันทรังษี[1] ปิยะนุช เงินคล้าย[2] ปิยะ อุทาโย[3]

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐตามข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 โดยนำ 3 แนวคิดมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดโลกาภิวัตน์ แนวคิดอาชญากรรมข้ามชาติ และแนวคิดการทำงานเป็นทีม

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ประกอบด้วย (1) ปัญหาจากข้อบังคับของกฎหมาย (2) ปัญหาจากนโยบายของรัฐ (3) ปัญหาภายในของแต่ละหน่วยงาน (4) ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ และ (5) ปัญหาจากการปฏิบัติงานร่วมกัน การวิเคราะห์นี้เสนอแนะให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐควรกำหนดหน้าที่การงานของแต่ละส่วนงานให้ชัดเจน เพื่อง่ายต่อการประสานงานและไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่ประสานงาน อีกทั้งภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องให้แต่ละหน่วยงานอย่างเพียงพอ เพื่อให้แต่ละหน่วยงานสามารถดำเนินการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น อันเป็นการช่วยการป้องปรามและลดการขยายตัวอาชญากรรมข้ามชาติที่จะเกิดขึ้นภายในประเทศ

คำสำคัญ: ข้อตกลง; หน่วยงานของรัฐ; การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ; องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ; การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: p19_chan@hotmail.com
[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
[3] สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

Problem of Cooperation Among Government Agencies in the Prevention and Suppression of Transnational Organized Crime

Mananya Chantarangsi[1] Piyanush Ngernklay[2] Piya Uthayo[3]

Abstract

This academic article aims to analyze problems and obstacles in coordination between government agencies according to the Memorandum of Understanding on the Performance of Duties in government agencies under the Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556. By using 3 theoretical concepts as guidelines for analysis including the concept of globalization, the concept of transnational crimes and the concept of teamwork.

Findings are as follows: the problems in cooperation between government agencies in preventing and suppressing transnational criminal organizations include (1) problems from legal regulations (2) problems from government policy (3) internal problems of each department (4) problems from officials and (5) problems from cooperation between government agencies. This analysis suggests that the operations of government agencies should clearly define the duties of each department for uncomplicated coordination and not duplication with coordinating agencies. In addition, the government should provide sufficient budget to support operations to each agency that each agency can take concrete steps to prevent and suppress transnational crime organization. This can assist to prevent and reduce the expanding transnational crime organization that will occur within the country.

Keywords: Memorandum of Understanding; Government Agencies; Coordination of Government Agencies; Transnational Criminal Organizations; Prevention and Suppression of Transnational Crimes

Type of Article: Academic Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Political Science, Ramkhamhaeng University
282 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: p19_chan@hotmail.com
[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
[3] Royal Thai Police

บทนำ

อาชญากรรมข้ามชาติเป็นอาชญากรรมที่มีลักษณะเกิดผลกระทบกับประเทศตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไป และรูปแบบของการก่ออาชญากรรมข้ามชาติส่วนใหญ่จะมีความสลับซับซ้อน ทำเป็นขบวนการ ใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลายและมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามากระทำความผิดมากขึ้น ทำให้เป็นการยากที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายจะสามารถดำเนินการสืบสวนจับกุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดทำข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นการทำความตกลงร่วมกันระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมการปกครอง สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และเรียกหน่วยงานเหล่านี้ว่า “หน่วยงานของรัฐ” (Office of the Attorney General, 2013)

ข้อตกลงฉบับข้างต้นจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ให้หน่วยงานของรัฐให้ความร่วมมือในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดประชุม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ รับฟังปัญหาอุปสรรค วางระบบหรือแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพและเสริมสร้างองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน โดยให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีหน่วยประสานงานเพื่อประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (“Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556,” 2013) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับพบว่าหน่วยประสานงานที่จัดตั้งขึ้นในสังกัดหน่วยงานของรัฐตามข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นองค์กรที่สำคัญในการประสานการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติยังดำเนินงาน ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติมากเท่าที่ควร (Tammakulvich & Chokprajakchat, 2021) ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐตามข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดโลกาภิวัตน์

การเคลื่อนตัวหรือการพัฒนาของทุนในระดับโลกเริ่มมาตั้งแต่ประมาณศตวรรษที่ 15-16 เมื่อยุโรปเกิดการปฏิวัติทางการค้านำไปสู่การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระหว่างกัน และนี่คือที่มาของสิ่งที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” (globalization) สรุปหรือนิยามได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลก ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของบริบทความมั่นคงข้ามพรมแดน ก่อให้เกิดความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทำให้โลกหดแคบเกิดความเปลี่ยนแปลงเรื่องเวลาและพื้นที่ ส่งผลให้ข่าวสาร ผู้คน สินค้า เข้าถึงทุกแห่งหนได้อย่างรวดเร็ว (Youchang, 2012)

ความเปลี่ยนแปลงของบริบทความมั่นคงข้ามพรมแดนส่งผลอีกประการในสังคม คือ การเคลื่อนตัวของภัยคุกคามข้ามชาติในปัจจุบันได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วตามสภาวะโลกาภิวัตน์ (Tammakulvich & Chokprajakchat, 2021) ส่งผลให้การก่ออาชญากรรมข้ามชาติทำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น มีการพัฒนาเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวข้อง ภัยคุกคามข้ามชาติได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และความมั่นคงของชาติโดยรวม (Tammakulvich & Chokprajakchat, 2021)

แนวคิดอาชญากรรมข้ามชาติ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 มาตรา 3 ระบุว่า “องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” (transnational crimes) หมายความว่า องค์กรอาชญากรรมที่มีการกระทำความผิด ซึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (1) ความผิดที่กระทำในเขตแดนของรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐ (2) ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่ง แต่การตระเตรียม การวางแผน การสั่งการ การสนับสนุนหรือการควบคุมการกระทำความผิดได้กระทำในอีกรัฐหนึ่ง (3) ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่ง แต่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมที่มีการกระทำความผิดมากกว่าหนึ่งรัฐ และ (4) ความผิดที่กระทำในรัฐหนึ่งแต่ผลของการกระทำที่สำคัญเกิดขึ้นในอีกรัฐหนึ่ง (“Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556,” 2013)

องค์การสหประชาชาติแบ่งอาชญากรรมข้ามชาติออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ (Chitsawang, Chitsawang, & Anusiri, 2015)

1. การค้ายาเสพติด (drug trafficking) การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นปัญหาที่ร้ายแรงมากประเทศที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนาจำเป็นต้องเผชิญ ความต้องการยาเป็นจำนวนมาก ๆ ในระดับโลกเปิดโอกาสอย่างกว้างขวางสำหรับพวกค้ายาที่ผิดกฎหมายทำให้ได้ประโยชน์มากมาย มีองค์การอาชญากรรมในหลายทวีปเข้าไปเกี่ยวข้องและกลุ่มอาชญากรเหล่านี้ได้สร้างปัญหามากมายให้กับประเทศ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้บ่อนทำลายความมั่นคงของครอบครัวมีผลกระทบที่ร้ายแรงต่อการใช้ชีวิตประจำวันและเกิดผลระยะยาวต่อเยาวชนของประเทศ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม การไม่เคารพกฎหมาย ไม่เคารพสถาบันทางสังคม ก่อให้เกิดอาชญากรรมขั้นพื้นฐานและความรุนแรงในระดับสูงจากการที่ต้องหาเงินมาซื้อยาเสพติดและการต่อสู้กันของกลุ่มค้ายาเสพติดเพื่อครอบงำวงการค้ายาเสพติด

2. การลักลอบนำชาวต่างชาติเข้าประเทศ (alien smuggling) เป็นปัญหาระดับโลกที่เกิดขึ้นเร็วมาก ปัจจัยหลักที่ทำให้มีการลักลอบนำชาวต่างชาติเข้าประเทศ สามารถแยกได้เป็น 2 อย่าง คือ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ความยากจน การขาดโอกาสในการมีงานทำ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมหายไป การขาดการศึกษา ฐานะอันต่ำต้อยของผู้หญิง ครอบครัวล้มเหลว ผู้ทำการผลักดันมีจำนวนมาก ผู้ที่เคยอพยพเข้าไปอยู่ในประเทศอื่น ๆ กลับมาเล่าเรื่องที่เกินความเป็นจริง ความวุ่นวายภายในประเทศ การสู้รบกันภายในประเทศ และความหายนะอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ปัจจัยดึงดูด ได้แก่ มีรายได้มาก โอกาสในการมีงานทำมีมาก เป็นสังคมทันสมัย มีช่องทางเข้าออกได้สะดวก มีการจัดทำวิธีอพยพหลบหนีไว้เป็นอย่างดี มีคนชาติเดียวกันปรากฏอยู่ ความเจริญด้านต่าง ๆ ทำให้โลกแคบลง ผู้คนเดินทางข้ามประเทศได้สะดวกขึ้น มีองค์กรอาชญากรรมที่คอยล่าเหยื่อที่ยอมจำนนต่อการอพยพ และเป็นโชคร้ายอย่างหนึ่งของชาวโลกที่ระบบกฎหมายในปัจจุบันยังเน้นเรื่องผู้อพยพเข้าเมืองที่ผิดกฎหมายมากกว่าผู้ลักลอบนำคนเข้าเมือง ทว่าการแก้ปัญหาเรื่องนี้เป็นความรับผิดชอบของทุกประเทศที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง

3. การฟอกเงิน (money laundering) คือ กระบวนการนำเงินที่ได้จากการประกอบอาชญากรรมซ่อนเร้น การได้มาทางที่ผิดกฎหมาย คำนิยามของการฟอกเงินซึ่งรับรู้กันทั่วไป ก็คือ การทำเงินสกปรกให้กลายเป็นเงินสะอาด วัตถุประสงค์ของผู้ฟอกเงินก็เพื่อปกปิดแหล่งที่มาของเงินที่ผิดกฎหมาย เพื่อจะได้นำมาใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายต่อไป การฟอกเงินสามารถกระทำได้โดยหาแหล่งที่จะรับแลกเปลี่ยนเงิน ณ ที่ซึ่งมีการควบคุมน้อยที่สุด การฟอกเงินถือเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในการกระทำความผิดเพราะเป็นการกระทำที่มีอิทธิพลเหนือการกระทำด้านอื่น ๆ ไม่อาจจะตัดขาดจากการกระทำแบบอื่น ๆ ของการประกอบอาชญากรรมได้ อาชญากรรมข้ามชาตินานาชนิดต้องอาศัยการฟอกเงินจากประเทศต่าง ๆ มากมายเพื่อทำให้เงินที่ได้มาเป็นเงินที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป ระบบธนาคารในต่างประเทศหรือแหล่งที่มีความอ่อนแอในการบังคับใช้กฎหมายเป็นที่ซึ่งอาชญากรรมระหว่างประเทศถวิลหาเพื่อการฟอกเงินที่ได้มาโดยผิดกฎหมาย นอกจากนั้น พวกอาชญากรยังหาประโยชน์ด้วยการคอร์รัปชั่นในส่วนต่าง ๆ ของแหล่งฝากเงิน ทั้งการนำเงินเข้าสู่ระบบธนาคารและการขัดขวางการสืบสวน สอบสวน กิจกรรมของการได้เงินมาโดยผิดกฎหมาย

4. การฉ้อโกงทางด้านการเงิน (financial fraud) การฉ้อโกงเงินมีอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ เนื่องจากองค์การอาชญากรรมหาประโยชน์จากข้อมูลทางด้านการเงินทั้งของส่วนบุคคลและของบริษัทได้มากมาย เพราะข้อมูลในเรื่องดังกล่าวมีอยู่ทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยใช้เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก เปิดโอกาสให้อาชญากรรมข้ามชาติเข้าถึงข้อมูลลับได้ และสามารถใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในเครือข่ายของการโกงและการเคลื่อนย้ายเงินที่ผิดกฎหมายจากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

5. การฉ้อโกงธนาคาร และการขู่เข็ญธนาคารและสถาบันการเงินระหว่างประเทศ (bank fraud and threats to international banks and financial institutions) การที่อาชญากรรมข้ามชาติใช้ธนาคารและสถาบันการเงินระหว่างประเทศเพื่อทำการฟอกเงิน ทำธุรกรรมทางการเงินที่ผิดกฎหมายหรือการโกงทางด้านการเงิน สามารถทำลายความน่าเชื่อถือของสถาบันการเงินได้ และจะมีผลกระทบต่อระบบการเงินระหว่างประเทศ สถาบันการเงินจำเป็นจะต้องอาศัยความน่าเชื่อถือในการทำธุรกรรมทางการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งมีทั้งการให้กู้ยืมเงินและการลงทุน การโอนเงินจำนวนมาก ๆ การจัดการหุ้น หากสถาบันการเงินขนาดใหญ่ ๆ แห่งหนึ่งแห่งใดต้องล้มเหลวในการประกอบกิจดังกล่าวก็จะกระทบต่อตลาดโลก ข้อกล่าวหาที่ว่าสถาบันการเงินได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรม ทำให้เกิดการอ้างได้ว่าการให้บริการและการทำธุรกิจมีการคอรัปชั่นเข้ามาเกี่ยวข้องจะมีผลให้ผู้ลงทุนและลูกค้าลดลง

6. การปลอมธนบัตร (currency counterfeiting) การปลอมธนบัตรของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ เป็นปัญหาที่มีมานานแล้ว ทั้งนี้ เป็นผลมาจากเทคโนโลยีในการลอกเลียนและเทคโนโลยีในการผลิตได้รับการพัฒนามากขึ้น

7. อาชญากรรมข้ามชาติที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (transnational crimes involving intellectual property) การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและง่ายดายเพราะความเจริญของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ตำรา วิดีทัศน์ เสียงเพลง การออกแบบ ตลอดทั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถลอกเลียนได้อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน การกระทำความผิดดังกล่าวจะไม่ส่งเสริมให้เกิดการประดิษฐ์และการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ทำให้บรรดาศิลปินหรือนักออกแบบถอยห่างออกไปจากงานที่ตนชอบ

8. การคอรัปชันและการทำผิดทางธุรกิจ (corruption and criminal business practices) เป็นที่ยอมรับกันอย่างชัดเจนในระดับระหว่างประเทศว่าการคอรัปชั่นทำให้สถาบันประชาธิปไตยและการบริหารรัฐกิจอ่อนแอลง บ่อนทำลายการบริหารที่ดี บ่อนทำลายความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคม ขัดขวางความเจริญทางเศรษฐกิจและทางสังคม ทำความเสียหายทางศีลธรรม ผลเกี่ยวเนื่องที่สำคัญ ก็คือ คอรัปชันได้กลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งขององค์การอาชญากรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

9. การค้าอาวุธที่ผิดกฎหมาย (illegal arms trafficking) ได้กลายเป็นปัญหาที่ร้ายแรงปัญหาหนึ่ง เป็นอันตรายต่อประเทศที่เกี่ยวข้อง การค้าอาวุธที่ผิดกฎหมายอาจจะนำไปใช้ในประเทศหนึ่งประเทศใดหรือองค์การอาชญากรรมนำออกขายเพื่อหากำไรหรือเพื่อส่งเสริมการก่อการร้ายระหว่างประเทศ การค้าอาวุธที่ผิดกฎหมายมีผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจโลกและต่อค่านิยมทางสังคม ยิ่งกว่านั้นยังกระทบโดยอ้อมต่อสถาบันประชาธิปไตยอีกด้วย เครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาติที่ค้าอาวุธที่ผิดกฎหมายและเป็นนายหน้าค้าอาวุธได้เข้าไปเกี่ยวข้องและลักลอบวัสดุและเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับอาวุธที่ทำลายล้างได้กว้างไกล ก่อให้เกิดความหวั่นวิตกและคุกคามต่อผลประโยชน์ของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ อีกมากมาย

10. กลุ่มขโมยรถระหว่างประเทศ (international car theft rings) กิจกรรมการขโมยรถในระดับนานาชาติ เกิดจากการกระทำขององค์การอาชญากรรมจากรัสเซียและจากทวีปเอเชีย อาชญากรรมพวกนี้ได้อาศัยเครือข่ายที่มีอยู่กว้างขวางทำการขโมยรถราคาแพงจากสหรัฐอเมริกา และนำออกขายในต่างประเทศโดยเฉพาะในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป

11. โสเภณีข้ามชาติ (transnational prostitution) การค้าหญิงเพื่อไปเป็นโสเภณีกระทำกันมาพร้อม ๆ กับการค้าผู้หญิงและเด็กที่มีความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ จึงง่ายต่อการตกเป็นเหยื่อขององค์การอาชญากรรม ประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าหญิงแยกออกได้เป็น 2 ชนิด คือ ชนิดที่เป็นต้นทาง (source countries) และชนิดที่เป็นปลายทาง (destination countries) หญิงที่ไปเป็นโสเภณีก็คือผู้ถูกบังคับให้ขายแรงงานพวกองค์การอาชญากรรม คอยหาประโยชน์จากหญิงที่ถูกบังคับให้ขายแรงงานนั้นเอง ประเทศที่เป็นต้นทางของการค้าหญิงมี อาทิ ไนจีเรีย อูกันดา คองโก ราวันดา อินเดีย จีน ไทย กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เนปาล เป็นต้น ประเทศปลายทางมีอาทิ สิงค์โปร์ ยุโรป ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น บางประเทศเป็นทั้งต้นทางและปลายทาง เช่น อินเดีย จีน ไทย มาเลเซีย เป็นต้น การค้าหญิง กระทำโดยการปลอมเอกสารการเดินทาง การหลอกลวงว่าจะได้ทำงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม หญิงจะถูกบังคับให้เป็นโสเภณีจนกว่าจะจ่ายเงินให้แก่องค์การอาชญากรรมอย่างเต็มที่ โดยการข่มขู่ว่าจะทำร้ายร่างกายและจะแจ้งฐานะให้ทางการทราบว่าได้เข้ามาเมืองโดยผิดกฎหมาย

12. การก่อการร้ายข้ามชาติ (transnational terrorism) การก่อการร้าย คือ การใช้กำลังที่ผิดกฎหมายต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางการเมือง การก่อการร้ายข้ามชาติสามารถแยกย่อยเป็น 2 แบบ คือ แบบแรกผู้ก่อการร้ายในประเทศหนึ่งเข้าโจมตีเป้าหมายในอีกประเทศหนึ่ง แบบที่สอง ผู้ก่อการร้ายเติบโตในประเทศหนึ่ง ได้ย้ายไปยังประเทศเป้าหมาย และเตรียมการที่จะโจมตีอาจจะต้องใช้เวลาเตรียมสิ่งต่าง ๆ เป็นเวลาหลายเดือนหรือหลายปี เมื่อได้โอกาสก็จะทำการโจมตี การก่อการร้ายข้ามชาตินี้เป็นอันตรายต่อประเทศทุนนิยมทั่วทั้งโลกและมีความเห็นกันว่าทุนนิยม คือ ต้นเหตุของการก่อการร้ายข้ามชาติ ถ้าความคิดนี้ถูกต้องก็อาจจะกล่าวได้ว่าโลกปัจจุบันนี้ กำลังมีการเผชิญหน้ากันระหว่างการก่อการร้ายกับระบบทุนนิยม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย ได้แก่

1. ประมวลกฎหมายอาญา
2. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์พ.ศ. 2551
3. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542
4. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556
5. ข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

นโยบายที่เกี่ยวข้องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย ได้แก่

1. นโยบายและแผนความมั่นคงในการรักษาความมั่นคงและผลประโยชนของชาติพื้นที่ชายแดน
2. นโยบายและแผนความมั่นคงในการบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมืองและผู้โยกยายถิ่นฐานแบบไม่ปกติ
3. นโยบายและแผนความมั่นคงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์
4. นโยบายและแผนความมั่นคงในการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด
5. นโยบายและแผนความมั่นคงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางไซเบอร์
6. นโยบายและแผนความมั่นคงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้าย

แนวคิดการทำงานเป็นทีม

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ความร่วมมือ (collaboration) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหาร ทั้งการบริหารภาครัฐ และภาคเอกชน ทั้งนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าการปฏิบัติงานทั้งทางด้านธุรกิจเอกชน การบริการสาธารณะของภาครัฐ รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ ล้วนไม่สามารถจะอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว หรือองค์การเดียวโดยลำพัง ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการนำแนวคิดความร่วมมือมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางและเครื่องมือในการบริหารสมัยใหม่ (Kantaros, Santivong, Rungsang, & Chumphonwong, 2021)

“ความร่วมมือ” โดยทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่า เป็นแนวทางของการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปหรือระหว่างองค์การตั้งแต่ 2 องค์การขึ้นไปเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว คำว่า “ความร่วมมือ” จะตรงกับคำภาษาอังกฤษหลายคำ แต่ที่สำคัญ 2 คำ ซึ่งมีความหมายเกือบเหมือนกัน คือ เป็นการปฏิบัติงานร่วมกัน (working together) แต่จะมีความหมายและนัยในด้านการบริหารที่แตกต่างกันในบางส่วน กล่าวคือ (Kantaros et al., 2021)

1. Collaboration หมายถึง ความสัมพันธ์ในระหว่างบุคคลหรือองค์การในระดับปฏิบัติการ ซึ่งอาจเป็นการปฏิบัติตาม หรือการยอมทำตามก็ได้ เช่น การปฏิบัติงานร่วมกัน ตามข้อบังคับทางกฎหมาย (cooperation with law enforcement) ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดประโยชน์ หรือความขัดแย้งขึ้นมาก็ได้ (Krajangyooth, 2012)

2. Cooperation Collaboration หมายถึง ความสัมพันธ์ หรือพันธมิตร (partnership) ซึ่งจะมีความหมายที่ละเอียดอ่อนกว่า กล่าวคือ เป็นความร่วมมือที่เกิดจากการเห็นความสำคัญของความร่วมมือ และความสัมพันธ์ซึ่งจะมีเป้าหมายร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) ซึ่งขึ้นอยู่กับการแลกเปลี่ยนข้อมูลความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการเจรจาตกลงกัน (Krajangyooth, 2012)

รูปแบบความร่วมมือด้านการบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่

1. ความร่วมมืออย่างเป็นทางการ (formal) ในการให้ความร่วมมือด้านการบังคับใช้กฎหมายที่มีผลบังคับอย่างสมบูรณ์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งด้านการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิด การสอบสวน การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะการดำเนินการทั้งหลายเพื่อพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยที่กระทำความผิด ซึ่งได้ดำเนินการในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนที่ต้องสอดคล้องหรือเป็นไปตามกฎหมายภายในของประเทศผู้ดำเนินการ มิฉะนั้น อาจเกิดการความสงสัยว่าจะนำมาใช้ได้หรือไม่เพียงใด อันส่งผลกระทบโดยตรงต่อความร่วมมือ การบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ความร่วมมืออย่างเป็นทางการจึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในกรณีดังนี้ (1) บทบัญญัติกฎหมายหรือการปกครองกำหนดอำนาจไว้เพียงใด (2) กลไกการดำเนินงานความร่วมมือเป็นอย่างไร ซึ่งรวมถึงรายละเอียด หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร และ (3) ผลของการให้ความร่วมมือเป็นอย่างไร

2. ความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (informal) ความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการนี้อาจเป็นความร่วมมือที่ระบบกฎหมายและการปกครองภายในกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือมิได้กำหนดไว้ก็ได้ เพียงแต่การดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับความร่วมมือนั้นมิได้เป็นการขัดหรือแย้งต่อระบบกฎหมาย หรือการปกครองภายในของตน

3. ความร่วมมือแบบสองฝ่ายหรือทวิภาคี (bilateral) ความร่วมมือแบบสองฝ่ายเป็นความร่วมมือที่อยู่บนพื้นฐานของปัญหาที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกันของคู่สัญญาที่จะมาทำความตกลงในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเทศในแถบเพื่อนบ้านหรือภูมิภาคเดียวกัน หรือประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน

4. ความร่วมมือแบบหลายฝ่ายหรือพหุภาคี (multilateral) ความร่วมมือแบบหลายฝ่ายเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิดปัญหาใดปัญหาหนึ่งขึ้นมาในสังคมโลก ซึ่งอาจเป็นปัญหาของประเทศเดียวแต่ส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นด้วยไม่ว่าจะอยู่ติดกันหรือในภูมิภาคเดียวกันหรือไม่ก็ตาม นานาประเทศต้องให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหานั้น ความร่วมมือแบบหลายฝ่ายนี้มักเป็นความร่วมมือที่ไม่ค่อยเข้มงวดต่อภาคีมากนัก โดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นการกำหนดในเรื่องที่ไม่กระทบกระเทือนต่อการใช้อำนาจอธิปไตยของภาคีคู่สัญญามากนัก และไม่มีบทลงโทษทางกฎหมายระหว่างประเทศที่รุนแรงมากนัก การให้ความร่วมมือก็จะอยู่ในรูปของการปฏิบัติแบบถ้อยทีถ้อยปฏิบัติ

ขอบเขตของความร่วมมือด้านการบังคับใช้กฎหมาย แบ่งออกเป็น

1. ขอบเขตทางบริหาร (administrative) เป็นการให้ความร่วมมือที่มีลักษณะกว้างขวางมาก หากมีกฎหมายให้อำนาจให้กระทำได้ ฝ่ายบริหารใช้อำนาจนั้นอย่างเป็นทางการ แต่หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้กระทำได้ ฝ่ายบริหารอาจใช้อำนาจอย่างไม่เป็นทางการโดยยึดถือหรือคำนึงถึงหลักประโยชน์สาธารณะ (public interest)

2. ขอบเขตทางตุลาการ (judiciary) คือขั้นตอนหรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการดำเนินกางต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ความร่วมมือทั้งทางบริหารและทางตุลาการเป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม สามารถจำแนกการดำเนินการออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (1) เรื่องทางอาญา ความร่วมมือในเรื่องทางอาญาเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ และอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (2) การส่งผู้ร้ายข้ามแดน เป็นวิธีการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งอยู่ในต่างประเทศมาดำเนินการตามกฎหมายของประเทศที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น ประเด็นสำคัญในการขอความร่วมมือคือประเทศที่ผู้กระทำความผิดหลบซ่อนอยู่ ต้องมีความตกลงกับประเทศที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นในการ

ส่งผู้ร้ายข้ามแดน หากไม่มีความตกลง จะไม่มารถบังคับให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาดำเนินคดีในประเทศของตนได้ (3) การแลกเปลี่ยนหรือการโอนตัวนักโทษ การแลกเปลี่ยนหรือการโอนตัวนักโทษ เป็นวิธีการคุ้มครองคนชาติอย่างหนึ่งมิให้ต้องรับโทษทางอาญาในต่างประเทศ โดยให้กลับมารับโทษในประเทศที่มีสัญชาติ

กรอบในการวิเคราะห์

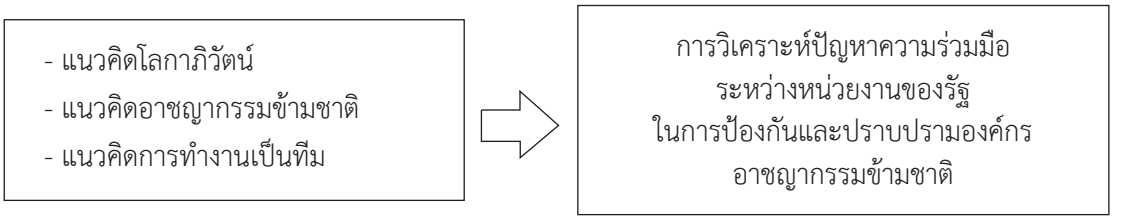

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์ พบว่า ปัญหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติมี 5 ประการ คือ ปัญหาจากข้อบังคับของกฎหมาย ปัญหาจากนโยบายของรัฐ ปัญหาภายในของแต่ละหน่วยงาน ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ ปัญหาจากการปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาจากข้อบังคับของกฎหมาย

1.1 หลักปฏิบัติของแต่ละหน่วยงานเกี่ยวกับลักษณะของคดีอาชญากรรมข้ามชาติ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ที่เข้าข่ายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ที่ระบุว่า ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้น ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนได้ฯ นั้น มีแนวความเห็นที่แตกต่างกันทั้งในระดับภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน

1.2 การดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ควรแก้ไขให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้เป็นไปแนวทางเดียวกัน

1.3 ปฏิบัติการอำพรางส่วนหนึ่งของมาตรการพิเศษ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่ทำการสืบสวนสอบสวนคดีต้องร้องขอกรมการปกครองให้ออกบัตรประชาชนและเปลี่ยนแปลงฐานข้อมูลในระบบทะเบียนราษฎร์เพื่อใช้ในการปฏิบัติการอำพราง ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากขัดกับ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526

1.4 ขอบเขตอำนาจสอบสวนและอำนาจหน้าที่ที่กำหนดในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ไม่มีความชัดเจน

1.5 แนวทางการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กร

อาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 และมาตรการพิเศษ หน่วยงานของรัฐมีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ไม่ได้ดำเนินไปในรูปแบบเดียวกัน ไม่มีคู่มือในการปฏิบัติ

2. ปัญหาจากนโยบายของรัฐ

2.1 ผู้บริหารหน่วยงานของรัฐไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ทำให้ขาดอำนาจในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานระหว่างประเทศ

2.2 หน่วยงานของรัฐที่ทำข้อตกลง ไม่ครอบคลุมกระบวนการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิดในคดีอาชญากรรมข้ามชาติ การปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้องประสานกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ และหน่วยงานในภาคธุรกิจเอกชน

2.3 การจัดประชุมเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารที่ทำหน้าที่กำกับดูแลและรับผิดชอบด้านอาชญากรรมข้ามชาติไม่ได้เป็นผู้เข้าร่วมประชุม มอบหมายระดับผู้ปฏิบัติการมาร่วมประชุม ซึ่งไม่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือวางแนวทางการปฏิบัติของแต่ละหน่วย การขับเคลื่อนการปฏิบัติการจึงยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์

2.4 การแต่งตั้งพนักงานสอบสวนต้องขออนุมัติแต่งตั้งก่อนถึงจะมีการปฏิบัติการสืบสวนสอบสวนได้ เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ อำนาจในการสั่งให้สอบสวนหรือรับเป็นคดีพิเศษอยู่ที่อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ และขั้นตอนการขออนุมัติอัยการเป็นพนักงานสอบสวนร่วมเกิดความล่าช้า

2.5 ภาครัฐมีการกำหนดนโยบายในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ แต่ไม่มีการสนับสนุนงบประมาณให้กับหน่วยงานของรัฐ ให้เป็นภาระของหน่วยปฏิบัติในการใช้งบประมาณที่ได้รับประจำปี

3. ปัญหาภายในของแต่ละหน่วยงาน

3.1 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรับผิดชอบหลายหน้างาน ไม่ได้รับผิดชอบเฉพาะคดีอาชญากรรมข้ามชาติ ขาดแคลนบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ

3.2 ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละหน่วยงานของรัฐมีการสับเปลี่ยนโยกย้าย ตามวาระการแต่งตั้ง ทำให้ต้องเปลี่ยนตัวผู้ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ ขาดความต่อเนื่องในการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี

4. ปัญหาจากเจ้าหน้าที่

4.1 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความชำนาญ ประสบการณ์ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากมีหลายขั้นตอน พยานหลักฐานจำนวนมาก ระยะเวลาในการสืบสวนสอบสวนเป็นระยะเวลานาน ทำให้การดำเนินคดีอาชญากรรมข้ามชาติมีปริมาณน้อย

4.2 การสอบปากคำพยานหรือการสืบพยานที่เป็นชาวต่างชาติ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศมีปัญหาในการสื่อสาร การขอใช้ล่ามภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วงเวลาที่แตกต่างกันของแต่ละทวีป

5. ปัญหาจากการปฏิบัติงานร่วมกัน

5.1 ทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานแต่ละหน่วยมีแนวความคิดที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการปกปิดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีทั้งระดับภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน ทำให้ยากต่อการประสานงานและนำมาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี

5.2 การคุ้มครองพยานเป็นปัญหาในการปฏิบัติ หน่วยงานที่ทำข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐ ต้องขอความร่วมมือ สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่นอกเหนือจากหน่วยงานที่ทำข้อตกลงการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 อาจส่งผล

กระทบต่อความล่าช้าในการประสานการปฏิบัติ

5.3 ข้อมูลพยานหลักฐานที่ได้จากการสืบสวนทางลับ หรือข้อมูลที่ไม่เป็นทางการ ไม่สามารถนำมาอ้างอิงได้ เนื่องจากอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงาน

5.4 การขอพยานหลักฐานจากต่างประเทศ โดยใช้ “MLAT” สนธิสัญญาพหุภาคี สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญา ในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN MLAT) ผ่านทางสำนักงานอัยการสูงสุด กระบวนการปฏิบัติล่าช้า ไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาใช้ประกอบในการชี้มูลความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ได้

5.5 สำนักงานการสอบสวน สำนักงานอัยการสูงสุด ไม่ได้มอบอำนาจให้หน่วยงานที่มีหน้าที่สอบสวนเป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาชญากรรมข้ามชาติ ต้องเสนอขออนุมัติแต่งตั้งเจ้าพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 และขอให้พนักงานอัยการเป็นผู้สอบสวนร่วม

5.6 รูปแบบการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติแตกต่างกัน ไม่มีคู่มือการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนเดียวกัน

5.7 การบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานทั้ง 7 หน่วยงาน ยังไม่สามารถปฏิบัติการได้แบบเป็นทางการ การปฏิบัติการส่วนใหญ่ประสานกันแบบไม่เป็นทางการ

บทสรุป

ปัจจุบันการดำเนินคดีผู้ต้องหาในลักษณะคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมข้ามชาติ พบว่า ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ในคดีระหว่างหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดทำข้อตกลงดังกล่าว เนื่องจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติประกอบด้วย ปัญหาจากข้อบังคับของกฎหมาย ปัญหาจากนโยบายของรัฐ ปัญหาภายในของแต่ละหน่วยงาน ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ ปัญหาจากการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดหน้าที่การงานของแต่ละส่วนงานให้ชัดเจน เพื่อง่ายต่อการประสานงานและลดความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่ประสานงาน อีกรัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการปฏิบัติงานให้แต่ละหน่วยงานอย่างเพียงพอเพื่อให้แต่ละหน่วยงานสามารถดำเนินการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรแก้ไขนโยบายที่เอื้อต่อการก่ออาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย เช่น นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว นโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากร การขนส่ง เป็นต้น

2. รัฐบาลควรปรับปรุงกฎหมายให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริงของเจ้าหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

3. รัฐบาลควรพัฒนาระเบียบหรือข้อบังคับที่สนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐในการดำเนินงานเพื่อป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การลดขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อนในการติดต่อประสานงาน การขออนุญาตดำเนินงานงานบางประการให้มีความสะดวก รวดเร็วและทันต่อสถานการณ์ เป็นต้น

References

Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556. (2013). *Royal Thai Government Gazette, 130*(55 A), 1-11. [In Thai]

Youchang, N. (2012). *Control of state television journalists based in Thailand under globalization, after the promulgation of the B.E. 2550 Constitution to general elections 3 July B.E. 2554*. Master's Independent Study of Arts (Political Science), Chiang Mai University. [In Thai]

Chitsawang, S., Chitsawang, N., & Anusiri, P. (2015). *A guideline in preventing and suppressing transnational criminal gangs regarding property crimes in Bangkok*. The Thailand Research Fund. [In Thai]

Kantaros, N., Santivong, A., Rungsang, A., & Chumphonwong, T. (2021). Participatory governance: From the concept to the public sector development in Thailand 4.0. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology, 7*(2), 130-144. [In Thai]

Krajangyooth, K. (2012). *Public and private enterprise collaboration in cluster management of the Thai agricultural sector*. Doctoral Dissertation of Philosophy (Public Administration), Ramkhamhaeng University. [In Thai]

Office of the Attorney General. (2013). *Agreement of operations in cases among state organizations in line with the anti-participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556*. Retreived from https://www3.ago.go.th/legald/wp-content/uploads/2022/08/agreement-17_11_2563.pdf [In Thai]

Tammakulvich, P., & Chokprajakchat, S. (2021). Trannational economic crime organization: A threat of Thailand. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 12*(11), 3196-3205.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.2

Received:	November	22, 2024
Revised:	December	24, 2024
Accepted:	February	26, 2025

แนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง

พิชญ์สินี วงษ์กาวิน[1] เชาวฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์[2] สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์[3]

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization--HPO) พร้อมนำเสนอแนวคิดและวิธีการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง ผ่านมุมมองตามแนวคิดองค์สมรรถนะสูง เพื่อให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการสถานีตำรวจตามความเหมาะสมให้เป็นโรงพักเพื่อประชาชน ทั้งนี้ สมรรถนะองค์กรนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงวัฒนธรรมองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าสถานีหรือผู้นำองค์กรต้องเป็นผู้นำที่ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในตัวบุคคล วิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน เพื่อสร้างพฤติกรรมที่นำไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง

ผลการวิเคราะห์ พบว่า แนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง ควรดำเนินการตามแนวคิดองค์กรสมรรถนะสูง โดยพัฒนาขีดความสามารถหลักของสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award--PMQA 4.0) ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านการนำ (2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย (4) การวัดการวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ (5) การมุ่งเน้นบุคลากร (6) การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ และ (7) ผลลัพธ์การดำเนินการ รวมถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของสถานีตำรวจเพื่อเป็นองค์กรสมรรถนะสูง เช่น การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และการสร้างสมดุลชีวิตในการทำงาน

คำสำคัญ: ตำรวจ; องค์กรสมรรถนะสูง; การพัฒนาสถานีตำรวจ

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

[1] หลักสูตรการจัดการดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170, ประเทศไทย ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: phitsinee.won@rmutr.ac.th

[2,3] วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Guidelines for Developing Police Stations to High Performance Organization

Phitsinee Wongkawin[1] Chaowalit Chaowsangrat[2] Sudarat Sudsomboon[3]

Abstract

This academic article aims to propose guidelines for developing police stations into High Performance Organizations (HPO) along with presenting concepts and methods for developing police stations into high performance organizations through the perspective of the concept of high performance organizations the Royal Thai Police to apply it to improved and developed the management of police stations as appropriate to be a police stations for the people. However, organizational performance depends on the internal and external environment as well as the organizational culture especially the lead of police station or the leader of organization must be a leader that causes in developing the potential in individuals, vision and values to be a behavior that leads to a high performance organization

Findings are as follows: The guidelines for developing police stations into high performance organizations should be implemented according to the concept of a high-performance organization by developing the core capabilities of the Royal Thai Police in accordance with the quality criteria for public sector management (Public Sector Management Quality Award--PMQA 4.0) consists of 7 factors: leadership, strategic planning, service recipients and stakeholders focus, knowledge management, workforce focus, operating systems, and operational results. Including other factors that affect the operation of police stations to become high performance organizations such as effective communication Creating motivation to work and creating work-life balance.

Keywords: Police; High Performance Organization; Police Station Development
Type of Article: Academic Article

[1] Doctor of Management Program in Innovative Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin 96 Moo 3, Phutthamonthon Sai 5 Road, Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom 73170, Thailand
Corresponding Author Email: phitsinee.won@rmutr.ac.th
[2,3] College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

บทนำ

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ภัยคุกคามและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วและทันสมัย ดังนั้นทุกองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต่างต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในทุกมิติ เพื่อสร้างศักยภาพและดำเนินการให้เหมาะสมและรองรับกับสถานการณ์ดังกล่าว ในรูปแบบของการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการเป็นองค์กรที่มีผลการปฏิบัติงานสูง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเพิ่มพูนทักษะความรู้ และการนำนวัตกรรมมาใช้บริหารและพัฒนาองค์กร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 65 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องบูรณาการกันเป็นไปตามเป้าหมายว่าด้วยการจัดการยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยใช้โมเดลประเทศไทย 4.0 เน้นการขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยนวัตกรรม อันเป็นกลยุทธ์สำคัญที่องค์กรนำเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์สูงสุด

สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีภารกิจหลักสำคัญ คือ การถวายความปลอดภัยของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชนและความมั่นคงของราชอาณาจักร และส่งเสริมให้ท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของตำรวจในการขับเคลื่อนภารกิจไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงมุ่งพัฒนา การบริหารจัดการศักยภาพองค์กร เพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่พร้อมกับให้ความสำคัญกับข้าราชการตำรวจในทุกระดับให้ได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถและจริยธรรม เพื่อผลักดันสำนักงานตำรวจแห่งชาติพัฒนาเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization--HPO) หรือนักวิชาการบางท่านเรียกว่า องค์กรแห่งความเป็นเลิศ (excellence organization) คือ องค์กรที่ประสบความสำเร็จ มีความสามารถในการรองรับกับสภาวะต่าง ๆ และวิเคราะห์ผลกระทบต่อการทำงานจากทุกมิติและความสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม (Holbeche, 2005) สอดรับกับนโยบายรัฐบาลที่ขับเคลื่อนประเทศด้วยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน มีการขับเคลื่อนโครงสร้างเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม โดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมภาครัฐเป็นการยกระดับสู่ระบบราชการ 4.0 (government 4.0) ที่มีการทำงานเปิดกว้างและเชื่อมโยงถึงกัน (open & connected government) ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (citizen-centric government) มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย (smart & high performance government) โดยอาศัยปัจจัยหลักสำคัญ คือ การสานพลังทุกภาคส่วน (collaboration) การสร้างนวัตกรรม (innovation) และการปรับเข้าสู่การเป็นดิจิทัล (digitization/digitalization) โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นหลัก (better governance, happier citizens) สอดคล้องกับ Juito (2011) กล่าวว่า การบริหารองค์กรสมัยใหม่มุ่งสู่การบริหารที่มีคุณภาพดีกว่า การบริหารที่ถูกกว่า การบริหารที่เร็วกว่า และการบริการที่พึงพอใจกว่า ซึ่งต้องมีการสร้างนวัตกรรม เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม องค์กรสมัยใหม่เป็นองค์กรที่มีนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพ

แวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์กรแห่งการเรียนรู้ องค์กรสู่ความเป็นเลิศ และองค์กรแห่งกลยุทธ์ ด้วยการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การบริหารในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง ไปจนถึงการวางแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานควรสอดคล้องกันตลอดทาง และจำเป็นต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียอย่างครอบคลุมทุกฝ่าย (Charoenwongsak, 2023) และกิจกรรมต่าง ๆ รองรับแผน นโยบายรัฐบาล และตอบสนองความต้องการของประชาชนภายใต้วิสัยทัศน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นองค์กรบังคับใช้กฎหมายที่ประชาชนเชื่อมั่นศรัทธา ซึ่งประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์หลัก 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอำนวยความยุติธรรมทางอาญา ยุทธศาสตร์ที่ 3 สนับสนุนการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงให้ดีขึ้น และยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาองค์กรให้ทันสมัย สู่ระบบราชการไทย 4.0

สถานีตำรวจเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญที่สุดของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เนื่องจากเป็นหน่วยงานระดับยุทธศาสตร์ในการทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ความสำเร็จหรือล้มเหลวของสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะอยู่ที่ผลการปฏิบัติของสถานีตำรวจเป็นส่วนใหญ่และถ้าหากสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนได้มาก ประชาชนในพื้นที่ย่อมจะได้รับผลโดยตรงจากการปฏิบัติหน้าที่ในทางที่ดี และก่อให้เกิดความพึงพอใจ เชื่อถือ ศรัทธาตำรวจมากขึ้น ในขณะเดียวกันผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของทุกสถานีตำรวจเป็นที่พึงพอใจของประชาชน ก็จะส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ส่วนรวมที่ดีต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ดังนั้นผู้บริหารหัวหน้าสถานีตำรวจมีส่วนสำคัญในการในการดำเนินภารกิจให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งต้องมีหลักการบริหารงานเพื่อนำสถานีตำรวจไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง โดยการใช้เครื่องมือทางการบริหารเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของสถานีตำรวจและขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและประเมินผลการบริหารงานได้ (Wongsarasri & Chaovalit, 2011)

ในสหรัฐอเมริกาและในอีกหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ได้มีการกำหนดเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานสำหรับการดำเนินงานขององค์การต่าง ๆ โดยในสหรัฐอเมริกานั้นมีการมอบรางวัลให้กับองค์กรที่สามารถดำเนินงานได้ตามเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานเหล่านั้น (Malcolm Baldrige National Quality Award--MBNQA) ส่วนในประเทศไทยทางสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติก็ได้มีการนำเกณฑ์ MBNQA มาปรับเป็นเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award--TQA) เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับและพัฒนาองค์การธุรกิจของไทยสู่ความเป็นองค์กรชั้นเลิศ ต่อมาทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้ร่วมกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติจัดทำเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award--PSMQA) เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยราชการใช้ในการประเมินผลตนเองอันจะนำไปสู่การยกระดับการปฏิบัติงานของภาครัฐ โดยถ้าองค์กรใดที่สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์เหล่านี้ได้ในระดับที่ดี ย่อมจะเป็นเหมือนกับเครื่องรับรองถึงความเป็นเลิศขององค์กรได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้องค์กรภาครัฐที่มีเป้าหมายเป็นองค์กรสมรรถนะสูงต้องพัฒนาคุณภาพองค์กรโดยใช้เกณฑ์คุณภาพนี้ (Chaovalit, 2013) ซึ่งประกอบด้วย เกณฑ์การประเมิน 7 หมวด ได้แก่ หมวด 1 การนำองค์กร หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ หมวด 5 การมุ่งเน้นบุคลากร หมวด 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ ในเกณฑ์ PMQA 4.0 ทั้ง 7 หมวดนี้ ทุกเกณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยนำองค์กรไปสู่สถานะขององค์กรสมรรถนะสูงได้

ในการนำเสนอบทความวิชาการครั้งนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจเป็นองค์กรสมรรถนะสูงจากเอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจเป็นองค์กรสมรรถนะสูง โดยใช้แนวคิดองค์กรสมรรถนะสูงในการบริหารจัดการสถานีตำรวจในลักษณะการบูรณาการ ซึ่งเป็นการเพิ่มขีดสมรรถนะของข้าราชการตำรวจในการให้บริการประชาชนและเพิ่มศักยภาพสถานีตำรวจเป็นองค์กรสมรรถนะสูงต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หลักการบริหารจัดการองค์กร POSDCoRB

กระบวนการบริหารตามแนวคิดของ Gulick and Urwick (1937) เขียนไว้ใน “Papers on the Science of Administration” ในปี ค.ศ. 1937 POSDCoRB ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (planning) การจัดองค์กร (organizing) การบริหารงานบุคลากร (staffing) การอำนวยการ (directing) การประสานงาน (coordinating) การรายงาน (reporting) และการงบประมาณ (budgeting) โดยได้ขยายส่วนสำคัญพื้นฐานที่เรียกว่า The Elements of Management 5 ประการของ Henri Fayol มาปรับปรุงและประยุกต์กับการบริหารงานราชการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้บริหารสร้างกลไกและโครงสร้างให้กับองค์กรให้ครอบคลุม 7 ประการ ได้แก่ (Wiruchnipawan, 2005)

1. การวางแผน (planning) หมายถึง การวางแนวทางในการดำเนินงาน พร้อมทั้งแนวทางวิธีการดำเนินงาน มีการระบุวัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นไปตามแผนการที่วางไว้

2. การจัดการองค์กร (organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างการบริหาร โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมกับกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่องานในทุกระดับ ซึ่งสัมพันธ์กันตามลำดับขั้นแห่งอำนาจหน้าที่

3. การบริหารงานบุคลากร (staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคคลของหน่วยงาน ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาการเลื่อนและลดขั้น การให้พ้นจากตำแหน่ง การบำรุงขวัญและเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

4. การอำนวยการ (directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการควบคุมการบังคับบัญชาและดูแล การปฏิบัติงาน การมอบหมายงานและติดตามผลการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ๆ

5. การประสานงาน (coordinating) หมายถึง การประสานหรือสัมพันธ์หน่วยงาน หรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน แต่ทุกหน่วยงานทำงานประสานกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร

6. การรายงาน (reporting) หมายถึง การเสนอรายงานถึงผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานและสะดวกแก่การประสานงาน สร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน การเสนอรายงานจะต้องมีการบันทึกหลักฐาน มีการวินิจฉัย การประเมินผล และการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ

7. การงบประมาณ (budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน การวางแผนหรือโครงการใช้จ่ายเงิน การบัญชีงบประมาณ การทำบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินหรือตรวจสอบบัญชีโดยรอบคอบและรัดกุม

หลักการบริหารองค์กรสู่ความเป็นเลิศ

การนำหลักการบริหาร เครื่องมือและเทคนิคการบริหารจัดการใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน มีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization--HPO) เป็นเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่องค์กรทั่วโลกต่างต้องการที่จะบรรลุ โดยใช้การขับเคลื่อนที่สำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดสามารถในการแข่งขันและสร้างศักยภาพให้แก่องค์กร โดยสรุปแล้วองค์กรสมรรถนะสูง ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นองค์กรที่มีศักยภาพสูง คือ องค์กรที่มีการออกแบบมาเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานได้ดีที่สุดโดยจัดวางคนเป็นสิ่งแรก และสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนแก่องค์การ ให้เป็นองค์การที่มีความสามารถตอบสนองความต้องการของตลาด ด้วยการสร้างความเข้มแข็งของความสามารถภายในองค์กร

2. เป็นองค์กรที่บริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นเลิศ และให้ความสำคัญกับบุคลากรในองค์กรอย่างสินทรัพย์อันมีค่า (de Waal, 2010) มีการออกแบบและการบูรณาการโครงสร้างในการจัดการเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานได้ดีที่สุดและเกิดผลดีแก่องค์กรแบบยั่งยืน โดยองค์กรนั้นจะต้องมีการมุ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสติปัญญา และให้ความสำคัญกับทรัพย์สินทางปัญญา ที่เกิดจากสมาชิกในองค์กรภายใต้เทคโนโลยีระดับสูง ดังนั้นองค์การสมรรถนะสูงจึงต้องมีขั้นตอนการทำงานเพื่อสร้างทีมงานที่สำคัญในขณะเดียวกันก็มุ่งความสำคัญที่การสอนงาน การประสมประสานของงาน การสร้างทีมงาน การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดทีมงานที่ดีที่สุด (Schermerhorn, Hunt, & Osborn, 2005)

3. เป็นองค์กรที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นเลิศ คือ องค์การที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างทันท่วงที

4. เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม คือ องค์กรที่มีขีดความสามารถในการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ หรือปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารและจัดการและองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าและก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร

5. เป็นองค์กรที่มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง ในขณะที่พนักงานมีความพึงพอใจและมีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ (Blanchard, 2007) เป็นองค์การที่มีระบบการทำงานที่เป็นเลิศ คือ ทีมงานจะรู้จักลูกค้าหรือผู้มีส่วนได้เสียขององค์การเป็นอย่างดี และมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหา (Romer, Miller, Haverkamp, Pegelow, & Dempsey, 2007) สามารถปรับตัว รับมือกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี และมีผลงานที่ประสิทธิภาพสูงด้วย

6. เป็นองค์การที่มีการแก้ไขปัญหาเป็นเลิศ เป็นองค์การที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหา และมีการจัดการในลักษณะสนับสนุนและมอบหมายอำนาจให้บุคลากร (empowerment) และมีความรับผิดชอบ (accountability) ในระดับที่เหมาะสม เป็นองค์การที่จะบรรลุผลการปฏิบัติงานสูงอย่างยั่งยืนได้ ในการปรับปรุงงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ บุคลากรและผู้บริหารต้องทำงานร่วมกันด้วยความผูกพัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายการทำงานอย่างเดียวกัน (Appelbaum & Vecchio, 1995)

องค์กรสมรรถนะสูงในภาครัฐนั้น จะรู้จักกันในชื่อของ “การปฏิรูประบบราชการ” ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 โดยการปฏิรูประบบราชการนั้นมีเป้าหมายสำคัญ คือ การมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนในแง่ของวิธีการคิดตามหลักการบริหาร

กิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance) และแง่ของวิธีการทำงานที่มุ่งสู่การเป็นองค์กรสมัยใหม่มีการทำงานเชิงรุกแบบบูรณาการ คล่องตัว รวดเร็ว มีขีดสมรรถนะและสร้างผลงานสูง (high performance) มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award--PMQA 4.0)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ พัฒนากรอบแนวทางการยกระดับเพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการพัฒนาองค์การไปสู่ “ระบบราชการ 4.0” อันจะนำไปสู่การยกระดับของหน่วยงานภาครัฐให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูง ตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award--PMQA 4.0) เป็นเกณฑ์การพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพนำมาประยุกต์ใช้กับหน่วยงานราชการไทย เพื่อนำไปสู่องค์กรภาครัฐที่เป็นองค์กรสมรรถนะสูง โดยมีเป้าหมาย คือ ประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ ประกอบด้วย 7 หมวด ดังนี้

หมวด 1 การนำองค์กร เป็นการบริหารหน่วยงานภาครัฐของผู้นำเพื่อแสดงถึงบทบาทการชี้นำและขับเคลื่อนองค์กรให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์มีความยั่งยืน การกำกับดูแลที่ดี มีความโปร่งใส มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ผ่านนวัตกรรมทุกระดับมีการติดตามผลการดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์

หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน และกำหนดเป้าหมายที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติเป็นการประเมินวิธีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ รวมถึงแผนปฏิบัติราชการของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อนำไปปฏิบัติและวัดผลความก้าวหน้า

หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้องค์กรพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศด้านการบริการประชาชนที่ทันสมัย รวดเร็วและเข้าถึง ซึ่งมีการวางแผนเชิงรุกในการตอบสนองความต้องการ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ มีกระบวนการแก้ไขข้อร้องเรียน รวมถึงความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำไปสู่กำหนดปัจจัยการให้บริการ

หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ เพื่อให้องค์กรมีการกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามงานเพื่อการแก้ปัญหาและตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการใช้ความรู้ การบริหารจัดการข้อมูลและสารสนเทศ

หมวด 5 การมุ่งเน้นบุคลากร เพื่อให้ส่วนราชการมีระบบการบริหารจัดการบุคลากรให้มีประสิทธิภาพตอบสนองยุทธศาสตร์และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเองและใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ มีระบบการพัฒนาบุคลากรที่ทันสมัยมีทักษะในการแก้ไขปัญหา มีความรอบรู้และมีจริยธรรม การสร้างบรรยากาศในการทำงานโดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง อันนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่เป็นเลิศ

หมวด 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ เพื่อให้องค์กรมีการบริหารจัดการกระบวนการเชื่อมโยงกันตั้งแต่ต้นจนจบ โดยนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะในการปฏิบัติงานเพื่อสร้างคุณค่าแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสียให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานภาครัฐ

หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ เป็นผลลัพธ์การดำเนินการใน 6 หมวด คือ ผลลัพธ์ด้านประสิทธิผลและบรรลุพันธกิจ ผลลัพธ์ด้านการให้ความสำคัญผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย ผลลัพธ์ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร ผลลัพธ์ด้านการนำองค์กรและกำกับดูแล ผลลัพธ์ด้านงบประมาณ การเงิน และการเติบโต ผลลัพธ์ด้านประสิทธิผลของ

กระบวนการและการจัดการห่วงโซ่อุปทานคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และมิติด้านการพัฒนาองค์กร และยังใช้เปรียบเทียบกับหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน

ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

"ตำรวจ" ตามที่ระบุในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบ จับกุม และปราบปรามผู้กระทำผิดกฎหมาย ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "POLICE" มีพื้นฐานจากคำว่า "Watch Man" หมายถึง ผู้ตรวจตรา ซึ่งถือกำเนิดมาจาก "การจัดระบบตรวจตราและคุ้มครอง" (watch and ward system) ของตำรวจประเทศอังกฤษ พระเจ้าชาร์ลที่ 5 แห่งฝรั่งเศสทรงวิเคราะห์ความหมายของ POLICE แยกเป็นรายตัวอักษรไว้ดังนี้ (Mekmanee, 1976)

P มาจาก Politeness หมายถึง ความสุภาพเรียบร้อย

O มาจาก Obedience หมายถึง เชื่อฟังคำสั่ง

L มาจาก Legal Knowledge หมายถึง รู้กฎหมาย

I มาจาก Investigation หมายถึง การสืบสวน สอบสวน

C มาจาก Cooperation หมายถึง ความร่วมมือ สามัคคีในหน้าที่

E มาจาก Energy หมายถึง ความเข้มแข็งต่อการทำหน้าที่

"ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์" คำในภาษาไทยที่ให้ความหมายของ "ตำรวจ" ได้อย่างเช่นกัน ปรากฏอยู่ใต้รูปตราแผ่นดินอันเป็นตราหน้าหมวกของตำรวจไทยซึ่งให้ความหมายว่า "ดูแลระวังรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนพลเมืองของประเทศ"

ตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 มาตรา 4 "ข้าราชการตำรวจ" หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับการบรรจุและแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงข้าราชการในสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติแต่งตั้งหรือสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ ราชการตำรวจโดยได้รับเงินเดือนจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐด้วย

อำนาจหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 มาตรา 6 สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นส่วนราชการมีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรีและมีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้ (1) รักษาความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ (2) ดูแล ควบคุม และกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น (3) ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา (4) รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชน และความมั่นคงของราชอาณาจักร (5) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของข้าราชการตำรวจหรือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (6) ช่วยเหลือการพัฒนาประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย และ (7) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิบัติการตามหน้าที่และอำนาจ ตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบในการวิเคราะห์

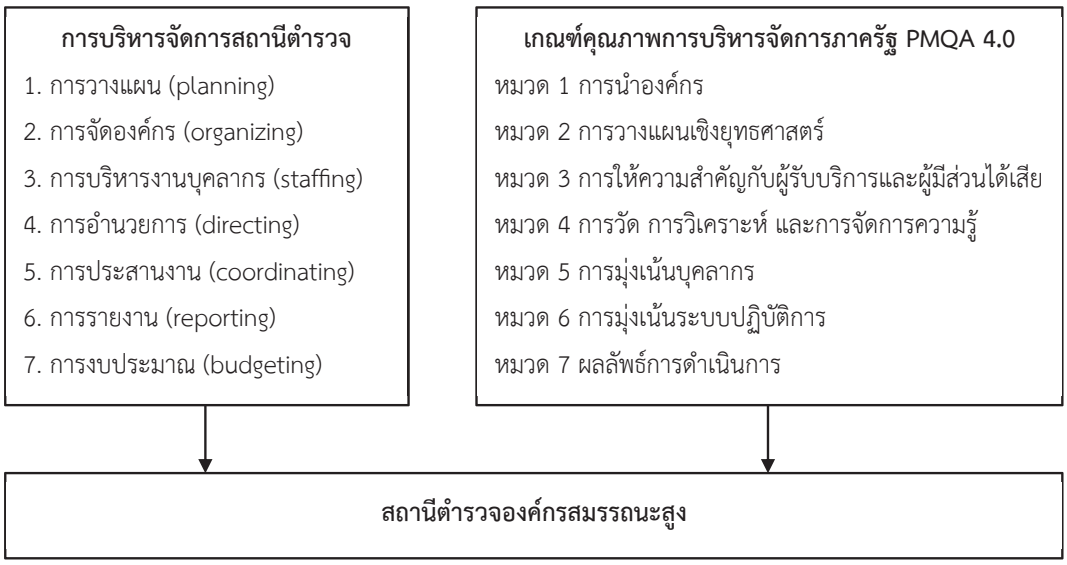

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 256-2580) เป็นนโยบายและกรอบแนวทางในการบริหารและการปฏิบัติงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งทุกหน่วยในสังกัดและข้าราชการตำรวจทุกนายจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุสู่วิสัยทัศน์ “เป็นองค์กรบังคับใช้กฎหมายที่ประชาชนเชื่อมั่นศรัทธา” และเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในการพัฒนาองค์กรให้ทันสมัยมุ่งสู่ความเป็นเลิศ จากศักยภาพและการประเมินความสามารถของสถานีตำรวจตามหลักเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA 4.0) 7 หมวด นั้นพบว่า

1. การนำองค์กร ภาวะผู้นำในองค์กรหรือภาวะผู้นำของตำรวจ (police leadership) เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรตำรวจ Wilson and McLaren (1972) นักวิชาการตำรวจได้ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้นำตำรวจที่เป็นเลิศมีคุณลักษณะดังนี้ คือ จะต้องเป็นผู้มีเชาว์ปัญญาสูง สภาพอารมณ์คงที่และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นผู้กระตือรือร้นอย่างต่อเนื่อง มีพลังพร้อมที่จะแสวงหาและดึงดูดใจบุคคลอื่นเข้ามาติดต่อสัมพันธ์ จึงเห็นได้ว่าหัวหน้าสถานีตำรวจมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อประชาชน ชุมชน และสังคม มีความมุ่งมั่นและให้ความสำคัญกับการให้บริการประชาชนในพื้นที่ด้วยความจริงใจ มีการสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาในทุกระดับให้มีใจรักการบริการ (service mind) ดังนั้น หัวหน้าสถานีตำรวจต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์งานและมุ่งผลสัมฤทธิ์คน ใช้อำนาจในการบริหารอย่างเป็นธรรม บริหารจัดการสถานีตำรวจให้มีคุณภาพ มีการสานสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมตลอดจนการให้บริการประชาชนให้ได้รับความพึงพอใจและพัฒนาสถานีตำรวจไปสู่เป้าหมายองค์กรสมรรถนะสูง (Piumsombun, 1987)

2. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ สถานีตำรวจดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติ มีการปรับแผนให้ยืดหยุ่นโดยพิจารณาตามความเหมาะสมแต่ละพื้นที่ ทันต่อสถานการณ์ และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ มีความพร้อมให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็ว เสมอภาค เป็นธรรม มีมาตรฐานระดับสากล มีการเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพแก่ข้าราชการตำรวจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรม ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์สู่การพัฒนาเชิงบูรณาการและติดตามความก้าวหน้าผลการดำเนินการของสถานีตำรวจในการพัฒนาองค์กรในปีงบประมาณถัดไป

3. การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย สถานีตำรวจเป็นหน่วยบริหารราชการที่ให้บริการประชาชนอย่างใกล้ชิด จึงมีการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการในด้านการพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน (service quality) ประสิทธิภาพการสื่อสาร (communication efficiency) และการปรับปรุงระบบการทำงาน (procedure improvement) ทั้งนี้สถานีตำรวจได้ปรับตัวโดยลดขั้นตอนการทำงาน เพื่อการบริการที่รวดเร็วขึ้น จากการเรียนรู้ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น ตู้รับความคิดเห็น การสอบถามพูดคุย จากคำติเตียนและคำเชยชม สื่อสังคมออนไลน์ อันเป็นแนวทางปรับปรุงการให้บริการ พร้อมกันนี้ได้พัฒนาข้าราชการตำรวจให้มีความเป็นมืออาชีพ ปรับปรุงบุคลิกพื้นฐานและทัศนคติที่ดีมีใจรักการบริการและเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานตามพันธกิจ ถวายความปลอดภัยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ บังคับใช้กฎหมายและอำนวยความยุติธรรมทางอาญาให้แก่ประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของราชอาณาจักร และปฏิบัติภารกิจอันเป็นการช่วยเหลือพัฒนาประเทศตามนโยบายรัฐบาลและยุทธศาสตร์ชาติ

4. การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพและมีมาตรฐานสากล โดยให้ข้าราชการตำรวจได้รับการเรียนการสอน การฝึกอบรมการใช้ข้อมูลและสารสนเทศที่ทันต่อเหตุการณ์เป็นการส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ (knowledge management) มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ตามแนวคิดองค์กรแห่งความเป็นเลิศของ Blanchard (2007) มีลักษณะสำคัญ คือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกที่ ทุกเวลา (ongoing learning) ในปัจจุบันสถานีตำรวจมีการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น มีความปลอดภัย น่าเชื่อถือ พร้อมใช้งาน และเข้าถึงง่ายสำหรับข้าราชการตำรวจ ประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย ลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ช่วยตรวจสอบกระบวนการทำงาน เพิ่มความโปร่งใสและไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสถานีตำรวจและทางราชการ

5. การมุ่งเน้นบุคลากร ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ การบริหารทรัพยากรบุคคลจึงต้องให้ครอบคลุม 5 ด้าน คือ การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและการคัดเลือก การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เงินเดือนและค่าตอบแทน และการพัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงานให้แก่ข้าราชการตำรวจในสถานีตำรวจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดความรู้สึกและพฤติกรรมการทำงานอันส่งผลต่อประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย

6. การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ การบริการระดับสถานีตำรวจเน้นการให้บริการประชาชนให้ได้รับความพึงพอใจ สร้างความใกล้ชิดและเป็นมิตรกับประชาชนให้ได้รับการบริการอย่างทั่วถึง รวดเร็ว เป็นธรรม

ตามยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ การเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance) ซึ่งเป็นคุณลักษณะขององค์กรสมรรถนะสูงที่ให้ความสำคัญต่อประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสียให้มีมาตรฐานและคุณภาพในการบริการ มีการติดตามและประเมินผลจากประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้รับบริการที่เป็นตัวชี้วัดสำคัญ

7. ผลการดำเนินการ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานจากการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีกลยุทธ์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานแต่ละด้านทุกระยะ เพื่อนำมาปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยให้ข้าราชการตำรวจทุกระดับได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำให้สถานีตำรวจบรรลุวิสัยทัศน์องค์กรได้หรือไม่ พบปัญหาและอุปสรรคใด เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรม และการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ต่อไป

องค์ประกอบสำคัญที่สถานีตำรวจเป็นองค์กรสมรรถนะสูงต้องเป็นองค์กรที่มีกำลังคนที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาศักยภาพองค์กร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พร้อมกับการบริหารจัดการบุคคลของข้าราชการตำรวจให้เกิดประสิทธิภาพตามค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ Lawler, Mohrman, and Ledford (1998) ว่าพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างองค์กรที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ คือ ทุนมนุษย์ การพัฒนาศักยภาพองค์กร และความสามารถในการแข่งขันขององค์กร มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับพนักงานขององค์กร ทั้งในการส่งมอบข้อมูลข่าวสาร ความรู้ อำนาจในการบริหารงานและรางวัลแก่พนักงาน

บทสรุป

แนวทางการพัฒนาสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง โดยใช้เกณฑ์การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award--PMQA 4.0) มาประกอบการพัฒนาการปฏิบัติงานให้สถานีตำรวจมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งปัจจัยหลักในการสร้างสถานีตำรวจสู่องค์กรสมรรถนะสูง ดังนั้นสถานีตำรวจต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาขีดความสามารถหลัก เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาระบบราชการและพัฒนาคุณภาพของระบบบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งสถานีตำรวจเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยมุ่งการบริการและอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ด้วยการบริหารจัดการแบบบูรณาการ รวมถึงมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ต้องมีผู้นำหรือหัวหน้าสถานีตำรวจในการนำการปฏิบัติของผู้ใต้บังคับบัญชาที่ร่วมกันนำสถานีตำรวจไปสู่องค์กรสมรรถนะสูงและทันสมัย (smart and high performance organization) ซึ่งเป็นการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาระบบราชการ 4.0 เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจมีการพัฒนาตนเอง โดยการเพิ่มพูนความรู้ เสริมทักษะในการปฏิบัติหน้าที่และการมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องเป็นระบบราชการ 4.0

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรวิเคราะห์ปัจจัยภายในองค์กรและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ รูปแบบ กระบวนการทำงานให้เข้าสภาพแวดล้อม เพื่อความคล่องตัวในกระบวนการทำงาน และควรมีการติดตามการประเมินผลการนำกลยุทธ์คุณภาพการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ เพื่อนำผลไปปรับปรุงกลยุทธ์การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ

3. สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรปรับรูปแบบการบริหารงานให้เข้ากับยุคประเทศไทย 4.0 คือ เน้นพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มุ่งกระจายอำนาจ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสมัยใหม่ในองค์กร เป็นองค์กรสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน

4. ผู้บังคับบัญชาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในทุกระดับควรสร้างแรงจูงใจ โดยการพิจารณาความดีความชอบ เพิ่มสวัสดิการ สนับสนุนให้ข้าราชการตำรวจมีความก้าวหน้าในอาชีพ มีการรับฟังความคิดเห็น และกระตุ้นให้ข้าราชการตำรวจมีส่วนร่วมทำให้ภารกิจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติประสบผลสำเร็จ

References

Appelbaum, S. H., & Vecchio, R. P. (1995). *Managing organizational behaviour: A contemporary perspective*. Dryden.

Blanchard, K. H. (2007). *Leading at a higher level: Blanchard on leadership and creating high performing organizations*. Financial Times Press.

Chaovalit, S. (2013). *New public management* (7th ed.). Sematham. [In Thai]

Charoenwongsak, K. (2023). *8E Efficacy model: Outwin management strategy*. Success Publishing. [In Thai]

de Waal, A. A. (2010). Performance-driven behavior as the key to improved organizational performance. *Measuring Business Excellence, 14*(1), 79-95.

Gulick, L., & Urwick, L. (1937). *Papers on the science of administration*. Institute of Public Administration.

Holbeche, L. (2005). *The high performance organization: Creating dynamic stability and sustainable success*. Elsevier Butterworth-Heinemann.

Juito, S. (2011). *New innovation management* (2nd ed.). Sukhothai Thammathirat Open University, Office of Academic Affairs. [In Thai]

Lawler, E. E. III., Mohrman, S. A., Ledford, G. E. Jr. (1998). *Strategies for high performance organizations*. Jossey-Bass.

Mekmanee, P. (1976). *Police and justice*. Borpit. [in Thai]

Piumsombun, P. (1987). *Police administration*. Odion Store. [in Thai]

Romer, L. M., Miller, J. D., Haverkamp, H. C., Pegelow, D. F., & Dempsey, J. A. (2007). Inspiratory muscles do not limit maximal incremental exercise performance in healthy subjects. *Respiratory Physiology & Neurobiology, 156*(3), 353-361.

Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (2005). *Organizational behavior* (9th ed.). John Wiley & Sons.

Wilson, O. W., & McLaren, R. C. (1972). *Police administration* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Wiruchnipawan, W. (2005). *Management administration and development administration of organs under the constitution and state agencies*. Nititham. [In Thai]

Wongsarasri, P., & Chaovalit, S. (2011). Approach management of Metropolitan Police Station forward to high performance organization. *Suan Dusit Graduate School Academic Journal, 7*(2), 63-77. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.3

Received:	March	12, 2024
Revised:	November	30, 2024
Accepted:	February	27, 2025

กลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ

ภริศฑ์ชาก์ ชดช้อย[1] ฐิตาภรณ์ สินจรูญศักดิ์[2]

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ โดยใช้ทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ ของ Fiedler (1967) และแนวคิดการบริหารเชิงสถานการณ์ของ Akdoğan and Cingöz (2012) กล่าวว่า ธุรกิจต้องยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และปรับตัวให้ทันต่อเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์นั้น ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์จะเป็นตัวกำหนดถึงการเติบโตและการอยู่รอดขององค์กรได้

ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ ประกอบด้วย (1) สถานการณ์จะกำหนดรูปแบบของการบริหารจัดการ (2) การเลือกใช้รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และ (3) การวางแผนกลยุทธ์ส่งผลต่อการค้นพบโอกาสใหม่ทางธุรกิจ และรับรู้ถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น โดยรูปแบบของการบริหารจัดการจะมีการเริ่มต้นจากการวางแผนและจบลงที่การควบคุม ย่อมนำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขันทางธุรกิจ นั่นหมายถึงประสิทธิภาพกิจการ

คำสำคัญ: การบริหารเชิงสถานการณ์; การบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์; คุณลักษณะผู้บริหาร; ประสิทธิภาพกิจการ
ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2410/2 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: pritcha.c@rmutsv.ac.th
[2] คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Management Accounting Strategies with Business Efficiency

Pritcha Chodchoy[1] Titaporn Sincharoonsak[2]

Abstract

This academic article aims to study management accounting strategies with business efficiency. Using the Contingency Theory by Fiedler (1967) and the Situational management concept of Akdoğan and Cingöz (2012) stated that businesses must accept changes in circumstances and adapt to those changes. However, changes in circumstances determine the growth and survival of an organization.

Findings are as follows: Management accounting strategies with business efficiency, together with (1) The situation determines the style of management. (2) Choosing a management style that is appropriate to the situation. (3) Strategic planning affects the discovery of new business opportunities and awareness of upcoming risks. The management style starts with planning and ends with control, which brings competitive advantages to the business. That means business efficiency.

Keywords: Percelved Environmental Uncertainty; Strategic Cost Management; CEO Characteristics; Business Efficiency

Type of Article: Academic Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Accountancy, Sripatum University
2410/2 Phaholyothin Road, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
Corresponding Author Email: pritcha.c@rmutsv.ac.th
[2] School of Accountancy, Sripatum University

บทนำ

ในสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วรูปแบบของสังคมโลกที่ไร้พรมแดน และการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูง อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ ดังนี้ (1) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการ เช่น Internet of Things (IoT) และปัญญาประดิษฐ์ (AI) (2) การใช้พลังงานทดแทนและการประหยัดพลังงาน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และพลังงานชีวมวล และการประหยัดพลังงานผ่านการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงและการปรับปรุงระบบบริหารจัดการพลังงานจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในระยะยาว (3) การพัฒนาทักษะและความรู้ของแรงงาน การส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ จะช่วยให้แรงงานมีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (4) การทำงานแบบยืดหยุ่นและการจัดการเวลางาน เช่น การทำงานจากที่บ้าน (remote work) และการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารและประสานงาน ล้วนเป็นการช่วยลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานทั้งสิ้น (5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อแบ่งปันทรัพยากร ความรู้ และเทคโนโลยี จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและลดต้นทุนในการวิจัยและพัฒนา และ (6) การพัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงเส้นทางคมนาคมและการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการการขนส่ง จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจและเพิ่มประสิทธิภาพในการขนส่งสินค้าและบริการ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017) ในการดำเนินธุรกิจทุกประเภท หัวใจหลักสำคัญในท้ายที่สุดคือ การบรรลุตามเป้าหมายที่ธุรกิจได้วางไว้ ซึ่งการบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนั่นหมายถึงประสิทธิภาพของธุรกิจ ทั้งนี้ ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่มีความผันผวนและมีความอ่อนไหวทางกระแสเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างขององค์กรที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นย่อมส่งผลกระทบอย่างมากต่อรูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการองค์กร ความซับซ้อนและยุ่งยากที่เพิ่มมากขึ้นนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของบริษัท บริษัทต้องพยายามหากลยุทธ์วิธีต่าง ๆ เพื่อให้บริษัทสามารถเดินต่อไปได้ ธุรกิจจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่มีความครอบคลุมในทุก ๆ มิติ ประกอบด้วย มิติด้านลูกค้า ภายในองค์กร นวัตกรรมและการเรียนรู้ และการเงิน มิติดังกล่าวย่อมนำมาซึ่งประสิทธิภาพของธุรกิจ หลักสำคัญในการบริหารให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพส่วนหนึ่งคือ ผู้นำ หรือผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางในการนำพาองค์กรภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และ Abernethy, Bouwens, and Van Lent (2010) กล่าวว่า พฤติกรรมความเป็นผู้นำย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเป็นไปในทิศทางเดียวกันตามทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ ทั้งนี้ Onali, Galiakhmetova, Molyneux, and Torluccio (2016) พบว่าระดับของความเป็นผู้นำและอำนาจของผู้บริหารส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานและผลการดำเนินงาน โดย Ahn, Mortara, and Minshall (2013) กล่าวว่า บุคลิกภาพ ประสบการณ์ และค่านิยมของผู้บริหารระดับสูง ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อสถานการณ์ที่เผชิญและการตัดสินใจของผู้บริหารระดับสูง โดย Hambrick and Mason (1984) ระบุว่า องค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้บริหารระดับสูง เช่น เพศ อายุ ระยะเวลาในการบริหาร การศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ทั้งนี้ การบริหารเชิงสถานการณ์เป็นการรับมือกับความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การรับรู้ความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับข้อมูลการบัญชี (Chong & Chong, 1997) ซึ่ง Gordon and Narayanan (1984) พบว่า การรับรู้สิ่งแวดล้อม

มีความสัมพันธ์ข้อมูลภายนอกที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงินในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญและเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอนาคต ข้อมูลทางบัญชีที่มีการบริหารจัดการโดยต้นทุนมีความสำคัญในบริษัทขนาดใหญ่และความอยู่รอดของบริษัทขนาดเล็กเช่นกัน โดย Cadez and Guilding (2008) พบว่า การการบริหารเชิงสถานการณ์สามารถลดขั้นตอนในการตัดสินใจ ผู้บริหารสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานได้ภายใต้สถานการณ์ที่ซับซ้อน กลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญของบริษัทขนาดใหญ่ คือ วิธีการคิดต้นทุน ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องมีความเข้าใจภาพรวมของธุรกิจเพื่อใช้วางแผนงานของการดำเนินกิจกรรมของผลิตภัณฑ์นั้นได้ และเป็นเครื่องมือในการควบคุมขั้นตอนการปฏิบัติ ลดต้นทุนที่ไม่เพิ่มมูลค่าออกไปเพื่อสร้างผลกำไรให้ได้ตามเป้าหมาย

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องกลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยแก่ผู้ที่สนใจได้นำไปศึกษาต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์ประสิทธิภาพกิจการ (business efficiency) มีรายละเอียด ดังนี้

ความหมายของประสิทธิภาพกิจการ

Emerson (1913) กล่าวว่า เป็นการจัดสรรทรัพยากรเพื่อลดความสูญเปล่า มุ่งให้ความสำคัญในโครงสร้างและเป้าหมายขององค์การ (organization’s structureanditsgoals) โดยมีรูปแบบการทำงาน ที่เหมาะสม สามารถลดกระบวนการขั้นตอนในการทำงานและค่าใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ลงได้

Peterson and Plowman (1953) กล่าวว่า ประสิทธิภาพกิจการอาจไม่สะท้อนมาในรูปแบบของตัวเลข แต่สามารถสะท้อนออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจที่มีคุณภาพ มีความถูกต้อง ทันต่อเวลา และต้นทุนน้อยที่สุด ภายใต้สถานการณ์และข้อกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกฎหมาย

Certo (2000) กล่าวว่า เป็นการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความสิ้นเปลืองน้อยที่สุด โดยที่องค์กรสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพองค์กร

ดังนั้น ประสิทธิภาพกิจการ จึงเป็นการบริหารจัดสรรทรัพยากรให้มีความสอดรับตามวิสัยทัศน์ นโยบายขององค์กรได้อย่างทันท่วงทีเหมาะสมตามสถานการณ์ ส่งผลองค์กรสามารถดำเนินงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ (contingency theory) หรือทฤษฎีอุบัติการณ์ เป็นทฤษฎีการบริหารที่ขึ้นอยู่กับสภาพข้อเท็จจริงด้วยการเลือกทางออกที่จะไปสู่การแก้ปัญหาในเชิงการบริหารถือว่าไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุด หากแต่สถานการณ์ต่างหากที่จะเป็นตัวกำหนดว่าควรจะเลือกใช้การบริหารรูปแบบใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นเพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะต้องพยายามวิเคราะห์สถานการณ์ให้ดีที่สุดเป็นการผสมผสานแนวคิดที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อมขององค์กร (Fiedler, 1967)

2. ทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders theory) บริษัทจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มของผู้มีส่วนได้เสียและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในการตอบสนองความต้องการแก่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย

แนวความคิดนี้นับได้ว่าเป็นการออกแบบนโยบายการบริหารจัดการของบริษัท เพื่อให้กลุ่มของผู้มีส่วนได้เสียได้รับผลกระทบที่เป็นประโยชน์อันเกิดจากการกำหนดนโยบายของบริษัท ส่งผลให้บริษัทมีผลการดำเนินงานที่เติบโตขึ้น ซึ่งถือเป็นความชอบธรรมที่กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียของบริษัทควรจะได้รับ (Freeman, 1984, pp. 87-97) ทั้งนี้ Carroll and Shabana (2010) กล่าวว่า ผู้มีส่วนได้เสีย คือ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ส่งผลกระทบจากการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ รวมถึงการเลือกใช้วิธีในการบริหาร เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่บริษัท

3. ทฤษฎีตัวแทน (agency theory) ซึ่ง Jensen and Meckling (1976, pp. 305-360) กล่าวว่าเป็นการเกิดมาจากการกำกับดูแลกิจการ โดยเป็นการตอบสนองความต้องการตามกลุ่มของผู้มีส่วนได้เสียได้อย่างครอบคลุมภายใต้สถานการณ์ที่มีความผันผวนตลอดเวลาในการจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพของกิจการได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการอธิบายถึงความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ของเจ้าของกิจการซึ่งหมายถึงผู้ถือหุ้นกับฝ่ายจัดการที่เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กร โดยที่ฝ่ายจัดการจะสร้างประโยชน์ให้กับตัวเองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการกระทำว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าของกิจการหรือไม่ก็ตาม

4. การบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ (strategic cost management)

4.1 ความหมายของการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ คือ วิธีการทางบัญชีในส่วนของการคำนวณกำไรขั้นต้นของผลิตภัณฑ์ และการปันส่วนต้นทุนให้มีความเหมาะสมที่สุดตามส่วนงาน กลยุทธ์การคิดต้นทุนช่วยให้ข้อมูลทางบัญชีมีความถูกต้อง ครบถ้วน ทันต่อเวลา ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีความเชื่อมโยงเข้าถึงในกระบวนการต่าง ๆ ของบริษัทได้ชัดเจน อันส่งผลต่อประสิทธิภาพของบริษัท (Rof, 2012) กลยุทธ์การคิดต้นทุนที่มุ่งเน้นในส่วนของกระบวนการกิจกรรมให้สามารถสะท้อนโครงสร้างของต้นทุนได้ชัดเจนขึ้นแม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายในการผลิตเพิ่มสูงขึ้นก็ตาม โดย Cooper and Slagmulder (2000) กล่าวว่า กลยุทธ์การคิดต้นทุนตามกิจกรรมมีความแม่นยำน่าเชื่อถือกว่าวิธีการคิดต้นทุนแบบเดิม ทั้งนี้ กลยุทธ์การคิดต้นทุนมีความครอบคลุมถึงวิธีการคิดต้นทุนเป้าหมาย และต้นทุนไคเซ็น การคิดต้นทุนฐานกิจกรรมสามารถช่วยให้ต้นทุนสามารถระบุกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารเพื่อพัฒนากลยุทธ์การดำเนินทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพและเกิดผลกำไรสูงสุด โดย Ahmeti, Sahiti, and Ahmeti (2013) กล่าวว่า การคิดต้นทุนเป้าหมาย เป็นการกำหนดต้นทุนเพื่อช่วยกำหนดขอบเขตการดำเนินงานในมุมมองของลูกค้าเป็นแนวทางของโอกาสในการลดต้นทุนให้ถึงเป้าหมายที่กำหนด เพื่อสร้างเป็นนโยบายในการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานให้แก่พนักงานทุกคนในการพัฒนางานเพิ่มขีดความสามารถให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก ต้นทุนเป้าหมายสามารถสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจในเชิงรุก ในขณะที่ Ahmad and Mohamed Zabri (2015) พบผลกระทบจากการใช้กลยุทธ์ทางบัญชีของบริษัทโดยมีความเกี่ยวข้องกับการวิธีการปฏิบัติในการบริหารจัดการข้อมูลทางบัญชี ทั้งนี้ Netnim (2017) พบว่า ไคเซ็นสามารถปรับปรุงกระบวนการในการบริหารสินค้าคงคลังของบัญชีคุมและบัญชีคลัง และภายใต้สถานการณ์ที่ซับซ้อนไคเซ็นสามารถช่วยลดระยะเวลาการทำงานและข้อผิดพลาดในการทำเอกสารลงได้

4.2 พัฒนาการของการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ เดิมการบริหารต้นทุนเน้นการควบคุมต้นทุนผ่านการลดค่าใช้จ่ายและการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การใช้ข้อมูลในการตัดสินใจส่วนใหญ่มาจากการบันทึกบัญชีและรายงานทางการเงินแบบพื้นฐาน การประเมินผลการดำเนินงานมักจะมุ่งเน้นที่

ผลประกอบการในระยะสั้นและการลดค่าใช้จ่ายเป็นหลัก เมื่อสภาพแวดล้อมทางธุรกิจเปลี่ยนแปลง และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินธุรกิจ ปัจจุบันการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์เน้นการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเชิงลึกในการวางแผนและตัดสินใจ โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Internet of Things (IoT) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและลดต้นทุน เทคนิคการวิเคราะห์ต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์การสร้างมูลค่า (value chain analysis) การวิเคราะห์ต้นทุนตามกิจกรรม (activity-based costing) และการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร (cost-volume-profit analysis) ถูกนำมาใช้ในการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์เพื่อประเมินและปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาด นอกจากนั้นยังรวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร การปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจเพื่อลดต้นทุนที่ไม่เพิ่มมูลค่า เช่น การลดการสูญเสีย (waste reduction) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (production efficiency) และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน (process improvement) เพื่อให้องค์กรสามารถแข่งขันได้ในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์กร

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ ข้อมูลด้านการบัญชีต้นทุนมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารมากผ่านกระบวนการ ดังนี้ (1) การควบคุม เป็นการประเมินผลงานที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมาย (2) การวางแผนกำไรและตัดสินใจด้านต้นทุนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการวางแผนกำไรและตัดสินใจ (3) การเพิ่มประสิทธิภาพสามารถทำได้โดยการวัดผลการดำเนินงานตามความรับผิดชอบของแต่ละกิจกรรมได้ และ (4) การจัดทำงบประมาณจำเป็นจะต้องอาศัยข้อมูลด้านบัญชี ซึ่งแสดงถึงผลงานในอดีตที่ผ่านมารวมทั้งการพยากรณ์ในอนาคตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารการเงินด้านต่าง ๆ ให้อยู่ในแผนงบประมาณที่กำหนด ระบบบัญชีต้นทุนช่วยให้ระบุถึงต้นทุนที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์ ขจัดต้นทุนที่ไม่เพิ่มมูลค่าออกไปได้ (Boons, 1998)

5. ประสิทธิภาพกิจการ (business efficiency)

5.1 ความหมายของประสิทธิภาพกิจการ หมายถึง ความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่บริษัทกำหนดไว้ สามารถสะท้อนออกมาได้ในรูปแบบของประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ ประสิทธิภาพการดำเนินงาน ความสามารถการทำกำไร ตลอดจนความสำเร็จทางการตลาดของตัวสินค้าที่นำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขันทางการตลาดผ่านมูลค่าชื่อเสียงกิจการ โดย Mitchell and Reid (2000) พบว่า แม่บทของการวัดผลการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมในทุกมิติ สามารถนำมาใช้ในการวัดผลการปฏิบัติงานของธุรกิจที่มีประสิทธิภาพได้อย่างครอบคลุม คือ Balanced Scorecard (BSC) โดย BSC เป็นกลยุทธ์ที่มีความครอบคลุมใน 4 มิติ คือ (1) มิติลูกค้า (2) มิติภายในองค์กร (3) มิติการเงิน และ (4) มิตินวัตกรรมและการเรียนรู้ ฉะนั้น BSC สามารถช่วยให้ผู้บริหารสร้างประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นกับกิจการ (business efficiency) ได้พร้อมกันในทุกมิติ

5.2 พัฒนาการของประสิทธิภาพกิจการ โดยกลางทศวรรษ 1980 มีการแนะนำแนวทางวิธีการจัดการบัญชีรูปแบบใหม่ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นและมีการเพิ่มความเข้มข้นเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจน (Chenhall & Langfield-Smith, 1998) ในขณะที่บริษัทมีรูปแบบการปฏิบัติตามวิธีพื้นฐานโดยทั่วไปที่มุ่งเน้นในส่วนของข้อมูลทางการเงินโดยมิได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ไม่ใช่ทางการเงินจนเกิดแนวทางในการปฏิบัติที่ทันสมัยมีความครอบคลุมถึงข้อมูลทั้ง 2 ส่วนดังกล่าว โดยการรวบรวมข้อมูลจากภายในและภายนอกบริษัททั้งในอดีตและอนาคตในการบริหารจัดการข้อมูลทางบัญชีที่ทันต่อเวลาด้วยการบริหารภายใต้สถานการณ์ที่มีความเหมาะสมเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กร ส่งผลให้การบริหารเชิงสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการและเทคนิค

ในรูปแบบใหม่ ตลอดจนวิธีการคำนวณเพื่อให้สามารถสะท้อนถึงผลกำไรได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์นั้น ภายใต้แรงกดดันจากผู้มีส่วนได้เสียที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกใช้รูปแบบการบริหารเพื่อให้บริษัทมีผลกำไรที่ดีและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังสามารถจัดการความซับซ้อนของระบบของธุรกิจในยุคสมัยใหม่ให้มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อองค์กร (Abdel-Maksoud, Abdallah, & Youssef, 2012)

5.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการประสิทธิภาพกิจการ จึงเป็นการประยุกต์รูปแบบในการบริหารองค์กรโดยมีสถานการณ์เข้ามาเป็นตัวกำหนดในการขับเคลื่อนองค์กรด้วยการนำข้อมูลบัญชีในส่วนที่มิใช่ด้านการเงินมาบูรณาการร่วมกับด้านการเงินภายใต้เงื่อนไขของต้นทุนที่ลดต่ำลงและคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มสูงขึ้น เพื่อให้สามารถสะท้อนมูลค่าในผลกำไรขององค์กรได้อย่างแท้จริง

6. คุณลักษณะผู้บริหาร (executive characteristics)

คุณลักษณะผู้บริหาร คือ ลักษณะเฉพาะของตัวบุคคลที่แสดงออกโดยรับรู้ได้ ซึ่งประกอบด้วย (1) ระดับการศึกษา (2) ระยะเวลาดำรงตำแหน่งผู้บริหาร (3) ประสบการณ์การทำงาน และ (4) รูปแบบการบริหารงาน ซึ่ง Stogdill (1974, pp. 17-23) กล่าวว่า ลักษณะของผู้นำประกอบด้วย การมีรูปร่าง ภาพลักษณ์ที่เหมาะสมและมารยาทที่ดี การศึกษา มีความเฉลียวฉลาด ความรอบรู้ มีเหตุผล และวิสัยทัศน์การตัดสินใจที่เหมาะสมทันต่อสถานการณ์ ความกระตือรือร้น กล้าแสดงออก ทัศนคติที่โดดเด่น มีความมุ่งมั่น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชา มีมนุษย์สัมพันธ์ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Ahn et al., 2013)

คุณลักษณะผู้บริหาร เป็นหัวใจหลักสำคัญต่อการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้ประสบความสำเร็จภายใต้ความผันผวนของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป Hunger and Wheelen (2003) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารจะเป็นผู้กำหนดกลยุทธ์และทำการตัดสินใจในการบริหารจัดการองค์กรในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือเพื่อสร้างประสิทธิภาพในระยะยาวให้แก่บริษัทนั้นย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรในการนำไปใช้ในการดำเนินงาน การควบคุม การประเมินผลโดยประสิทธิภาพทางการบริหารที่สะท้อนถึงการมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นจากการบริหารจัดการต้นทุนที่ลดต่ำลง ย่อมนำมาซึ่งประสิทธิภาพกิจการในเชิงประจักษ์ และความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพองค์กร ทั้งนี้ อายุในการดำรงตำแหน่งงานที่ผ่านมาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกใช้รูปแบบการบริหารงานเพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จสามารถอยู่รอดต่อไปได้ ซึ่งผู้บริหารจะทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอกของบริษัท เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพโดยกระบวนการจัดการทรัพยากรขององค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

7. การบริหารเชิงสถานการณ์ (situational management)

7.1 ความหมายของการบริหารเชิงสถานการณ์ คือ วิธีการบริหารจัดการที่มีความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของบริษัท ทั้งนี้ ความไม่แน่นอนในส่วนของลูกค้า คู่ค้า คู่แข่ง และซัพพลายเออร์ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ธุรกิจไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของกิจการ (Govindarajan, 1984) โดยสิ่งแวดล้อมภายในที่บริษัทสามารถควบคุมได้ประกอบด้วย (1) ความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมองค์กร (Farjoun, 2002) การวางแผนการดำเนินงานเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของบริษัทเพื่อปรับตัวให้มีความสอดคล้องกับสิ่งที่จะต้องเผชิญเป็นการนำไปสู่การดำเนินงานตามตามเป้าหมายที่วางไว้ในระยะยาว การวางแผนการดำเนินงานช่วยสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง

บริษัทที่มีการวางแผนการดำเนินงานจะสามารถทำกำไรและประสบความสำเร็จที่สูงกว่าบริษัทที่ไม่มีการวางแผน (2) เทคโนโลยีช่วยสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่เหนือคู่แข่ง (3) วัฒนธรรมองค์กร และ (4) ขนาดองค์กร

7.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงสถานการณ์ Akdoğan and Cingöz (2012) กล่าวว่า องค์กรต้องยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและต้องทำการปรับตัว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความอยู่รอดขององค์กร แม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมในองค์กรยังมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา องค์กรต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงมากขึ้น เกิดความความเสี่ยงและแรงกดดันให้ธุรกิจไม่สามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ได้

จากทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ของ Fiedler (1967) และแนวคิดการบริหารเชิงสถานการณ์ของ Akdoğan and Cingöz (2012) กล่าวว่า ไม่มีวิธีการบริหารใดที่ดีที่สุดสำหรับทุกสถานการณ์ แต่สถานการณ์จะเป็นตัวกำหนดการบริหารที่เหมาะสม ผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม โดยการให้ความสำคัญต่อผลกระทบของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียด้วยการสร้างผลการดำเนินงานให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับในสังคมตามทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่ง Jensen and Meckling (1976) อธิบายถึงทฤษฎีตัวแทนว่า “ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของกิจการและฝ่ายจัดการซึ่งการกำกับดูแลกิจการที่ดีจะช่วยลดความขัดแย้งนี้ได้ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพได้อย่างยั่งยืน” (Boons, 1998) ซึ่งการใช้การ SCM เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรผ่านการควบคุมต้นทุนและการวางแผนกำไรที่เหมาะสม ผู้บริหารต้องสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและนอกองค์กรเพื่อวางกลยุทธ์ให้เหมาะสม (Hunger & Wheelen, 2003) โดย Mitchell and Reid (2000) ใช้แนวคิด Balanced Scorecard (BSC) ในการวัดประสิทธิภาพกิจการ (business efficiency) ที่มีความครอบคลุมในทุกมิติ ประกอบด้วย มิติลูกค้า มิติภายในองค์กร มิติการเงิน และมิตินวัตกรรมและการเรียนรู้ โดย BSC จะช่วยให้ผู้บริหารปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานได้อย่างครอบคลุม จึงเป็นที่มาของกรอบการวิเคราะห์ของกลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ

กรอบในการวิเคราะห์

ผู้ศึกษาเลือกใช้ทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ (contingency theory) ของ Fiedler (1967) กลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ ดังแสดงในภาพ 1

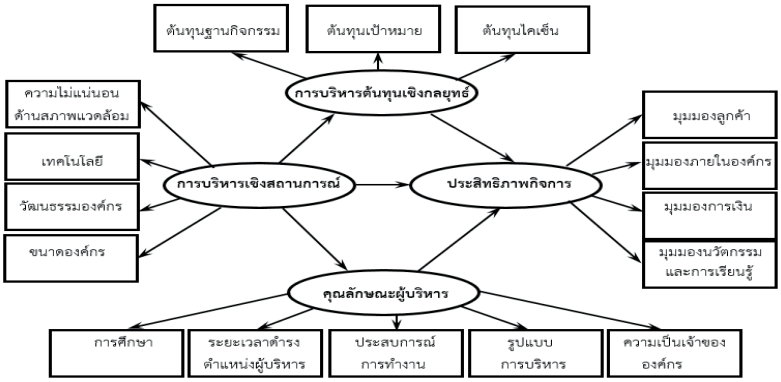

ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ (contingency theory) หรือทฤษฎีอุบัติการณ์ ถือเป็นทฤษฎีการบริหารที่ขึ้นอยู่กับสภาพข้อเท็จจริงด้วยแนวคิดในการเลือกทางออกที่นำไปสู่การแก้ปัญหาทางการบริหาร ความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์จะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจและรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ทางเชิงการบริหารจัดการองค์กรในเชิงธุรกิจภายใต้สิ่งแวดล้อมภายในที่องค์กรสามารถควบคุมได้และมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของกิจการ โดยมีองค์ประกอบคือ (1) ความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อม (2) เทคโนโลยี ซึ่งเป็นสิ่งที่บริษัทนำมาใช้เพื่อปรับปรุงความสามารถในการผลิตให้มีความพิเศษมากยิ่งขึ้น (3) วัฒนธรรมองค์กร และ (4) ขนาดองค์กร ซึ่งขนาดขององค์กรที่เหมาะสมช่วยให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในการสร้างกำไรได้ (Farjoun, 2002)

Chong and Chong (1997) พบว่า การรับรู้ความไม่แน่นอนด้านสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับข้อมูลการบัญชี ซึ่ง Gordon and Narayanan (1984) พบว่า การรับรู้สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับข้อมูลภายนอกที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอนาคต ตรงกันข้ามกับการบัญชีแบบดั่งเดิมที่เป็นข้อมูลภายในและเกี่ยวกับการเงินโดยเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอดีต และพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ภายใต้สถานการณ์ที่ซับซ้อนผ่านวิธีการคิดต้นทุนตามกิจกรรม ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจภาพรวมของธุรกิจ สามารถวางแผนงานของการดำเนินกิจกรรมของผลิตภัณฑ์นั้นได้ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจว่าสินค้าที่ผลิตนั้นสามารถสร้างกำไรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ บัญชีต้นทุนตามกิจกรรมสามารถระบุลงถึงต้นทุนที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์ถือเป็นทางเลือกในการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตให้แก่ผู้บริหาร (Boons, 1998) และมีส่วนช่วยในการวางแผนกิจกรรมสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เป็นการควบคุมการปฏิบัติการในการสร้างกำไรจากสินค้าให้ได้ตามเป้าหมาย ทั้งนี้ ราคาของสินค้าจะถูกกำหนดโดย “ราคาขายที่สามารถแข่งขันได้” ต้นทุนเป้าหมายจึงเป็นเครื่องมือในการลดต้นทุนสามารถลดแรงกดดันของตลาดสู่การแสวงหาความร่วมมือสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าได้ และช่วยกำหนดขอบเขต การดำเนินงานที่จำเป็นตามความต้องการของลูกค้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นภายใต้การแข่งขันทางธุรกิจอย่างรุนแรง (Ahmeti et al., 2013) และการคิดต้นทุนไคเซ็น เป็นหลักของการบริหารการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิผล ด้วยวิธีการส่วนร่วมของทุกคนในองค์กรเพื่อปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยไคเซ็นสามารถปรับปรุงกระบวนการในการบริหารสินค้าคงคลังในส่วนของบัญชีคุมและบัญชีคลัง (Netnim, 2017) สามารถลดระยะเวลาการทำงานและข้อผิดพลาดด้านเอกสารได้ ภายใต้เทคนิคการคิดต้นทุนที่ซับซ้อน ในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการข้อมูลทางบัญชีในส่วนของกลยุทธ์ทางบัญชี เช่นเดียวกับ Ahmad and Mohamed Zabri (2015) พบผลกระทบจากการใช้กลยุทธ์ทางบัญชีที่มีต่อประสิทธิภาพของบริษัท

Cadez and Guilding (2008) พบว่า การการบริหารเชิงสถานการณ์เป็นเครื่องมือที่ดีในการลดขั้นตอนการตัดสินใจที่สามารถช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานได้ ภายใต้สถานการณ์ของสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ซึ่งตามทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ (contingency theory) ปัจจัยหลักในการบริหารให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพส่วนหนึ่งคือผู้บริหาร หรือผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งผู้นำเป็นผู้กำหนดทิศทางในการนำพาองค์กรภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ฉะนั้นผู้นำขององค์กรจึงถือเป็นหัวใจหลักสำคัญในขับเคลื่อนองค์กร โดย Abernethy et al. (2010) กล่าวว่า บทบาทของการเป็นผู้นำขององค์กรส่งผลต่อการ

กำหนดรูปแบบองค์กร ทั้งนี้ พฤติกรรมความเป็นผู้นำย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ ทั้งนี้ ในทางกลับกันสถานการณ์ที่เผชิญส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของผู้บริหารระดับสูง สอดคล้องกับทฤษฎีผู้นำระดับสูง (upper-echelon theory) ซึ่ง Hambrick and Mason (1984) ภาพลักษณ์ขององค์กรคือภาพสะท้อนของผู้บริหารระดับสูง ทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นถึงหัวหน้างานระดับสูงมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อผลลัพธ์ที่เขาเลือก ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบลักษณะการจัดการองค์กรความเป็นเจ้าของของผู้บริหารได้รับการยอมรับถึงแหล่งอำนาจที่ดีทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ (Onali et al., 2016) ทฤษฎีตัวแทน เป็นการอธิบายถึงความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของกิจการซึ่งหมายถึงผู้ถือหุ้นกับฝ่ายจัดการที่เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กรซึ่งหมายถึงผู้บริหาร โดยที่ฝ่ายจัดการจะสร้างประโยชน์ให้กับตัวเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมาจากการกระทำว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าของกิจการหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ อำนาจของผู้บริหารย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของกิจการและหากผู้บริหารเป็นเจ้าของบริษัทย่อมส่งผลดีต่อผลประกอบการของบริษัทเช่นกัน ทั้งนี้ Limbach, Schmid, and Scholz (2016) พบความสัมพันธ์เชิงอ้อมระหว่างอำนาจของผู้บริหารกับมูลค่าของบริษัทในเชิงลบซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ เนื่องจากความแตกต่างในบริบทวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติ ตลอดจนลักษณะของการเป็นเจ้าของของผู้บริหารในแต่ละอุตสาหกรรม ในขณะที่กระบวนการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการการบริหารจัดธุรกิจล้วนได้รับอิทธิพลสูงจากผู้บริหารระดับสูงสุด

Gordon and Miller (1976) กล่าวว่า ภายใต้การบริหารเชิงสถานการณ์ที่มีสภาวะของความไม่แน่นอนด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น องค์กรจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลในส่วนของทางด้านการเงินและที่ไม่ใช่ทางการเงินร่วมกับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ Govindarajan (1984) กล่าวว่า ความไม่แน่นอนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่อาจส่งผลในการเลือกรูปแบบการประเมินประสิทธิภาพขององค์กร ทั้งนี้ Mitchell and Reid (2000) พบว่า BSC เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้เป็นในการจัดการความซับซ้อนของธุรกิจร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ Kaplan and Norton (1996) พบว่า BSC เป็นกลยุทธ์ที่มีความครอบคลุมในมุมมอง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ด้านลูกค้า ด้านภายในองค์กร ด้านการเงิน และด้านนวัฒกรรมและการเรียนรู้ BSC จึงเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้ผู้บริหารเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ไปสู่ตัววัดผลการปฏิบัติงานที่มีความสอดคล้องกันสามารถสะท้อนผลการปฏิบัติงานในทุกด้านในเวลาเดียวกัน ฉะนั้นเพื่อความอยู่รอดของบริษัทภายใต้สถานการณ์ที่มีการปรับเปลี่ยนในยุคปัจจุบัน เจ้าของธุรกิจหรือผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีข้อมูลทางบัญชีที่ถูกต้อง และทันเวลา ซึ่ง Nandan (2010) พบว่า บริษัทขนาดใหญ่ได้ตระหนักถึงความจำเป็นและให้ความสำคัญยอมรับในประสิทธิภาพของการจัดข้อมูลทางบัญชี ทั้งนี้ มีการนำการบริหารเชิงสถานการณ์มากับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเช่นกัน

บทสรุป

ภายใต้สถานการณ์และข้อกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกฎหมาย ธุรกิจที่มีประสิทธิภาพสูงคือ ธุรกิจที่สามารถผลิตสินค้าหรือบริการได้ในปริมาณและคุณภาพที่กำหนดในเวลาที่เหมาะสมโดยเกิดต้นทุนน้อยที่สุด (Peterson & Plowman, 1953) โดยมีการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความสิ้นเปลืองน้อยที่สุด บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรเหล่านี้เป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพขององค์กร (Certo, 2000)

ผู้ศึกษาขอเสนอมุมมองขององค์ประกอบสำคัญของประสิทธิภาพกิจการในการดำเนินธุรกิจมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน คือ (1) ค่าใช้จ่าย (2) เวลา และ (3) คุณภาพ โดยปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายสามารถสะท้อนถึงรูปแบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ ด้านค่าใช้จ่าย มุ่งพิจารณาในส่วนของความคุ้มค่าของการใช้จ่ายในการดำเนินงานให้อยู่ภายในงบประมาณที่กำหนด และหากบริษัทสามารถประหยัดได้มากกว่าที่กำหนดย่อมสะท้อนถึงการทำงานที่มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น ด้านเวลาจะพิจารณาจากการทำงานสำเร็จภายในเวลาที่กำหนดไว้ หากสำเร็จเร็วกว่าที่คาดการณ์ไว้ย่อมสื่อถึงการทำงานที่มีประสิทธิภาพที่มีสูงขึ้น และด้านคุณภาพ มุ่งให้ความสำคัญกับผลผลิตที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด หรือผลผลิตที่ได้มีมาตรฐานสูงกว่าที่กำหนดไว้ย่อมแสดงถึงการทำงานที่มีประสิทธิภาพที่มีสูงขึ้น ทั้งนี้ประสิทธิภาพกิจการอาจไม่สะท้อนมาในรูปแบบของตัวเลขแต่สามารถสะท้อนออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจที่มีคุณภาพ มีความถูกต้อง ทันต่อเวลา หากธุรกิจมีการนำข้อมูลในส่วนทางด้านการเงินและที่ไม่ใช่ทางการเงินมาทำการประยุกต์ใช้ตามบริบทของแต่ละองค์กรได้อย่างเหมาะสม ย่อมเป็นการสร้างสมดุลระหว่างตัวผลักดันในการดำเนินงานที่ประกอบด้วยการบริหารเชิงสถานการณ์ การบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ์ และคุณลักษณะผู้บริหารนั่นคือการบัญชีบริหารกับผลลัพธ์ที่ต้องการที่นำไปสู่ประสิทธิภาพกิจการ ทั้งนี้ การนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการองค์กรล้วนแล้วเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการอยู่รอดให้แก่องค์กร

ข้อเสนอแนะ

1. นักวิชาการ นักวิจัย สามารถนำข้อมูลใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้และต่อยอดทางด้านงานวิจัย หรือขยายขอบเขตของการศึกษางานวิจัยในอนาคตต่อไปได้ ตลอดจนนำผลที่ค้นพบมาทำการประยุกต์พัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่กิจการมากยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารที่ทำหน้าที่ในการวางแผนและกำหนดนโยบายขององค์กรสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพิจารณาถึงกลยุทธ์การบัญชีบริหารกับประสิทธิภาพกิจการ ในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประสิทธิภาพกิจการ ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรได้อย่างยั่งยืน

References

Abdel-Maksoud, A., Abdallah, W., & Youssef, M. (2012). An empirical study of the influence of intensity of competition on the deployment of contemporary management accounting practices and managerial techniques in Egyptian firms. *Journal of Economic and Administrative Sciences, 28*(2), 84-97.

Abernethy, M. A., Bouwens, J., & Van Lent, L. (2010). Leadership and control system design. *Management Accounting Research, 21*(1), 2-16.

Ahmad, K., & Mohamed Zabri, S. (2015). Factors explaining the use of management accounting practices in Malaysian medium-sized firms. *Journal of Small Business and Enterprise Development, 22*(4), 762-781.

Ahmeti, S., Sahiti, A., & Ahmeti, Y. (2013). Application of target cost and its impact on the businesses. *Anglisticum Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 2*(4), 275-280.

Ahn, J., Mortara, L., & Minshall, T. (2013). *Linkages between CEO characteristics and open innovation adoption in innovative manufacturing SMEs*. Retrieved from http://ssrn.com/abstract =2328644

Akdoğan, A. A., & Cingöz, A. (2012). An empirical study on determining the attitudes of small and medium sized businesses (SMEs) related to coopetition. *Procedia–Social and Behavioral Sciences, 58,* 252-258.

Boons, A. N. A. M. (1998). Product costing for complex manufacturing systems. *International Journal of Production Economics, 55*(3), 241-255.

Cadez, S., & Guilding, C. (2008). An exploratory investigation of an integrated contingency model of strategic management accounting. *Accounting, Organizations and Society, 33*(7-8), 836-863.

Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility: A review of concepts, research and practice. *International Journal of Management Reviews, 12*(1), 85-105.

Certo, S. C. (2000). *Modern management*. Prentice Hall.

Chenhall, R. H., & Langfield-Smith, K. (1998). Adoption and benefits of management accounting practices: An Australian. *Management Accounting Research, 9*(1), 1-19.

Chong, V. K., & Chong, K. M. (1997). Strategic choices, environmental uncertainty and SBU performance: A note on the intervening role of management accounting systems. *Accounting and Business Research, 27*(4), 268-276.

Cooper, R., & Slagmulder, R. (2000). Activity-based budgeting--part 1. *Strategic Finance, 82*(3), 85-86.

Emerson, H. (1913). *The twelve principles of efficiency*. The Engineering Magazine.

Farjoun, M. (2002). Towards an organic perspective on strategy. *Strategic Management Journal, 23*(7), 561-594.

Fiedler, F. E. (1967). *A theory of leadership effectiveness*. McGraw-Hill.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.

Gordon, L. A., & Miller, D. (1976). A contingency framework for the design of accounting information systems. *Accounting, Organizations and Society, 1*(1), 59-69.

Gordon, L. A., & Narayanan, V. K. (1984). Management accounting systems, perceived environmental uncertainty and organization structure: An empirical investigation. *Accounting, Organizations and Society, 9*(1), 33-47.

Govindarajan, V. (1984). Appropriateness of accounting data in performance evaluation: An empirical examination of environmental uncertainty as an intervening variable. *Accounting, Organizations and Society, 9*(2), 125-135.

Hambrick, D. C., & Mason, P. A. (1984). Upper echelons: The organization as a reflection of its top managers. *The Academy of Management Review, 9*(2), 193-206.

Hunger, J. D., & Wheelen, T. L. (2003). *Essentials of strategic management* (3rd ed.). Prentice Hall.

Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics, 3*(4), 305-360.

Kaplan, R., & Norton, D. (1996). Linking the balanced scorecard strategy. *California Management Review, 39*(1), 53-79.

Limbach, P., Schmid, M., & Scholz, M. (2016). *All good things come to an end: CEO tenure and firm value*. Retrieved from https://www.alexandria.unisg.ch/handle/20.500.14171/104457

Mitchell, F., & Reid, G. C. (2000). Problems, challenges and opportunities: The small business as a setting for management accounting research. *Management Accounting Research, 11*(4), 385-390.

Nandan, R. (2010). Management accounting needs of SMEs and the role of professional accountants: A renewed research agenda. *Journal of Applied Management Accounting Research, 8*(1), 65-77.

Netnim, J. (2017). Improvement in the process of inventory management by applying the Kaizen approach case study: Clothes Warehouse Royal Thai Armed Forces Headquarters. *National Defence Studies Institute Journal, 8*(1), 96-110. [In Thai]

Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *The twelfth national economic and social development plan (2017-2021)*. Author. [In Thai]

Onali, E., Galiakhmetova, R., Molyneux, P., & Torluccio, G. (2016). CEO power, government monitoring, and bank dividends. *Journal of Financial Intermediation, 27,* 89-117.

Peterson, E., & Plowman, E. G. (1953). *Business organization and management*. Richard D. Irwin.

Rof, L. M. (2012). Advanced costing methods and their utility in organizing management accounting. *The Young Economists Journal, 1*(18), 62-69.

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. The Free Press.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.4

Received:	July	30, 2024
Revised:	December	25, 2024
Accepted:	February	27, 2025

HAPPINESS Model (9 สุขสูงวัย) ตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย

ปิยะวัฒน์ เจริญศักดิ์[1] ปัทพร สุคนธมาน[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย โดยงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ กลุ่มแรงงานสูงอายุ จำนวน 20 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis)

ผลการวิจัย พบว่า ตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย (HAPPINESS Model) ประกอบด้วย (1) Health คือ สุขจากการมีสุขภาพกายและจิตที่ดี (2) Attitude คือ สุขจากการมีทัศนคติเชิงบวก (3) Participation คือ สุขจากการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม (4) Planning คือ สุขจากการวางแผนชีวิต (5) Income คือ สุขจากการมีรายได้ที่เพียงพอ (6) Networking คือ สุขจากการมีเครือข่ายที่ดี (7) Employment คือ สุขจากการมีงานทำ (8) Social-Welfare คือ สุขจากการได้รับสวัสดิการเพื่อการดำรงชีวิต และ (9) Self-Value คือ สุขจากการรู้คุณค่าในตนเอง

คำสำคัญ: ความสุข; แรงงานสูงอายุ; ตัวแบบความสุข

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: bank.crk@gmail.com
[2] วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผ่านการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) อยู่ในกลุ่มที่ 1 สาขาสังคมศาสตร์

HAPPINESS Model (9 Elements of Happiness for Older) A Model of Happiness for Thai Older Workers

Piyawat Charoensak[1] Pataporn Sukontamarn[2]

Abstract

This research article aims to study the happiness patterns of older workers. This research used a qualitative research format (qualitative research). The researcher selected key informants in the research. Using in-depth interviews, including a group of 20 elderly workers, using the thematic analysis method.

Findings are as follows: “HAPPINESS Model” consists of (1) Health, (2) Attitude, (3) Participation, (4) Planning, (5) Income, (6) Networking, (7) Employment, (8) Social-Welfare, and (9) Self-Value.

Keywords: Happiness; Thai Older Workers; HAPPINESS Model

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Demography, Chulalongkorn University
254 Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, Thailand
Corresponding Author Email: bank.crk@gmail.com
[2] College of Population Studies, Chulalongkorn University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสุขเป็นอารมณ์และความรู้สึกของบุคคลที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกในขณะนั้นซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ (Gray, Thongthai, & Suwannoppakao, 2010) สอดคล้องกับ Oswald (1997) และ Charoensak (2024) ว่าความสุขเป็นผลที่ได้จากการประเมินเฉพาะบุคคล ณ ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ จากข้อมูลของ National Statistical Office (2023) พบว่า ระดับความสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น ผู้สูงอายุประมาณครึ่งหนึ่งประเมินตนเองว่ามีความสุขอยู่ในระดับมาก อยู่ที่ร้อยละ 52.8 และมีความสุขมากที่สุด อยู่ที่ร้อยละ 11.7 เมื่อพิจารณาระดับความสุขของผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค พบว่า กรุงเทพมหานครมีผู้สูงอายุที่มีระดับความสุขมากที่สุดสูงกว่าภาคอื่น อยู่ที่ร้อยละ 18.8 รองลงมา คือ ภาคกลางและภาคใต้ อยู่ที่ร้อยละ 13.2 และ 11.5 ตามลำดับ ความสุขไม่เพียงแต่จะเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพของการมีความสุขเท่านั้น แต่การศึกษาของ Oswald, Proto, and Sgroi (2015) พบว่า บุคคลที่มีความสุขจะมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มมากขึ้นประมาณ ร้อยละ 12 ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุมีความสุขก็จะส่งผลต่อการทำงานเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งแน่นอนว่าปัจจุบันประเทศไทยมีแรงงานสูงอายุทั้งประเทศ อยู่ที่ 5,104,721 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 38.21 ของประชากรสูงอายุทั้งหมด

ผลของการกลายเป็นสังคมสูงอายุซึ่งควบคู่กับการที่วัยแรงงานลดลง ทำให้ประเทศไทยเริ่มมีการจ้างงานแรงงานสูงอายุเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นต่าง ๆ พบว่า Cheytim, Prasertsuk, and Kerdnaimongkol (2018) ศึกษาเกี่ยวกับความสุขในชีวิต พบว่า การได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อสังคมทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตด้วยความสุข Thumcharoen (2012) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจะมีความสุขในชีวิตมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมหรือศาสนา Sukontamarn, Asadullah, Photphisutthiphong, and Nguyen (2023) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยกับลูกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข Gray, Kramanon, and Thapsuwan (2008) ศึกษาเกี่ยวกับรายได้ การออม และหนี้สิน พบว่า ผู้ที่มีรายได้มากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป เป็นผู้ที่มีความสุขมากกว่าผู้มีรายได้น้อยกว่า Charoensak and Sukontamarn (2024) ศึกษาเกี่ยวกับความสุขในการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานมีแนวโน้มที่จะมีความสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ทำงาน และ Teeranupattana and Senasu (2021) ศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพกาย พบว่า การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีจะทำให้ระดับความสุขเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนิยามความสุขในชีวิต การมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว รายได้ การออม และความสุขในการทำงาน และสุขภาพกาย จะเป็นส่วนสำคัญในการค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมกับแรงงานสูงอายุในประเทศไทย เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเกี่ยวกับความสุขที่เกิดจากการทำงานของผู้สูงอายุ และนำมาปรับใช้กับนโยบายหรือมาตรการที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานได้อย่างมีความสุขและสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบันของการจ้างงานผู้สูงอายุไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและทฤษฎี ศึกษารูปแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย โดยผู้วิจัยมีการปรับใช้ผลลัพธ์ที่ได้งานวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย มิติประชากรศาสตร์ มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านพฤติกรรมการทำงาน

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัย โดยแบ่งออกเป็นการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มแรงงานสูงอายุในประเทศไทย จำนวน 20 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เกิดการพัฒนากรอบแนวคิดเกี่ยวกับความสุขที่เกิดจากการทำงานของผู้สูงอายุไทย และนำมาปรับใช้กับนโยบายหรือมาตรการที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในประเทศไทยทำงานได้อย่างมีความสุขและสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบันของการจ้างงานผู้สูงอายุไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

ความสุขในชีวิตเป็นคำที่ถูกให้คำนิยามที่หลากหลาย Gray et al. (2010) อธิบายว่าสำหรับบริบทของประเทศไทย ความสุข หมายถึง อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกในขณะนั้นซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ ซึ่งนิยามของนักคิดหลายคนก็เป็นไปในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน Layard (2005) กล่าวว่า ความสุข หมายถึง ความรู้สึกที่ดีที่สุด การมีชีวิตที่มีความสุข สนุกสนาน และเป็นความปรารถนาของบุคคลที่อยากจะคงความรู้สึกนั้นไว้ให้ยาวนาน Oswald (1997) กล่าวว่าความสุข หมายถึง การประเมินของบุคคลต่อความชื่นชอบชีวิตโดยรวม ความรู้สึกชอบหรือความรู้สึกพึงพอใจกับชีวิต สอดคล้องไปกับ Charoensak (2024) ก็อธิบายไปในทิศทางเดียวกันว่า ความสุข หมายถึง ภาวะความพึงพอใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันก็ได้ โดยบุคคลจะทำการประเมินภาวะความพึงพอใจของตนเอง ณ ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ความสุขจะเกิดขึ้นและหายไปเมื่อไรก็ได้ขึ้นอยู่กับการประเมินตนเองของบุคคลและความสุขจะเป็นเครื่องการันตีความรู้สึกได้เพียงช่วงเวลาที่ประเมินเท่านั้น

องค์ประกอบของความสุข

Charoensak (2024) ให้มุมมองว่า องค์ประกอบของความสุข มี 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย (1) กาย คือ การที่บุคคลจะมีความสุขได้นั้นต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงมากพอที่จะสามารถกระทำการได้ตามใจปรารถนา บุคคลจะต้องไม่รู้สึกว่าร่างกายของตนเองเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต (2) จิต คือ การที่บุคคลมีสุขภาพจิตที่

เข้มแข็ง มีความพร้อมรับมือกับอุปสรรคที่จะกระทบต่อจิตใจ บุคคลต้องมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตและยอมรับความปกติและไม่ปกติที่เกิดขึ้น และ (3) สังคม คือ การที่บุคคลมีบุคคลแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่พึงพอใจในการดำรงชีวิต บุคคลสามารถรับมือกับสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม การเป็นสมาชิกของสังคมใดสังคมหนึ่งได้อย่างเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องไปกับประเด็นทั้ง 6 ประเด็นของการศึกษา คือ การนิยามความสุขในชีวิต การมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว รายได้ การออม และหนี้สิน ความสุขในการทำงาน และสุขภาพกาย

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

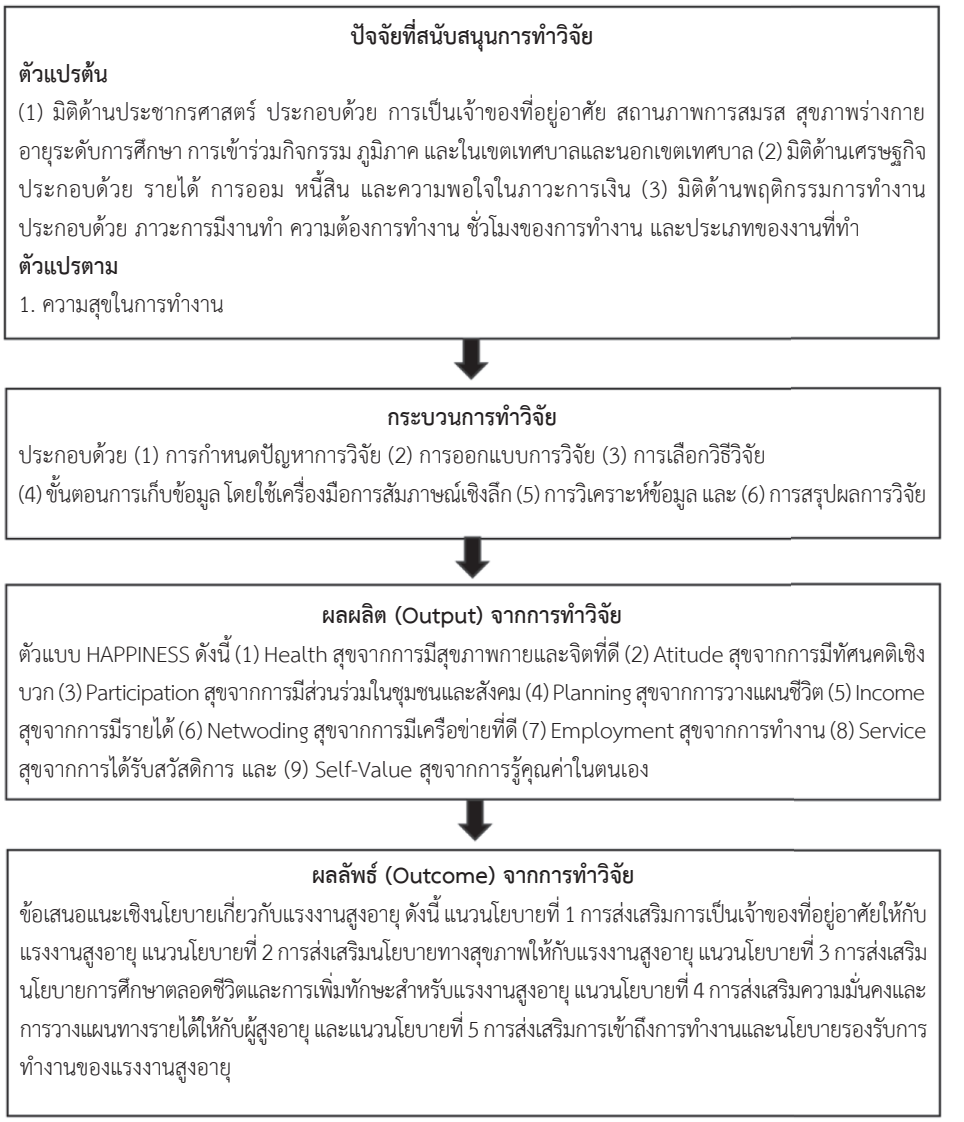

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิธีการศึกษาและผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง HAPPINESS Model ตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) โดยผู้ให้ข้อมูล จำนวน 20 คนเป็น ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และยังทำงานอยู่ในพื้นที่ศึกษา (1) กรุงเทพมหานคร (2) จังหวัดนครศรีธรรมราช (3) จังหวัดชุมพร (4) จังหวัดอุบลราชธานี (5) จังหวัดขอนแก่น (6) จังหวัดนครสวรรค์ (7) จังหวัดลำปาง (8) จังหวัดปทุมธานี และ (9) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยมีการกำหนดเกณฑ์การเข้าร่วม (inclusion criteria) ดังนี้ (1) เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่ได้จากการวิเคราะห์ผลข้อมูลความสุขรายจังหวัดและจำนวนประชากรแรงงานรายจังหวัดของข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ของ National Statistical Office (2023) (2) เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุไทย เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ยังทำงานอยู่ในพื้นที่ที่คัดเลือก และสมัครใจให้สัมภาษณ์เชิง และ (3) เกณฑ์การยุติ คือ ผู้เข้าร่วมการให้ข้อมูลขอถอนตัวจากการเข้าร่วมการวิจัย หรือมีการเจ็บป่วยกะทันหันและไม่สามารถให้ข้อมูลต่อได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ข้อคำถามที่ผ่านการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี COA No. 160/67 มีหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังนี้ (1) เมื่อพูดถึงคำว่าความสุข ท่านคิดว่าความสุขของท่านหมายถึงอะไร (2) กรุณาเล่าเรื่องเกี่ยวกับการทำงานของท่านในปัจจุบันและการงานของท่านในอดีตว่าท่านได้ทำอะไรมาบ้าง (3) ท่านอาศัยอยู่บ้านกับใครบ้างและความสัมพันธ์ของท่านกับครอบครัวเป็นอย่างไร (4) สุขภาพของท่านเป็นอย่างไรบ้าง (5) ท่านเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับอะไรบ้าง (6) รายได้ของท่านมาจากแหล่งใดบ้าง และขอให้ท่านช่วยอธิบายถึงรายจ่ายและการออมของท่านว่าเป็นอย่างไรบ้าง (7) ขอให้ท่านช่วยอธิบายเกี่ยวกับหนี้สินของท่านและหนี้สินในครัวเรือนของท่านว่าเป็นอย่างไรบ้าง (8) ท่านมีความสุขในงานที่ทำมากน้อยแค่ไหน เพราะอะไร และ (9) ท่านมีความคิดเห็นว่าชั่วโมงการทำงานเท่าไรต่อวันที่จะทำให้ท่านมีความสุขและเพราะเหตุใด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ Thematic Analysis ประกอบด้วย 6 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ทำความคุ้นเคยกับข้อมูล ระยะที่ 2 การสร้างรหัสเริ่มต้น ระยะที่ 3 ค้นหาหมวดหมู่ ระยะที่ 4 ทบทวนหมวดหมู่ที่เป็นไปได้ ระยะที่ 5 การกำหนดและตั้งชื่อหมวดหมู่ และระยะที่ 6 การจัดทำรายงาน (Braun & Clarke, 2006)

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ 6 ประเด็นหลัก

การศึกษาเรื่อง HAPPINESS Model ตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการศึกษา เป็น 6 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย (1) ประเด็นนิยามความสุขในชีวิต (2) ประเด็น

การมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน (3) ประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว (4) ประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน (5) ประเด็นความสุขในการทำงาน และ (6) ประเด็นสุขภาพกาย สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 ประเด็นนิยามความสุขในชีวิต

จากการวิเคราะห์ประเด็นนิยามความสุขในชีวิต ผู้วิจัยสรุปประเด็นนิยามความสุขในชีวิต พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีการให้นิยามความสุขในชีวิต โดยแบ่งออกเป็น 9 หมวด มีรายละเอียด ดังนี้ หมวดที่ 1 รายได้และสินทรัพย์ หมายถึง การมีรายได้จากการทำงานในอดีตหรือจากแหล่งรายได้อื่น ๆ และการมีสินทรัพย์ที่เกิดจากการสะสม หมวดที่ 2 ทัศนคติ หมายถึง การมีทัศนคติเชิงบวกต่อการดำเนินชีวิต การไม่คิดมากและไม่คิดอคติต่อสิ่งรอบตัว หมวดที่ 3 ศาสนา หมายถึง การมีความเชื่อและยึดมั่นในหลักคำสอน และการใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หมวดที่ 4 ครอบครัว หมายถึง การได้อยู่อาศัยกับครอบครัว ลูก หลาน ญาติ หรือบุคคลที่นับเป็นครอบครัวเดียวกัน หมวดที่ 5 การเป็นตัวของตัวเอง หมายถึง การได้แสดงออกในความเป็นตัวเอง โดยมีความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิตโดยไม่ยึดติดกับกรอบต่าง ๆ ของสังคม หมวดที่ 6 การทำงาน หมายถึง การได้มีความสุขในการทำงาน ได้หารายได้ ได้ทำให้ตนเองมีคุณค่าและรู้สึกว่าตนเองมีบทบาทในสังคม หมวดที่ 7 การรู้จักให้ หมายถึง การได้แบ่งปันรายได้ แบ่งปันเรื่องราว และแบ่งปันความสุขกับบุคคลรอบตัวและบุคคลอื่น หมวดที่ 8 สุขภาพ หมายถึง การดูแลสุขภาพทั้งกายและใจ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากโรคและความสบายใจ และ หมวดที่ 9 การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนและสังคม การได้เป็นสมาชิกของชุมชนที่มีความสนใจ

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“ทำงานมีเงินใช้จ่าย มีชีวิตที่เป็นของตัวเอง ได้กินของอร่อย ทำบุญ มีความรัก ไม่คิดมาก ปลง แค่นี้ก็สุขสุด ๆ แล้ว” (Lek, personal communication, July 20, 2024)

“ออกไปข้างนอก ออกไปทำงานคือความสุข อยู่บ้านเฉย ๆ คนแก่จะเป็นซึมเศร้านะ ในคอนโดไม่มีใครอยู่ เหงากันมากเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว การได้ยิ้มกับคน ได้พบคน ให้เราสนใจที่ตัวเอง” (Prai, personal communication, July 16, 2024)

“ถ้าถามคนจน ความสุขก็คือเงินนั่นแหละ ไม่ใช่หน้าเงินนะ แต่เงินทำให้กินข้าวอิ่ม ซื้อข้าวให้หมาได้ด้วย คนอิ่มหมาอิ่ม ไม่สุขได้ไง” (Su, personal communication, July 21, 2024)

“ถ้าเรามีเงินพอใช้ มีรายได้มันก็จะทำให้เรามีความสุข ค่าไฟ ค่าน้ำ แค่นี้ก็มีความสุขแล้ว มันมีปัญหาเยอะแยะไปหมดถ้าไม่มีเงิน” (Chart, personal communication, July 13, 2024)

“ความพอใจในสิ่งที่ทำ ทำแล้วจะไม่มีโทษกับคนอื่น ช่วยเสริมสร้างความพอใจกับคนอื่นด้วย คนแก่คนด้อยโอกาส ช่วยเหลือ ทำให้เราสบายใจและเขาได้ประโยชน์ด้วย” (Sek, personal communication, July 13, 2024)

1.2 ประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน

จากการวิเคราะห์ประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ผู้วิจัยสรุปประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด มีรายละเอียดดังนี้ หมวดที่ 1 ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน หมายถึง การไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เนื่องมาจากอายุและการความรับผิดชอบส่วนอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้และความประสงค์ส่วนตัวที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรม

หมวดที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเฉพาะกิจกรรม ประกอบด้วย หมวดย่อยที่ 2.1 เข้าไปร่วมกิจกรรมเฉพาะงานที่สนใจจะเข้าร่วม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน แต่เป็นการเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมเท่านั้น โดยเป็นการเข้าไปร่วมกิจกรรมเฉพาะงานที่สนใจจะเข้าร่วม หมวดย่อยที่ 2.2 เข้าไปร่วมกิจกรรมเฉพาะงานที่ถูกเชิญ หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน แต่เป็นการเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมเท่านั้น โดยเป็นการเข้าไปร่วมกิจกรรมเฉพาะงานที่ถูกเชิญ และ หมวดที่ 3 เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ประกอบด้วย หมวดย่อยที่ 3.1 เข้าร่วมกิจกรรมเพราะตั้งใจเป็นจิตอาสา หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะตั้งใจเป็นจิตอาสา หมวดย่อยที่ 3.2 เข้าร่วมกิจกรรมเพราะอยากสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะอยากสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“ไม่ค่อยได้ไปร่วมงานกับคนอื่น วันหยุดจะทำงานบ้านให้ลูก ไปไหว้พระ ไปกับลูกดีกว่า” (Plian, personal communication, July 18, 2024)

“ไปกิจกรรมเฉพาะกับหลาน เพราะเราเป็นแม่ของหลานอีกคน พาหลานไปงานวันแม่ แล้วป้าชอบไปงานวัด เป็นเทศกาลเข้าพรรษา ไหว้พระ ทำกับข้าวไปถวาย” (Tee, personal communication, July 18, 2024)

“การไปทำกิจกรรมส่วนมากจะไปวัด มีงานรื่นเริง ไปงานเลี้ยงรุ่น งานบวช งานแต่ง เป็นของคนในชุมชน อาสาหมด บ้านอยู่ใกล้วัดด้วย”(Chit, personal communication, July 16, 2024)

“ป้าชอบเป็นจิตอาสา ป้าเกษียณป้าก็ไปทำอย่างอื่นนะ ไปช่วยงาน ช่วยวัด ช่วยเด็ก ทำตามที่ป้าอยากทำ พันธะเราก็ไม่มี เราไปร่วมหมด” (Wa, personal communication, July 21, 2024)

“การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เราเข้าไปร่วมกับชุมชน เห็นว่าคนในชุมชนมีความสุขเราก็สุขไปด้วย สิ่งแวดล้อมมีความสุข เราก็มีความสุข มันอยู่ใกล้กันจะช่วยสร้างความสุขไปด้วยกัน” (Mon, personal communication, July 22, 2024)

1.3 ประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว

จากการวิเคราะห์ประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว ผู้วิจัยสรุปประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น 4 หมวด มีรายละเอียด ดังนี้ หมวดที่ 1 การได้ดูแลครอบครัวและการอยู่อาศัยกับครอบครัว หมายถึง การได้ดูแลครอบครัว ลูก หลาน และการได้อยู่อาศัยกับคนในครอบครัว เป็นความสุขจากการเป็นบทบาทที่สำคัญและเป็นเครือข่ายร่วมกับครอบครัว หมวดที่ 2 การบรรลุเป้าหมายของตนเองและครอบครัว หมายถึง การตั้งเป้าหมายสำหรับตนเองและพยายามจนสำเร็จเป้าหมายนั้น และการช่วยเหลือให้เป้าหมายของคนในครอบครัวประสบความสำเร็จไปด้วย หมวดที่ 3 การได้รับการดูแลและสนับสนุนจากครอบครัว หมายถึง การได้รับการดูแลและสนับสนุนด้านสุขภาพ การทำงาน รายได้ และอื่น ๆ ที่ตรงตามความต้องการจากครอบครัว และ หมวดที่ 4 การไม่ยึดติดกับครอบครัว หมายถึง การได้ทำอะไรตามตนเองและไม่ยึดติดกับครอบครัว มีอิสระในการใช้ชีวิต แต่ในขณะเดียวกันก็มีครอบครัวอยู่ร่วมด้วยในสถานการณ์ที่สำคัญ

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“เราไปทำงาน ลูกกับผัวก็ไม่ว่า ลูกโตหมดแล้ว ผัวก็ไม่วุ่นวายแล้ว สบายใจนะ เราอยู่กับตัวเอง ออกไปเจอญาติบ้าง ไม่รู้จะจากกันตอนไหน” (Daeng, personal communication, July 13, 2024)

“น้องแบมแบมเป็นเหมือนทุกสิ่งทุกอย่างของเรา เรารักลูกเรามากแค่ไหน เรารักหลานคูณร้อยเข้าไปเลย อยากเห็นเขาโตก่อนเราตาย” (Nun, personal communication, July 17, 2024)

“แม่ไม่ยึดติดกับลูกเลย ปล่อยให้เขามีอิสระ แค่ทำให้เขาถึงฝันของเขาเราก็ดีใจ ทำงานกันคนละจังหวัด แต่เราก็ยังได้รับการดูแลจากลูกตลอด” (Duang, personal communication,July 17, 2024)

“ไม่เลย ลูกไปอยู่กับเมียแล้ว ไม่ค่อยได้สนิทกัน แต่เวลาเขาโทรมาส่งของมาตอนเราป่วยเราดีใจนะถึงจะไม่ได้เลี้ยงเขาเลย” (Su, personal communication, July 21, 2024)

“น้องสาวจะพาไปเที่ยว คุณแม่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว แม่ตั้งใจเลี้ยงลูกอย่างดี ถึงมันจะไม่สมหวังเรื่องชีวิตคู่ แต่คุณพ่อของแม่ให้กำลังใจว่าชีวิตต้องก้าวไป เราต้องไม่พึ่งพาลูก” (Ouy, personal communication, July 17, 2024)

1.4 ประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน

จากการวิเคราะห์ประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน ผู้วิจัยสรุปประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีรายได้ การออม และหนี้สิน โดยแบ่งออกเป็น 6 หมวด มีรายละเอียด ดังนี้ หมวดที่ 1 การมีรายได้จากครอบครัวและงาน หมายถึง การมีรายได้จากครอบครัว ทั้งเงินที่ได้จากลูกหรือหลาน และรายได้ที่มาจากการทำงาน ทั้งงานประจำหรืองานที่ได้จากการรับจ้างทั่วไป หมวดที่ 2 การวางแผนการเงินและออม หมายถึง การวางแผนการใช้เงิน การได้รับเงิน และการบริหารจัดการการเงิน จนนำไปสู่การวางแผนการออมเงินในปัจจุบันและอนาคต หมวดที่ 3 การจัดการหนี้สิน หมายถึง การวางแผนในการจัดการหนี้สินที่มีอยู่ โดยการประเมินค่าใช้จ่ายที่มีอยู่กับรายได้ที่มีเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชีวิต หมวดที่ 4 การช่วยเหลือจากภาครัฐ หมายถึง การได้รับสวัสดิการทางการเงินจากหน่วยงานภาครัฐ และสวัสดิการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพชีวิต หมวดที่ 5 ความพึงพอใจในภาวะการเงิน หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจต่อภาวะการเงิน โดยไม่สนใจว่ารายได้ที่มีจะมาจากช่องทางไหนหรือมากน้อยเพียงใด แต่เป็นความพึงพอใจต่อสถานการณ์ปัจจุบันของตนเอง และ หมวดที่ 6 การแบ่งปันรายได้สู่บุคคลอื่น หมายถึง การแบ่งปันรายได้ของตนเองให้กับผู้อื่น ด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น บริจาคเงิน หรือบริจาคสิ่งของ ตามความต้องการของตนเองและผู้รับ

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“รายได้ก็จะมาจากงาน ลูกยังไม่ได้เลี้ยงเราหรอก เราก็หาเลี้ยงตัวเอง เราไม่มีเงินออมมากขนาดนั้น เน้นที่พอกิน หนี้สิ้นจะไปที่ค่าครองชีพเป็นหลัก” (Chit, personal communication, July 16, 2024)

“คนแก่ต้องเก็บเงิน ไม่งั้นลำบากตายเลยนะ อย่าไปหวังลูกเลย เขาก็ต้องเอาตัวเองให้รอด คนแก่จำไว้เลยนะถ้าไม่มีเงิน มีแรงก็ไปทำงาน หาเงิน” (Wa, personal communication, July 21, 2024)

“การไม่มีหนี้เป็นลาภอันประเสริฐ ถ้าเราเริ่มจากศูนย์เราก็ต้องประหยัด เราต้องเลี้ยงลูก ต้องไม่ติดพนัน เวลาได้โบนัสออกเราก็รายได้ วางแผน ไม่ต้องรอลูกเลี้ยง เราต้องดูแลตัวเองให้ได้ แบ่งคนอื่นบ้างตามโอกาส” (Ouy, personal communication, July 17, 2024)

“บางทีทำงานก็ไม่ได้หวังแค่ค่าตอบแทนนะ เราได้เก็บฌาปนกิจเก็บไว้ให้ลูกหลานในอนาคต เราไม่มีเงินออม เราขอจากหลาน จากลูก มีไม่มากแต่จิตอาสาในสายเลือด” (Sri, personal communication, July 13, 2024)

“มันต้องเป็นการวางแผนมาตั้งแต่ในอดีต ต้องคิดว่าตัวเองจะไปยังไงต่อ แบ่งเงินไว้เลย จ่าย เก็บ

เจ็บป่วย อย่าใช้ชีวิตไปวัน ๆ” (Bon, personal communication, July 19, 2024)

1.5 ประเด็นความสุขในการทำงาน

จากการวิเคราะห์ประเด็นความสุขในการทำงาน ผู้วิจัยสรุปประเด็นความสุขในการทำงาน พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีความสุขในการทำงาน โดยแบ่งออกเป็น 6 หมวด มีรายละเอียด ดังนี้ หมวดที่ 1 บุคคลในที่ทำงานและความผูกพันต่องาน หมายถึง บุคคลในที่ทำงานเป็นผู้สร้างพลังบวกในการทำงาน อีกทั้งความผูกพันในงานทั้งเนื้องาน สถานที่ทำงาน ก็เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความสุข หมวดที่ 2 ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง หมายถึง ความรู้สึกมีประโยชน์ มีคุณค่า และได้มีโอกาสในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองได้เป็นตัวของตัวเอง หมวดที่ 3 การลดภาวะความเครียดในชีวิต หมายถึง การได้ผ่อนคลายในชีวิต และลดภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นจากปัจจัยที่แตกต่างกัน ทั้งจากงานหรือชีวิตส่วนตัว หมวดที่ 4 ความต้องการมีรายได้ หมายถึง การทำงานเป็นการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในชีวิต หมวดที่ 5 การตอบแทนสังคม หมายถึง การได้ทำงานมีรายได้จะช่วยสร้างการตอบแทนสังคมด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง อาจจะเป็นการบริจาค การได้ทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคม และ หมวดที่ 6 การทำอาชีพตามความฝันในอดีต หมายถึง การได้ทำความฝันในอดีต ซึ่งไม่เคยได้ทำมาก่อน ด้วยข้อจำกัดในอดีตที่ผ่านมา แต่การได้ทำงานนั้นตามที่ต้องการในปัจจุบันทำให้เกิดความสุขในชีวิต

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“สอนหนังสือเด็กมันทำให้เราภูมิใจในตัวเองค่ะ ที่ทำให้คนเติบโต เด็กพวกนี้ก็ไม่ได้มีฐานะดี เรามาสอนมาช่วยเขานะ คิดแบบนี้สิ ป้าทำเพราะอยากทำ ทำด้วยใจ เห็นเด็กอ่านออกเขียนได้ไม่โดนโกง แค่นี้ก็สุขใจแล้วค่ะคนเป็นครู” (Wa, personal communication, July 21, 2024)

“ถ้าเราไม่ได้ทำงาน เราจะไม่ค่อยสบาย อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ได้ เรามีความผูกพันในการทำงาน เรากลัวว่างานจะไม่เรียบร้อย เราจะคอยคุยกับเพื่อนร่วมงานเสมอว่าช่วยจัดการด้วยนะ”(Plian, personal communication, July 18, 2024)

“อยากเปิดร้านค้ามานาน แต่ด้วยหาเงินมันไม่พอ เราก็จะมีเพื่อนคุย เราไม่ได้ทำงานเพื่อหวังกำไร เราขายของบางทีเพื่อน พี่น้องคนใกล้ชิดเราก็ได้ในราคาต้นทุนเขาก็ประหยัด เราได้ความสุขใจ” (Ouy, personal communication, July 17, 2024)

“มีความสุขกับเจ้านาย กับเพื่อนร่วมงาน เข้ากันได้ หัวเราะ สนุก สบายใจ มีความสุขกับการทำงานเพลิน งานมันไม่หนักสำหรับคนแก่ พอทำได้ หาเลี้ยงตนเอง การไม่ได้ทำงานมันเบื่อกับชีวิต การทำงานทำให้ลืมเรื่องเครียดได้” (Lek, personal communication, July 20, 2024)

“ถ้าเราไม่ทำงาน เราจะไม่มีเงินใช้ เราต้องใช้เงินเยอะ ค่ากินค่าของใช้ งานบุญ งานต่าง ๆ เราต้องทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเอง อีกอย่างก็มีเพื่อนร่วมงาน เจ้านาย มันก็เพลิน ไม่ต้องคิดมาก ผ่านไปวันต่อวัน ถ้าอยู่บ้านมันเหงา มันเครียด มาทำงานก็ดีกว่า” (Chit, personal communication, July 16, 2024)

1.6 ประเด็นสุขภาพกาย

จากการวิเคราะห์ประเด็นสุขภาพกาย ผู้วิจัยสรุปประเด็นสุขภาพกาย พบว่า แรงงานสูงอายุไทยมีสุขภาพกาย โดยแบ่งออกเป็น 4 หมวด มีรายละเอียด ดังนี้ หมวดที่ 1 การได้รับการดูแลสุขภาพจากครอบครัว หมายถึง การได้รับการดูแล เอาใจใส่ และให้กำลังใจ เรื่องสุขภาพจากคนในครอบครัว หมวดที่ 2 การเข้าถึงข้อมูลด้าน

สุขภาพ หมายถึง การเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพทั้งจากข้อมูลที่เป็นทางการและข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่าย หมวดที่ 3 การได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับสุขภาพจากรัฐ หมายถึง การได้รับสวัสดิการด้านสุขภาพจากหน่วยงานภาครัฐตามสิทธิที่ควรได้รับและควรได้รับอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อความจำเป็น และ หมวดที่ 4 การเตรียมตัวเรื่องสุขภาพและวางแผนการตาย หมายถึง การวางแผนชีวิตเรื่องสุขภาพ การวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดโรค และการวางแผนการตายของตนเองในอนาคต

โดยผู้วิจัยขอยกคำกล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ประกอบการอธิบาย ดังนี้

“เราต้องดูแลตัวเอง นั่งอ่านก่อนว่ากินอะไรไปดีไหม หรือไม่ดี ลูกก็ดูแลแม่ ซื้ออาหารเสริมมาให้กิน แม่เอนชัวร์ก็ดี มันดีนะ ลูกดูแลดี คนเราถ้าไม่มีโรคก็เป็นลาภที่ประเสริฐ ไม่อยากให้นอนติดเตียง ยังอยากทำ” (Plian, personal communication, July 18, 2024)

“สุขภาพของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งสำคัญ ป้าเป็นเบาหวาน ไขมันในเลือด เป็นอุปสรรคกับผู้สูงอายุ ลดความสุขของคนลงไปเยอะเลย แต่ถ้าเรามองว่าเราจะทำทุกวันนี้ให้ดี เราจะไม่เครียด” (Prai, personal communication, July 16, 2024)

“พักผ่อน ออกกำลังกาย เพื่อให้สุขภาพดี มีความดันสูง ส่วนมากก็ไปหาหมอสม่ำเสมอ ปรับวิถีชีวิตเยอะมากตามที่หมอแนะนำ กลัวตาย แต่ก็ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง” (Chit, personal communication, July 16, 2024)

“เราต้องดูแลสุขภาพให้ดีเลยนะ จะได้ไม่เป็นภาระลูก ทำยังไงก็ได้ให้ลูกสบาย เราก็ต้องดูแลตัวเองให้ดีที่สุด คิดว่าถ้าเราป่วย ลูกกระทบไปด้วย แม่ชอบออกกำลังกาย เดิน 5 กิโลทุกวัน เดินเลาะริมน้ำบึงไปเรื่อย ๆ” (Bon, personal communication, July 19, 2024)

“ป้าเป็นมะเร็งเต้านม ป้าจะทำใจให้สบาย ป้าไปหาหมอบ่อย ลูก ๆ เป็นคนพาไป ต้องหยุดงานพาไป ลูกชายรักแม่มาก” (Tee, personal communication, July 18, 2024)

2. HAPPINESS Model (9 สุขสูงวัย)

จากการศึกษา (1) ประเด็นนิยามความสุขในชีวิต (2) ประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน (3) ประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว (4) ประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน (5) ประเด็นความสุขในการทำงาน และ (6) ประเด็นสุขภาพกาย จึงสามารถสรุปตัวแบบความสุขของแรงงานสูงอายุไทยเป็น HAPPINESS Model หรือเรียกว่า ตัวแบบ 9 สุขสูงวัย ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 HAPPINESS Model

จากภาพ 2 HAPPINESS Model หรือเรียกว่า ตัวแบบ 9 สุขสูงวัย เป็นตัวแบบที่อธิบายถึงความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

Health คือ สุขจากการมีสุขภาพกายและจิตที่ดี อธิบายได้ว่า สุขจากการมีสุขภาพกายและจิตที่ดี คือ ความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ โดยการมีร่างกายจะแข็งแรงตามวัย ไม่มีอาการเจ็บป่วยจนไม่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ การมีอารมณ์ที่มั่นคง มีความสุขภายในที่แสดงออกได้ ไม่เครียดหรือวิตกกังวลเกินไป สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้อย่างสงบและมีสติ

Attitude คือ สุขจากการมีทัศนคติเชิงบวก อธิบายได้ว่า สุขจากการมีทัศนคติเชิงบวก คือ การมองโลกและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตในแง่ดี มุ่งเน้นไปที่สิ่งที่ดีและโอกาสที่เกิดขึ้นในอนาคต แม้ในเวลาที่เผชิญกับความยากลำบาก ก็มีทัศนคติว่าจะสามารถจัดการกับความเครียดและอุปสรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ย่อท้อต่อปัญหา

Participation คือ สุขจากการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม อธิบายได้ว่า สุขจากการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม คือ การได้มีบทบาทในชุมชนและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อชุมชนของตนเองและสังคม การได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ทั้งกิจกรรมที่ตนเองสนใจหรือได้รับการเชิญชวน การเชื่อมโยงและสร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง การช่วยเหลือกัน การแบ่งปันสิ่งของและเรื่องราวในชีวิตกับบุคคลอื่น

Planning คือ สุขจากการวางแผนชีวิต อธิบายได้ว่า สุขจากการวางแผนชีวิต คือ การกำหนดเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต การวางแผนเพื่อบรรลุเป้าหมายเหล่านั้น รวมไปถึงแผนในการดำเนินการตามแผนให้สำเร็จ เป็นการจัดการกับความไม่แน่นอนหรืออุปสรรคต่าง ๆ ทั้งทิศทางและการเตรียมพร้อม เพื่อสร้างความรู้สึกมั่นคง การมีความหวังในการพัฒนาชีวิตในระยะยาว

Income คือ สุขจากการมีรายได้ที่เพียงพอ อธิบายได้ว่า สุขจากการมีรายได้ที่เพียงพอ คือ การมีทรัพยากรทางการเงินที่เพียงพอในการตอบสนองความต้องการในชีวิต และความพึงพอใจในภาวะการเงินตนเอง การมีรายได้ช่วยสร้างความมั่นคงในชีวิตเกี่ยวกับการจัดการกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เพิ่มความมั่นใจในการวางแผนชีวิตระยะยาวเปิดโอกาสให้ได้ทำสิ่งที่ตนเองสนใจ เช่น การท่องเที่ยว การลงทุนในสุขภาพ หรือการศึกษา และช่วยเหลือครอบครัวหรือคนรอบข้างได้

Networking คือ สุขจากการมีเครือข่ายที่ดี อธิบายได้ว่า สุขจากการมีเครือข่ายที่ดี คือ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมุ่งเน้นไปที่เครือข่ายของครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อความรักและการถูกรัก ความอบอุ่น และการสนับสนุนซึ่งกันและกันจากการได้รับบทบาทสำคัญร่วมกับสมาชิกในครอบครัว และจะทำให้เครือข่ายขยายออกไปสู่ระดับชุมชนและสังคมด้วยบทบาทที่แตกต่างกันไปตามเครือข่ายที่เป็นสมาชิกอยู่

Employment คือ สุขจากการมีงานทำ อธิบายได้ว่า สุขจากการมีงานทำ คือ การเติมเต็มคุณค่าในชีวิตจากการทำงานที่รักหรือมีความหมายหรือจำเป็นในชีวิต เป็นการใช้ความสามารถและความสนใจควบคู่กัน การเห็นความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน หรือการพัฒนาทักษะผ่านการทำงานสามารถเพิ่มความมั่นใจในตนเอง และสร้างความภาคภูมิใจจากการได้รับการยอมรับและคำชมเชยจากผลงานที่ทำ

Social-Welfare คือ สุขจากการได้รับสวัสดิการเพื่อการดำรงชีวิต อธิบายได้ว่า สุขจากการได้รับสวัสดิการเพื่อการดำรงชีวิต คือ ความรู้สึกมั่นคงจากการได้รับการดูแลและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสุขภาพ การประกันทางสังคม การพักผ่อน หรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต อีกทั้งยังทำให้รู้สึกว่าหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกอยู่ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในตนเอง

Self-Value คือ สุขจากการรู้คุณค่าในตนเอง อธิบายได้ว่า สุขจากการรู้คุณค่าในตนเอง คือ การยอมรับและเข้าใจถึงคุณค่าของตนเองในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถที่มีบุคลิกภาพส่วนตัว ความคิดที่ยึดถือหรือการมีส่วนร่วมในสิ่งที่สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและผู้อื่น การรู้คุณค่าในตนเองทำให้มีความมั่นใจและมีความหมายกับการเป็นตัวของตัวเองโดยยึดถือตนเองเป็นหลักในการใช้ชีวิตและไม่สร้างผลกระทบต่อบุคคลอื่น

การอภิปรายผล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ทั้งประเด็นนิยามความสุขในชีวิต การมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว รายได้ การออม และหนี้สิน ความสุขในการทำงาน และ สุขภาพกายล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงกัน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยด้านนิยามความสุขในชีวิตส่งผลต่อความสุข ซึ่งประกอบไปด้วย รายได้และสินทรัพย์ทัศนคติ ศาสนา ครอบครัว การเป็นตัวของตัวเอง การทำงาน การรู้จักให้ สุขภาพ และการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งหลายองค์ประกอบก็สอดคล้องไปกับประเด็นอื่น ๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Cheytim et al. (2018) ที่ว่า การได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อสังคมทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตด้วยความสุข

2. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชนส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Thumcharoen (2012) พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจะมีความสามารถในการปรับ

ตัวและจะมีความสุขในชีวิตมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมหรือกิจกรรมทางศาสนา สอดคล้องกับ Bekalu, McCloud, Minsky, and Viswanath (2021) พบว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข

3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sukontamarn et al. (2023) พบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยกับลูกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข Hwang and Sim (2021) พบไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขมากขึ้นหากมีการติดต่อหรืออยู่อาศัยกับครอบครัวเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง สอดคล้องกับการศึกษาของ Vachiraphedpranee (2010) พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับครอบครัวและได้รับการดูแลจากครอบครัวและชุมชน จะส่งผลให้มีความสุขในชีวิต

4. ปัจจัยด้านรายได้ การออม และหนี้สิน ส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Gray et al. (2008) พบว่า ผู้ที่มีรายได้มากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป เป็นผู้ที่มีความสุขมากกว่าผู้มีรายได้น้อยกว่า อีกทั้ง Muenthaisong, Mondee, Chancham, and Leemanonwarachai (2017) พบว่า เมื่อการออมเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ระดับความพึงพอใจในความสุขเพิ่มขึ้น และ Gray, Chamratrithirong, Prasartkul, and Pataravanich (2012) อธิบายว่า ผู้ที่ไม่มีหนี้สินมีความสุขมากกว่ากลุ่มอื่น สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศเยอรมัน Will and Renz (2022) พบว่า การจ่ายหนี้สินเป็นจำนวนเงินสูงตามสัดส่วนของรายได้ทำให้ความพึงพอใจและความสุขในชีวิตลดน้อยลง

ปัจจัยด้านความสุขในการทำงานส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Boontoch and Nuntaboot (2017) พบว่า การที่ผู้สูงอายุไม่ได้ทำงานทำให้เกิดความทุกข์และลดทอนความสุขในชีวิต อีกทั้งในประเทศจีน Yang, Zheng, Wang, and Li (2022) อธิบายว่า การได้รับการจ้างงานส่งผลต่อความสุขมากกว่าการไม่ได้ทำงาน และประเทศเนเธอแลนด์ Tadic, Oerlemans, Bakker, and Veenhoven (2013) พบว่า การทำงานประจำจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข

ปัจจัยด้านสุขภาพกายส่งผลต่อความสุขของแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Teeranupattana and Senasu (2021) พบว่า บุคคลมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ไม่มีอาการเจ็บป่วย ก็จะทำให้ระดับความสุขเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับประเทศจีน มีการใช้ข้อมูลของ Chinese General Social Survey (CGSS) Sun (2023) อธิบายว่า การมีสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุจะส่งผลให้เกิดความสุขในชีวิตได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การจ้างงานผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่สำคัญในสังคมที่ประชากรมีแนวโน้มเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น การเพิ่มโอกาสในการจ้างงานให้ผู้สูงอายุไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน แต่ยังช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางการเงินและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจ้างงานผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกเป็นหลายด้านดังนี้ จากการศึกษาของงานวิจัยนี้พบว่า แนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 4 หมวด ประกอบด้วย หมวดที่ 1 ส่งเสริมเรื่องการเงิน หนี้สิน และการออมให้กับแรงงานสูงอายุ หมวดที่ 2 ส่งเสริมเรื่องการพัฒนาทักษะเดิมและเพิ่มทักษะใหม่ให้แรงงานสูงอายุ หมวดที่ 3 ส่งเสริมเรื่องสวัสดิการสำหรับแรงงาน

สูงอายุ และ หมวดที่ 4 ส่งเสริมเรื่องการปรับแก้กฎหมายและรณรงค์การจ้างงานผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีแนวทางส่งเสริมความสุขของผู้สูงอายุ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 หมวด ประกอบด้วย หมวดที่ 1 ส่งเสริมเรื่องสภาพแวดล้อมจากการทำงานและการถูกยอมรับ หมวดที่ 2 ส่งเสริมเรื่องรายได้ที่เกิดจากการจ้างงานและสวัสดิการ หมวดที่ 3 ส่งเสริมเรื่องความเท่าทัน ทันโลก และทันต่อการเปลี่ยนแปลง และหมวดที่ 4 ส่งเสริมเรื่องการมีส่วนร่วมในที่ทำงานและชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าให้กับตัวเอง

โดยแนวทางในแนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุและแนวทางส่งเสริมความสุขของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนเชิงรูปธรรมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยภาครัฐต้องเป็นผู้ดำเนินการหลักในการขับเคลื่อน เนื่องจากภาครัฐมีความพร้อมทั้งองค์ความรู้ บุคลากร และงบประมาณ ที่จะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการในพื้นที่ และลดแรงต่อต้านในสังคม เนื่องจากภาครัฐเป็นกำลังสำคัญที่ขับเคลื่อนงานในส่วนอื่น ๆ ของภาคเอกชนและภาคประชาสังคมร่วมอยู่ด้วยกัน ดังนั้นหากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการจ้างงานก็จะทำให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ร่วมขับเคลื่อนต่อได้อย่างรวดเร็วและลดข้อจำกัดได้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยอ้างอิงผลการศึกษางานวิจัยเชิงปริมาณมาปรับเป็น 5 แนวนโยบายที่ควรสนับสนุน ประกอบด้วย

แนวนโยบายที่ 1 การส่งเสริมการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยให้กับแรงงานสูงอายุ โดยนโยบายของภาครัฐต้องเอื้อประโยชน์ต่อการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยสำหรับแรงงานใกล้เกษียณหรือแรงงานสูงอายุที่ยังทำงานต่อในระบบหรือมีข้อมูลเรื่องรายได้ที่ชัดเจน อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐควรจัดทำความร่วมมือกับภาคเอกชนในการขยายระยะเวลาในการผ่อนชำระที่อยู่อาศัย การลดภาระดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย การเพิ่มโอกาสในการกู้เงินในการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สำหรับแรงงานสูงอายุ

แนวนโยบายที่ 2 การส่งเสริมนโยบายทางสุขภาพให้กับแรงงานสูงอายุ โดยภาครัฐต้องปรับปรุงนโยบายด้านสุขภาพ การครอบคลุมโรคในการรักษา การให้สิทธิและสวัสดิการที่หลากหลาย ทั่วถึง และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันได้ โดยการสร้างความร่วมมือกับส่วนงานประกันสังคม ส่วนงานข้าราชการ และส่วนงานบัตรสวัสดิการถ้วนหน้า เพื่อให้เกิดการเชื่อมนโยบายทางสุขภาพให้กับกลุ่มแรงงานสูงอายุ เพื่อเป็นแรงจูงใจและหลักประกันทางสังคมว่าแรงงานสูงอายุจะได้รับการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงนโยบายทางสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวนโยบายที่ 3 การส่งเสริมนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตและการเพิ่มทักษะสำหรับแรงงานสูงอายุ โดยหน่วยงานภาครัฐ กระทรวง และกรมที่เกี่ยวข้อง ร่วมมือกันขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะของแรงงานทั้งระบบของประเทศไทย เปิดช่องว่างในการเข้าถึงการใช้งบประมาณไปยังส่วนของการพัฒนาทักษะ ไม่ใช่แค่ด้านสุขภาพ แต่ยังเป็นด้านศิลปะ การศึกษา กิจกรรมยามว่าง ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต รวมไปถึงการเข้าถึงการวางแผนเกษียณและการวางแผนการตาย ให้กับผู้สูงอายุที่กำลังวางแผนเข้าสู่ระบบแรงงานหลังเกษียณ เพื่อให้เกิดการปรับตัวได้ทันทีที่ทำงานต่อเนื่องหลังจากเกษียณอายุ

แนวนโยบายที่ 4 การส่งเสริมความมั่นคงและการวางแผนทางรายได้ให้กับผู้สูงอายุ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องออกมาตรการในการกำกับนายจ้างหรือผู้ประกอบการต้องจัดให้มีการสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับแรงงานสูงอายุหรือแรงงานก่อนเกษียณ ทั้งแนวทางการหักเงินค่าตอบแทนเข้าสู่ระบบการฝากเงิน การจ่ายเบี้ยประกันทางด้านสุขภาพหรือการออมในระยะสั้น กลาง ยาว การเข้าถึงแหล่งข้อมูลในการจัดการหนี้สิน การสนับสนุนให้เกิดการจัดการหนี้สินก่อนการเกษียณและการจัดทำระบบการออมขององค์กร โดยหน่วยงานภาครัฐต้องกำกับภาคเอกชนให้ดำเนินการ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐต้องเอาประโยชน์และอำนวยความสะดวกให้กับภาคเอกชนที่จะ

ช่วยในการจัดการมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งการลดภาษี การจัดหาแหล่งเงินทุน รวมไปถึงการจัดสรรทรัพยากรของรัฐบางประการให้กับภาคเอกชนและแรงงานสูงอายุที่เข้าร่วม

แนวนโยบายที่ 5 การส่งเสริมการเข้าถึงการทำงานและนโยบายรองรับการทำงานของแรงงานสูงอายุ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องเป็นส่วนงานหลักในการดำเนินการ ต้องจัดทำประชาพิจารณ์ในการจัดจ้างแรงงานสูงอายุ และจัดทำเป็นนโยบายเชิงรูปธรรม ออกมาตรการในการจัดจ้างงานผู้สูงอายุ โดยระบุค่าตอบแทน ระยะเวลาทำงาน สวัสดิการที่จำเป็น รวมไปถึงภาคเอกชนหรือภาคประชาสังคมอื่น ๆ ที่เข้าร่วมนโยบายจะได้รับผลประโยชน์ใดตอบแทนตามที่รัฐกำหนด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยกระดับการจ้างงานในเชิงรูปธรรมอย่างชัดเจน ในฐานะที่ภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องรณรงค์เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้าใจถึงสถานการณ์ร่วมกันในการจ้างงานผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและงานวิจัยในอนาคต

ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจหลากหลาย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สถานประกอบการ ภาคประชาสังคม หรือส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานผู้สูงอายุ ควรดำเนินการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจต่อผู้สูงอายุและสังคม โดยการสร้างการตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ทางสังคมของประเทศไทยว่าทำไมถึงต้องเกิดการจ้างงานผู้สูงอายุ และการส่งเสริมคู่ขนานคือการทำให้ผู้สูงอายุเข้าสู่ระบบแรงงานอย่างทันสมัย มีคุณภาพ เต็มใจ และส่งเสริมความสุข โดยยึดโยงความสุขจากตัวแบบ HAPPINESS ประกอบด้วย สุขจากการมีสุขภาพกายและจิตที่ดี สุขจากการมีทัศนคติเชิงบวก สุขจากการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม สุขจากการวางแผนชีวิต สุขจากการมีรายได้ที่เพียงพอ สุขจากการมีเครือข่ายที่ดี สุขจากการมีงานทำ สุขจากการได้รับสวัสดิการเพื่อการดำรงชีวิต และ สุขจากการรู้คุณค่าในตนเอง ซึ่งสอดคล้องไปกับประเด็นนิยามความสุขในชีวิต ประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ประเด็นความสัมพันธ์ในครอบครัว ประเด็นรายได้ การออม และหนี้สิน ประเด็นความสุขในการทำงาน ประเด็นสุขภาพกาย ประเด็นแนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ และประเด็นแนวทางส่งเสริมความสุขของผู้สูงอายุ จากงานวิจัยเชิงคุณภาพ และตัวแปร มิติด้านประชากรศาสตร์ (การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ ระดับการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม ภูมิภาค ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล) มิติด้านเศรษฐกิจ (รายได้ การออม หนี้สิน ความพอใจในภาวะการเงิน) และมิติด้านพฤติกรรมการทำงาน (ภาวะการมีงานทำ ความต้องการทำงาน ชั่วโมงของการทำงาน ประเภทของงานที่ทำ) ของงานวิจัยเชิงปริมาณ

ทั้งนี้ การต่อยอดการศึกษาควรเป็นไปในทิศทางต่อยอด (1) ข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับประเด็นเรื่องความสุขเพิ่มมากขึ้นมากกว่าการถามคำถามเรื่องส่วนตัวเพื่อทำให้สามารถเจาะจงประเด็นเรื่องความสุขของแรงงานสูงอายุได้เพิ่มมากขึ้น (2) ตัวแปร ควรเพิ่มเรื่องสวัสดิการที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ และเรื่องสุขภาพเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอย่างมาก และ (3) การขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังกลุ่มผู้ที่กำลังจะเกษียณเพื่อค้นหาแนวทางในการวางแผนและเตรียมการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุและแรงงานสูงอายุ อีกทั้งยังสามารถที่จะนำตัวแบบ HAPPINESS ประเด็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ และตัวแปรงานวิจัยเชิงปริมาณ ไปออกแบบประเมินความสุข เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในประเมินความสุขในมิติต่าง ๆ ได้เบื้องต้นสำหรับแรงงานสูงอายุ โดยทดลองประเมินจากกลุ่มผู้ที่มีอายุใกล้เข้าสู่วัยสูงอายุ และดำเนินการติดตามว่ามีความสุขเป็นอย่างไรเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ก็จะทำให้งานเชิงวิชาการมีความแปลกใหม่และต่อยอดงานวิจัยต่อไปในรูปแบบอื่น ๆ ได้

References

Bekalu, M. A., McCloud, R. F., Minsky, S., & Viswanath, K. (2021). Association of social participation, perception of neighborhood social cohesion, and social media use with happiness: Evidence of trade-off (JCOP-20-277). *Journal of Community Psychology, 49*(2), 432-446.

Boontoch, K., & Nuntaboot, K. (2017). Happiness, distress and mental health of the elderly in a community in the upper north region of Thailand. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand, 62*(3), 257-270. [In Thai]

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101.

Charoensak, P. (2024). *Happiness for Thai older workers*. Doctoral Dissertation of Philosophy (Demography), Chulalongkorn University. [In Thai]

Charoensak, P., & Sukontamarn, P. (2024). Happiness of Thai older workers. In *The 2024 National Population Conference* (pp. 74-88). Thai Population Association. [In Thai]

Cheytim, A., Prasertsuk, N., & Kerdnaimongkol, U. (2018). The happiness of the eldertyin the Eiderly Club, Bangkok. *Integrated Social Science Journal, Mahidol University, 5*(1), 85-108. [In Thai]

Gray, R., Chamratrithirong, A., Prasartkul, P., & Pataravanich, U. (2012). Income, debt, cognitive strategies of acceptance and happiness. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand, 57*(3), 347-356. [In Thai]

Gray, R., Thongthai, V., & Suwannoppakao, R. (2010). *Happiness is universal*. Mahidol University, Institute for Population and Social Research. [In Thai]

Gray, R. S., Kramanon, R., & Thapsuwan, S. (2008). The determinants of happiness among Thai people: Some evidence from Chai Nat and Kanchanaburi. *Thammasat Economic Journal, 26*(2), 72-87.

Hwang, E. J., & Sim, I. O. (2021). Association of living arrangements with happiness attributes among older adults. *BMC Geriatrics, 21,* 100.

Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. Penguin Books.

Muenthaisong, K., Mondee, S., Chancham, P., & Leemanonwarachai, T. (2017). The comparison of the happiness level of people among urban and suburban areas in Mahasarakham. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University, 36*(6), 63-76. [In Thai]

National Statistical Office. (2023). *Survey of the elderly population in Thailand 2021*. Author. [In Thai]

Oswald, A. J. (1997). Happiness and economic performance. *The Economic Journal, 107*(445), 1815-1831.

Oswald, J. A., Proto, E., & Sgroi, D. (2015). Happiness and productivity. *Journal of Labor Economics, 33*(4), 789-822.

Sun, Y. (2023). Happiness and mental health of older adults: Multiple mediation analysis. *Frontiers in Psychology, 14,* 1108678.

Sukontamarn, P., Asadullah, M. N., Photphisutthiphong, N., & Nguyen, Y. T. H. (2023). Happiness in old age: The daughter connection. *Journal of Happiness Studies, 24,* 1729-1757.

Tadic, M., Oerlemans, W. G. M., Bakker, A. B., & Veenhoven, R. (2013). Daily activities and happiness in later life: The role of work status. *Journal of Happiness Studies, 14,* 1507-1527.

Teeranupattana, C., & Senasu, K. (2021). Factors affecting happiness: The role of membership with different incomes as a moderator. *Journal of Chandrakasemsarn, 27*(2), 259-278. [In Thai]

Thumcharoen, W. (2012). *The influence of external and internal factors on happiness of the elderly*. Master's Thesis of Science (Applied Statistics), National Institute of Development Administration. [In Thai]

Vachiraphedpranee, S. (2010). Roles of older adults who are happy-living with their families in suburban communities, Nakhon Ratchasima province. *The Journal of Boromarajonani College of Nursing, Nakhonratchasima, 16*(1), 50-59. [In Thai]

Will, S., & Renz, T. (2022). *In debt but still happy? – Examining the relationship between homeownership and life satisfaction*. Retrieved from https://www.econstor.eu/bitstream/10419/251792/1/1796833045.pdf

Yang, D., Zheng, G., Wang, H., & Li, M. (2022). Education, Income, and Happiness: Evidence From China. *Frontiers in Public Health, 10,* 855327.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.5

Received:	May	10, 2024
Revised:	September	21, 2024
Accepted:	February	27, 2025

การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566

จิณอนันชญา สายอรุณธวัฒน์[1] พัด ลวางกูร[2]
นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ[3] กฤติธี ศรีเกตุ[4]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 โดยการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 ได้แก่ (1) การระบุปัญหา เกิดจากความเดือดร้อนของเกษตรกรชาวสวนยางจากราคายางที่ตกต่ำมาเป็นเวลาที่ยาวนานและต่อเนื่อง ที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองผ่านการหาเสียงเลือกตั้งและการลงคะแนนเสียงให้กับพรรคที่จะสามารถผลักดันการแก้ไขปัญหาได้ (2) การเข้าสู่วาระ ภายหลังการเลือกตั้งจึงนำไปสู่การเจรจาต่อรองเข้าร่วมรัฐบาลโดยนำนโยบายของแต่ละพรรคที่ใช้หาเสียงมาเป็นเงื่อนไขในการเข้าร่วม โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวต้องจัดทำเป็นนโยบายหลักและนโยบายเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรโดยเร็วให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น (3) การก่อตัวของนโยบาย มีความชัดเจนมากขึ้นผ่านการประชุมระหว่างคณะกรรมการยางนโยบายธรรมชาติที่มีข้าราชการฝ่ายประจำและฝ่ายการเมืองร่วมกันหาข้อสรุปโครงการ (4) การอนุมัตินโยบาย โดยคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาอนุมัติเป็นนโยบายออกมาตลอดอายุของรัฐบาล รวม 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562-2563) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2563-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564-2565) และระยะที่ 4 (พ.ศ. 2566) และ (5) การนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยการยางแห่งประเทศไทยได้นำโครงการดังกล่าวไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างราบรื่นครบถ้วนทั้ง 4 ระยะ

คำสำคัญ: กระบวนการกำหนดนโยบาย; ประกันรายได้; เกษตรกรชาวสวนยาง
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: yingdream42@gmail.com
[2,3,4] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Politics in the Process of Formulating the Rubber Farmer Income Insurance Policy from 2019 to 2023

Jin-Ananchaya Saiaroontawat[1] Pad Lavankura[2]
Nithita Siripongtugsin[3] Gritthee Srigate[4]

Abstract

This research article aims to study the process of formulating the rubber farmer income insurance policy from 2019 to 2023. The study was conducted from documents and interviews with persons involved with the rubber farmer income insurance policy.

Findings are as follows: The process of formulating the rubber farmer income insurance policy from 2019 to 2023 was the following. (1) Problem identification: The problems arose from the suffering of the rubber farmers from a long and continuous decline of rubber prices. The policy was supported by political parties through the election campaigns and the casting of votes for the party that could solve the problems. (2) Agenda setting: After the election, there was the negotiation for joining the government using the policies of each party in the election campaigns as the condition for joining the government. Such problems had to be organized as both major policies and emergency policies to speedily solve the problems for farmers and to be more explicit. (3) Policy formulation: The policy became more explicit through meetings between the Committee on Natural Rubber Policy (CNRP) consisting of government officials and political officials trying to find a policy summary. (4) Policy approval: The Cabinet approved the policy in four phases throughout the government's term i.e. the first phase (2019-2020); the second phase (2020-2021); the third phase (2021-2023); and the fourth phase (2023). (5) Policy implementation: The Rubber Authority of Thailand implemented the policy smoothly and completely in all four phases.

Keywords: Process of Formulating; Income Insurance; Rubber Farmers
Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Politics, Ramkhamhaeng University
282 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: yingdream42@gmail.com
[2,3,4] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกำหนดนโยบายสาธารณะที่ออกมาย่อมสัมพันธ์กับการนำนโยบายไปปฏิบัติเนื่องจากหากการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพแล้ว นโยบายที่ออกมาย่อมไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ปัญหาเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ อย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายได้ จากการศึกษาที่ผ่านมาในอดีต พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วย ปัญหาด้านสมรรถภาพขององค์กรสู่ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติว่ามีความสามารถในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้นได้มากน้อยเพียงใด ปัญหาด้านความสามารถในการควบคุมหรือวัดความก้าวหน้าการปฏิบัติงาน ปัญหาการขาดความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของประชาชน ปัญหาความซ้ำซ้อนของหน่วยงานรับผิดชอบและความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง และปัญหาการสนับสนุนและความผูกพันของคนในองค์กรหรือของบุคคลสำคัญ (Phayakpet, 2015, pp. 23-26)

จึงเห็นได้ว่า การกำหนดนโยบายสาธารณะที่ออกมาจากฝ่ายการเมืองที่มักจะทำตามนโยบายที่ได้หาเสียงเอาไว้ เพื่อเป็นการรักษาฐานคะแนนเสียงเดิมเอาไว้ พร้อมทั้งแสวงหาคะแนนเสียงเพิ่มขึ้นในอนาคตได้หากประชาชนพึงพอใจในนโยบายดังกล่าว แต่จากการศึกษาที่ผ่านมากลับพบว่า ลักษณะของการกำหนดนโยบายจากฝ่ายการเมืองซึ่งเป็นผู้นำทางการเมืองย่อมเกิดปัญหาขึ้นในทางปฏิบัติอันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติได้ การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สัมพันธ์กับระบบราชการคือฝ่ายปฏิบัติที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อให้นโยบายสาธารณะดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยางพาราเป็นพืชที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกยางพาราโดยรวม 24.16 ล้านไร่ มีพื้นที่เก็บเกี่ยวยางพาราอยู่ที่ 21.93 ล้านไร่ ให้ผลผลิตยางพารา 4.75 ล้านตัน ซึ่งผลผลิตดังกล่าวได้สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนยางที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทย จำนวน 1.7 ล้านครัวเรือน ปริมาณการส่งออก 4.46 ล้านตัน มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 41.96 มูลค่า 10,498.65 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณกว่า 3.5 แสนล้านบาท ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศและรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยาง (The Office of Industrial Economics and Plastics Institute of Thailand, 2023; The Secretariat of The House of Representatives, 2023, pp. 3-1, 3-2)

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาว่านโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางในช่วงปี พ.ศ. 2562-2566 มีกระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ได้แก่ รัฐบาล พรรคการเมือง การยางแห่งประเทศไทย และสถาบันเกษตรกรชาวสวนยาง (สมาคม สหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรชาวสวนยาง) ว่ามีบทบาทในกระบวนการการกำหนดนโยบายอย่างไรบ้าง และมีใครบ้างเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการดังกล่าว จนนำไปสู่การผลักดันและกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางออกมา ก่อนนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรชาวสวนยางตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการกำหนดนโยบายสาธารณะ แนวคิดและทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ แนวคิดและทฤษฎีพรรคการเมือง และนโยบายยางพาราของพรรคประชาธิปัตย์

2. ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 ได้แก่ การระบุปัญหา (problem identification) การเข้าสู่วาระ (agenda setting) การก่อตัวของโยบาย (policy formulation) และการอนุมัตินโยบาย (policy legitimation)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ

การกำหนดนโยบายสาธารณะจึงเกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหาร ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคนิคทางวิชาการเพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุด หรือสิ่งที่สร้างความพึงพอใจให้แก่สังคม การกำหนดนโยบายสาธารณะจึงควรมองให้ครอบคลุม รายละเอียดเริ่มตั้งแต่การระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาการเสนอร่างนโยบายและการอนุมัติประกาศเป็นนโยบาย

ผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการระบุปัญหา (problem identification) เป็นขั้นตอนการพิจารณาข้อเรียกร้องที่แสดงออกของประชาชนเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา ประเด็นของปัญหาที่มีสภาพความรุนแรงและอยู่ในความสนใจของสังคมจะสามารถนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของรัฐบาล ประเด็นปัญหาจึงสามารถเข้าสู่กระแสของปัญหา (problem steam) และกำหนดให้เป็นนโยบายออกมาได้อย่างรวดเร็ว (Dye, 2011, p. 15)

Dye (2011, p. 1) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ และอะไรคือความแตกต่างที่รัฐบาลทำล้วนเป็นนโยบายสาธารณะ แต่การที่จะสามารถเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของรัฐบาลได้นั้นจะต้องได้รับ ความสำคัญจากกระแสการเมือง (politic steam) ด้วย เช่น การตีแผ่ของสื่อมวลชน ค่านิยมของผู้นำและของสังคม ความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ ความคิดเห็นและความรู้สึกของสาธารณะ รวมทั้งบริบทของการเมืองในขณะนั้น ตลอดจนกระแสนโยบาย เช่น แนวทางการแก้ปัญหา ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา วิธีการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเมื่อปัญหานั้น ๆ ได้รับความสำคัญและมีการผลักดันในการแก้ปัญหา โอกาสที่ปัญหานั้นจะเข้าสู่วาระนโยบายก็มีมากขึ้น พร้อมกันนี้กระบวนการก่อตัวของนโยบายก็จะเริ่มขึ้น (Kingdon, 1995)

2. ขั้นการเข้าสู่วาระ (agenda setting) เป็นขั้นตอนของการนำประเด็นวาระของปัญหาของประชาชนที่สื่อมวลชนตีแผ่และผู้ที่เกี่ยวข้องสนใจ นำไปสู่การพิจารณาว่าจะตัดสินใจกับปัญหาเหล่านั้นอย่างไร ผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ และสื่อมวลชน เป็นผู้สร้างวาระนโยบายที่ผลักดันปัญหาต่าง ๆ เข้าสู่วาระนโยบายการเข้าสู่วาระของนโยบาย โดยสื่อมวลชนยังทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดข้อสรุปต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่วาระของนโยบาย เพื่อจะนำไปสู่ขบวนการจัดตั้งสถาบันเพื่อการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วยกระแสปัญหา จะต้องประกอบด้วยแรงขับเคลื่อน (driver) หรือกระแส (stream) โดยตัวกระตุ้นให้เกิดนโยบายมีสองปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความก้าวหน้าและการแพร่กระจายทางความคิดในด้านสิทธิมนุษยชนในระหว่างประเทศต่างประเทศ ในขณะที่ปัจจัยภายใน ได้แก่ นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี รัฐมนตรี การเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล อิทธิพลของหน่วยงานภาครัฐ และความสนใจของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ประเด็นของปัญหาที่จะได้รับความสำคัญจากรัฐบาลนั้นเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างขอบเขต (scope) ได้แก่ จำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบ ระดับความตื่นตัวของสาธารณะต่อปัญหาและเวลา ช่วงเวลาที่ปัญหานั้น ๆ อยู่ในความสนใจของสาธารณะ (Gerston, 1997)

3. ขั้นการก่อตัวของโยบาย (policy formulation) เป็นขั้นตอนที่มีการพัฒนาโครงร่างของนโยบายจะเริ่มขึ้นเมื่อประเด็นปัญหาได้ถูกนำเข้าสู่วาระของรัฐบาล ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงที่มา ทางเลือก ข้อเสนอต่าง ๆ ในการจัดการประเด็นปัญหานั้น ๆ อย่างไร ซึ่งไม่ใช่ว่าทุกทางเลือกหรือทุก ๆ ข้อเสนอจะได้รับการตอบสนองออกมาเป็นกฎหมายหรือคำสั่งรัฐ ขึ้นอยู่กับบริบทต่าง ๆ ในขณะนั้น โดยผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายอาจเลือกแก้ปัญหาโดยไม่ดำเนินการใด ๆ หรือปล่อยปัญหานโยบายนั้น ๆ แก้ไขได้ด้วยตัวมันเอง หรืออาจเกิดจากการไม่สามารถตัดสินใจเลือกว่าข้อเสนอใดดีกว่ากัน ซึ่งในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ได้แก่ รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงกับการแก้ไขปัญหาของประเทศ ข้าราชการในระดับต่าง ๆ สมาชิกรัฐสภาโดยพิจารณาผ่านคณะกรรมาธิการชุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรับฟังข้อเท็จจริง และพิจารณาเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสาธารณะ กลุ่มผลประโยชน์ที่มีบทบาทอย่างสูงในระยะการก่อตัวของนโยบายสาธารณะที่มักจะเข้าไปติดต่อกับฝ่ายนิติบัญญัติ พร้อมข้อเรียกร้องต่าง ๆ เพื่อให้ออกเป็นกฎหมายในแนวทางที่ตนผลักดัน กลุ่มผลประโยชน์มักมีหลายกลุ่ม ซึ่งบางกลุ่มอาจมีเป้าหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันในขณะที่หลาย ๆ กลุ่มมีเป้าหมายการดำเนินงานขัดแย้งหรือแตกต่างกัน (Nimpanich, 2004, pp. 121-125) ทางเลือกต่าง ๆ จะถูกเสนอขึ้นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาโดยทุกฝ่ายจะมีการพัฒนาข้อเสนอของฝ่ายตนเพื่อให้รัฐนำทางเลือกไปใช้ในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในการอนุมัตินโยบายควรนำเอาทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือกเพื่อสะท้อนถึงผลประโยชน์ได้เสียของฝ่ายต่าง ๆ แล้วจึงตัดสินใจว่าใช้ทางเลือกใดในการแก้ไขปัญหา (Yossomsakdi & Anantanatorn, 2012, p. 232)

ในการร่างกฎหมายหรือคำสั่งของฝ่ายบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่วางไว้เพื่อวิเคราะห์ทางเลือกหรือข้อเสนอต่าง ๆ ว่าจะแก้ไขปัญหานโยบายอย่างไร ใครเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายที่กำหนดขึ้น ซึ่งใช้เป็นหลักการกว้าง ๆ เนื่องจากการเขียนบทบังคับหรือข้อยกเว้นใด ๆ มักมีผลกระทบต่อการบริหารงาน และเนื้อหาสาระที่เป็นจริงของนโยบาย ถ้าการร่างกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ผิดพลาดย่อมส่งผลเสียต่อนโยบายที่ได้วางหลักการไว้ (Yossomsakdi & Anantanatorn, 2012, p. 233)

4. ขั้นการทำให้นโยบายชอบด้วยกฎหมาย (policy legitimation) หรือการอนุมัตินโยบาย (policy adoption) เป็นการเลือกสรรและออกกฎหมายมารองรับ จนไปถึงการประกาศใช้นโยบาย ขั้นการทำให้นโยบาย

ชอบด้วยกฎหมาย (policy legitimation) จะเริ่มขึ้นเมื่อนโยบายสาธารณะได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการแล้ว ก่อนที่จะนำนโยบายนั้น ๆ ไปปฏิบัติ ผู้กำหนดนโยบายจำเป็นต้องทำให้นโยบายนั้น ๆ ชอบด้วยกฎหมายก่อนเพื่อให้นำนโยบายสาธารณะเหล่านั้นไปบังคับใช้ตามกฎหมายได้ หรือกล่าวคือการมีกฎหมายมารองรับนโยบายที่ได้รับการทำให้เป็นกฎหมายย่อมมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ (Yossomsakdi & Anantanatorn, 2012, p. 241)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาการเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้ชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 ผู้วิจัยสังเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการกำหนดนโยบายแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การระบุปัญหาที่เป็นขั้นตอนที่แสดงออกถึงความต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา การเข้าสู่วาระที่เป็นกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาและมีการใช้ความคิดเห็นจากสื่อมวลชนด้วย การก่อตัวของโยบายที่ริเริ่มและมีการพัฒนานโยบายที่เกิดจากระบบราชการ และการอนุมัตินโยบายให้มีความชอบธรรมตามกฎหมายเป็นการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ในแต่ละขั้นตอนของนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางตั้งแต่เริ่มต้นจนได้รับการอนุมัติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

ตัวแบบทฤษฎีระบบ

ตัวแบบนี้เสนอแนะว่านโยบายสาธารณะเกิดขึ้นมาจากการตอบสนองของระบบการเมือง (political system) ที่มีต่อสภาพแวดล้อม (environment) กล่าวคือ ระบบการเมืองทุกระบบไม่ว่าจะมีโครงสร้างหรือกระบวนการเช่นไรต้องมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ หน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ การจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคมโดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตาม การจัดสรรแบ่งปันดังกล่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ (1) มีการเรียกร้องหรือความต้องการ (demands) ได้แก่ ความต้องการในสินค้าและบริการ ความต้องการทางสัญลักษณ์ ความต้องการในการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ความต้องการที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง และ (2) การสนับสนุน (supports) ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าเกิดขึ้นกับระบบ ได้แก่ การให้ความสนับสนุนทางวิทยุ การเชื่อฟังกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่รัฐกำหนดไว้ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงความนับถือและเคารพอำนาจของรัฐ สัญลักษณ์และพิธีการต่าง ๆ โดยทั่วไปเมื่อระบบได้รับปัจจัยนำเข้าก็จะแปรรูปให้เป็นปัจจัยนำออก (outputs) หรือนโยบาย (policy) ปัจจัยนำเข้านี้ประกอบไปด้วยข้อเรียกร้องและการสนับสนุนที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากภายในระบบการเมืองเอง อันได้แก่ ระบบวัฒนธรรม โครงสร้างของสังคม ระบบเศรษฐกิจ ประชากร และระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นส่วนย่อยของระบบสังคมหรืออาจเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอกระบบการเมือง อันได้แก่ ระบบการเมืองและสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่สังคมและระบบการเมืองที่กำลังพิจารณาอยู่

ตัวแบบระบบเป็นการอธิบายให้เห็นว่านโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตของระบบการเมือง ระบบคือกลุ่มของการกระทำที่สัมพันธ์กันหรือกลุ่มขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีข้อสังเกตว่าระบบเป็นเพียงเครื่องมือในการมองหรือวิเคราะห์ของจริง เมื่อพูดถึงระบบต้องพูดถึงของเขตของระบบและสภาพแวดล้อมของระบบ (Anumanrajadhon, 2013, pp. 74-77) นักวิเคราะห์แนวระบบในทางรัฐศาสตร์เน้นว่าเราสามารถแยกระบบการเมืองออกจากระบบอื่น ๆ หรือจากสภาพแวดล้อม (environment) ของระบบได้ อย่างน้อยในแง่ของการวิเคราะห์ถ้าสามารถแยกระบบการเมืองออกมาได้แล้วเราจะเห็นระบบการเมืองเป็นหน่วยที่มีปัจจัยป้อนเข้าสู่ระบบการเมืองที่เรียกว่าปัจจัยนำเข้า (inputs) และสิ่งที่เป็นผลิตผลของระบบการเมืองเรียกว่าปัจจัยนำออก (outputs) ปัจจัยนำเข้าจะถูกระบบการเมืองแปรสภาพไปเป็นปัจจัยนำออก เมื่อเป็นปัจจัยนำออกแล้วก็จะ

ส่งผลกระทบต่อตัวระบบและสภาพแวดล้อมของระบบเพราะปัจจัยนำออกจะถูกป้อนกลับและกลายมาเป็นปัจจัยนำเข้าที่เปลี่ยนแปลงในระยะต่อไปทำให้เห็นภาพได้ว่ากระบวนการที่เป็นวัฏจักรหมุนเวียนต่อไปเรื่อย ๆ ส่วนสภาพแวดล้อมคือส่วนที่อยู่นอกขอบเขตของระบบการเมืองและมีอิทธิพลต่อการทำงานของระบบ ดังนั้น ระบบคือชุดของสถาบันและกิจกรรมในสังคมซึ่งทำหน้าที่แปรสภาพปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ให้เป็นการตัดสินใจซึ่งต้องการการสนับสนุนของสังคม กิจกรรมที่อยู่ในขอบเขตของกระบบเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมโดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามการจัดสรรนั้น

ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ

พัฒนามาจากแนวคิดของนักสังคมวิทยาองค์การที่พยายามจะสร้างกรอบการมองหาสภาพความเป็นจริงทางสังคม (social reality) ในองค์การ ตัวแบบนี้เชื่อว่าอำนาจขององค์การไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งทางรูปนัย (formal positions) แต่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์การ ในทัศนะนี้หมายความว่าสมาชิกขององค์การทุกคนมีอำนาจในแง่ของการใช้วิจารณญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่มีหน้าที่จะต้องติดต่อและให้บริการแก่ประชาชน (street-level bureaucrats) โดยที่ผู้บังคับบัญชาไม่อาจจะควบคุมได้ การยัดเยียดนโยบายใหม่ ๆ ที่จะไปมีผลกระทบหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของข้าราชการเหล่านี้มักจะไร้ผล นอกเสียจากข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติจะยอมรับหรือปรับนโยบาย แนวทางการปฏิบัติเหล่านั้นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันเอง โดยนัยนี้ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ แต่เกิดจากผู้กำหนดนโยบายหรือผู้บริหารนโยบายที่ไม่เข้าใจว่าสภาพความเป็นจริงการปฏิบัติเกิดขึ้นในลักษณะใดมากกว่า

ข้อเท็จจริงที่สนับสนุนตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (bureaucratic process model) นี้คือการนำแนวทางหรือตัวแบบที่ถือว่าเป็นพิมพ์เขียวมาใช้ในการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม นโยบายหรือโครงการในบางครั้งยากที่จะเกิดขึ้นมาจากส่วนบนของโครงสร้างในสังคมได้ หรือแม้แต่จะเกิดขึ้นมาได้ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติยังเป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกลจากความเป็นจริง ซึ่งหมายความว่า ในบางครั้งการกำหนดนโยบาย การออกแบบนโยบายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติ หรือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นที่จะต้องพัฒนามาจากเบื้องล่าง และการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์จำเป็นต้องผ่านกระบวนการของการเรียนรู้ (learning process) เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงและพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริง (Chantarasorn, 2016, pp. 137-139)

การศึกษาครั้งนี้จะใช้ตัวแบบทฤษฎีระบบสำหรับวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางเนื่องจากมีความครอบคลุมทั้งกระบวนการโดยเริ่มตั้งแต่ปัจจัยนำเข้าที่เป็นการระบุปัญหาจากความต้องการของเกษตรกรชาวสวนยางและการสนับสนุนจากพรรคการเมือง ก่อนจะนำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่ระบบการเมืองที่มีกระบวนการซับซ้อนทั้งการจัดทำวาระและการก่อตัวของนโยบายที่มีตัวแสดงทั้งจากฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำเข้ามาเกี่ยวข้อง ก่อนจะมีการอนุมัตินโยบายดังกล่าวออกมาเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติต่อไป และจะใช้ตัวแบบกระบวนการของระบบราชการมาวิเคราะห์ทั้งส่วนที่เป็นตัวแสดงผู้ร่วมกำหนดนโยบายและผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

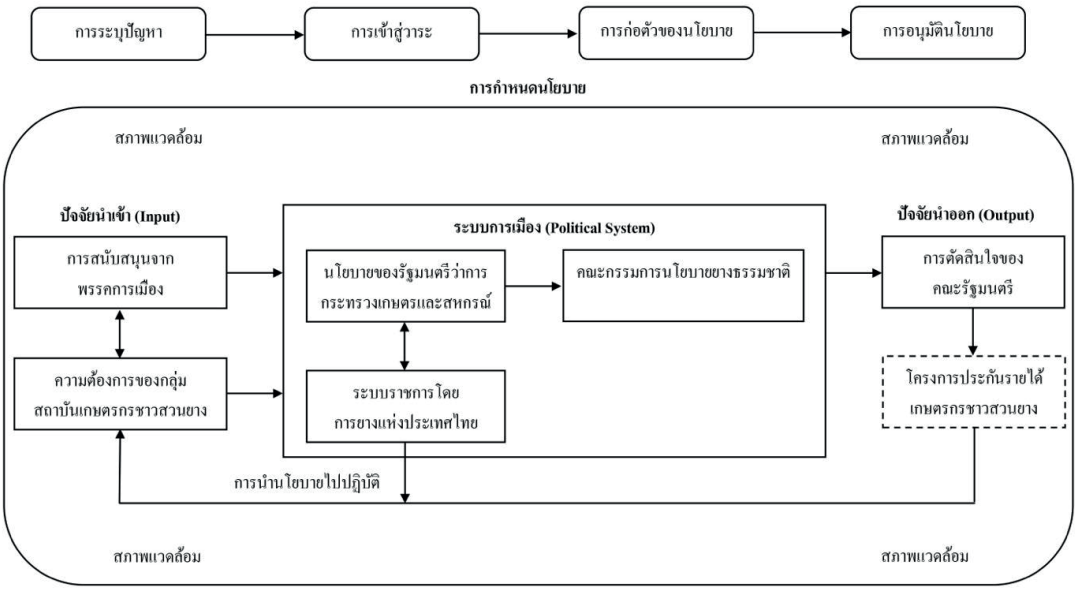

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กำหนดศึกษาจากเอกสาร (documentary) ได้แก่ ตำรา งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ เอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง และการสัมภาษณ์ (interview) กับกลุ่มภาครัฐ ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายยางธรรมชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และการยางแห่งประเทศไทย กลุ่มพรรคการเมือง ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ และกลุ่มสถาบันเกษตรกรชาวสวนยาง ได้แก่ สมาคม สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยาง

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 โดย การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ดังนี้

2.1 นายณกรณ์ ตรรกวิรพัท ผู้ว่าการการยางแห่งประเทศไทย

2.2 ดร.เพิก เลิศวังพง ประธานกรรมการการยางแห่งประเทศไทย

2.3 นายประพันธ์ บุณยเกียรติ อดีตประธานกรรมการการยางแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563

2.4 ดร.เดชรัต สุขกำเนิด ผู้อำนวยการ Think Forward พรรคก้าวไกล

2.5 นายนริศ ขำนุรักษ์ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

2.6 นายเมฆินทร์ เอี่ยมสะอาด กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำบันทึกที่ได้จากการสัมภาษณ์การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566

ได้แก่ การระบุปัญหา การเข้าสู่วาระ การก่อตัวของนโยบาย และการทำให้นโยบายชอบด้วยกฎหมาย ของโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562) โครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2563) โครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564) และโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2566) มาจัดหมวดหมู่และจัดกลุ่มข้อมูล แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 ดังแสดงในภาพ 2

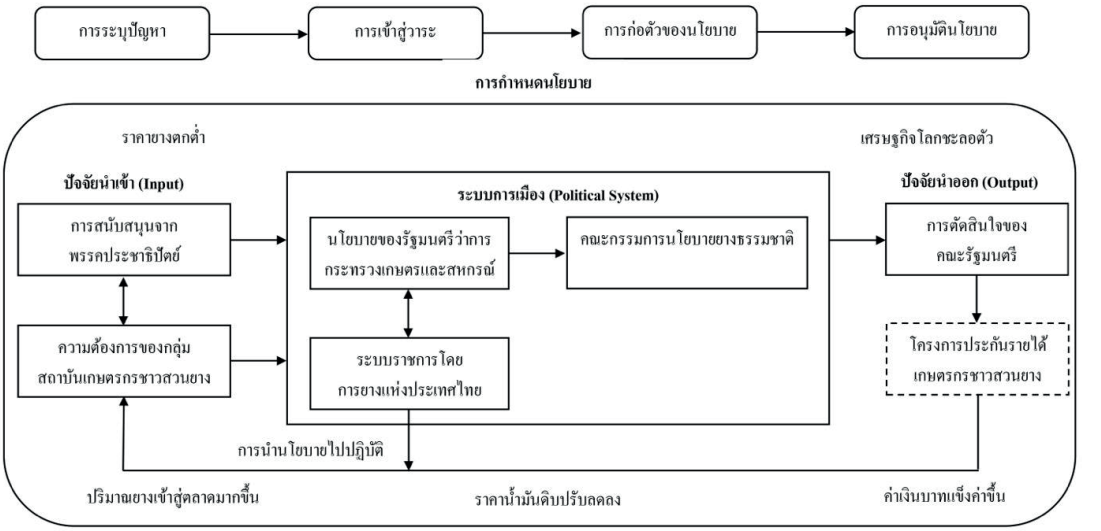

ภาพ 2 กระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566

จากภาพกระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 พบว่า

1. การระบุปัญหา (problem identification) เกิดจากความเดือดร้อนของเกษตรกรชาวสวนยาง เป็นปัญหาที่เป็นปัจจัยนำเข้าอันเป็นความต้องการของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทยทั้งสมาคม สหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยาง ในช่วงปี พ.ศ. 2562 อันเนื่องมาจากราคายางที่ตกต่ำมาเป็นเวลาที่ยาวนานและต่อเนื่อง จึงเกิดการเรียกร้องโดยนำเสนอข้อมูลข่าวสารการประสบปัญหาดังกล่าวผ่านสื่อสารมวลชนให้ได้รับทราบเป็นปัญหาสาธารณะที่จำเป็นจะต้องนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองผ่านการหาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ที่ให้ความสำคัญกับเกษตรกรชาวสวนยางอันเนื่องมาจากอยู่ใกล้ชิดกับเกษตรกรและเป็นฐานะคะแนนเสียงที่สำคัญของพรรค จึงทำให้การระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่พร้อมจะผลักดันให้เกิดเป็นธรรมได้

2. การเข้าสู่วาระ (agenda setting) เมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นลงแล้วนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสถาบันเกษตรกรชาวสวนยางและโดยเฉพาะการยางแห่งประเทศไทยที่ถือเป็นหน่วยงานภาครัฐในระบบราชการที่เป็นตัวกลางประสานงานเพื่อดำเนินโครงการระหว่างภาครัฐกับเกษตรกรผ่านสถาบันเกษตรกรชาวสวนยาง ซึ่งได้แก่ สมาคม สหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยาง ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ภายหลังจากที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับการยางแห่งประเทศไทยได้สรุปรายละเอียดที่จะดำเนินโครงการเพื่อมุ่งให้เกษตรกรชาวสวนยางที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทยได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง จึงทำการเสนอเพื่อให้การก่อตัวของนโยบายดังกล่าวมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การก่อตัวของโยบาย (policy formulation) เมื่อการเจรจาต่อรองกันระหว่างช่วงจัดตั้งรัฐบาลที่มีการพูดคุยถึงนโยบายต่าง ๆ ที่พรรคร่วมรัฐบาลใช้หาเสียงในการเลือกตั้ง รวมถึงพรรคประชาธิปัตย์ที่มีการชูนโยบายการประกันรายได้ โดยมองว่าในอดีตได้เคยทำสำเร็จมาแล้วในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เกษตรกรชาวสวนยางได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึงแล้วจะไม่เกิดปัญหาขาดทุนสะสม ซึ่งจะทำให้สามารถดำรงชีวิตได้แบบมั่นคง การถกเถียงกันเกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณ ข้อดี และข้อเสียของโครงการ ดำเนินการผ่านการประชุมระหว่างคณะกรรมการยางนโยบายธรรมชาติที่มีข้าราชการฝ่ายประจำจาก 4 หน่วยงานหลักเข้าร่วมเพื่ออภิปราย ได้แก่ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจและกระทรวงการคลัง รวมถึงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และการยางแห่งประเทศไทย ที่มีความคิดเห็นอย่างหลากหลายอันนำไปสู่การปรับปรุงโครงการให้สอดคล้องระหว่างฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำ

4. การอนุมัตินโยบาย (policy legitimation) โดยคณะรัฐมนตรีมีขั้นตอนคือคณะกรรมการนโยบายยางธรรมชาติจะเป็นผู้นำโครงการดังกล่าวเข้าคณะรัฐมนตรี ซึ่งจะมีการพิจารณา 2 วาระ ได้แก่ วาระแรกคณะรัฐมนตรีต้องให้ความเห็นชอบกับคณะกรรมการนโยบายยางธรรมชาติซึ่งจะมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมกลับคืนมา จากนั้นในวาระสองจึงเป็นการนำเสนอรายละเอียดของโครงการเพื่อนำไปสู่การพิจารณาอนุมัติเป็นนโยบายออกมา โดยโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางที่ผ่านการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเพื่อให้มีผลบังคับใช้ แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562-2563) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2563-2564) ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564-2565) และระยะที่ 4 (พ.ศ. 2566)

5. การนำนโยบายไปปฏิบัติ (policy implementation) เมื่อโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีแล้ว การยางแห่งประเทศไทยในฐานะระบบราชการที่มีหน้าที่ได้นำไปดำเนินการเบิกจ่ายให้กับเกษตรกรชาวสวนยางจนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างราบรื่น เนื่องจากโครงการนี้การยางแห่งประเทศไทยเป็นผู้เข้าร่วมจัดทำรายละเอียดให้กับรัฐบาล จึงสามารถเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ เป็นอย่างดี ทำให้การนำไปปฏิบัติเป็นไปอย่างราบรื่นจนสิ้นสุดโครงการครบทั้ง 4 ระยะภายใต้รัฐบาลชุดนี้

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 มีประเด็นที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้ การนำตัวแบบทฤษฎีระบบ (system model) มาประยุกต์เข้ากับกระบวนการกำหนดนโยบายทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การระบุปัญหา การเข้าสู่วาระ การก่อตัวของนโยบาย และการอนุมัตินโยบาย

พบว่า การที่จะสามารถทำให้นโยบายสาธารณะที่ออกมาแล้วนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลได้นั้น จำเป็นจะต้องให้ฝ่ายข้าราชการประจำเข้ามีส่วนร่วมตั้งแต่ในขั้นตอนการริเริ่มจัดทำนโยบายด้วย โดยจากกรณีศึกษานโยบายประกันรายได้ พบว่า การยางแห่งประเทศไทยได้เข้ามีส่วนร่วมตั้งแต่การรับทราบปัญหาจากเกษตรกรชาวสวนยางที่จะต้องขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทยไว้เพื่อประโยชน์ต่อการรับสิทธิประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ ของทุกรัฐบาล การรับทราบปัญหาดังกล่าวทำให้การยางแห่งประเทศไทยเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกรและเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาดังกล่าวไว้เพื่อเสนอแนะต่อผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาได้เมื่อได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วม

ในระบบการเมืองที่รวมขั้นตอนการเข้าสู่วาระและการก่อตัวของนโยบายจะพบว่าตัวระบบการเมืองมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง เมื่อการเจรจาต่อรองระหว่างฝ่ายการเมืองในการร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลโดยตกลงกันจะจัดทำนโยบายสาธารณะ แต่ข้อเท็จจริงคือฝ่ายการเมืองไม่ได้มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดทำรายละเอียดนโยบาย มีเพียงแนวนโยบายอย่างกว้าง ๆ เมื่อตอนหาเสียง ฉะนั้นการจัดทำรายละเอียดของโครงการจึงถูกมอบให้กับการยางแห่งประเทศไทยในฐานะระบบราชการที่เป็นผู้ปฏิบัติ จัดทำรายละเอียดโครงการให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย และจะต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายจากฝ่ายการเมือง เพื่อให้โครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางสามารถเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

เมื่อโครงการประกันรายได้ถูกอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีแล้ว การยางแห่งประเทศไทยจึงได้นำโครงการดังกล่าวไปปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการคือเบิกจ่ายให้กับเกษตรกรชาวสวนยางที่มีสิทธิได้รับประโยชน์จากโครงการ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า จากผลการศึกษาที่พบว่าเมื่อการยางแห่งประเทศไทยในฐานะระบบราชการที่เป็นข้าราชการประจำได้เข้าร่วมจัดทำนโยบายสาธารณะตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งการจัดทำรายละเอียดต่าง ๆ พร้อมข้อเสนอแนะที่มาจากสภาพปัญหาที่แท้จริงจากเกษตรกรและความต้องการให้เกิดนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมจากฝ่ายการเมือง จึงสอดคล้องกับตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (bureaucratic process model) ที่หมายถึง ในการกำหนดนโยบายหรือการออกแบบนโยบายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติ หรือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นที่จะต้องพัฒนามาจากเบื้องล่าง และการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์จำเป็นต้องผ่านกระบวนการของการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงและพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริง (Chantarasorn, 2016, pp. 137-139)

ดังนั้น การศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง พ.ศ. 2562-2566 ที่พบว่า การนำฝ่ายข้าราชการประจำในฐานะผู้ปฏิบัติมาเข้าร่วมจัดทำนโยบายสาธารณะย่อมจะส่งผลต่อความสำเร็จของการกำหนดนโยบายพร้อมกับการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรให้ความสำคัญต่อการระบุปัญหานโยบายสาธารณะโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไข เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงและแนวทางแก้ไขที่หลากหลายจากประชาชนที่เดือดร้อน เมื่อการระบุปัญหามีความถูกต้องชัดเจนจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องได้

2. การจัดทำรายละเอียดนโยบายสาธารณะในระบบการเมืองที่มีความซับซ้อนจากคณะกรรมการหลายฝ่าย จำเป็นต้องรับฟังข้อเสนอแนะทั้งจากฝ่ายการเมือง ข้าราชการประจำ และภาคประชาสังคมด้วย

เพื่อให้นโยบายสาธารณะที่ออกมาเป็นที่ยอมรับของสังคมได้

3. การอนุมัตินโยบายสาธารณะโดยจำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับประชาชนสูงสุด ภาครัฐควรพิจารณาจากบริบทและสภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมขณะนั้นด้วย เพื่อให้นโยบายสาธารณะที่ออกมาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งต่อประเทศชาติและประชาชน

References

Anumanrajadhon, M. (2013). *Public policy: Concept, analysis and process* (2nd ed.). Expernet. [In Thai]

Chantarasorn, W. (2016). *Theory of public policy implementation* (7th ed.) Prikwarn Graphic. [In Thai]

Dye, T. R. (2011). *Understanding public policy* (13th ed.). Longman.

Gerston, L. N. (1997). *Public policy making: Process and principles.* M. E. Sharpe.

Kingdon, J. W. (1995). *Agendas, alternatives, and public policies* (2nd ed.). Harper Collins.

Nimpanich, J. (2004). *Policy analysis scopes, concepts, theories and case studies.* Sukhothai Thammathirat Open University Press. [In Thai]

Phayakpet, A. (2015). *Mechanisms determining the policies of Thai Rak Thai Party.* Doctoral Dissertation of Philosophy (Politics), Ramkhamhaeng University. [In Thai]

The Office of Industrial Economics and Plastics Institute of Thailand. (2023). *Report on the condition of Thailand's rubber and rubber products industry.* Retrieved from https://rubber.oie.go.th/box/Article/65638/รายงานสภาวะอุตสาหกรรมฯ%20รายปี%202566.pdf [In Thai]

The Secretariat of The House of Representatives. (2023). *Supporting documents for consideration of the motion requesting the House of Representatives to consider solving the problem of low agricultural product prices and high costs.* Author. [In Thai]

Yossomsakdi, S., & Anantanatorn, A. (2012). *Public policy.* World Trade Thailand. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.6

Received:	April	23, 2024
Revised:	December	16, 2024
Accepted:	February	27, 2025

ผลกระทบของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และบุพปัจจัยที่มีผลต่อผลประกอบการของกิจการ

ชมภูนุช ยิ้มนิล[1] นรพล จินันท์เดช[2] ประยงค์ มีใจซื่อ[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาผลกระทบของระบบสารสนเทศทางการบัญชีที่ส่งผลต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์และการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2) ศึกษาผลกระทบของการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและผลประกอบการของกิจการ และ (3) ศึกษาผลกระทบของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ส่งผลต่อผลประกอบการของกิจการ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารระดับสูงจำนวน 12 คน การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้บริหารระดับสูงจนถึงระดับต้นของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 572 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ตัวแบบจำลองสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระบบสารสนเทศทางการบัญชีส่งผลทางตรงต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ แต่ไม่ส่งผลทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2) การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและส่งผลทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการ และ (3) การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการ ข้อค้นพบใหม่ พบว่า ระบบสารสนเทศทางการบัญชีไม่ส่งผลทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแต่ส่งผลทางอ้อมโดยส่งผลผ่านการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์

คำสำคัญ: ระบบสารสนเทศทางการบัญชี; การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์; ผลประกอบการของกิจการ; การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: chompunuch.yim@gmail.com
[2,3] คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Effects of Being the Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand and Its Antecedents on Perceived Firm Performance

Chompunuch Yimnil[1] Norapol Chinundech[2] Prayong Meechaisue[3]

Abstract

This research article aims to (1) the effects of the Accounting Information Systems (AIS) on the Strategic Managerial Accounting (SMA) and Being the Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand (BLC). (2) The effects of SMA on BLC and the Perceived Firm Performance (PFP); and studies. And (3) the effects of BLC on PFP. The technique of mixed-methods research was employed. In the qualitative research, the technique of in-depth interview was used with twelve key informants who were executives of leading companies in each industry listed on the Stock Exchange of Thailand (SET). These key informants consisted of chief executive officers, the president of an executive board, managing directors, the chairman of a board of directors, the chief director, and the chief financial and accounting officer. In the quantitative research, data were collected using a questionnaire from 572 primary level executives to higher level executives in the listed companies on SET. Data were analyzed using the Structural Equation Model (SEM) with a computer program.

Findings are as follows: (1) AIS directly affected SMA but did not directly affect BLC. (2) SMA directly affected BLC and PFP. And (3) BLC directly affected PFP. Research findings showed that AIS did not directly affect BLC. However, AIS and SMA must be used together to affected BLC.

Keywords: Accounting Information Systems; Strategic Managerial Accounting; Perceived Firm Performance; Being the Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Business Administration Program, Ramkhamhaeng University
282 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: chompunuch.yim@gmail.com
[2,3] Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ข้อ (8) ประเด็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ (พ.ศ. 2561-2580) ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะ 20 ปี ต้องสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการไทยให้เป็น “ผู้ประกอบการยุคใหม่” ที่ก้าวทันและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในการขับเคลื่อนธุรกิจ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เนื่องจากการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต และผู้ประกอบที่เข้มแข็งจะช่วยให้ประเทศสามารถแข่งขันในระดับเวทีการค้าโลกได้ โดยผู้ประกอบการยุคใหม่จะต้องมีทักษะแห่งอนาคตที่มีความพร้อมทางด้านทัศนคติ ทักษะ ความสามารถ และความรู้สำหรับการรับมือกับการแข่งขันที่จะรุนแรงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีได้ โดยให้กรอบแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมผู้ประกอบการยุคใหม่ให้เติบโตอย่างเข้มแข็งและเป็นกลไกสำคัญในการขยายตัวของเศรษฐกิจไทย ซึ่งกำหนดให้การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการเงินเป็นหนึ่งในแผนย่อย 4 แผนของยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023)

การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการเงิน ให้ความสำคัญกับการจัดหาแหล่งเงินทุนและพัฒนาช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนรูปแบบใหม่ ๆ พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินและการบริหารความเสี่ยง พัฒนาระบบประเมินมูลค่าทรัพย์สินในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักประกันทางธุรกิจ พัฒนาระบบการประเมินความน่าเชื่อถือทางเครดิต และระบบการรู้จักลูกค้าที่สะดวกมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินด้วยต้นทุนที่เหมาะสม พัฒนาประสิทธิภาพของระบบการเงินทั้งตลาดเงิน ตลาดทุน และการประกันภัย รวมทั้งส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรมระหว่างผู้ให้บริการทางการเงินด้านต่าง ๆ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการทางการเงิน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเงิน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023) จากยุทธศาสตร์ชาติทำให้บริษัทที่ต้องการเข้าถึงแหล่งทุน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินกิจการต้องพัฒนาศักยภาพ เพื่อทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นโอกาสของกิจการ และเพื่อแก้ปัญหาทุนต่างชาติที่เป็นภัยคุกคามอย่างแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและปัจจัยที่มีผลต่อผลประกอบการของกิจการ เป็นการศึกษาที่สำคัญในการนำพากิจการให้รอดพ้นจากปัญหาการถูกซื้อหรือควบรวมกิจการจากต่างชาติหรือคู่แข่งที่มีทุนมากกว่า และยังส่งผลให้กิจการมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ กิจการมีความมั่นคง นอกจากนี้ ผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการที่ต้องการให้กิจการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ศึกษาเป็นแนวทางเพื่อเตรียมตัวเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และยังส่งผลให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของระบบสารสนเทศทางการบัญชีที่ส่งผลต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์และการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและผลประกอบการของกิจการ

3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ส่งผลต่อผลประกอบการของกิจการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อศึกษาระบบสารสนเทศทางบัญชี (Accounting Information System--AIS) การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Managerial Accounting--SMA) การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Being the Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand--BLC) และผลประกอบการของกิจการ (Perceived Firm Performance--PFP)

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้บริหารระดับต้นจนถึงระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ (Stock Exchange of Thailand--SET) และ (Market for Alternative Investment--MAI) จำนวนตัวอย่าง 572 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ SET และ MAI

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ด้านองค์กรธุรกิจ: ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของกิจการที่มุ่งหวังจะเข้าเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. ด้านวิชาการ: ใช้เป็นแนวทางการวิจัยในเรื่องการใช้บัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและผลประกอบการของกิจการ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีระบบสารสนเทศทางบัญชี

ระบบสารสนเทศทางบัญชี (Accounting Information System--AIS) Kukundakwe (2019) ศึกษาพบว่า เป็นระบบเก็บรวมรวบข้อมูลบัญชีการเงินทุกกิจกรรมของกิจการทั้งที่เป็นตัวเลขและไม่เป็นตัวเลข สอดคล้องกับ Seensattayawong, Theekaautamakorn, and Meejaiseu (2020) มีองค์ประกอบ ดังนี้ บุคลากรสายงานบัญชี (People--PP) คือ บุคลากรสายงานบัญชีระดับปฏิบัติการ ข้อมูลทางบัญชี (Data--DT) คือ ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ของกิจการทั้งที่เป็นตัวเลขและไม่เป็นตัวเลข ขั้นตอนกระบวนการและคู่มือปฏิบัติงาน (Procedures and Instructions--PI) คือ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน Manual Work Flow โปรแกรมบัญชีสำเร็จรูป (Software--SW) คือ โปรแกรมที่ใช้ประมวลผล และระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Infrastructure--IT) คือ อุปกรณ์ภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ สอดคล้องกับ Hiransalee (2022) กล่าวว่า ระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์เพราะเป็นข้อมูลบัญชีการเงินที่จะนำไปจัดทำการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์

ทฤษฎีการบัญชีบริหารชิงกลยุทธ์

การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Managerial Accounting--SMA) Le, Bui, Tran, and Nguyen (2020) อธิบายว่า เป็นการบริหารจัดการข้อมูลทางบัญชีโดยนักบัญชีบริหารเพื่อให้ข้อมูลหรือรายงานสามารถนำใช้ในการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร (Arunruangsirilert, 2020; Garrison, Noreen, & Brewer, 2018) สอดคล้องกับ Wilkinson (1989) กล่าวว่า การจัดทำรายงานเพื่อการบริหาร หรือที่เรียกว่า การบัญชีบริหาร ที่จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร ตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารแต่ละระดับ ไม่มีรูปแบบที่เป็นทางการ สอดคล้องกับ Taheri, Rahnamay Roodposhti, Panahian, and Khodarahmi (2021) กล่าวว่า กิจการใดที่มีการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพกิจการนั้นสามารถสร้างกลยุทธ์ความได้เปรียบทางการแข่งขันที่เหนือกว่าคู่แข่งขันที่อยู่ภายในอุตสาหกรรมเดียวกันได้ โดยมีตัวแปรที่ทำการศึกษาดังนี้ การตัดสินใจ (Decision Making--DM) คือ ใช้ในการตัดสินใจเพื่อวางแผน สั่งการ และควบคุม ทันต่อเวลา (On Time--OT) คือ ใช้ข้อมูลทางบัญชีเพื่อการบริหารงานได้ทันต่อเวลาและเหตุการณ์ การคาดการณ์การพยากรณ์ (Forecasts--FC) คือ ใช้ในการประมาณการได้ใกล้เคียงกับที่จะเกิดขึ้นจริง ความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy--AC) คือ มีความถูกต้องแม่นยำ และเชื่อถือได้ ความเกี่ยวข้องกับปัญหา (Relevance--RE) คือ มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจสามารถใช้แก้ปัญหาในธุรกิจได้ ความกระชับรัดกุมและความเข้าใจได้ง่าย (Conciseness and Understandability--CU) คือ มีความเฉพาะเจาะจง กระชับ และเข้าใจง่าย และความคุ้มค่าทางด้านต้นทุน (Cost Effectiveness--CE) คือ คุ้มค่าหรือประหยัดต้นทุนทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่าย (Huyen, 2022; Jarah & Amin, 2022)

ทฤษฎีการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Being the Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand--BLC) Piyathaiseree (2018) พบว่า กิจการที่มุ่งหวังจะเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต้องปฏิบัติผ่านเกณฑ์ในการประเมินของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Stock Exchange of Thailand--SET) และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (The Securities and Exchange Commission--SEC) ดังนี้ จัดโครงสร้างเงินทุน (Capital Structure--CS) คือ ทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้ว ตั้งแต่ 50 ล้านบาทขึ้นไป (MAI) หรือ 300 ล้านบาทขึ้นไป (SET) (เฉพาะหุ้นสามัญ) โครงสร้างธุรกิจ (Business Structure--BS) คือ การจัดหมวดหมู่ประเภทธุรกิจที่เหมือนหรือต่าง และมีความเชื่อมโยงกันให้มีความโปร่งใส โครงสร้างองค์กร (Organization--OR) คือ มีกรรมการตรวจสอบ 1 ใน 3 ของกรรมการทั้งหมด เพื่อตรวจสอบและเป็นการถ่วงดุลอำนาจในการลงมติทำให้กิจการมีความโปร่งใส การปรับปรุงระบบบัญชี (Adjust Accounting system--AA) คือ ใช้การบันทึกบัญชีตามมาตรฐานการบัญชี PAEs ไม่ใช้ NPAEs การควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยง (Internal Control and Risk Management--IR) คือ ต้องมีผู้ตรวจสอบภายใน (Taheri et al., 2021) และองค์ประกอบของระบบสารสนเทศทางบัญชีทำให้ได้ผลลัพธ์คือข้อมูลบัญชีการเงินแล้วนำมาบริหารจัดการเพื่อให้ได้การบัญชีบริหาร เชิงกลยุทธ์ ที่มีนักบัญชีบริหารในการจัดการข้อมูลบัญชีการเงินให้มีประสิทธิภาพ สามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดกลยุทธ์ทำให้กิจการบริหารจัดการและดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Srihiran, 2010) มีความพร้อมด้านข้อมูลบัญชีการเงิน แผนธุรกิจ และโครงสร้างบริษัท ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เข้มแข็งของกิจการ

ทฤษฎีผลประกอบการของกิจการ

ผลประกอบการของกิจการ (Perceived Firm Performance--PFP) Shebnem (2019) ให้ความหมายว่า เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกิจการ ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้ ความสามารถในการทำกำไร (Profitability--PF) คือ ความสามารถในการทำกำไรทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน การบริหารงานแบบมืออาชีพ (Professional Management--PM) คือ มีความโปร่งใส สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง คุณค่าทางการตลาด (Market Value--MV) คือ กิจการมีมูลค่าทางการตลาด ความง่ายในการเข้าถึงแหล่งทุน (Easier Access to Funding--EF) คือ มีความน่าเชื่อถือสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย การเพิ่มโอกาสในการหาหุ้นส่วนทางธุรกิจ (Increase Chances of Finding Business Partners--IB) คือ มีความน่าเชื่อถือสามารถเพิ่มโอกาสในการหาหุ้นส่วนทางธุรกิจ การได้รับความไว้วางใจ (Trust--TS) คือ มีความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูล ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากนักลงทุนและสถาบันการเงิน การเจริญเติบโตของกิจการ (growth) ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียพึงพอใจ (Stakeholder Satisfaction--SS) คือ มีขีดความสามารถเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตของกิจการ ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมพึงพอใจ ความพึงพอใจของผู้บริโภค (Customer Satisfaction--CS) คือ ผลประกอบการของขีดความสามารถในการนำเสนอคุณค่าที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้บริโภคมีความพึงพอใจ และความพึงพอใจของพนักงาน (Employee Satisfaction--ES) คือ การเพิ่มขึ้นของยอดขาย ส่วนครองตลาด กำไรสุทธิ และอัตราการเจริญเติบโต ทำให้พนักงานมีความพึงพอใจ (Huyen, 2022)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

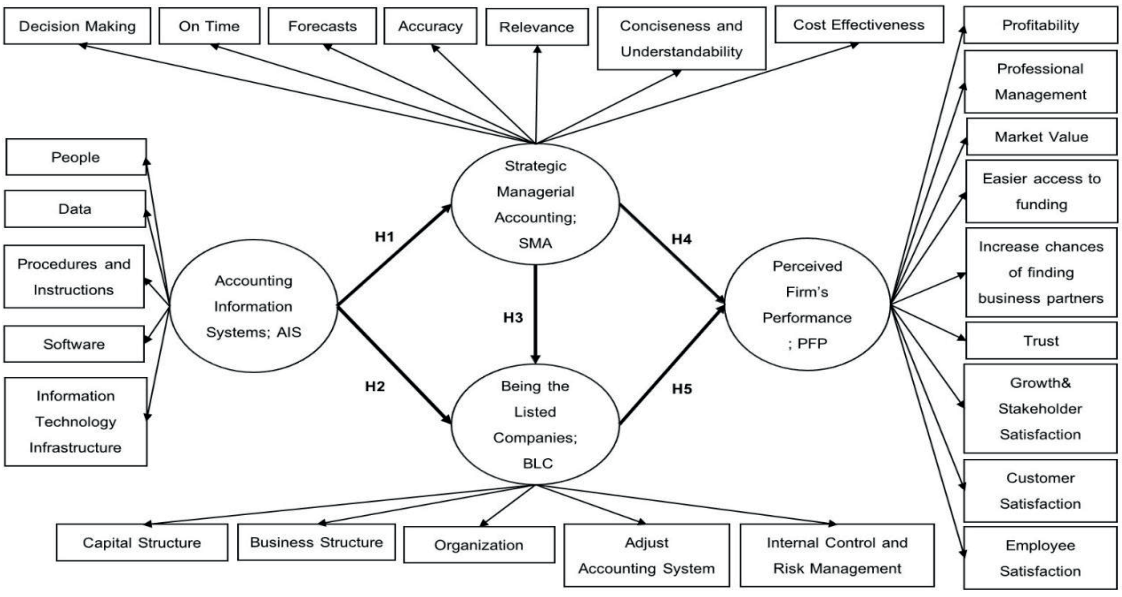

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): ระบบสารสนเทศทางการบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์

สมมุติฐานที่ 2 (H2): ระบบสารสนเทศทางการบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานที่ 3 (H3): การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมุติฐานที่ 4 (H4): การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการ

สมมุติฐานที่ 5 (H5): การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed-methods research) (Creswell, 1999) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนำร่อง เริ่มจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in–depth interview) กับประชากรเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นคำถามปลายเปิดแบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างด้วยวิธีแบบเจาะจง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและบุพปัจจัยที่มีผลต่อผลประกอบการของกิจการ ตลอดจนรับฟังข้อเสนอแนะต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยนำมาเป็นการศึกษานำร่อง เพื่อให้การวิจัยตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริง และผู้วิจัยสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างสมมุติฐานวิจัย กรอบแนวคิด ตัวแบบโครงสร้าง ผสานกับผู้วิจัยสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำมาสกัดเป็นข้อคำถามและรวบรวมข้อคำถามในแบบสำรวจของการวิจัยเชิงปริมาณ (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010; Tirakanan, 2014) หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อยืนยันสมมุติฐานโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key in formats) อีกครั้ง

2. ประชากรและตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเลือกกำหนดขนาดตัวอย่างของ Comrey and Lee (1992) จำนวน 500 คนขึ้นไป มีความเหมาะสมของการวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก โดยใช้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 572 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขนาดตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 12 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามออนไลน์จากระบบ Google Forms (2023) ให้แก่ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลักษณะแบบสอบถามมี 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและข้อมูลทั่วไปของบริษัท ส่วนที่ 2-5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด เป็นมาตรวัดประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert scale) โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบตามระดับความคิดเห็น มีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) มีค่ามากกว่า 0.9 ซึ่งเกณฑ์ที่สามารถยอมรับได้ต้องมีค่ามากกว่า 0.70 ถือเป็นเกณฑ์ที่เชื่อถือได้

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นคำถามปลายเปิดแบบมีโครงสร้างตามกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ 2 ประเภท คือ สถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวน และสถิติเชิงอนุมานซึ่งเป็นการตรวจสอบสมมุติฐานโดยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง และทำการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองและอิทธิพลของเส้นทางที่สร้างขึ้นตามสมมุติฐานของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของการวิจัยและจัดหมวดหมู่ของแต่ละองค์ประกอบ และทำการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ต่อจากนั้นจัดกลุ่มองค์ประกอบรวมกันเป็นองค์ประกอบหลัก โดยการใช้ Fish Bone Diagram (Ishikawa, 1990)

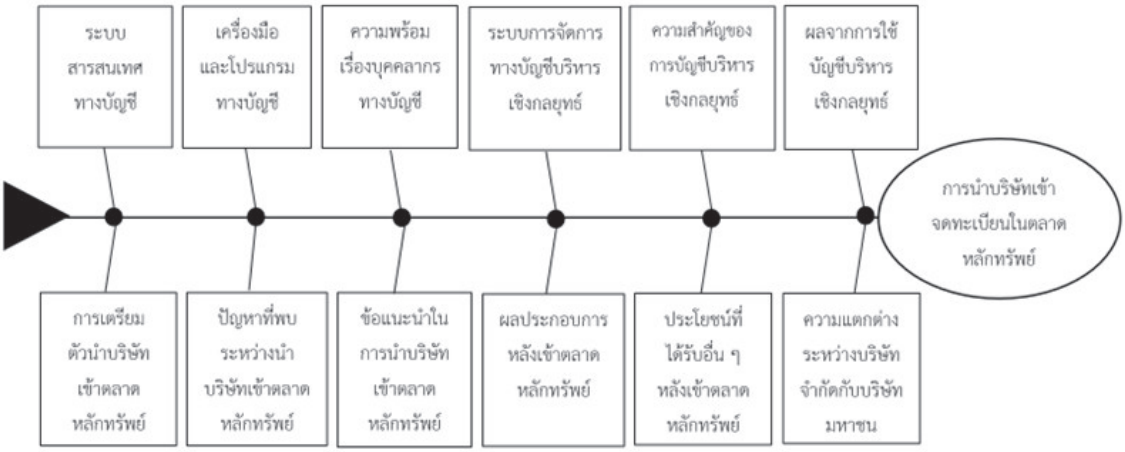

ภาพ 2 สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 52.62 มีช่วงอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 414 คน คิดเป็นร้อยละ 72.38 ประสบการณ์ในการทำงาน 16 ปีขึ้นไป จำนวน 511 คน คิดเป็นร้อยละ 89.34 ระดับตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง จำนวน 441 คน คิดเป็นร้อยละ 77.10 ใช้เวลาในการเตรียมความพร้อมมากกว่า 3 ปี เพื่อเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 535 คน คิดเป็นร้อยละ 93.53 และเป็นตลาด SET 509 คน คิดเป็นร้อยละ 88.99

ผลการวิจัยสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรแฝงด้านระบบสารสนเทศทางบัญชี พบว่า คำถาม AIS2 ข้อมูลทางบัญชีต้องมีความถูกต้อง ครบถ้วน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.97 และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.190 และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เท่ากับ 0.038 พบว่า มีค่าต่ำที่สุด ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นร่วมกันและเห็นพ้องเป็นอันหนึ่งเดียวกันตามความคิดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรแฝงด้านการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ พบว่า คำถาม SMA4 ความถูกต้องแม่นยำของการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ จะทำให้ผู้บริหารเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.92 และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.270 และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เท่ากับ 0.055 พบว่า มีค่า

ต่ำที่สุด ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นร่วมกันและเห็นพ้องเป็นอันหนึ่งเดียวกันตามความคิดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรแฝงด้านการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า คำถาม BLC4 บริษัทต้องมีการปรับปรุงระบบบัญชีเพื่อให้รายงานทางการเงินเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีตามที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกำหนด เป็นคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.95 และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.232 และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เท่ากับ 0.047 พบว่า มีค่าต่ำที่สุด ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นร่วมกันและเห็นพ้องเป็นอันหนึ่งเดียวกันตามความคิดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรแฝงด้านผลประกอบการของกิจการ พบว่า คำถาม PFP2 มีกระบวนการบริหารงานแบบมืออาชีพ ที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง เป็นรายการข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.305 และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เท่ากับ 0.062 ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นร่วมกันและเห็นพ้องเป็นอันหนึ่งเดียวกันตามความคิดของผู้ตอบแบบสอบถาม

การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

โมเดลความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี มีค่าดัชนี χ^2 เท่ากับ 151.98 ค่าดัชนี χ^2/df เท่ากับ 0.99 ค่าดัชนี RMSEA เท่ากับ 0.00 ค่าดัชนี CFI เท่ากับ 1.00 และค่าดัชนี NFI เท่ากับ 1.00 (Diamantopoulos & Siguaw, 2006; Jöreskog, Sörbom, du Toit, & du Toit, 1999) ค่าสัดส่วนของความผิดพลาด ที่เกิดขึ้นจากการปฏิเสธสมมุติฐานและเป็นค่าที่คำนวณได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ *p*-value เท่ากับ 0.51 โมเดลจึงมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงในภาพ 3

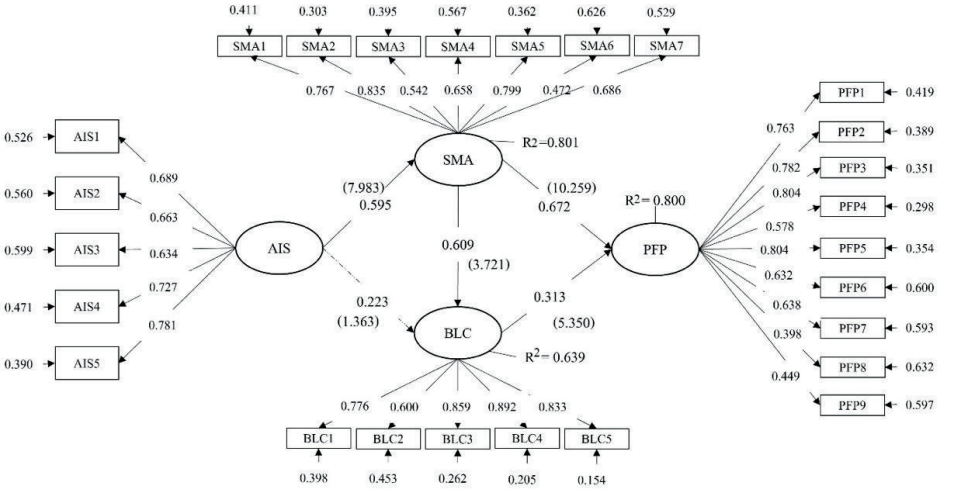

χ^2 = 151.98, df = 153.00, χ^2/df = 0.99, p-value = 0.51,
RMSEA = 0.00, CFI = 1.00, NFI = 1.00, GFI = 0.98, AGFI = 0.95

ภาพ 3 ผลการวิเคราะห์ตัวแบบจำลองสมการโครงสร้างตัวแบบภายใน (inner model)

การวิเคราะห์เส้นทาง

ผลการวิจัย พบว่า ระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีอิทธิพลทางตรงต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.595 ระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยผ่านการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.362 การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.609 การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์มีอิทธิพลทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.672 และการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีอิทธิพลทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการ มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.313 โดยทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (t-statistic $\geq$ 3.29) มีนัยสำคัญทางสถิติมากที่สุด (Vanichbuncha, 2014) ยกเว้น ระบบสารสนเทศทางการบัญชีไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพราะมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ 0.223 เนื่องจากค่า t-statistic < 1.96

ในขณะที่ระบบสารสนเทศทางการบัญชีสามารถอธิบายความแปรปรวนของการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ได้ร้อยละ 80 ระบบสารสนเทศทางการบัญชี การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ สามารถอธิบายความแปรปรวนของการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้ร้อยละ 64 และระบบสารสนเทศทางการบัญชี การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สามารถอธิบายความแปรปรวนของผลประกอบการของกิจการ ได้ร้อยละ 80 (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบหรืออิทธิพลเชิงสาเหตุ (causal influence) ทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแบบจำลองสมการโครงสร้าง (structural equation modeling analysis)

Causes	Effects								
	SMA			BLC			PEP		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
AIS	0.595***	-	0.595	0.223	0.362	0.585	-	0.583	0.583
SMA	-	-	-	0.609***	-	0.609	0.672***	0.191	0.863
BLC	-	-	-	-	-	-	0.313***	-	0.313
Square Multiple of Endogenous Variable (R^2)		0.801			0.639			0.800	

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อยืนยันสมมุติฐาน พบว่า สมมุติฐานที่ 1, 3, 4 และ 5 ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนยืนยันตามผลการทดสอบสมมุติฐานของการวิจัย สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ ยกเว้น สมมุติฐานที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 3 คน ที่เป็นผู้บริหารระดับสูงมีบทบาทหลักและมีความเกี่ยวข้องกับการนำกิจการเข้าจดทะเบียนเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้ความเห็นว่าระบบสารสนเทศทางบัญชี

เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จึงต้องมีนักบัญชีบริหารมาบริหารจัดการข้อมูลบัญชีการเงินให้เป็นการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ ทำให้การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สรุปผลได้ว่าระบบสารสนเทศทางบัญชีไม่ส่งผลกระทบทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แต่ส่งผลทางอ้อมต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ประกอบด้วย สมมุติฐานที่ 1 ระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ จากผลการวิเคราะห์ SEM พบว่า ระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ในระดับที่สูงมาก (Elsharif, 2019; Ernawatiningsih & Kepramareni 2019; Le et al., 2020) และสมมุติฐานที่ 2 ระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากผลการวิเคราะห์ SEM พบว่า ระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอย่างไม่มีนัยสำคัญ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ยืนยันว่าระบบสารสนเทศทางบัญชีไม่เพียงพอที่ส่งผลต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องจากข้อมูลบัญชีการเงินที่ได้จากระบบสารสนเทศทางบัญชี ต้องใช้การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์บริหารจัดการ และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำหนดข้อปฏิบัติว่ากิจการที่จะจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ต้องยื่นงบการเงินที่ผ่านการรับรองของสำนักงานบัญชีที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เป็นเวลาอย่างน้อย 3 รอบปีบัญชีติดกัน และต้องมี FA ที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เช่นกัน ปรากฏดังระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลทางอ้อมไปยังการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยส่งผลผ่านการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ (Poonpool, Purateeranrath, Sujchaphong, & Poonpool, 2019)

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ประกอบด้วย สมมุติฐานที่ 3 การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากผลการวิเคราะห์ SEM พบว่า การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในระดับที่สูงมาก (Sundaravibhata, 2019) และสมมุติฐานที่ 4 การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการ จากผลการวิเคราะห์ SEM พบว่า การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการในระดับที่สูงมาก (Hung, 2016) และการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลทางอ้อมต่อผลประกอบการของกิจการ โดยส่งผลผ่านการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ข้อ 3 คือ สมมุติฐานที่ 5 การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการ จากผลการวิเคราะห์ SEM พบว่า การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลในทางบวกต่อผลประกอบการของกิจการในระดับที่สูงมาก (Ayedh & Eddine, 2015; Krailas, 2016; Nakmai, & Avakiat, 2015; Praharnkhasuk, 2016; Puengboonpanich, 2017)

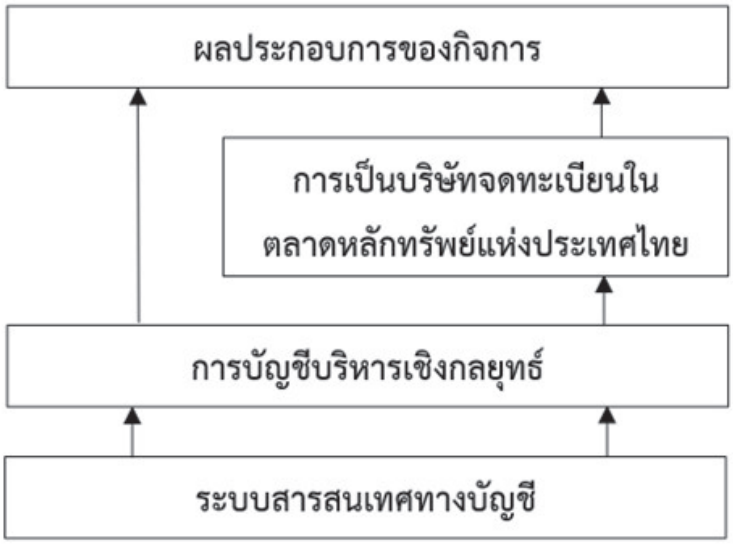

ภาพ 4 เส้นทางผลประกอบการของกิจการจากระบบสารสนเทศทางบัญชี

สรุปได้ว่า เส้นทางที่มีอิทธิพลต่อผลประกอบการของกิจการมี 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 คือ เริ่มต้นจากระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลกระทบทางตรงต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ และการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลกระทบทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการ เส้นทางที่ 2 คือ เริ่มต้นจากระบบสารสนเทศทางบัญชีส่งผลกระทบทางตรงต่อการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ และการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลกระทบทางตรงต่อการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และการเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลกระทบทางตรงต่อผลประกอบการของกิจการ

ข้อเสนอแนะ

1. กิจการที่มุ่งหวังจะเข้าเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับระบบสารสนเทศทางบัญชีและการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ต้องใช้ร่วมกันอย่างบูรณาการ เพราะข้อมูลบัญชีการเงินที่ได้จากระบบสารสนเทศทางบัญชีต้องใช้การบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์มาบริหารจัดการ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดกลยุทธ์องค์กร

2. กิจการควรศึกษาหลักเกณฑ์และปฏิบัติให้ผ่านเกณฑ์การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพราะการบริหารงานในลักษณะมหาชน ที่มีการระดมทุนจากนักลงทุนที่ต้องการผลตอบแทนจากกิจการที่มีความโดดเด่น กิจการต้องบริหารด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์จึงกำหนดกฎเกณฑ์ที่คุ้มครอง รักษาผลประโยชน์ของนักลงทุนด้วยการคัดกรองกิจการที่ประสงค์จะเข้าระดมทุนตั้งแต่ต้นทางเพื่อป้องกันผู้แสวงผลประโยชน์จากนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยโดยมิชอบ

3. กิจการควรให้ความสำคัญเรื่องการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า กิจการที่มีผลประกอบการที่ดีต้องมีการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการข้อมูลบัญชีการเงินที่ได้จากระบบสารสนเทศ เพราะการบัญชีบริหารเชิงกลยุทธ์ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อผลประกอบการของกิจการ

References

Arunruangsirilert, T. (2020). *Management accounting principles*. Retrieved from https://www.tfac.or.th/Article/Detail/126276 [In Thai]

Ayedh, A. M. A., & Eddine, C. O. H. (2015). The impact of advance management accounting techniques on performance: The case of Malaysia. *Middle East Journal of Business, 10*(2), 3-13.

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd ed.). Psychology Press.

Creswell, J. W. (1999). Mixed-method research: Introduction and application. In G. J. Cizek (Ed.), *Handbook of educational policy* (pp. 455-472). Academic Press.

Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2006). Formative versus reflective indicators in organizational measure development: A comparison and empirical illustration. *British Journal of Management, 17*(4), 263-282.

Elsharif, T. A. (2019). The elements of accounting information systems and the impact of their use on the relevance of financial information in Wahda Bank-Benghazi, Libya. *Open Journal of Business and Management, 7*(3), 1429-1450.

Ernawatiningsih, N. P. L., & Kepramareni, P. (2019). Effectiveness of accounting information systems and the affecting factors. *International Journal of Applied Business and International Management, 4*(2), 33-40.

Garrison, R. H., Noreen, E. W., & Brewer, P. C. (2018). *Managerial accounting* (16th ed.) McGraw-Hill.

Google Forms. (2023). *The effects of being the listed companies on the Stock Exchange of Thailand and its antecedents on perceived firm performance*. Retrieved from https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdu7Mz0z2VDtOEDZJ9GKu3iGd4nf_KtIq6wCyG7SXsGRqD7tg/viewform [In Thai]

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.

Hiransalee, P. (2022). The influence of applying strategic managerial accounting on performance from the balanced scorecard perspectives: A case study of industrial group companies that are members of the federation of Thai industries, southern region. *Journal of Management Science Udon Thani Rajabhat University, 5*(2), 83-97. [In Thai]

Hung, N. T. (2016). *Factors affecting management accounting application in small and medium-sized enterprises in Vietnam*. Doctoral Thesis of Philosophy, University of Economics, Ho Chi Minh City.

Huyen, C. T. (2022). Factors affecting the application of strategic management accounting in enterprises. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 13*(2), 1111-1124.

Ishikawa, K. (1990). *Introduction to quality control*. JUSE Press.

Jarah, B. A. F., & Amin, M. (2022). The role of Account Information System (AIS) in Increasing Performance Efficiency (IPE) In Jordanian companies. *Academy of Strategic Management Journal, 21*(1), 1-11.

Jöreskog, K. G., Sörbom, D., du Toit, S., & du Toit, M. (1999). *LISREL 8: New statistical features*. Scientific Software International.

Krailas, T. (2016). *The impact of management accounting techniques and enterprise risk management on organizational performance: The case of Saving and Credit Cooperatives in Thailand*. Master's Thesis of Accountancy, Prince of Songkla University. [In Thai]

Kukundakwe, J. (2019). *The effect of accounting information systems on strategic decision-making at Stanbic Bank, Head Offices, Kampala*. Retrieved from http://hdl.handle.net/20.500.12306/7986

Le, T., Bui, T., Tran, T., & Nguyen, Q. (2020). Factors affecting the application of management accounting in Vietnamese enterprises. *Uncertain Supply Chain Management, 8*(2), 403-422.

Nakmai, W., & Avakiat, S. (2015). Appliance of managerial accounting affecting business operations in the Central Part of Thailand. *Rajamangala University of Technology Srivijaya Research Journal, 7*(1), 39-53. [In Thai]

Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *National strategy 2018-2037*. Retrieved from https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/140D051S0000000000400.pdf [In Thai]

Piyathaiseree, P. (2018). *IPO roadmap guidebook: The path to becoming a listed company*. The Stock Exchange of Thailand. [In Thai]

Poonpool, N., Purateeranrath, T., Sujchaphong, P., & Poonpool, P. (2019). Strategic managerial accounting effectiveness of the firms within Thai listed companies: Impacts on cost leadership and firm wealth. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University, 13*(3), 20-31.

Praharnkhasuk, P. (2016). *Board talk: Management accounting news*. Retrieved from https://www.tfac.or.th/upload/9414/FJB90fXFgA.pdf [In Thai]

Puengboonpanich, P. (2017). The arrangement trend of managerial accounting research. *Journal of MCU Social Science Review, 6*(4), 72-86. [In Thai]

Seensattayawong, J., Theekaautamakorn, C., & Meejaiseu, P. (2020). The effects of managerial accounting data quality and managerial accounting information on hotel performance in the Cha-Am and Hua Hin area. *Ph.D. in Social Sciences Journal, 10*(2), 464-474.

Shebnem, S. (2019). *A comparative analysis of accounting information system in decision making of medium and large enterprises*. Doctoral Dissertations of Philosophy, Azerbaijan State Economic University.

Srihiran, W. (2010). *Factors affecting the efficiency of the accounting information using of the executive under the companies listed on the Stock Exchange of Thailand*. Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Faculty of Business Administration. [In Thai]

Sundaravibhata, S. (2019). The causal factors affecting to strategic management accounting of management accountant in Stock Exchange of Thailand in driving firm. *Journal of Pacific Institute of Management Science, 5*(1), 83-105. [In Thai]

Taheri, M. M., Rahnamay Roodposhti, F., Panahian, H., Khodarahmi, B. (2021). Information content of accounting and capital market development. *International Journal of Finance & Managerial Accounting, 6*(23), 229-242.

Tirakanan, S. (2014). *Research methods in social sciences: Guidelines to practice* (12th ed). Chulalongkorn University Press. [In Thai]

Vanichbuncha, K. (2014). *Operations research: Quantitative business analysis*. Faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University. [In Thai]

Wilkinson, J. W. (1989). *Accounting information systems: Essential concepts and applications*. John Wiley & Sons.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.7

Received:	May	30, 2024
Revised:	November	28, 2024
Accepted:	March	1, 2025

การเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่ลูกเป็นบุคคลพิการ โดยการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม

ธิณัฐสิริน ศรีชุมพล[1] พัชราภรณ์ ศรีสวัสดิ์[2] ครรชิต แสนอุบล[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนารูปแบบการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ (2) เปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่กลุ่มทดลอง ระยะก่อนและหลังการทดลองและระยะติดตามผล และ (3) เปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ประชากรที่ใช้คือ พ่อหรือแม่ที่ลูกเป็นนักเรียนของศูนย์การศึกษาพิเศษ ตัวอย่างเป็นพ่อหรือแม่ที่มีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกต่ำกว่าเปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 จำนวน 16 คน ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจำนวนกลุ่มละ 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ โปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มและแบบวัดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .919 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่

ผลการวิจัย พบว่า (1) รูปแบบการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มใช้การบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาเป็นฐานประกอบไปด้วย 8 กระบวนการที่สอดคล้องไปกับ 6 เทคนิคตาม Hexaflex Model (2) การเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่กลุ่มทดลองในระยะหลังและติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) การเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่กลุ่มทดลองในระยะหลังและติดตามผลสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม; ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก; พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 ซอยสุขุมวิท 23 ถนนสุขุมวิท แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: tinutsirin@gmail.com
[2,3] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

An Enhancement Positive Psychological Capital for Parents of Children with Disabilities through Group Counseling with Acceptance and Commitment Therapy

Tinatsirin Srichumpon[1] Patcharaporn Srisawat[2] Kanchit Sanubon3

Abstract

This research article aims to study (1) to develop a program of group counseling with acceptance and commitment therapy for parents of children with disabilities, (2) to compare the positive psychological capital of parents of children with disabilities in the experimental group, and (3) to compare the positive psychological capital of parents of children with disabilities between the experimental and control groups. The population used in the study were parents of children with disabilities in special education. The sample groups were 16 parents of children with disabilities who was lower than the 25th percentile, in an experimental group and a control group, with eight people in each group. The research instrument was a program on group counseling with acceptance and commitment therapy.

Findings are as follows: (1) a program on group counseling with acceptance and commitment therapy had eight applications that corresponded with five techniques and six exercises according to the Hexaflex model; (2) a comparison of positive psychological capital for parents of children with disabilities in post and follow-up period was significantly higher than before period at a level of .05.; and (3) a comparison of positive psychological capital for parents of children with disabilities in post and follow-up period of group counseling with acceptance and commitment therapy was significantly higher than the control group at a level of .05.

Keywords: Group Counseling with Acceptance and Commitment Therapy; Positive Psychological Capital; Parents of Children with Disabilities

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Guidance Psychology, Srinakharinwirot University
114 Soi Sukhumvit 23, Sukhumvit Road, Khlong Toei Nuea, Wattana, Bangkok 10110, Thailand
Corresponding Author Email: tinutsirin@gmail.com
[2,3] Faculty of Education, Srinakharinwirot University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

Seligman (1998) ได้กล่าวว่าจิตวิทยาเชิงบวก (positive psychology) เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่มีบทบาทต่อความคิดโดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาความเข้มแข็งภายในจิตใจของบุคคลและขจัดสิ่งที่ไม่ดีในชีวิต รวมทั้งเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตโดยอยู่บนหลักการและระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ต่อมา Luoma, Hayes, and Walser (2007) พบว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (positive psychological capital) บูรณาการมาจากจิตวิทยาเชิงบวก 4 องค์ประกอบได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) ความหวัง (hope) การมองโลกในแง่ดี (optimism) และความหยุ่นตัว (resilience) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งต่อมาภายหลังทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย เพื่อเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมโดยรวมในเชิงบวกเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ทำให้มีสุขภาพจิตดีและสุขภาพกายดี ผู้ที่มีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกสูงจะมีแนวโน้มที่จะก้าวข้ามพ้นปัญหาและอุปสรรคได้ (Luoma et al., 2007) ดังเช่น Noor, Gul, and Tahir-Khalily (2017) ศึกษาอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกกับการปรับตัวทางจิตวิทยาของพ่อแม่ของลูกที่มีความพิการทางสติปัญญา พบว่าทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางจิตวิทยาของพ่อแม่ของลูกที่มีความพิการทางสติปัญญาอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษายังระบุด้วยว่าพ่อมีการมองโลกในแง่ดีสูงกว่าและมีการปรับตัวทางจิตวิทยามากกว่าแม่ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงได้นำทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมาเสริมสร้างให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการโดยการให้การปรึกษากลุ่มร่วมกับการให้โปรแกรมการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา (acceptance and commitment therapy) ซึ่งการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาเป็นคลื่นลูกที่ 3 ของการบำบัดแบบการรู้คิดและพฤติกรรม (cognitive behavior therapy) (Neukrug, 2021) โดย Steven C. Hayes เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนี้โดยบูรณาการแนวคิดของจิตวิทยาตะวันออก ได้แก่ การมีสติ (mindfulness) และการยอมรับ (acceptance) ปัจจุบันมีการนำการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาไปใช้อย่างแพร่หลายทั้งในอเมริกา ยุโรปและออสเตรเลีย และมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่บ่งชี้ว่าเป็นทฤษฎีการปรึกษาและกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพบุคคลแนวใหม่ที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ในรูปแบบของกระบวนการปรึกษาหรือการบำบัดเพื่อจัดการกับปัญหาสุขภาพจิตต่าง ๆ (Haenjohn, 2018)

ตัวอย่างการปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกในกลุ่มพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการในต่างประเทศ เช่น Sharif Mohammadi, Chorami, Sharifi, and Ghazanfari (2020) ได้ศึกษาผลของการฝึกทักษะการเลี้ยงลูกอย่างมีสติและการอบรมเรื่องทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อความเครียดและความยืดหยุ่นทางจิตใจของแม่ที่ลูกมีความพิการทางการเห็นในประเทศอิหร่าน พบว่า มีผลในการลดความเครียดและเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจอย่างมีนัยสำคัญ Bergman, Renhorn, Berg, Lappalainen, Ghaderi, and Hirvikosk (2023) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ของการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม (group counseling with acceptance and commitment therapy) กับพ่อแม่ที่ลูกมีความพิการประเภทออทิสติกและความพิการประเภทอื่นที่มีความเครียดสูง โดยใช้แบบประเมินตนเอง (self-rating scale) พบว่า พ่อแม่มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญว่าทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกจะช่วยให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับลูกพิการได้อย่างมีความสุข และเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้

สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสร้างโปรแกรมการปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกในกลุ่มพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ

2. เพื่อเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการของกลุ่มทดลอง หลังทดลองและระยะติดตามผล สูงกว่าก่อนทดลอง

3. เพื่อเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการของกลุ่มทดลอง หลังทดลองและระยะติดตามผล สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านตัวแปร

1.1 ตัวแปรจัดกระทำได้แก่ การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม (group counseling with acceptance and commitment therapy)

1.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychological Capital--PsyCap)

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัย คือ พ่อหรือแม่ของนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในศูนย์การศึกษาพิเศษทั่วประเทศ จำนวน 26,199 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นออกเป็น 6 ภาค แล้วสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายได้ 8 ศูนย์ กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางสุ่มตัวอย่างของยามาเนได้ ขนาดตัวอย่างจำนวน 394 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% นำมาศึกษาองค์ประกอบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก ในระยะที่ 1 แล้วจึงทำการคัดเลือกพ่อหรือแม่ที่มีคะแนนค่าเฉลี่ยตั้งแต่เปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 ลงมา เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง สัมภาษณ์ความสมัครใจในการเข้าร่วมการทดลองจำนวน 16 คน และสุ่มอย่างง่ายแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จำนวนกลุ่มละ 8 คน ตามแนวคิดของคอเรย์ (Corey, 2016) ที่กล่าวว่าในการให้การปรึกษากลุ่ม ขนาดของตัวอย่างที่เป็นผู้ใหญ่ควรมีจำนวน 8 คน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ คือทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ว่าการปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกกับพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการได้

2. ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ คือ การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มช่วยให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ สามารถยอมรับ ปรับตัวและอยู่ร่วมกับลูกได้อย่างมีความสุข รวมทั้งผู้สนใจก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพ่อแม่ในตัวอย่างอื่นที่มีความใกล้เคียงกันได้

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา

Steven C. Hayes เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา (acceptance and commitment therapy) (Neukrug, 2021) นำเสนอครั้งแรกใน ค.ศ. 1985 ในการประชุมสมาคมเพื่อการวิเคราะห์พฤติกรรม (association for behavior analysis) โดยช่วงแรกการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาสร้างขึ้นจากการบูรณาการหลักการทางเทคนิคของปรัชญาตะวันออกแบบดั้งเดิมและพฤติกรรมบำบัด ค.ศ. 1993 เฮยส์ได้ยกระดับการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาให้กลายเป็นแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการเชิงทฤษฎีโดยการผสมผสานแนวคิดของปรัชญาบริบทนิยมเชิงหน้าที่ (rational contextualism) และสร้างทฤษฎีกรอบความสัมพันธ์ (relational frame theory) (Luoma et al., 2007) เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายโมเดลความเจ็บป่วยทางจิตวิทยา (model of psychopathology) Hayes, Luoma, Bond, Masuda, and Lillis (2006) ให้ความหมายการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาว่า เป็นการบำบัดที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญากลุ่มบริบท ทฤษฎีพื้นฐานของภาษาและความคิด รวมทั้งการประยุกต์ทฤษฎีด้านพยาธิสภาพทางจิตวิทยาและการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางจิตวิทยา Luoma et al. (2007) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาของกลุ่มพฤติกรรมนิยมแนวใหม่ โดยมีทฤษฎีกรอบความสัมพันธ์ (RFT) เป็นพื้นฐาน บูรณาการสติ การยอมรับ การสร้างพันธะสัญญา และกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผ่านกระบวนการหลัก 6 ประการที่ทับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ซึ่งเป็นกระบวนการของการอยู่กับปัจจุบันและมีสติในการคงไว้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกสรร เพื่อสร้างความยืดหยุ่นทางจิตวิทยา

การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม

การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม คือ การบูรณาการการปรึกษากลุ่มและกระบวนการปรึกษาตามหลัก 6 ประการ ของแบบจำลองเฮกซะเฟล็กซ์ (the Hexaflex model) โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเกิดความยืดหยุ่นทางจิตใจ (psychological flexibility) สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างมีสติ และรับรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงหรือคงไว้ซึ่งพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมของชีวิต โดยกระบวนการพื้นฐานของการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาประกอบด้วย 8 ขั้นตอน สามารถเลือกทำลำดับใดก่อนหรือหลังก็ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้รับคำปรึกษา ณ ขณะนั้น กระบวนการ 8 ขั้นตอน ได้แก่ (Srisawat, 2022) (1) การสร้างสัมพันธภาพ (2) การพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการให้ความร่วมมือและความเสมอภาค (3) การศึกษาประวัติ (4) การได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและการตั้งเป้าหมายกว้าง (5) การให้สุขภาพจิตศึกษาในเรื่องของความยืดหยุ่นทางจิตใจ (6) การจัดเตรียมแบบฝึกหัดเพื่อพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจ (7) การทำให้ค่านิยมมีความชัดเจนและยึดถือชีวิตตามค่านิยม และ (8) การใช้ชีวิตโดยยึดตามค่านิยมเป็นหลัก

เทคนิคการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญา

เทคนิคการปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญาประกอบด้วย 5 เทคนิค และ 6 แบบฝึกหัดที่สอดคล้องไปกับกระบวนการบำบัดแบบยอมรับและพันธะสัญญา (Srisawat, 2022) โดย 5 เทคนิค ได้แก่

(1) เทคนิคการให้ความเมตตา การยอมรับ ความเคารพและความเห็นอกเห็นใจ (compassion, acceptance, respect, and empathy) (2) เทคนิคการส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านความร่วมมือและความเสมอภาค (promoting a collaboratives and egalitarian relationship) (3) เทคนิคการศึกษาประวัติ (taking history) โดยประวัติที่ต้องศึกษาได้แก่ อาการสำคัญ การประเมินค่านิยมขั้นต้น บริบทของชีวิตหรือประวัติชีวิต ความไม่ยืดหยุ่นทางจิตใจ ปัจจัยจูงใจ ความยืดหยุ่นและความเข้มแข็งทางจิตใจ (4) เทคนิคการได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและการตั้งเป้าหมาย (obtaining informed consent and goal setting) และ (5) เทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษา (psycho-education) ส่วน 6 แบบฝึกหัด ซึ่งสอดคล้องตามกระบวนการหลัก 6 ประการของแบบจำลองเฮกซะเฟล็กซ์ (the Hexaflex Model) ได้แก่ (1) แบบฝึกหัดการแยกความคิด (cognitive defusion exercise) (2) แบบฝึกหัดการยอมรับ (acceptance exercise) (3) แบบฝึกหัดการอยู่กับปัจจุบัน (being present exercise) (4) แบบฝึกหัดการรับรู้ตัวตนตามบริบท (self-as-context exercise) (5) แบบฝึกหัดระบุทิศทางค่านิยม (defining valued directions exercise) และ (6) แบบฝึกหัดการปฏิบัติตามความมุ่งมั่น (committed action exercise) (Srisawat, 2022)

ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

จิตวิทยาเชิงบวกเป็นสาขาใหม่ของจิตวิทยา ริเริ่มโดยศาสตราจารย์มาร์ติน เซลิกแมน โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ต่างจากจิตวิทยาดั้งเดิมที่เน้นในเรื่องของการรักษาและการแก้พฤติกรรมที่ผิดปรกติเป็นหลัก จิตวิทยาเชิงบวก หมายถึง การศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับด้านบวกของมนุษย์ทั้งในเรื่องการทำงานของร่างกายและในเรื่องอื่น ๆ ของชีวิตที่รวมถึงด้านชีววิทยา บุคลิกภาพ สัมพันธ์ภาพ ความมั่นคง วัฒนธรรมและในมิติอื่น ๆ ทั้งหมด (Seligman, 1998) และ Luthans, Luthans, and Luthans (2004) จิตวิทยาเชิงบวกเป็นแนวคิดที่นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพขององค์กร ค.ศ. 2004 Luthans et al. (2004) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง “ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก” (Psychological Capital--PsyCap) มีการให้นิยามเป็นครั้งแรกในหนังสือชื่อ “การจัดการมนุษย์ สังคมและทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกในปัจจุบัน: การลงทุนในมนุษย์ พลวัตขององค์กรเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขัน” (Human, social, and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage, organizational dynamic) โดยในช่วงแรกพฤติกรรมองค์กรเชิงบวกมี 5 องค์ประกอบ ค.ศ. 2005 ได้เพิ่มอีก 1 องค์ประกอบมาศึกษาร่วมกัน ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) ความหวัง (hope) การมองโลกในแง่ดี (optimism) และความหยุ่นตัว (resilience) และเรียกรวมกันว่า “ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก” (Positive Psychological Capital--PsyCap) ซึ่งเมื่อนำมารวมกันแล้วพบว่ามีประสิทธิภาพในการทำนายผลการปฏิบัติงานของคนในองค์กรดีกว่าการแยกทำนายแต่ละตัว ซึ่งลูธานส์และคณะ (Luthans, Youssef, & Avolio, 2007) ให้ความหมายว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกเป็นคุณลักษณะหรือความสามารถทางบวกของบุคคลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สามารถวัดได้และพัฒนาได้ และมีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงาน กว่า 20 ปีที่ผ่านมาทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (PsyCap) มักจะถูกนำไปกล่าวถึงและใช้อ้างอิงในการศึกษาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมองค์กรเป็นหลัก แต่ในระยะหลัง นอกจากเรื่องของจิตวิทยาองค์กรแล้ว เริ่มมีการนำแนวคิดเรื่องทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การใช้ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกเพื่อพัฒนาสมรรถนะเชิงบุคคล เช่น การเพิ่มความเป็น

ผู้นำเชิงบวก นอกจากนั้น ระยะหลังนักวิจัยเริ่มสนใจในการศึกษาผลกระทบของทุนทางจิตวิทยากับความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมมากขึ้นในหลาย ๆ ประเทศ อีกด้วย

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

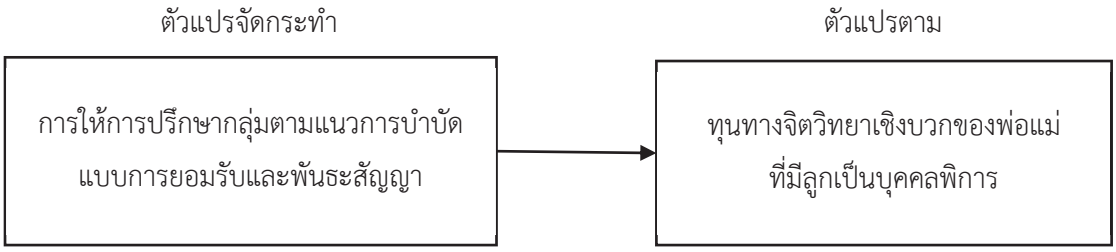

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดของการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่ลูกเป็นบุคคลพิการ

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการที่ได้รับการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก มีระดับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกหลังทดลองและระยะติดตามผล สูงกว่าก่อนทดลอง

สมมุติฐานที่ 2 (H2): พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการที่ได้รับการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก มีระดับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกหลังทดลองและระยะติดตามผล สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่ลูกเป็นบุคคลพิการคือ โปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ โดยมีการดำเนินการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และตำราเกี่ยวกับการให้การปรึกษากลุ่มและการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา และได้นำทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ 4 องค์ประกอบที่ได้จากการวิจัยในระยะที่1 ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความหยุ่นตัว นำมาสร้างโปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2 ผู้วิจัยนำโปรแกรมไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ เนื้อหา และวิธีดำเนินการ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.80-1.00 จากนั้นผู้วิจัยจึงนำโปรแกรมมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำ

1.3 ผู้วิจัยนำโปรแกรมไปทดลองใช้ (tryout) กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวอย่าง แล้วนำโปรแกรมมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับตัวอย่างในการทดลองจริง

1.4 ผู้วิจัยนำโปรแกรมการให้การปรึกษาไปใช้เก็บข้อมูลกับพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการให้การปรึกษาแล้ว ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกอีกครั้งเพื่อนำผลมาวิเคราะห์หลังการทดลอง และทำการติดตามผล 1 เดือนทั้งกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยติดต่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัยไปขออนุญาตในการเก็บข้อมูลกับศูนย์การศึกษาพิเศษ และความขออนุเคราะห์ในการขอใช้สถานที่สำหรับทำการเก็บข้อมูลการวิจัย

2.2 ผู้วิจัยคัดเลือกตัวอย่างจากคะแนนทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก ตั้งแต่ 25 เปอร์เซ็นไทล์ลงมา จำนวน 16 คน และสุ่มอย่างง่ายแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จำนวนกลุ่มละ 8 คนสัมภาษณ์ความสมัครใจในการเข้าร่วมโปรแกรม ผู้วิจัยดำเนินการทดลองทั้งสิ้น 11 ครั้ง สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ครั้งละ 1ชั่วโมง 30 นาที จากนั้นผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการเพื่อนำไปเป็นคะแนนหลังการทดลอง

2.3 ผู้วิจัยติดตามผล 1 เดือน โดยให้กลุ่มทดลองและกับกลุ่มควบคุมทำแบบวัดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกเพื่อเป็นคะแนนในระยะติดตาม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมด้วยการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การเลือกใช้เทคนิค แนวคิด ทฤษฎี ขั้นตอนของกระบวนการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

3.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ของกลุ่มทดลอง ระยะก่อนและหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (One-Way Repeated Measures ANOVA)

3.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระยะก่อนและหลังการทดลอง และระยะติดตามผล ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Two-Way Repeated Measures ANOVA)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบโปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการให้การปรึกษากลุ่มตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา

เพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการมี 8 กระบวนการที่สอดคล้องไปกับ 6 เทคนิคตาม Hexaflex Model โดยโปรแกรมมี 11 ครั้ง สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง 30 นาที มีรายละเอียดของโปรแกรมดังนี้

ครั้งที่ 1 การปฐมนิเทศ จุดประสงค์ คือ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ แจ้งวัตถุประสงค์และกฎกติกา แจ้งประโยชน์และความสำคัญของการเข้าร่วมการให้การปรึกษากลุ่ม และทำความเข้าใจเรื่องทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก การขาดความยืดหยุ่นทางจิตใจ และการเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจด้วย Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษาคือการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการให้ความร่วมมือและความเสมอภาค เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคความเมตตา การยอมรับ ความเคารพและความเห็นอกเห็นใจ เทคนิคการส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านความร่วมมือและความเสมอภาคและเทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษา

ครั้งที่ 2 การประเมินระดับความยืดหยุ่นทางจิตใจ จุดประสงค์คือ ทำความเข้าใจระดับความยืดหยุ่นทางจิตใจของสมาชิกแต่ละคน รับรู้และเข้าใจการขาดความยืดหยุ่นทางจิตใจด้านการเพิกเฉยและการขาดค่านิยม และเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจด้วย Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษา คือ การศึกษาประวัติ การได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและกำหนดเป้าหมายกว้าง ๆ เทคนิคที่ใช้ ได้แก่ เทคนิคของการศึกษาประวัติ เทคนิคการฝึกระบุทิศทางค่านิยม และเทคนิคการแสดงตัวแบบ

ครั้งที่ 3 การหลีกหนีประสบการณ์ (การรับรู้ความสามารถของตนเอง) จุดประสงค์ คือ ให้ตระหนักรู้ว่าการหลีกหนีประสบการณ์เป็นสาเหตุทำให้การรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำและฝึกการยอมรับตาม Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษา คือ การให้แบบฝึกหัดเพื่อฝึกการยอมรับ เทคนิคที่ใช้ ได้แก่ เทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษาและเทคนิคฝึกการยอมรับ

ครั้งที่ 4 การเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง จุดประสงค์ คือ ให้ตระหนักรู้ความสำคัญของการเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และฝึกการเสริมสร้างตามองค์ประกอบของการรับรู้ความสามารถของตนเอง กระบวนการให้การปรึกษา คือ การให้การบ้านเพื่อเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการฝึกสติที่ลมหายใจ เทคนิคการประเมินการรับรู้ความสามารถของตนเอง เทคนิคการซักซ้อมบทบาท และเทคนิคการเสริมแรงทางบวก

ครั้งที่ 5 การหลอมรวมความคิด (การเสริมสร้างความหวัง) จุดประสงค์คือ ให้ตระหนักรู้ว่าการหลอมรวมความคิดเป็นสาเหตุทำให้ขาดความหวังและฝึกการแยกความคิดตาม Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษา คือ การให้แบบฝึกหัดการแยกความคิด เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษาและเทคนิคฝึกแยกความคิด

ครั้งที่ 6 การเสริมสร้างความหวัง จุดประสงค์คือ ให้ตระหนักรู้ความสำคัญของการเสริมสร้างความหวังและฝึกเสริมสร้างตามองค์ประกอบของความหวัง กระบวนการให้การปรึกษาคือ การให้การบ้านเพื่อเสริมสร้างความหวัง เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการฝึกสติที่ลมหายใจ เทคนิคการประเมินความหวัง เทคนิคการซักซ้อมบทบาท และเทคนิคการเสริมแรงทางบวกด้วยคลิปวีดีโอเรื่อง “อาจมีบางครั้งในชีวิตที่คุณล้มลงโดย นิค วูจิซิค”

ครั้งที่ 7 การถูกครอบงำด้วยมโนมติของอดีตและอนาคต (การเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี) จุดประสงค์คือ ให้ตระหนักรู้ว่าการถูกครอบงำด้วยมโนมติของอดีตและอนาคตเป็นสาเหตุทำให้การมองโลกในแง่ดีต่ำและฝึกการอยู่กับปัจจุบันตาม Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษาคือ การให้แบบฝึกหัดการอยู่กับปัจจุบัน

เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษาและเทคนิคฝึกการอยู่กับปัจจุบัน

ครั้งที่ 8 การเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี จุดประสงค์คือ ให้ตระหนักรู้ความสำคัญของการเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีและฝึกการเสริมสร้างตามองค์ประกอบของการมองโลกในแง่ดี กระบวนการให้การปรึกษาคือ การให้การบ้านเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการฝึกสติที่ลมหายใจและเทคนิคการประเมินการมองโลกในแง่ดี เทคนิคการซักซ้อมบทบาทและเทคนิคการเสริมแรงทางบวกด้วยคลิปวีดีโอเรื่อง “เรื่องดี ๆ มีได้ทุกวัน”

ครั้งที่ 9 การเสริมสร้างความหยุ่นตัว จุดประสงค์คือ ให้ตระหนักรู้ว่าการยึดมั่นในอัตตาเป็นสาเหตุทำให้ความหยุ่นตัวต่ำและฝึกการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงตาม Hexaflex Model กระบวนการให้การปรึกษา การให้แบบฝึกหัดการฝึกการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคการให้สุขภาพจิตศึกษาและเทคนิคฝึกการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ครั้งที่ 10 การเสริมสร้างความหยุ่นตัว จุดประสงค์ คือ ให้ตระหนักรู้ความสำคัญของการเสริมสร้างความหยุ่นตัวและฝึกเสริมสร้างความหยุ่นตัว กระบวนการให้การปรึกษาคือ การให้การบ้านเพื่อเสริมสร้างความหยุ่นตัว เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคฝึกมีสติที่ลมหายใจ เทคนิคการประเมินความหยุ่นตัว เทคนิคการซักซ้อมบทบาทและเทคนิคการเสริมแรงทางบวก

ครั้งที่ 11 การปัจฉิมนิเทศและยุติกลุ่ม จุดประสงค์ คือ การทบทวนและสรุปประสบการณ์ที่ได้รับให้ตระหนักรู้ว่าการขาดความยืดหยุ่นทางจิตใจทั้ง 6 องค์ประกอบเป็นสาเหตุทำให้ทุนทางจิตวิทยาต่ำและทบทวนการฝึกแบบฝึกหัดตาม Hexaflex Model และให้สมาชิกให้กำลังใจซึ่งกันและกัน กระบวนการให้การปรึกษาคือ การทำให้ค่านิยมมีความชัดเจนและดำเนินชีวิตตามค่านิยมเป็นหลัก เทคนิคที่ใช้ได้แก่ เทคนิคความเมตตา การยอมรับ ความเคารพและความเห็นอกเห็นใจ เทคนิคฝึกระบุทิศทางค่านิยม เทคนิคการกำหนดเป้าหมาย SMARTและเทคนิคการเสริมแรงทางบวก

ตาราง 1

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่ลูกเป็นบุคคลพิการโดยรวมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนทดลอง หลังทดลอง และระยะติดตามผล

ตัวแปร	กลุ่ม	ผลการให้การปรึกษากลุ่มที่มาเปรียบเทียบ	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย	*p*-value
ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกโดยรวม	ทดลอง	หลังทดลอง-ก่อนทดลอง	0.65*	0.00
		ระยะติดตามผล-ก่อนทดลอง	0.95*	0.00
		หลังทดลอง-ระยะติดตามผล	–0.29*	0.01
	ควบคุม	หลังทดลอง-ก่อนทดลอง	1.02	0.05
		ระยะติดตามผล-ก่อนทดลอง	0.43	0.07
		หลังทดลอง-ระยะติดตามผล	0.58	0.06

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 จากตาราง 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการที่เป็นกลุ่มทดลอง ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง โดยระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง 0.65 เช่นเดียวกับระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนทดลอง 0.95 และระยะติดตามผลสูงกว่าระยะหลังทดลอง 0.29

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 จากตาราง 1 พบว่าผลการเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะติดตามผล 0.29 ซึ่งสูงกว่าในกลุ่มควบคุมที่มีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกระยะหลังการทดลองต่ำกว่าระยะติดตามผล 0.58

การอภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ อภิปรายผลได้ดังนี้

การพัฒนารูปแบบโปรแกรมการให้การปรึกษาในครั้งนี้มาจากการใช้กระบวนการและเทคนิคของการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาเป็นฐานในการให้การปรึกษากลุ่มเพื่อเสริมสร้างองค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้ความสามารถตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความหยุ่นตัว ซึ่งมีความสำคัญและควรให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเพื่อนำไปพัฒนาตนเองให้เลี้ยงดูลูกได้อย่างมีความสุข ผู้วิจัยจึงเรียงลำดับโปรแกรมการให้การปรึกษากลุ่มโดยเริ่มต้นจากขั้นตอนการปฐมนิเทศและเสริมสร้างองค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกจนครบทั้ง 4 องค์ประกอบ จนไปถึงขั้นการปัจฉิมนิเทศและยุติกลุ่มเพื่อสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่สมาชิกได้เรียนรู้และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับกระบวนการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่ม จำนวน 8 กระบวนการ ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพ การพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการให้ความร่วมมือและความเสมอภาค การศึกษาประวัติ การยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและกำหนดเป้าหมายกว้าง ๆ การให้สุขภาพจิตศึกษาในเรื่องของความยืดหยุ่นทางจิตใจ การให้แบบฝึกหัดตาม Hexaflex Model ซึ่งทำให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการได้พัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจให้เพิ่มขึ้นไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 องค์ประกอบ สอดคล้องกับ Hayes, Strosahl, and Wilson (2012) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความยืดหยุ่นทางจิตใจเป็นความสามารถของบุคคลในการดำรงอยู่ในปัจจุบัน ยอมรับสภาพปัจจุบันของตน ได้และมีการกระทำตามค่านิยมที่ตนเองเลือก นอกจากนั้นโปรแกรมมีการกำหนดจำนวนครั้ง ความถี่และระยะเวลาที่สอดคล้องกับลักษณะและบริบทของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ รวมถึงการกำหนดรูปแบบการให้การปรึกษากลุ่มที่ทำให้พ่อแม่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมร่วมกัน และพลังของกลุ่มยังช่วยเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกให้พ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ

2. การเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ของกลุ่มทดลอง ระยะก่อนและหลังการทดลองและระยะติดตามผล อภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มทดลองมีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการโดยรวม หลังทดลองและระยะ

ติดตามผล สูงกว่าก่อนทดลองอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมุติฐานในการวิจัย ข้อที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากโปรแกรมการให้การปรึกษาเป็นการนำกระบวนการและเทคนิคของการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาที่เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาแนวใหม่หรือทฤษฎีพฤติกรรมนิยมยุคที่ 3 ซึ่งมีแนวคิดของปรัชญากลุ่มพฤติกรรมนิยม และทฤษฎีกรอบความสัมพันธ์ (RFT) เป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของการหลอมรวมความคิด การหลีกหนีประสบการณ์ ที่ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานใจ (Hayes, 2004) มาประยุกต์ใช้ในการให้การปรึกษากลุ่มกับพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ช่วยทำให้พ่อแม่มีความยืดหยุ่นทางจิตใจ สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถยอมรับว่าลูกเป็นบุคคลพิการที่พ่อแม่ต้องดูแล โดยไม่ตัดสินด้วยอารมณ์หรือพยายามใช้การควบคุมและขจัดทิ้ง สามารถแยกความคิดจากการหลอมรวมในกระบวนการทางภาษาออกจากกัน ทำให้พ่อแม่สามารถอยู่กับปัจจุบันได้อย่างมีสติโดยไม่ถูกครอบงำด้วยมโนมติของอดีตและอนาคต ทำให้ลดการยึดมั่นในอัตตา รับรู้และรู้ทันการเปลี่ยนแปลง ทำให้พ่อแม่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือคงไว้ซึ่งพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมหรือเป้าหมายของชีวิตที่จะอยู่ร่วมกับลูกและพัฒนาลูกที่เป็นบุคคลพิการให้สามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกับ Bergman et al. (2023) ได้ทำการวิจัยโดยการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญากับพ่อแม่ที่มีลูกที่มีความพิการประเภทออทิสติกและความพิการอื่น ๆ ผลการวิจัย พบว่า พ่อแม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การรักษาพยาบาลเป็นไปได้ดี

3. การเปรียบเทียบทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ก่อนทดลอง หลังทดลองและระยะติดตามผล อภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มทดลองมีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการโดยรวมระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่ากลุ่มควบคุม สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 2 ทั้งนี้เนื่องจากโปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาแบบกลุ่มช่วยเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นบุคคลพิการ สอดคล้องกับคอเรย์ (Corey, 2016) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการให้การปรึกษากลุ่มมีประโยชน์ต่อกลุ่มที่มุ่งเน้นการบำบัดรักษาโดยเปลี่ยนแปลงวิธีคิดความ รู้สึก และพฤติกรรมขั้นพื้นฐาน ดังเช่น กลุ่มในโรงพยาบาลจิตเวช ศูนย์สุขภาพจิตชุมชน ศูนย์ให้คำปรึกษาหรือคลินิก รวมทั้งในกลุ่มที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องอายุ ความสามารถหรือความทุพพลภาพ ปัญหาจากสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางเพศ และวัฒนธรรม และสอดดคล้องกับกิปสันและมิทเชล (Gibson & Mitchell, 2008) ได้อธิบายไว้ว่า การให้การปรึกษากลุ่มจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้สำรวจตนเอง พัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนแก้ไขความต้องการ ความกังวลและปัญหาต่าง ๆ ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนสมาชิกคนอื่นที่มีปัญหาคล้ายคลึงกันภายใต้บรรยากาศของกลุ่มที่มีความปลอดภัยและอิสระ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีความไวต่อความต้องการและมีการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น เรียนรู้ในผลกระทบในพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อผู้อื่นและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนใหม่ได้อย่างเหมาะสม ได้เรียนรู้การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น โดยมีความรับผิดชอบในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองตามข้อเสนอแนะของสมาชิก รับผิดชอบในการช่วยเหลือสมาชิกอื่นโดยการแสดงความคิดเห็นของตนและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน นอกจากเป็นการให้การปรึกษากลุ่มแล้วบทบาทของผู้นำกลุ่มมีความสำคัญมากต่อการบรรลุวัตถุประสงค์และความสำเร็จของการให้การปรึกษา เพราะผู้นำกลุ่มเป็นทั้งผู้ริเริ่ม ผู้วางแผน ผู้นำทาง ผู้วางแผนและดำเนินการระยะติดตามผล และเป็นผู้ประเมินการให้การปรึกษากลุ่มเพื่อค้นหาข้อบกพร่องและแนวทางในการแก้ไขทั้งในขณะดำเนินกระบวน

กลุ่มและหลังจากยุติกลุ่ม ซึ่งบทบาทเหล่านี้ส่งเสริมการรับฟังและการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการเข้าร่วมกลุ่ม ส่งเสริมการแสดงความรู้สึกและให้สมาชิกสนับสนุนวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายที่ทุกคนมีส่วนร่วมภายในกลุ่มและให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติและวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้เกิดความพยายามร่วมกันระหว่างผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับ Srisawat (2018) ได้กล่าว ไว้ว่าความรับผิดชอบของผู้นำกลุ่มคือการเอื้ออำนวยให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากบทบาทของผู้นำกลุ่มแล้วความสมัครใจในการเข้าร่วมการให้การปรึกษามีความสำคัญต่อบรรยากาศของกลุ่มและปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับ Jacobs, Masson, and Harvill (2009) ได้กล่าวไว้ว่า ความสมัครใจและพร้อมที่จะแบ่งปันเรื่องส่วนตัว ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความใกล้ชิดแนบแน่น ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และรู้สึกได้ถึงความเป็นเจ้าของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

โปรแกรมการให้การปรึกษาที่ผู้วิจัยออกแบบนี้ นักจิตวิทยาหรือผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกกับพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีลูกเป็นบุคคลพิการที่มีอยู่ทั่วประเทศโดยในขั้นตอนการคัดเลือกสมาชิกกลุ่มควรคำนึงถึงบริบทของพ่อแม่ผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ความเชื่อทางศาสนา ช่วงอายุ ระดับการศึกษา รวมถึงภาษาพูดที่ใช้สื่อสาร และผู้ที่จะนำไปใช้ควรมีทักษะในเรื่องการให้การปรึกษากลุ่มและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญา ซึ่งจะทำให้การนำโปรแกรมไปใช้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การให้การปรึกษาตามแนวการบำบัดแบบการยอมรับและพันธะสัญญาเป็นการให้การปรึกษาที่มีการบูรณาการแนวคิดของจิตวิทยาตะวันออก เช่น เรื่องการมีสติ (mindfulness) หรือการยอมรับความจริงของชีวิต (acceptance) จึงทำให้ผู้รับการปรึกษารับรู้และทำความเข้าใจได้ง่าย ซึ่งส่งผลดีในการจะบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการให้การปรึกษา จึงควรมีการศึกษาการให้การปรึกษาตามแนวนี้ในผู้ป่วยหรือบุคคลทั่วไปที่ต้องการพัฒนาตนเองให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งการให้การปรึกษารายบุคคลและการให้การปรึกษากลุ่ม

References

Bergman, H. T., Renhorn, E., Berg, B., Lappalainen, P., Ghaderi, A., & Hirvikoski, T. (2023). Acceptance and commitment therapy group intervention for parents of children with disabilities (Navigator ACT): An open feasibility trial. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 53*(5), 1834-1849.

Corey, G. (2016). *Theory and practice of group counseling* (9th ed.). Cengage Learning.

Gibson, R. L., & Mitchell, M. H. (2008). *Introduction to counselling and guidance*. Prentice Hall of India.

Haenjohn, J. (2018). *Emotions and stress management* (3rd ed.). Gedgood Creation. [In Thai]

Hayes, S. C. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behavior Therapy, 35*(4), 639-665.

Hayes, S. C., Luoma, J. B., Bond, F. W., Masuda, A., & Lillis, J. (2006). Acceptance and commitment therapy: Model, processes and outcomes. *Behaviour Research and Therapy, 44*(1), 1-25.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D., & Wilson, K. G. (2012). *Acceptance and commitment therapy: The process and practice of mindful change* (2nd ed.). Guilford.

Jacobs, E., Masson, R. L., & Harvill, R. L. (2009). *Group counseling: Strategies and skills* (6th ed.). Cengage Learning.

Luoma, J. B., Hayes, S. C., & Walser, R. D. (2007). *Learning ACT: An acceptance & commitment therapy skills-training manual for therapists.* New Harbinger.

Luthans, F., Luthans, K. W., & Luthans, B. C. (2004). Positive psychological capital: Beyond human and social capital. *Business Horizons, 47*(1), 45-50.

Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). *Psychological capital: Develpoing the human competitive edge*. Oxford University Press.

Neukrug, E. (2021). *Contemporary theories in counseling and psychotherapy*. Cognella Academic.

Noor, R., Gul, S., & Tahir-Khalily, M. (2017). Psycap as predictor of psychological adjustment among parents of intellectually disabled children. *Journal of Applied Environmental and Biological Science, 7*(1), 203-206.

Seligman, M. E. P. (1998). *Learned optimism*. Pocket Books.

Sharif Mohammadi, F., Chorami, M., Sharifi, T., & Ghazanfari, A. (2020). Comparing the effects of group training of mindful parenting skills and psychological capital on stress and psychological flexibility in mothers with blind girl students. *International Journal of School Health, 7*(3), 31-38.

Srisawat, P. (2018). *Group counseling*. Danex Intercorporation. [In Thai]

Srisawat, P. (2022). Contemporary counseling theory concepts. In *The compilation of guidance concepts and psychological counseling theories course* (unit 14, pp. 18-28). Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.8

Received:	May	28, 2024
Revised:	January	20, 2025
Accepted:	March	1, 2025

แนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี

บุญวณิช บุญวริชชนานันท์[1] สุวารีย์ ศรีปูณะ[2]
ประภาพร ชุลีลัง[3] ผมหอม เชิดโกทา[4] ประเสริฐ เหล่าบุศอนันต์[5]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและสภาพยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี และ (2) เสนอแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายแผน ตัวแทนชุมชนและผู้ประกอบการ ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี จำนวน 109 แห่ง เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง รวมตัวอย่างจำนวน 149 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประเด็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของจังหวัดสระบุรีในช่วงปี พ.ศ. 2562-2566 ได้แก่ มลพิษทางอากาศ ฝุ่นละอองขนาดเล็ก และสารปนเปื้อนเกินมาตรฐาน ปริมาณขยะเพิ่มขึ้น และมลพิษทางน้ำ ยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่มีการแทรกกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนอื่น ๆ กิจกรรมที่กำหนดเน้นการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของรัฐมากกว่าการเน้นสิ่งแวดล้อมองค์รวมในพื้นที่เพื่อความยั่งยืน ข้อเสนอในการพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีกรอบแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยตรงที่บูรณาการทั้งมิติการจัดการ มิติเนื้อหาสิ่งแวดล้อม และมิติความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาพื้นที่ท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนายุทธศาสตร์; การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการ; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลย์อลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ 1 หมู่ที่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: bboonn4444@gmail.com
[2,3,4,5] วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

Guidelines for Developing Integrated Environmental Strategies Towards Sustainable Development by Local Administrative Organizations in Saraburi Province

Boonvanich Boonvarichchananan[1] Suwaree Sripoona[2]
Prapapon Chulilung[3] Pomhom Cherdgota[4] Prasert Laobusnanant[5]

Abstract

This research article aims to study (1) study local environmental problems and environmental strategies of local administrative organizations in Saraburi province and (2) propose guidelines for developing integrated environmental strategies for sustainable development of local administrative organizations. This research was qualitative research. The samples consisted of local administrators, planning officers, community representatives, and entrepreneurs in 109 local administrative organizations in Saraburi Province. A specific sample was selected, totaling 149 people in the sample.The research instruments were questionnaires for collecting data from documents, semi-structured interviews, and focus group discussions. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

Findings are as follows: serious environmental problems of SaraburipProvince during 2019-2023 were air pollution, fine dust and contaminants exceeding the standard, increasing waste volume, and water pollution. The environmental strategy of local administrative organizations does not have a direct environmental management plan, but environmental activities are inserted in other plans. The specified activities focus on solving environmental problems according to government policy more than emphasizing the holistic environment in the area for sustainability. The proposal for developing the environmental strategy of local administrative organizations should have a direct environmental development plan framework that integrates both management dimensions, environmental content dimensions, and cooperation dimensions of all sectors to develop local areas towards sustainability.

Keywords: Strategy Development; Integrated Environmental Management; Local Administrative Organization

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Environmental Studies, Valaya Alongkorn Rajabhat University The Royal Patronage 1 Moo 20, Phahonyothin Road, Khlong Nueng, Khlongluang, Pathumthani 13180, Thailand
Corresponding Author Email: bboonn4444@gmail.com
[2,3,4,5] College of Innovative Management, Valaya Alongkorn Rajabhat University The Royal Patronage

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งแวดล้อมเป็นทุนธรรมชาติที่สำคัญต่อความมั่งคั่งและมั่นคงของคนในท้องถิ่น เดิมการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป สามารถปรับสู่ดุลยภาพด้วยกลไกควบคุมตนเองตามธรรมชาติได้ แต่มากกว่า 50 ปีที่ผ่านมา สิ่งแวดล้อมไทยเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ทั้งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและการเกิดมลพิษอย่างรุนแรงทุกด้าน เป็นผลจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ตามมา (Department of Health, 2019) ยกตัวอย่างเช่น เกิดปัญหามลภาวะเพิ่มขึ้น ทั้งน้ำเน่าเสีย การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย ฝุ่นละออง สารเคมีและระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง ส่งผลเสียต่อวิถีชีวิต สังคมและสุขภาพคนในชุมชน (Environmental Office Region 13, 2018) เมื่อสังคมไทยกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเขตปกครองลักษณะพิเศษ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้รับรองอำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่นให้ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน 4 ลักษณะ คือการส่งเสริม ประสานงานและสนับสนุน การติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม โดยมอบให้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตนเองในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อคุ้มครอง ฟื้นฟู บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจ จิตสำนึก ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยประสานความร่วมมือกับสถาบันทางวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ และเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการบริการสาธารณะร่วมกัน (Chanthong, 2015)

ปัจจุบันไทยมีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 7,850 แห่ง เป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 76 แห่ง เทศบาลจำนวน 2,469 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 5,303 แห่ง และองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง แผนยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมในลำดับหลัง และระบุเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่วิกฤติในท้องถิ่นเป็นด้าน ๆ เช่น การขาดแคลนน้ำ มลพิษทางอากาศ ขาดการเชื่อมโยงแผนเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมองค์รวม (holistic) ที่จะรักษาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศให้สมดุลและยั่งยืนทุกด้าน เพื่อใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นฐานสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นและประเทศโดยรวม จึงควรใช้วิธีการวางแผนแนวใหม่อย่างเป็นระบบในการสร้างความร่วมมือเชิงพหุภาคีระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เพื่อเป็นแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการที่ใช้จัดการสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้ (Department of Disaster Prevention and Mitigation, 2022) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการสร้างความยั่งยืนระหว่างสังคมและเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม การให้สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนที่อยู่ร่วมในพื้นที่เดียวกัน การบูรณาการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม วิธีการ ความร่วมมือและสาระสิ่งแวดล้อมทุกมิติในแผนยุทธศาสตร์ ย่อมนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมแบบใหม่ ที่ประสานสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างแยกกันไม่ออก (Sripoona, 2023) ทุกภาคส่วนในสังคมจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นของตนสู่สังคมสีเขียวโดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Department of Environmental Quality Promotion, 2009) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมีแนวทางในการสร้างยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal--SDGs) ต่อไป

งานวิจัยนี้จึงได้ดำเนินการนำร่องที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคกลางที่มีเป้าหมายพัฒนาสู่การเป็นฐานอุตสาหกรรมชั้นสูงที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมโดยสามารถออกแบบและพัฒนาขึ้นเอง (Saraburi Provincial Office, 2023) ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวน 1,701 แห่ง มีนิคมอุตสาหกรรม 3 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกือบทุกแห่ง ยกเว้นพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองสระบุรี จึงมีแรงงานอพยพเคลื่อนย้ายเข้าและชุมชนขยายเพิ่มอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงตามลำดับ ได้แก่ ปัญหาคุณภาพอากาศ ทำให้มีมลพิษทางอากาศมีฝุ่นละอองสูงเป็นลำดับ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร ในฝุ่นละอองมี PM1.0 PM2.5 โอโซน (O3) และสารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) เกินค่ามาตรฐาน เกิดปัญหามลพิษทางเสียง ปัญหาน้ำเสียถูกปล่อยลงสู่แม่น้ำสายหลัก ปัญหาขยะมูลฝอยมีทั้งในน้ำและบนพื้นผิวดิน เป็นขยะประเภทกากอุตสาหกรรม วัสดุบรรจุภัณฑ์สารเคมี มูลฝอยติดเชื้อ ของเสียอันตราย เป็นขยะมูลฝอยตกค้างที่ไม่มีการกำจัดด้วยวิธีที่ถูกต้องเพิ่มขึ้นร้อยละ 47 (Pollution Control Department, 2022) เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์สิ่งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคม จึงมีหน้าที่คุ้มครองรักษาดูแลทรัพย์สินมิให้เสียหายและให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนได้อย่างยั่งยืน จึงใช้พื้นที่จังหวัดสระบุรีที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อหาแนวทางจัดทำยุทธศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ได้ยุทธศาสตร์แนวใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และได้องค์ความรู้ในจัดทำยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการที่นำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและสภาพยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

2. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ครอบคลุมแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดเศรษฐศาสตร์สีเขียว แนวคิดเชิงระบบและแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น นักวิเคราะห์นโยบายและแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี รวม 109 แห่ง ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมตัวอย่างจำนวน 149 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย คือ พื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 109 แห่ง ในจังหวัดสระบุรี

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา เก็บข้อมูล ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ.2566

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและสภาพยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

2. ข้อเสนอแนวทางสร้างยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

3. ผลงานวิจัยเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการด้านการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่บูรณาการครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (strategic) เป็นเทคนิคการบริหารงานเพื่อให้องค์การภาครัฐสามารถปรับกลไกได้ทันยุคสมัยโดยคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก (Nukit, 2012) โดยจัดทำเป็นแผนการดำเนินงานที่ร่างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์และสอดคล้องกัน ทั้งวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ มีเป้าประสงค์ที่ได้มาจากเจตจำนงค์ร่วมของทุกฝ่าย ผนึกพลังใจของทุกฝ่ายในการจัดทำพันธกิจ กำหนดหน้าที่รับผิดชอบและวิธีการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ รวมทั้งมีเป้าหมายและนโยบายหลักเกิดเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ (Sinthong, 2007) ยุทธศาสตร์ที่ดีควรมาจากการวิเคราะห์อดีต รู้ปัจจุบัน เพื่อให้ทันอนาคต วิเคราะห์สถานการณ์ที่ผ่านมา วิเคราะห์ทรัพยากรและทุนต่าง ๆ ที่เป็นศักยภาพแต่ยังไม่ได้พัฒนาหรือยังไม่ได้พัฒนาอย่างเต็มที่หรือยังซ่อนเร้นอยู่ ยุทธศาสตร์จึงเกิดจากกระบวนการวางแผนที่ดี ทำให้บริหารจัดการแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง (Phongphit, 2005) รูปแบบของยุทธศาสตร์มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การหดตัว ยุทธศาสตร์การคงตัว ยุทธศาสตร์การเติบโต ยุทธศาสตร์ผสม ยุทธศาสตร์บูรณาการ การกำหนดรูปแบบยุทธศาสตร์จึงขึ้นอยู่กับลักษณะสำคัญ ได้แก่ การกำหนดจุดเน้นที่ชัดเจน การใช้กลไกในการประสานให้เกิดความร่วมมือเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม (Phutthaprasert, 1999)กระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ มีลำดับจาก ขั้นวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดกลยุทธ์ การปฏิบัติตามกลยุทธ์และการควบคุมให้เป็นไปตามแผนเพื่อให้เกิดผลที่เป็นจริง ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียจึงต้องร่วมกันสร้างแผนยุทธศาสตร์ที่มีองค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ (vision) พันธกิจ (mission) เป้าหมาย (goals) วัตถุประสงค์ (objectives) ค่านิยมหลัก (core value) ซึ่งมาจากค่านิยมและความเชื่อจนเกิดเป็นพฤติกรรมองค์การและวัฒนธรรมองค์การ (corporate culture) (Serirat, 2002)

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมโดยใช้หลักการจัดการแบบบูรณาการ (integrated management approach) เป็นการมองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม (holistic approach) เพราะล้วนมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเกี่ยวโยงกับหลายมิติและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งสิ้น มีทั้งเกิดผลกระทบทันทีและเกิดภายหลังหรืออาจเกิดผลกระทบที่คาดไม่ถึง จึงต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่บูรณาการทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทุกมิติไปด้วยกัน ทั้งการรักษา ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยคงไว้ซึ่งดุลยภาพในระบบนิเวศ ทั้งความเหมาะสมของสัดส่วน การกระจายและความหลากหลาย ของดิน น้ำ ป่า สัตว์ พืช แร่ธาตุ และแก้ปัญหามลภาวะ ทั้งขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศเป็นพิษและอื่น ๆ ให้ตรง

เป้าหมาย สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ต้องยึดหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 5 ประการ คือ หลักประสิทธิภาพ หลักการใช้ศักยภาพของท้องถิ่น หลักการมีส่วนร่วม หลักผลประโยชน์ของท้องถิ่น และหลักความรับผิดชอบขององค์กรท้องถิ่น เพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ (Sripoona, 2023) ควรใช้แบบแผนการจัดการแบบบูรณาการ ทั้งการจัดการเชิงอรรถประโยชน์ การจัดการเชิงนิเวศวัฒนธรรม การจัดการเชิงสถาบัน การจัดการเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ (Kanchanaphan, 2000) โดยใช้ทั้งกลไกและมาตรการภาครัฐ ภาคธุรกิจผู้ประกอบการและภาคประชาชน ที่บูรณาการทั้งแนวทางการเมืองแนวนิเวศ (eco-polities) ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการแก้วิกฤติสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แนวทางเศรษฐศาสตร์สีเขียว (eco-economic) ที่มุ่งพอเพียงและพึ่งตนเอง ให้สอดคล้องตามภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยร่วมกับหน่วยงาน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา การใช้เทคโนโลยีสะอาด (clean technology) การใช้หลักเศรษฐกิจแนวใหม่หรือ BCG Model และการสร้างนวัตกรรมเพื่อการ Reuse, Recycle, Reduce, Reject เป็นต้น (Kaewthep, 1995)

องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal--SDGs) เมื่อ พ.ศ. 2558 ได้กำหนดไว้ 17 เป้าหมาย ซึ่งว่าด้วยเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5 เป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายที่ 6 ด้านการจัดการให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน เป้าหมายที่ 12 การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 13 ด้านการต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและผลกระทบ เป้าหมายที่ 14 การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเล และเป้าหมายที่ 15 การปกป้องฟื้นฟูการใช้ระบบนิเวศบกอย่างยั่งยืน ทั้งป่าไม้ ที่ดินและความหลากหลายทางชีวภาพ และรัฐบาลไทยได้นำมากำหนดเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) โดยมีวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ที่มุ่งสร้างความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกัน โดยมีรายละเอียดด้านสิ่งแวดล้อมระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ (5) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมการปกครององค์กรท้องถิ่นจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของกรมให้สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปีและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ

ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในชุมชนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง จึงใช้แนวคิดเชิงระบบ (system approach) มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดและออกแบบการพัฒนาไว้ 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นวิเคราะห์ระบบ (systems analysis) เป็นขั้นศึกษาสภาพของระบบที่เป็นอยู่ ทั้งลักษณะระบบ ปัญหาอุปสรรคในการใช้ระบบและแนวทางแก้ไขให้เหมาะสม (2) ขั้นออกแบบระบบ (systems design) เป็นขั้นสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงเพื่อออกแบบใหม่ภายในองค์ประกอบของระบบให้ถูกต้องตามหลักการและเหมาะต่อการนำไปปฏิบัติ (3) ขั้นตรวจสอบระบบ (systems verification) เป็นประเมินผลทั้งความเหมาะสมและความบกพร่องหลังจากที่นำระบบไปใช้จริงหรือทดลองแล้ว จากนั้นจึงยืนยันระบบที่ปรับปรุงโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง

ที่จะนำระบบไปใช้จริง ขั้นตอนการพัฒนาวงจรชีวิตของระบบ (the systems life cycle) มี 3 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นวิเคราะห์ระบบ (systems analysis) เพื่อให้ผู้ใช้ระบบรับรู้ว่าระบบมีปัญหาและต้องปรับปรุงหรือสร้างระบบใหม่ (2) ขั้นออกแบบระบบ (systems design) เพื่อสร้างคุณลักษณะเฉพาะของระบบใหม่ (3) ขั้นพัฒนาระบบ (system development) เป็นการทดสอบ ความสมบูรณ์และเหมาะสมของระบบใหม่ ผู้วิจัยจึงนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

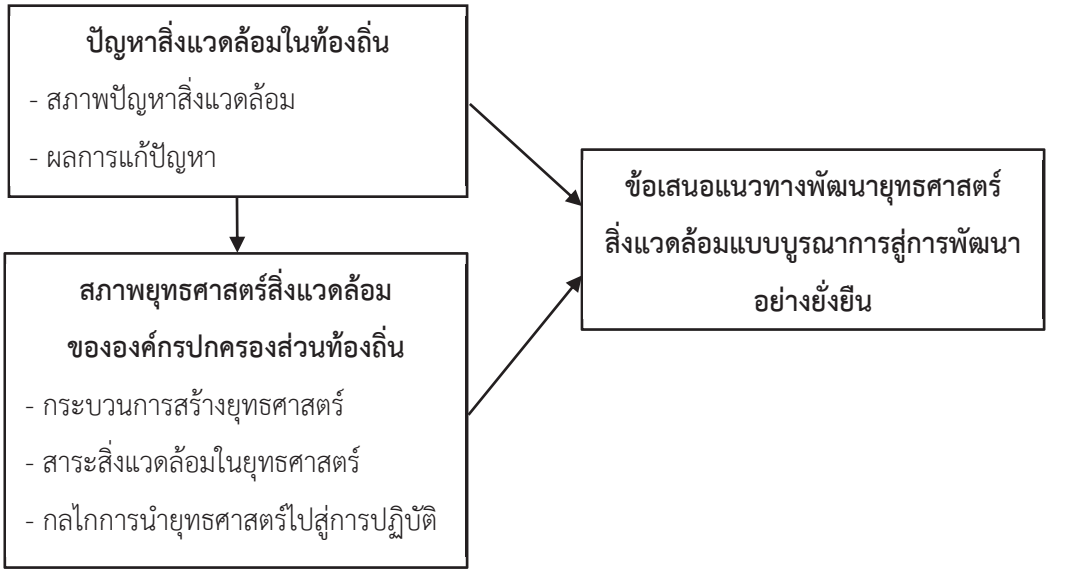

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลและการจัดสนทนากลุ่ม และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ หนังสือ งานวิจัย สรุปรายงานประจำปี รายงานแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดสระบุรีและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลหลักการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้บริหารท้องถิ่นหรือนักวิเคราะห์นโยบายและแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 109 แห่ง ในจังหวัดสระบุรี แห่งละ 1 คน รวมจำนวน 109 คน เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ใช้ในการสัมภาษณ์รายบุคคล และ (2) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่จำนวน 13 อำเภอ แบ่งเป็นจำนวน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 2-4 อำเภอที่มีพื้นที่ติดต่อกัน เลือกตัวอย่างเป็นตัวแทนชุมชนและผู้ประกอบการในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มอำเภอละ 10 คน จำนวน 4 กลุ่ม รวมจำนวน 40 คน ให้ชุมชนและองค์กรเลือกตัวอย่าง เก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม กลุ่มอำเภอละ 1 ครั้ง ให้ได้ข้อเสนอแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ

สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 149 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 3 ชุด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วปรับปรุงข้อคำถามว่าตรงประเด็น ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ชุดมีการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence--IOC) ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน มีค่าระหว่าง 0.78-1.00 ทุกข้อจึงถือว่าผ่านเกณฑ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ชุดที่ 1 เป็นประเด็นคำถามใช้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นลักษณะคำถามปลายปิดและปลายเปิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น จำนวน 10 ข้อ

ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อม ในด้านกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ สาระสิ่งแวดล้อมในยุทธศาสตร์และด้านกลไกการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ และคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ลักษณะคำถามเป็นปลายปิดและปลายเปิด จำนวน 10 ข้อ ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่นและนักวิเคราะห์นโยบายและแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แห่งละ 1 คน จำนวน 109 คน

ชุดที่ 3 เป็นประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในด้านกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อมและกลไกการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เป็นคำถามจำนวน 3 ข้อ ใช้เก็บข้อมูลจากตัวแทนชุมชนและผู้ประกอบการ โดยจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 4 กลุ่มอำเภอ กลุ่มอำเภอละ 1 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 4 ครั้ง ครั้งละจำนวน 10 คน รวมเป็นจำนวน 40 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายปิด ที่รวบรวมจากข้อมูลเอกสารและจากแบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ประกอบด้วย ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) การวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด ที่รวบรวมจากแบบสัมภาษณ์และประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมแล้วมาวิเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่แยกตามประเด็นการวิจัย และสรุปผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

แนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ได้จากการใช้พื้นที่วิจัยเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี จำนวน 109 แห่ง ได้ผลโดยสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

1.1 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี จำนวน 109 แห่ง ระหว่าง พ.ศ. 2562-2566 ในช่วง 5 ปีมานี้ พบว่า มีปัญหารุนแรงที่สุดคือปัญหามลพิษทางอากาศ มีสภาพเป็นฝุ่นละอองขนาดเล็ก ได้แก่ PM1.0 และ PM2.5 ครอบคลุมทุกพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 109 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 100 โดยพบมากที่สุดในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ รองลงมา คือ พื้นที่เทศบาลทับกวาง อำเภอแก่งคอย ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงาน

อุตสาหกรรมโรงงานปูนซีเมนต์ ปัญหาฝุ่นละอองกระจายเต็มพื้นที่ทั้งจังหวัดโดยมีฝุ่นควันโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 109 แห่ง ในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวน 2,698 แห่ง มีเพียง 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ คือ พื้นที่เทศบาลเมืองสระบุรี และมีฝุ่นควันจากการคมนาคมขนส่งและการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์สู่แหล่งจำหน่ายและการประกอบการอุตสาหกรรมและกิจกรรมต่อเนื่อง มีผลให้เกิดการฟุ้งกระจายของฝุ่นละอองขนาดเล็กต่ำกว่า PM1.0 และสารปนเปื้อนในอากาศแผ่กระจายเพิ่มขึ้นเต็มพื้นที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีความเข้มข้นของฝุ่นรุนแรงที่สุดในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี สารมลพิษทางอากาศที่พบมากในพื้นที่ได้แก่ คือ ก๊าซคาร์บอนมอนออกไซด์ (carbon monoxide) ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (sulfur dioxide) ก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน (oxide of nitrogen) ก๊าซโอโซน (ozone) สารประกอบไฮโดรคาร์บอน (hydrogen compound) สารตะกั่ว (lead) ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน (PM1.0) และฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 25 ไมครอน (PM2.5) ปัญหาสิ่งแวดล้อมรองลงมา คือ ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย พบมากในพื้นที่ชุมชนแออัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 95 แห่ง หรือร้อยละ 87.15 โดยพบมากที่สุดในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลาไหล อำเภอเมืองสระบุรี รองลงมา คือ พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคล้อ อำเภอแก่งคอย ส่วนพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยรวมทุกด้านรุนแรงที่สุด คือ พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ที่มีปัญหาด้านมลพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง ขยะมูลฝอย น้ำเสีย และสารพิษสะสมในดิน กิจกรรมทางการเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น โรงงานผลิตวัสดุก่อสร้าง ผลิตพลาสติกสำหรับท่อน้ำ สี และสารเสริมการผลิตวัสดุชนิดต่าง ๆ และโรงงานผลิตอาหารสัตว์ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งมีปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิมและความหลากหลายทางชีวภาพตามธรรมชาติเดิมเปลี่ยนไป ที่เป็นผลจากการตัดภูเขาการทำเหมืองแร่ การพัฒนาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมและการทำธุรกิจการเกษตรเข้ามาแทนที่วิถีเกษตรพื้นบ้านที่มุ่งรักษาความสมดุลของระบบนิเวศในชุมชน ส่งผลต่อปัญหามลภาวะกระจายเต็มทั่วพื้นที่จังหวัดสระบุรี ทั้งปัญหาฝุ่นควันจนได้ชื่อว่าเมืองสีขาว ปัญหาน้ำเสีย ทั้งในแหล่งน้ำและบนผิวดิน พบทั้งในลำน้ำป่าสักและลำน้ำสาขา รวมถึงคลองขุดประเภทคลองชลประทานและคลองขุดหรือลำรางสาธารณะที่กระจายเต็มพื้นที่จังหวัดสระบุรี ส่วนปัญหาขยะมูลฝอย พบว่า ปริมาณทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมกันทั้งจังหวัด มีปริมาณรวมปีละจำนวน 250,074.55 ตัน โดยเฉลี่ยวันละจำนวน 685.14 ตัน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดให้บริการเก็บขยะในพื้นที่เป็นประจำจำนวน 78 แห่ง เก็บขยะได้โดยรวมวันละจำนวน 478 ตันต่อวัน เทศบาลเมืองสระบุรีเก็บได้จำนวน 72.15 ตันต่อวัน ส่วนขยะมูลฝอยที่อยู่นอกเขตบริการใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 31 แห่ง จำนวน 101.0 ตันต่อวัน จึงมีปริมาณขยะสะสมเพิ่มขึ้นทุกวัน

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยรวมในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี จำนวน 109 แห่ง เกิดจากตำแหน่งที่ตั้งเป็นจังหวัดชานเมืองใกล้กรุงเทพมหานคร จึงเป็นพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม มีการคมนาคมหนาแน่นเพราะเป็นเส้นทางผ่านจากภาคกลางสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ด้านสภาพภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะมีภูเขาหินปูน หินอ่อนและแหล่งแร่จำนวนมากอยู่ในพื้นที่ สลับกับที่ราบที่มีลำน้ำป่าสักและสาขารวมทั้งลำคลองกระจายในพื้นที่ราบอย่างทั่วถึง ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีทั้งการทำเหมืองแร่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดกลางขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงทำให้เกิดชุมชนหนาแน่นมากขึ้นโดยเฉพาะในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็น

ที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุให้ปัญหามลภาวะทางสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นและกระจายเต็มพื้นที่จังหวัดสระบุรี ปัญหารุนแรงด้านฝุ่นละอองพบในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระลาน เกิดจากพื้นที่มีภูมิประเทศเป็นแอ่งที่ต่ำ การมีกิจกรรมการระเบิดภูเขาและการทำเหมืองหินปูน รวมทั้งการมีโรงงานที่เกี่ยวเนื่องกับหินและแร่จำนวนมาก โดยมีเหมืองหินจำนวน 8 แห่ง โรงโม่เพื่อบดและย่อยหิน จำนวน 31 แห่ง โรงแต่งแร่ จำนวน 11 แห่ง โรงปูนขาว จำนวน 4 แห่ง และโรงปูนซีเมนต์ จำนวน 3 แห่ง และพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ติดต่อกันก็มีโรงงานมากจึงเพิ่มฝุ่นละอองด้วย ส่วนปัญหาขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นเกิดจากชุมชนหนาแน่นและประชากรแฝงเพิ่มขึ้นตามโรงงานอุตสาหกรรมที่ขยายตัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี ได้ทำการกำจัดขยะจำนวน 3 แบบ คือ เทศบาลเมืองสระบุรีใช้โรงกำจัดขยะด้วยเตาเผาความร้อนสูง 1 แห่ง เผาขยะได้วันละจำนวน 72 ตันต่อวัน เทศบาลเมืองพระพุทธบาทมีแหล่งกำจัดขยะแบบบ่อฝังกลบ 1 แห่ง ฝังกลบได้จำนวน 82.7 ตันต่อวัน และเทศบาลเมืองแก่งคอย มีการกำจัดโดยการเผาขยะเป็นเชื้อเพลิงเพื่อผลิตปูนซีเมนต์ เผาขยะได้วันละจำนวน 207.57 ตันต่อวัน

ผลกระทบจากการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี ในช่วงปี พ.ศ. 2562-2566 พบว่าได้ส่งผลต่อสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ ของคนในชุมชนจำนวนมาก ด้านสุขภาพ พบว่า จากสถิติผู้ป่วยของโรงพยาบาลและสถานีอนามัยทั้งจังหวัดมีผู้ป่วยเป็นโรคระบบทางเดินหายใจประเภทปอดอักเสบมากที่สุด ซึ่งในปี พ.ศ. 2566 มีผู้ป่วยจำนวน 344 ราย เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วจำนวน 60 ราย รองลงมาเป็นโรคระบบทางเดินอาหารและโรคภูมิแพ้ด้านผิวหนังผื่นคันและอักเสบ แหล่งที่มีคนเจ็บป่วยมากที่สุดและรองลงมาคือพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลาไหล และเทศบาลตำบลกุดนกเปล้า อำเภอเมือง ในด้านสังคม พบว่า มีความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งในพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด พบในพื้นที่ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเสาไห้ อำเภอแก่งคอย และอำเภอบ้านหมอ และมีความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับภาคอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ เนื่องจากโรงงานปล่อยน้ำเสียและฝุ่นละออง มีผู้ป่วยจากสารพิษทางกลิ่นและผิวหนังจากบ่อขยะกากอุตสาหกรรมจนเกิดมลพิษทั้งน้ำท่าน้ำใต้ดิน และพื้นที่ดินเพาะปลูกไม่ได้ผล

ส่วนด้านเศรษฐกิจ พบว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำ แหล่งน้ำตื้นเขินและน้ำเสียทำให้เกษตรกรบางส่วนประกอบอาชีพไม่ได้ ผลผลิตตกต่ำ พบมากในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขต 9 อำเภอ ของจังหวัดสระบุรี ได้แก่ อำเภอมวกเหล็ก อำเภอวังม่วง อำเภอแก่งคอย อำเภอเมือง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเสาไห้ อำเภอพระพุทธบาท อำเภอบ้านหมอ และอำเภอดอนพุด ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักและสาขาที่ไหลผ่านจังหวัดสระบุรียาวถึง 79 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก จำนวน 1,516,570 ไร่ แต่ใช้สร้างผลผลิตได้ไม่เต็มศักยภาพ ผลคือประชาชนในภาคเกษตรกรรมมีรายได้ไม่พอกับรายจ่ายและมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ดังข้อมูลระยะ 5 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2560 กับ พ.ศ. 2564 พบว่า เกษตรกรมีรายได้ลดลง ร้อยละ 4.86 แต่มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ร้อยละ 30.15 ดูตาราง 1

ตาราง 1

รายได้และภาระหนี้สินของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม (Saraburi Provincial Office, 2023)

รายได้และภาระหนี้สินของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม			
ปี พ.ศ.	รายได้/คน/เดือน	หนี้สิน/คน/เดือน	ส่วนต่าง/บาท
2560	35,378 บาท	19,920 บาท	15,458
2564	33,660 บาท	25,925 บาท	7,735
ส่วนต่าง	1,718 บาท	6,005 บาท	4,387
– ลดลง /+ เพิ่มขึ้น	– ร้อยละ 4.86	+ ร้อยละ 30.15	ร้อยละ 25.58

1.2 ผลการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี 3-5 ปี ที่ผ่านมา ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 109 แห่ง ของจังหวัดสระบุรี ได้มีการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเร่งด่วน คือ ด้านมลพิษทางอากาศ ขยะมูลฝอย น้ำเสีย และของเสียอันตรายที่เกิดจากการผลิตและบริโภค ลำดับแรก คือ การส่งเสริมให้เกิดกลไกการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ให้มากที่สุด การกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤต สร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่เน้นการนำขยะมาแปรรูปให้เป็นพลังงานเชื้อเพลิง ผลที่ได้ พบว่า มีแหล่งกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่จังหวัดสระบุรี จำนวน 11 แห่ง มีปริมาณขยะมูลฝอยรวมที่เข้าสู่ระบบ จำนวน 1033.33 ตันต่อวัน สามารถกำจัดขยะได้อย่างถูกหลักวิชาการ จำนวน 876.35 ตันต่อวัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 84.81 ใช้การฝังกลบ 1 แห่ง ที่บ่อขยะเทศบาลเมืองสระบุรี ใช้ระบบเชิงกลชีวภาพ (MBT) 1 แห่ง ที่บ่อขยะขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี ใช้การแปรรูปเพื่อผลิตเป็นพลังงานเชื้อเพลิง (WTE) 1 แห่ง ของบริษัทที่พีไอ โพลีนจำกัด (มหาชน) 1 แห่ง และใช้การเทกองขยะ จำนวน 8 แห่ง ที่บ่อขยะเทศบาลเมืองพระพุทธบาท เทศบาลตำบลหนองแค เทศบาลตำบลหน้าพระลาน องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองขีดขิน องค์การบริหารส่วนตำบลตาลเดี่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลซับสนุ่น องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญากลาง และองค์การบริหารส่วนตำบลลำสมพุง ด้านมลพิษทางอากาศ ได้มีการติดตั้งเครื่องกรองอากาศและกรองฝุ่นในบริเวณบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองสระบุรี มีการจัดอบรมสร้างความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน และมีการบังคับใช้กฎหมายทางสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดสระบุรี ซึ่งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักตอนล่าง ได้ส่งเสริมการรักษาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเน้นการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้านของชาติพันธุ์เดิม ได้แก่ ข้าวเสาไห้ ข้าวเจกเชย ผักหวานป่า เผือกหอม มะม่วงมันหนองแซง ดอกเข้าพรรษา พันธุ์พืชไม้ป่าต่าง ๆ ที่ใช้ก่อสร้าง ใช้เป็นอาหารและเป็นยา เช่น ต้นยางขาวหยวก มะค่าโมง ประดู่ ตะเคียนทอง ตะโกนา มะม่วงพันธุ์พิกุลทอง มะม่วงป่า กระชายขาว ข่า ขมิ้น ตะไคร้ ดีปลี กาแฟอาราบีกา เป็นต้น และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งได้จัดทำโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อพ.สธ.) มีการส่งเสริมการทำจุลินทรีย์ธรรมชาติและปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ใช้ในคอกปศุสัตว์และใช้ทำความสะอาดในครัวเรือน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดการปัญหาน้ำเสียโดยสนับสนุนงบประมาณให้ติดตั้งบ่อดักไขมันในครัวเรือนและร้านประกอบการด้านอาหาร จัดสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในแหล่งชุมชน

ที่มีการปล่อยน้ำลงสู่แม่น้ำลำคลอง จัดติดตั้งเครื่องฟอกอากาศในน้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ โดยใช้กังหันชัยพัฒนาและจัดตั้งเครื่องตีน้ำเพื่อเพิ่มออกซิเจนและลดสารปนเปื้อน ฟอสฟอรัส ไนโตรเจนและโลหะหนักต่าง ๆ ในแหล่งน้ำสาธารณะและแหล่งน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน

2. สภาพของยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

แผนยุทธศาสตร์จังหวัดสระบุรี ใช้แผนระยะ 5 ปีที่รวมยุทธศาสตร์ทุกหน่วยงานในจังหวัด ที่ยึดกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และกรอบแผนยุทธศาสตร์หลักของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ (1) ด้านความมั่นคง (2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (5) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (6) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ในแผนช่วง พ.ศ. 2565-2569 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 109 แห่ง ได้จัดทำแผนงานด้านสิ่งแวดล้อมบรรจุสอดแทรกไว้ในยุทธศาสตร์หลัก โดยสรุปดังนี้

2.1 กระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 109 แห่ง ในจังหวัดสระบุรี พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ทุกแห่งได้จัดทำโครงการและกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนยุทธศาสตร์หลักที่ 5 ไว้จำนวนมาก ส่วนในแผนยุทธศาสตร์หลักที่ 1-4 และ 6 มีโครงการและกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า ในการบริหารงานและกระบวนการจัดทำแผน เฉพาะขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี มีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำคือกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ ส่วนเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง มีฝ่ายวิเคราะห์นโยบายและแผนทำหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในการทำแผนยุทธศาสตร์รวมของจังหวัดให้สำนักงานจังหวัดจัดประชุมประสานทำแผนระหว่างหน่วยงานส่วนการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ดำเนินงานตามแผนด้านสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 20-30 ของงบประมาณทั้งหมดของทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2565 จังหวัดสระบุรีได้เริ่มทำแผนบูรณาการขนาดใหญ่ในชื่อโครงการสระบุรีแซนบ็อกเพื่อพัฒนาพื้นที่โดยให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เน้นสิ่งแวดล้อม เช่น พัฒนาระบบนิเวศเมืองนวัตกรรม Net Zero Emission พัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียว เชื่อมโยงภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรและชุมชน ผลักดันให้สระบุรีเป็นเมืองต้นแบบแห่งแรกในไทยที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์และเป็นเมืองคาร์บอนต่ำ เป็นต้น เน้นรูปแบบความร่วมมือ Public-Private-People Partnership (PPP) โดยให้ภาคเอกชนเป็นหลัก ให้ภาครัฐสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมปฏิบัติการ

2.2 เนื้อหาสาระด้านสิ่งแวดล้อมในแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรีทั้ง 109 แห่ง พบว่า ทุกแห่ง ระบุโครงการและกิจกรรมไว้ในแผนหลักที่ 5 ที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีโครงการจัดการขยะมูลฝอยและขยะตกค้าง ร้อยละ 100 รองลงมามีโครงการลดปัญหาโลกร้อนและการปรับตัว พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการวางระบบจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ ร้อยละ 87.20 (80 แห่ง) มีโครงการพัฒนาการใช้พลังงานทดแทนและลดปัญหาโลกร้อน ร้อยละ 31.61 (29 แห่ง) ส่วน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีโครงการด้านสิ่งแวดล้อมในแผนยุทธศาสตร์ครบทั้ง 6 ประเด็น มีร้อยละ 9.81 (9 แห่ง) ส่วนใหญ่กำหนดโครงการด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนยุทธศาสตร์หลักเพียง 1- 2 ประเด็น ส่วนใหญ่การกำหนดโครงการด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนได้ทำตามรัฐบาลและหน่วยงาน

บังคับบัญชาหรือหน่วยงานสิ่งแวดล้อมนอกพื้นที่สั่งการหรือขอร้องให้ทำมากกว่าการให้ความสำคัญกับปัญหาจากประชาชน เช่น กรมควบคุมมลพิษ ส่งเสริมการปลูกไผ่ในโครงการปลูกต้นไม้ลดฝุ่นช่วง พ.ศ. 2565-2566 ซึ่งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งที่ร่วมมือ ท้องถิ่นเน้นโครงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการมุ่งป้องกันปัญหาเพื่อความยั่งยืน จึงควรบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ให้สาระครอบคลุมสิ่งแวดล้อมชุมชนทุกด้านเพื่อเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของยุทธศาสตร์ชาติ

2.3 กลไกในการนำยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี ได้มอบหน้าที่ให้สำนักปลัดเป็นเจ้าภาพในการนำแผนสู่การปฏิบัติมากที่สุด ร้อยละ 64.22 (70 แห่ง) รองลงมาเป็นสำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 34.86 (38 แห่ง) องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรีได้มีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่โดยตรง ในกลไกด้านกฎหมาย พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งต้องยึดกฎหมายแม่บทตามอำนาจหน้าที่หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 เป็นต้น ส่วนการออกกฎหมายทางสิ่งแวดล้อมเฉพาะพื้นที่ ให้สภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ เช่น ข้อบัญญัติการรักษาความสะอาด ข้อบัญญัติการจัดเก็บขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เป็นต้น จำนวนข้อบัญญัติของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความจำเป็น และให้ออกเป็นข้อกำหนด ข้อบังคับ ระเบียบ กฎ และอื่น ๆ ที่ท้องถิ่นเห็นสมควรได้ ส่วนกลไกด้านงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งจัดงบประมาณรายจ่ายประจำปีไว้อย่างน้อยร้อยละ 5 เพื่อใช้ตามแผนด้านสิ่งแวดล้อม แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี มีปัญหารุนแรงหลายด้านจึงตั้งงบประมาณไว้สูงเพื่อซื้อเครื่องมือและเทคโนโลยีขนาดใหญ่เพื่อจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสีย เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี ตั้งงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าร้อยละ 50 ของงบประมาณประจำปี เทศบาล จำนวน 38 แห่ง ได้ตั้งงบประมาณไว้ร้อยละ 40-45 ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด จำนวน 70 แห่ง ได้ตั้งงบประมาณไว้ร้อยละ 20-30 ส่วนกลไกด้านการมีส่วนร่วมได้ให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในชุดต่าง ๆ ในการจัดซื้อจัดจ้าง ร่วมปฏิบัติกิจกรรม เฝ้าระวังและติดตามผล ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบลขนาดเล็กร้อยละ 73.40 (80 แห่ง) ให้ประชาชนเข้าร่วมเกือบทุกขั้นตอน แต่เทศบาลเมือง เทศบาลตำบลขนาดใหญ่หรือร้อยละ 26.60 (29 แห่ง) ส่วนใหญ่ร่วมเฉพาะการประชุม ให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการหลัก

3. แนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการสู่ความยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านหลักการและกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่ความยั่งยืน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ควรวางแผนยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมโดยการตัดสินใจกำหนดทิศทางอนาคตสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ให้สอดคล้องกันทุกระดับตามบริบทและปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ โดยยึดกระบวนการทำแผนยุทธศาสตร์ของท้องถิ่นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 และแก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งการจัดทำแผนในระดับพื้นที่ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่และตำบล พ.ศ. 2562 ควรจัดให้มีแผนการส่งเสริม

การวิจัยและสร้างนักวิจัยชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและใช้การวิจัยขับเคลื่อนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งการเก็บกักรักษา การฟื้นฟูพัฒนาและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ใช้หลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม เพื่อการตัดสินใจจากล่างขึ้นบน (bottom up) ควรบูรณาการงานสิ่งแวดล้อมข้ามภาคส่วน (cross-sectoral integration) โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มีการวางแผนจัดงบประมาณ (funding and finance) จากแหล่งงบประมาณร่วมระหว่างภาคีและกระจายอย่างเป็นธรรม ควรมีแผนการใช้เครื่องมือเชิงเศรษฐศาสตร์ดำเนินงานให้เกิดผลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งองค์รวมในพื้นที่นิเวศชุมชนและเฉพาะด้าน และจัดให้มีแผนการติดตามผล (monitoring) โดยกำหนดตัวชี้วัดและเป้าหมายเพื่อบูรณาการงานสิ่งแวดล้อมสู่ความยั่งยืน

3.2 ด้านสาระทางสิ่งแวดล้อมในแผนยุทธศาสตร์ ควรปรับการจัดหมวดสิ่งแวดล้อมให้เป็นประเด็นหลักในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น แยกสาระสิ่งแวดล้อมทุกด้านมารวมไว้ในยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแทนการนำไปแทรกไว้ในแผนอื่น ๆ โดยแบ่งเป็นแผนงานอย่างน้อย 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรทางกายภาพ ด้านทรัพยากรทางชีวภาพ ด้านระบบนิเวศชุมชน และด้านมลภาวะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้ข้อมูลจากงานวิจัยในพื้นที่และสถานการณ์เชิงประจักษ์ในการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับมิติสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลกับมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันเป็นองค์รวม (holistic) โดยให้มีมลภาวะน้อยที่สุดหรืออยู่ในระดับที่ไม่เกินความสามารถที่ยอมรับได้ (carrying capacity) ดังตัวอย่างโครงการสระบุรีแซนด์บ็อกซ์ที่ได้เริ่มดำเนินการแล้ว

3.3 ด้านกลไกการจัดการสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีกลไกขับเคลื่อนงานตามแผนยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมโดยตรง ใช้การร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชนท้องถิ่นตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม โดยใช้งานวิจัยชุมชนเป็นเครื่องมือ ควรจัดสรรงบประมาณ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีให้เหมาะสมและเพียงพอต่อการดำเนินโครงการและกิจกรรมสิ่งแวดล้อม กำหนดกฎระเบียบ วางมาตรการในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการประกาศประชาสัมพันธ์เป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดรายละเอียดและวิธีการปฏิบัติอย่างชัดเจนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันแบบบูรณการ ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มคนทุกวัย สร้างภาคีเครือข่ายในการเก็บกักรักษา ฟื้นฟูและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงเร่งด่วนและและใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ หรือ BCG Model ที่มีผลต่อการยกระดับคุณภาพการดำรงชีวิตสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชนเพื่อคนรุ่นต่อไป

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี พบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรีทุกแห่ง คือ มลพิษทางอากาศจากฝุ่นละอองและสารปนเปื้อนจากโรงโม่หินและโรงงานอุตสาหกรรมที่กระจายเต็มพื้นที่ มีขยะมูลฝอยและมลพิษทางน้ำเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Saraburi Provincial Office (2023) ที่รายงานผลการตรวจติดตามการขับเคลื่อนการบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในจังหวัดสระบุรีประจำปี งบประมาณ 2565 พบว่า ปัญหาคุณภาพอากาศที่ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพ จากฝุ่นละอองที่เกิดจาก โรงงานอุตสาหกรรมโรงโม่ บด ย่อยหิน และเหมืองหิน รวมถึงมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการคมนาคม การขนส่ง การเผาในที่โล่ง ภาคอุตสาหกรรม การก่อสร้างและผังเมือง สภาพอากาศผกผัน และไฟป่า ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน

ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคมของปี สอดคล้องกับ Khanabkaew (2023) ที่พบว่า แหล่งกำเนิดฝุ่นละอองจากภาคอุตสาหกรรมและการฟุ้งกระจายของฝุ่นละอองจากกิจกรรมของของสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน รวมถึงการคมนาคมขนส่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระดับความเข้มข้นที่ตรวจวัดได้มีค่าสูง ตำบลหน้าพระลานเป็นพื้นที่ประกอบกิจการอุตสาหกรรมประเภทโรงโม่บดและย่อยหิน เหมืองหิน และแปรรูปหินจำนวนมาก เช่น โรงงานผลิตปูนขาว โรงงานผลิตภัณฑ์หินอ่อน หินแกรนิต ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นความเดือดร้อนเหตุรำคาญ และสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก

สภาพยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากท้องถิ่นไม่มีแผนยุทธศาสตร์พัฒนาในประเด็นสิ่งแวดล้อมโดยตรง โครงการและกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อมจึงกระจายแทรกไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ต่าง ๆ 6 ประเด็นตามกรอบยุทธศาสตร์จังหวัด การทำแผนเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เร่งด่วนมากกว่าการมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน สอดคล้องกับ Sinthong (2007) ที่พบว่า การจัดทำเป็นแผนการดำเนินงานที่ร่างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์และสอดคล้องกัน ทั้งวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ มีเป้าประสงค์ที่ได้มาจากเจตจำนงค์ร่วมของทุกฝ่าย ผนึกพลังใจของทุกฝ่ายในการจัดทำพันธกิจ กำหนดหน้าที่รับผิดชอบและวิธีการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ รวมทั้งมีเป้าหมายและนโยบายหลักเกิดเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ Nukit (2012) ที่สรุปว่า ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (strategic) เป็นเทคนิคการบริหารงานเพื่อให้องค์การภาครัฐสามารถปรับกลไกได้ทันยุคสมัยโดยคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ Sinthong (2007) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ที่ดีเกิดจากการวิเคราะห์อดีต รู้ปัจจุบันเพื่อให้ทันอนาคต วิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรและทุนต่าง ๆ ที่เป็นศักยภาพ แต่ยังไม่ได้พัฒนาหรือพัฒนาอย่างไม่เต็มที่หรือซ่อนเร้นอยู่ และสอดคล้องกับข้อสรุปของ Phongphit (2005) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์เกิดจากกระบวนการวางแผนที่ดี ทำให้บริหารแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง

แนวทางพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการวิจัย พบว่าต้องพัฒนายุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการที่ส่งผลสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น จึงควรกำหนดให้ยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ใหญ่โดยบูรณาการงานสิ่งแวดล้อมทั้งมิติทรัพยากรกายภาพและชีวภาพ มิติมลภาวะและมิติระบบนิเวศชุมชนเชิงองค์รวม รวมทั้งกำหนดนโยบายให้มีหน่วยงานและบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง โดยใช้ข้อมูลและงานวิจัย ใช้หลักความร่วมมือและหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างกลไกในการใช้แผนยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมสู่การปฏิบัติให้เกิดผลต่อท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Sripoona (2023) ที่สรุปว่า การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมควรใช้หลักการจัดการแบบบูรณาการ (integrated management approach) โดยมองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม (holistic approach) ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเกี่ยวโยงกับหลายมิติและส่งผลกระทบต่อกันทั้งสิ้น อาจเกิดผลกระทบทันทีและเกิดภายหลัง รวมทั้งผลกระทบที่คาดไม่ถึง จึงต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่บูรณาการทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทุกมิติร่วมกัน ทั้งการรักษา ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยคงไว้ซึ่งดุลยภาพในระบบนิเวศ ทั้งความเหมาะสมของสัดส่วนและการกระจาย เช่นเดียวกับ Kanchanaphan (2000) ที่กล่าวว่า ควรใช้

แบบแผนการจัดการแบบบูรณาการ ทั้งการจัดการเชิงอรรถประโยชน์ การจัดการเชิงนิเวศวัฒนธรรม การจัดการเชิงสถาบัน การจัดการเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ และสอดคล้องกับ Kaewthep (1995) ที่สรุปว่า การใช้กลไกและมาตรการภาครัฐ ภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ และภาคประชาชน ที่บูรณาการการเมืองแนวนิเวศ (eco-polities) เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนเพื่อแก้วิกฤติสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แนวทางเศรษฐศาสตร์สีเขียว (eco-economic) ที่มุ่งความพอเพียงและพึ่งตนเองตามภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนร่วมกับหน่วยงาน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา การใช้เทคโนโลยีสะอาด (clean technology) การใช้หลักเศรษฐกิจแนวใหม่ (BCG Model) และการสร้างนวัตกรรมเพื่อการ Reuse, Recycle, Reduce, Reject

ข้อเสนอแนะ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ โดยแสดงอัตลักษณ์และโครงการที่โดดเด่น (identity and branding project) การร่วมมือในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ และด้านมลภาวะให้เชื่อมโยงกันและเกื้อกูลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรมีนโยบายเสริมสร้างความร่วมมือระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับกรม และกระทรวง ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการที่มุ่งประโยชน์ประชาชนบนฐานบริบทของท้องถิ่น

References

Chanthong, T. (2015). *Natural resources and environment management of local administrative organizations*. Ministry of Natural Resources and Environment. [In Thai]

Department of Disaster Prevention and Mitigation. (2022). *Public disaster statistics*. Retrieved from https://www.disaster.go.th/contents/7400080 [In Thai]

Department of Environmental Quality Promotion. (2009). *National policy and plan to promote and preserve environmental quality 1997-2016*. Author. [In Thai]

Department of Health. (2019). *Public Health Act Manual 1992 and amendments*. Author. [In Thai]

Environmental Office Region 13. (2018). *Environmental quality standards manual 2018*. Author. [In Thai]

Kaewthep, K. (1995). *Communal-cultural practical instruments*. Catholic Council of Thailand. [In Thai]

Kanchanaphan, A. (2000). *Community dynamics in resource management:Paradigms and policies*. The Thailand Research Fund. [In Thai]

Khanabkaew, T. (2023). *Study to find the source of dust in the pollution control area Na Phra Lan subdistrict, Saraburi province and areas surrounding the pollution control zone within a radius of not more than 10 kilometers*. Thammasat University, Research and Consulting Institute. [In Thai]

Nukit, T. (2012). *Strategy determination*. Royal Thai Marine Corps. [In Thai]

Phongphit, S. (2005). *Thinking base: From master plan to community enterprise*. Palangpanya. [In Thai]

Phutthaprasert, C. (1999). *Organizational development: Educational administration techniques*. Chiang Mai University, Faculty of Education. [In Thai]

Pollution Control Department. (2022). *Pollution management plan 2022-2026*. Author. [In Thai]

Saraburi Provincial Office. (2023). *Development plan for the upper central provinces 2022-2026*. Author. [In Thai]

Serirat, S. (2002). *Organization theory*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]]

Sinthong, S. (2007). *Develop organizations to be excellent with simple strategies* (2nd ed.). Thailand Productivity Institute. [In Thai]

Sripoona, S. (2023). *Environmental studies and sustainable environmental management*. Valaya Alongkorn Rajabhat University The Royal Patronage, College of Innovative Management. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.9

Received:	July	2, 2024
Revised:	September	5, 2024
Accepted:	February	27, 2025

นโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

อำนวย ทองโปร่ง[1] จรัสพงศ์ คลังกรณ์[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนด และเพื่อเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด โดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้บริหารและคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยสันตพล และวิทยาลัยพิชญบัณฑิต ทั้งหมดจำนวน 17 คน และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า นำเสนอรายงานการวิจัยแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ดำเนินการตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนดทุกด้านไม่มีปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการ (1) ความต้องการของประเทศและความต้องการของผู้รับบริการ (2) สร้างจุดแข็งด้านคุณภาพวิชาการตามกลุ่มภารกิจที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนด (3) มีระบบควบคุมคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล (4) พัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศ บริหารวิชาการและการดำเนินงาน (5) การบริหารจัดการแบบคล่องตัวในการแสวงหารายได้ (6) การมุ่งสู่ความเป็นสากล และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบัน (7) ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การและผู้บริหารหลักสูตรตามภารกิจ และ (8) การมีส่วนร่วมของบุคลากรตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

คำสำคัญ: นโยบายและการบริหารจัดการ; สถาบันอุดมศึกษาเอกชน; การนำนโยบายไปปฏิบัติ
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
4 หมู่ 11 ถนนหทัยราษฎร์ ตำบลลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: amnuaythongprong@gmail.com
[2] คณะบริหารธุรกิจและรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Policy and Administration of Private University

Amnuay Thongprong[1] Charasphong Klungkorn[2]

Abstract

This research article aims to study the problems and obstacles in the implementation of policies and management of private higher education institutions in accordance with the policies of the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, and to propose guidelines for policy formulation and management of higher education institutions. The research method is qualitative research. The research instrument is an open-ended structured in-depth interview which has been checked for accuracy and suitability by 5 experts. Selecting specific key informants who are administrators and lecturers from northeastern universities, Santaphon College and Pitchayabundit College in total of 17 people by using data triangulation to present a descriptive analysis research report.

Findings are as follows: The conditions of policy implementation and management of private higher education institutions in all aspects as specified by the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. There are no problems and obstacles. Moreover, the guidelines for setting policy and management are (1) the needs of the country and the needs of service recipients (2) building the quality of academic strengths according to each mission group which are determined by the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation (3) having a quality control system to increase efficiency and effectiveness (4) developing information communication technology regarding to academic administration and operations (5) Agile management in pursuit of income (6) aiming for internationalization and creating a network of cooperation between institutions (7) leadership of organizational administrators and curriculum administrators according to missions and (8) participation of personnel according to assigned missions.

Keywords: Policy and Administration; Private University; Implementation

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Western University
4 Moo 11, Hathai Rat Road, Lat Sawai, Lam Luk Ka, Pathum Thani 12150, Thailand
Corresponding Author Email: amnuaythongprong@gmail.com
[2] Faculty of Business Administration and Public Administration, Western University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ทางการศึกษาของประเทศและสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน สะท้อนถึงความต้องการในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพด้านการรอบรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ความสามารถให้ก้าวทันโลกที่พลิกผันด้านเทคโนโลยีดิจิทัล สถาบันการศึกษาเป็นฐานกำลังสำคัญในการพัฒนาคน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ สถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการเข้าถึงการศึกษาระดับนี้อย่างทั่วถึง รัฐจึงเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาเอกชนเข้ามามีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด มีคุณภาพและมาตรฐานเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ การศึกษาระดับอุดมศึกษามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการศึกษาระดับอื่น ๆ คือ การศึกษาระดับอุดมศึกษามีพลวัตสูง หลากหลายทั้งคุณภาพและปริมาณของผลผลิตและการอุดมศึกษาเป็นระดับทางเลือก มิติของความต้องการพัฒนา และปัจจัยที่มีผลกระทบจึงเป็นโอกาสและความท้าทายของสถาบันอุดมศึกษาในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (The Higher Education Act B.E. 2562, 2019)

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ถูกจัดอยู่ในกลุ่ม ค. สถาบันเฉพาะทาง (Ministerial Regulation on the Grouping of Higher Education Institutions B.E. 2564, 2021) เน้นการผลิตบัณฑิตเฉพาะกลุ่มสาขาวิชามีความพร้อมด้านคุณวุฒิ คุณธรรม ความสามารถในการรับใช้สังคม และประเทศชาติ ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาเอกชนมีรูปแบบทั้งมหาวิทยาลัย และวิทยาลัย การเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันในปัจจุบันทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจ สังคม ผลกระทบจากโรคระบาด ทำให้สถาบันการศึกษาเอกชนต้องปรับตัวเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่มีผลกระทบต่อสถาบันการศึกษาเอกชนเพื่ออยู่รอด และพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานปัญหาและอุปสรรค และนำเสนอแนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนด โดยมีคำถามการวิจัยว่าสภาพการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการดำเนินการบริหารจัดการในด้านใดลักษณะเป็นอย่างไร และแนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกขน ควรเป็นอย่างไร และดำเนินการเชิงปฏิบัติอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดศึกษาเอกชน ตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร มุ่งศึกษาสภาพการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ได้แก่ ตัวแปรที่ศึกษาสภาพการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนด ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการ และตัวแปรผล ได้แก่ แนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ที่เป็นผู้บริหาร คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น วิทยาลัยสันตพล จังหวัดอุดรธานี และวิทยาลัยพิชญบัณฑิต จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 17 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระหว่างปีการศึกษา 2565-2566

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นำผลการวิจัยไปปรับปรุง พัฒนาสภาพการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2. นำผลการวิจัยแนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในแต่ละแห่งตามสภาพแวดล้อม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีการวิเคราะห์นโยบาย ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 กฎกระทรวงว่าด้วยมาตรฐานการจัดการระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สนอว.) พ.ศ. 2556-2570 การบริหารและการจัดการสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแนวใหม่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปสร้างกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องนโยบายการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

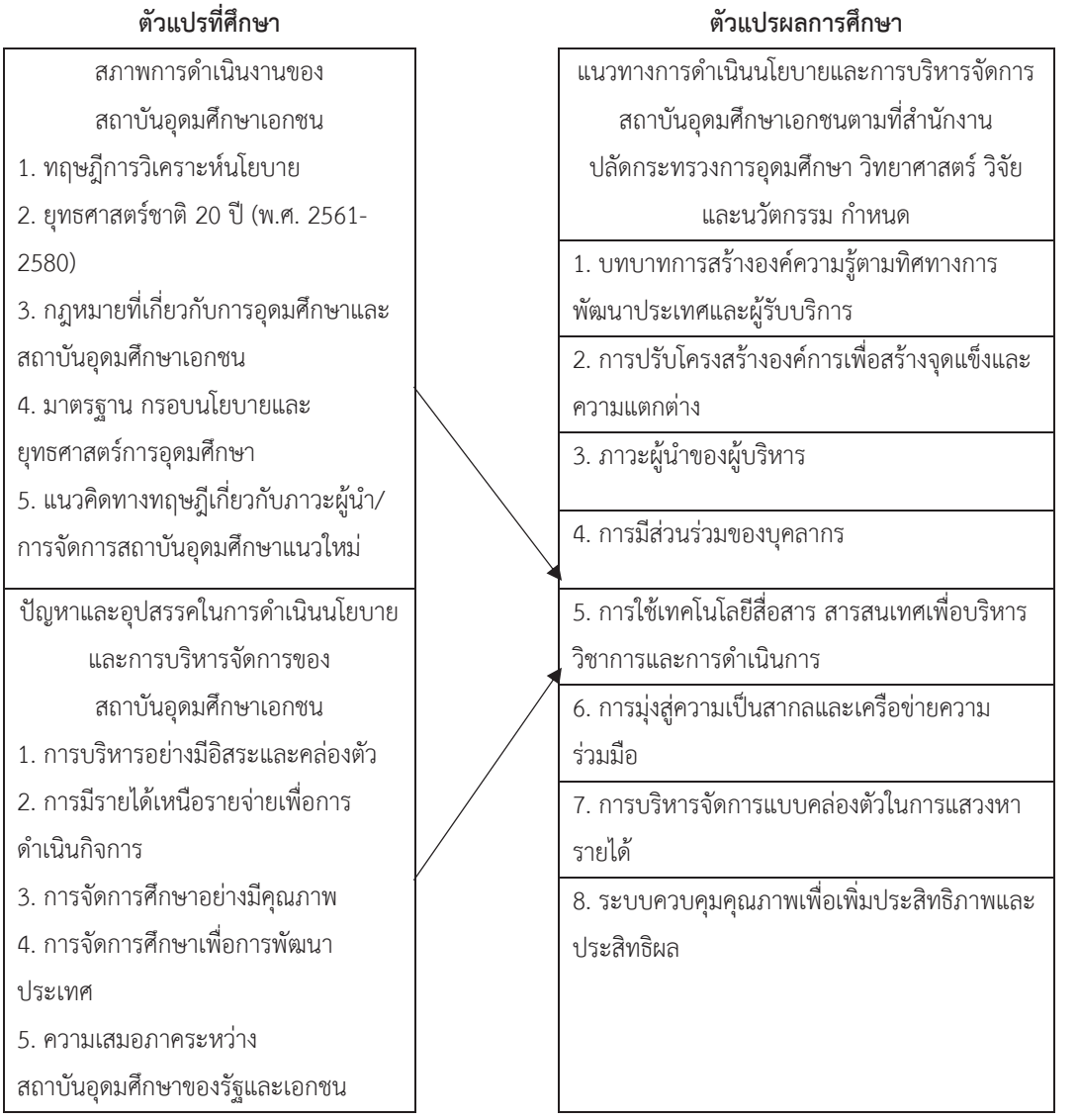

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นผู้บริหารและคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น วิทยาลัยสันตพล จังหวัดอุดรธานี และวิทยาลัยพิชญบัณฑิต จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 17 คน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565-2566

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสารข้อมูล การดำเนินงาน เอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อทางเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและนำข้อมูลมาสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษาวิจัย

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (structured interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสัมภาษณ์เชิงลึก อุปกรณ์บันทึกเสียง โดยผู้วิจัยออกแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์โดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) คือ การตรวจสอบด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) ใช้ผู้ช่วยวิจัย 1-2 คน รวบรวมข้อมูลภาคสนาม การตรวจสอบด้านทฤษฎี (theory triangulation) โดยการตีความข้อมูลแนวคิดทฤษฎีมาสรุปข้อมูล และตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methodology triangulation) โดยวิธีการสังเกตจากการตอบข้อซักถามและเขียนคำตอบเท่าที่เขียนได้ และใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประการ คือ (1) การลดทอนและกลั่นกรองข้อมูล (data reduction) (2) การแสดงและพรรณนาข้อมูล (data display and description) และ (3) การหาข้อสรุปและตรวจผลการวิจัย (conclusion and verification)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้มีข้อสรุปตามลำดับ ดังนี้

1. การดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่า

1.1 การผลิตบัณฑิต

(1) ด้านการบริหารบุคลากร การสรรหาอาจารย์ประจำหลักสูตร เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปริมาณและคุณภาพของอาจารย์และบุคลากรตรงตามสาขาวิชาการ จัดภาระงานสอนของอาจารย์เหมาะสม การบริหารหลักสูตรเป็นไปตามมาตรฐาน ดำเนินการประกันคุณภาพ ปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี กำกับติดตาม ประเมินผลการเรียนการสอน จัดทำแผนพัฒนาคณาจารย์ และบุคลากร สนับสนุนส่งเสริมให้ทำผลงานทางวิชาการ

(2) ด้านงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณเหมาะสมตามแผนงานโครงการและกิจกรรม การบริหารงบประมาณเพียงพอกับแผนปฏิบัติการแผนยุทธศาสตร์ของสถาบัน

(3) ด้านการบริหารงานทั่วไป จัดโครงสร้างองค์การกระจายอำนาจและมีส่วนร่วม จัดระบบสวัสดิการ บริหารงานยึดหลักธรรมาภิบาล จัดระบบพัฒนาบุคลากรตามความรับผิดชอบ เปิดโอกาสให้มีการเสนอความคิดเห็นแนวทางการบริหาร และการบริหารตามนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงานและสถาบัน

(4) ด้านบริบทแวดล้อม จัดปรับปรุงสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนการสอน จัดสรรทรัพยากรสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้อย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้อาจารย์และบุคลากรสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักศึกษา

(5) ด้านการวัดและประเมินผล เน้นผลลัพธ์ตัวผู้เรียน มีกลไก ในการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับชาติ วัด และประเมินผลหลากหลายมิติ เหมาะสมกับตัวผู้เรียน

1.2 การวิจัยและพัฒนา จัดสรรงบประมาณเป็นทุนวิจัยบุคลากรโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ส่งเสริมการนำผลวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอนและการปฏิบัติงาน เน้นการวิจัยเพื่อประโยชน์ของชุมชนและท้องถิ่น สนับสนุนบุคลากร เผยแพร่งานวิจัยต่อสาธารณะและสังคม

1.3 การบริการทางวิชาการ เน้นบริการแก่ชุมชน สังคม เป็นระบบและต่อเนื่อง กำหนดนโยบายและจัดทำโครงการแก่ชุมชน ในแต่ละสาขาวิชา ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ชุมชน ส่งเสริมอาชีพ พัฒนาการอ่าน สุขภาพ สิ่งแวดล้อมของชุมชน ดำเนินการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

1.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จัดทำแผนงานโครงการจัดกิจกรรมเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนชุมชน ส่งเสริมให้อาจารย์และนักศึกษาทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน บูรณาการเนื้อหาสาระวิชาเข้ากับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่า

2.1 การบริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอย่างมีอิสระและคล่องตัว

(1) การนำองค์การ ไม่พบปัญหาและอุปสรรค แต่ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการกำหนดเป้าหมายของสถาบัน

(2) การกำหนดนโยบาย ไม่พบปัญหาอุปสรรค ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของบุคลากร

2.2 การมีรายได้เหนือรายจ่ายเพื่อดำเนินกิจการต่อไปได้ ไม่พบปัญหาและอุปสรรคทั้ง 2 ด้าน

(1) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

(2) โครงสร้างการบริหารและการจัดการศึกษา

2.3 การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ไม่พบปัญหาและอุปสรรคเพราะดำเนินการตามมาตรฐานการอุดมศึกษาทั้ง 2 ด้าน

(1) การมุ่งเน้นผลผลิตและผลลัพธ์

(2) การสร้างองค์ความรู้ใหม่

2.4 การจัดการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมต่อการพัฒนาประเทศ ไม่พบปัญหาและอุปสรรค เพราะได้ดำเนินการตามแผนเชิงยุทธศาสตร์ของสถาบัน

(1) ความพร้อมการรองรับการเปลี่ยนแปลง

(2) ความเป็นองค์การสากล

2.5 การมีความเสมอภาคระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ไม่พบปัญหาและอุปสรรคทั้ง 2 ด้าน เนื่องจากมีการประสานงานและทำความตกลงร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในเขตภูมิภาคเดียวกัน

(1) การบริหารและพัฒนาบุคลากร

(2) การให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการ

3. แนวทางการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนด พบว่า

3.1 บทบาทการสร้างองค์ความรู้ตามทิศทางการพัฒนาและความต้องการของผู้รับบริการ

(1) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพรอบด้านสนองตอบทิศทางการพัฒนาประเทศมีคุณภาพรอบด้าน สนองตอบทิศทางการพัฒนาประเทศมีคุณภาพทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม รับผิดชอบต่อสังคมและประเทศ

(2) สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ควรพัฒนาองค์การให้แตกต่างเป็นเอกลักษณ์ตามบทบาทหน้าที่ของกลุ่มมหาวิทยาลัย

3.2 การปรับโครงสร้างองค์การเพื่อสร้างจุดแข็งด้านคุณภาพทางวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรสร้างจุดแข็งเน้นพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสร้างความโดดเด่น ผลิตบัณฑิตที่มีอัตลักษณ์เฉพาะทาง

3.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรสรรหาผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูง มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์การพัฒนาองค์การรองรับกับทิศทางการพัฒนาประเทศ

3.4 การมีส่วนร่วมของบุคลากร สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ควรมุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมปฏิบัติงานเป็นทีม ส่งเสริม สัมพันธภาพที่ดีของผู้ปฏิบัติงาน และการจัดการให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการปฏิบัติงาน

3.5 การใช้เทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศบริหารงานวิชาการและการดำเนินงาน สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ควรให้ความสำคัญและมุ่งเน้น การใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี สื่อสารและสารสนเทศ ในการบริหารจัดการทุกด้านเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์

3.6 การมุ่งสู่ความเป็นสากลมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรกำหนดนโยบายทิศทางแผนงาน แผนการปฏิบัติการสู่ความเป็นสากลทั้งด้านวิชาการและวัฒนธรรม และควรจัดตั้งหน่วยงานเพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านวิชาการ วิจัยและพัฒนากับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

3.7 การบริหารจัดการแบบคล่องตัวในการแสวงหารายได้ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรจัดระบบการแสวงหารายได้ที่เป็นธรรมควบคู่กับการพัฒนาอุดมการทางการศึกษา และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีเกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพการศึกษาต่อนักศึกษา ผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดรายได้ที่ยั่งยืน

3.8 มีระบบควบคุมคุณภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงาน สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรจัดระบบควบคุมคุณภาพทั้งระดับวิชา หลักสูตร และสถาบัน โดยประเมินคุณภาพทั้งภายใน และภายนอกและนำข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่องทุกปีการศึกษา

การอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำประเด็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่า

1.1 ด้านการผลิตบัณฑิต ได้ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับ (1) บุคลากรมีปริมาณเพียงพอ คุณวุฒิตรงตามสาขาวิชา มีระบบกลไกการบริหารจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการพัฒนาคณาจารย์ทั้งด้านความคิด (mindset) และด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (Sinlarat, 2019) (2) ด้านงบประมาณ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและทั่วถึง (3) ด้านการบริหารงานทั่วไปอย่างเป็นระบบ

โดยยึดหลักธรรมมาภิบาล กำหนดโครงสร้างองค์การ 2 ระดับ คือ สภาสถาบันอุดมศึกษา และอธิการบดี ผู้บริหารสถาบัน (4) ด้านบริบทสิ่งแวดล้อม ได้จัดให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนมีทรัพยากรเทคโนโลยีอุปกรณ์สื่อการเรียนรู้ทันสมัยอย่างเพียงพอจัดสภาพแวดล้อมปลอดภัย เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข และ (5) ด้านการวัดและประเมินผล จัดให้มีการประกันคุณภาพภายในการประเมินตนเองและรายงานผลต่อสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมทุกปี ทั้งนี้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2564 และได้รับการประกันคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

1.2 การวิจัยและการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้จัดสรรงบประมาณเป็นทุนวิจัยแก่บุคลากร สนับสนุนบุคลากรเผยแพร่งานวิจัยต่อสาธารณชน เป็นไปตามที่ Chaopankrang (2022) ได้เสนอรูปแบบงานวิจัยประกอบด้วยนโยบายยุทธศาสตร์การวิจัยกลยุทธ์การบริหารงานวิจัย การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยและความสัมพันธ์และเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัย

1.3 การบริการทางวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมุ่งเน้นการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน สังคมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง วัด และประเมินผล สอดคล้องกับ Kiatkamonmarn and Tadawattanawit (2021) ที่เสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริการทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาด้านอุตสาหกรรมบริการควรพัฒนาทั้งด้านกระบวนการขั้นตอน ด้านระยะเวลาและด้านนำความรู้ไปใช้

1.4 ด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้จัดทำแผนงานโครงการกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชนประชาชนส่งเสริมให้อาจารย์และนักศึกษาร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นไปตามหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา (The Higher Education Act B.E. 2562, 2019) สอดคล้องกับ Worajak, Teerawanichtrakool, Panhoon, and Panrob (2017) ที่เสนอรูปแบบการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาด้านนโยบาย ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ด้านการปฏิบัติงานจัดทำแผนพัฒนาคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความพร้อม ด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่า

2.1 การบริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอย่างมีอิสระและคล่องตัว ได้แก่ (1) การนำองค์การไม่พบปัญหาอุปสรรค แต่ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายของสถาบันจากทุกภาคส่วนของหน่วยงาน สอดคล้องกับ Muangkaen, Mongkhonvanit, and Kunarak (2018) ที่ระบุว่า องค์ประกอบของการจัดองค์การแห่งความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชนไทยอยู่ที่ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารเชิงคุณภาพเชิงพฤติกรรมและเชิงบริหารจัดการ และ (2) การกำหนดนโยบายไม่พบปัญหาอุปสรรค ซึ่งเป็นไปตามที่ Cheema and Rondinelli (1983) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน

2.2 การมีรายได้เหนือรายจ่ายเพื่อดำเนินกิจการต่อไปได้ ได้แก่ (1) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ไม่พบปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากได้ดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ Rugmai, Tachaphahapong, and Polsaram (2019) ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนอยู่รอดได้ท่ามกลางการแข่งขันสูง ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณภาพและด้านการเงิน (2) โครงสร้างการบริหารงานและ

การจัดการศึกษามีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานและการจัดการศึกษาไว้ชัดเจนเป็นระบบ คือ การบริหารทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานวิจัย การบริหารการเงินและการบริหารทรัพยากรมนุษย์

2.3 การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ (1) การมุ่งเน้นผลผลิตและผลลัพธ์ไม่พบปัญหาอุปสรรค เพราะได้ดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพที่กำหนด (Ministerial Regulation on the Grouping of Higher Education Institutions B.E. 2564, 2021) และ ข้อ (2) การสร้างองค์ความรู้ใหม่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมุ่งเน้นนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาคณาจารย์และบุคลากรให้เกิดความรู้และทักษะใหม่ เป็นไปตามกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

2.4 การจัดการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมต่อการพัฒนาประเทศ ได้แก่ (1) ความพร้อมการรองรับการเปลี่ยนแปลง ไม่พบปัญหาอุปสรรค เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษา ดำเนินการปรับนโยบาย วิสัยทัศน์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง เป็นไปตามนโยบาย และยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีเป้าประสงค์การพัฒนา 4 ด้าน คือการพัฒนากำลังคน และสถาบัน การวิจัยและนวัตกรรมตอบโจทย์ของสังคม การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ และลดความเหลื่อมล้ำ (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, Office of the Permanent Secretary, 2023) และ (2) ความเป็นองค์การสากลไม่พบปัญหาและอุปสรรคเพราะการกำหนดนโยบายการวางแผนยุทธศาสตร์ เป็นไปตามมาตรฐานสากล มาตรฐานอุดมการระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

2.5 การมีความเสมอภาคระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ได้แก่ (1) การบริหารและการพัฒนาบุคลากรไม่พบปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานการอุดมศึกษาแห่งชาติและจัดทำข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (2) การให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการไม่พบปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มุ่งเน้นการให้การบริการแก่ผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้เสีย มุ่งผลสัมฤทธิ์ในตัวผู้เรียน สอดคล้องกับ Welsh (2010) ที่สร้างรูปแบบใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศเยอรมันนี 6 องค์ประกอบ คือ การบริหารที่รองรับการแข่งขันมีความเป็นสากลเป็นที่ยอมรับของภูมิภาคยุโรปอย่างทั่วถึง การให้ความสำคัญกับผลการปฏิบัติงาน ความเป็นอิสระของสถานศึกษา ทำให้เกิดความหลากหลายบนพื้นที่ตั้งของสถาบัน และมีความรับผิดชอบสามารถตรวจสอบได้

3. แนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนด

3.1 บทบาทการสร้างองค์ความรู้ตามทิศทางการพัฒนา และความต้องการของผู้รับบริการ ผลการศึกษาพบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพรอบด้าน สนองทิศทางการพัฒนาประเทศ มีอุดมการทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม รับผิดชอบสังคมและประเทศ และพัฒนาองค์การให้มีความแตกต่างเป็นเอกลักษณ์ตามกลุ่มของมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ Rugmai et al. (2019) พบว่า แนวโน้มของสถาบันอุดมศึกษา ควรส่งเสริมการดำเนินการการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนสร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทาง พัฒนาสู่ความเป็นเลิศตามความเชี่ยวชาญ มุ่งพัฒนาคุณภาพทุกด้าน

3.2 การปรับโครงสร้างองค์การเพื่อสร้างจุดแข็งและความโดดเด่น พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรสร้างจุดแข็งการพัฒนาท้องถิ่น สร้างความโดดเด่น การผลิตบัณฑิต ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะทาง ทั้งนี้เป็นเพราะสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างทางกายภาพที่ตั้งและกลุ่มของมหาวิทยาลัย

ซึ่ง Rugmai et al. (2019) สรุปปัจจัยที่สำคัญ ที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนอยู่รอดได้ท่ามกลางการแข่งขันสูง ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณภาพและความมั่นคงทางการเงิน

3.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ควรสรรหาผู้บริหารสถาบันที่มีภาวะผู้นำสูงด้านการวางแผนและการบริหารจัดการองค์การมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์การพัฒนา จะส่งผลให้เกิดภาวะผู้นำของผู้บริหารหลักสูตรสาขาวิชาต่าง ๆ ตามภารกิจ สอดคล้องกับ Kunametheekoon (2009) ที่พบว่า ตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน มีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ การจัดการสารสนเทศ การบริหารวิชาการ การจัดการเครือข่ายภายนอก และการจัดการทางการเงิน

3.4 การมีส่วนร่วมของบุคลากร พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม รับฟังข้อเสนอข้อคิดเห็นของทุกฝ่าย ปฏิบัติงานเป็นทีม ส่งเสริมให้บุคลากรสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน และทำให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ สนับสนุนงานวิชาการของคณาจารย์ได้ทำหน้าที่ได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ Jongsang (2021) ที่พบว่า มหาวิทยาลัยควรปรับปรุงคุณภาพชีวิตของบุคลากรสายสนับสนุนด้านรายได้และผลประโยชน์ตอบแทน ด้านสิ่งแวดล้อมปลอดภัยและสุขภาพ ด้านโอกาสพัฒนาศักยภาพ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ด้านสังคมสัมพันธ์ ด้านธรรมาภิบาลในองค์การ ด้านภาวะอิสระจากงาน และด้านความภูมิใจในองค์การ

3.5 การใช้เทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศบริหารวิชาการและการดำเนินงาน พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรให้ความสำคัญมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยี สื่อสารและสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการและบริหารจัดการองค์การอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับการแปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สภาพเศรษฐกิจ และโรคระบาด สอดคล้องกับ Muangkaen et al. (2018) ที่พบว่า องค์ประกอบของการจัดการองค์การแห่งความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยเอกชนไทย มีองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งคือด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ และนโยบายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3.6 การมุ่งสู่ความเป็นสากล มีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรกำหนดนโยบาย แผนงานแผนปฏิบัติการ สู่ความเป็นสากลทั้งด้านวิชาการและวัฒนธรรม วิจัยและพัฒนากับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เป็นเพราะภารกิจของสถาบันคือการผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขาวิชา และเน้นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 สอดคล้องกับ Luo (2020) ที่พบว่า การบริหารจัดการอุดมศึกษาระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ด้านที่คล้ายกัน คือ การผลิตบัณฑิตเพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และด้านการจัดการบุคลากรตามระบบนโยบายและยุทธศาสตร์การบริหาร

3.7 การบริหารจัดการแบบคล่องตัวในการแสวงหารายได้ พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรจัดระบบการแสวงหารายได้ที่เป็นธรรมควบคู่กับคุณภาพการศึกษา ควรสร้างภาพลักษณ์ที่ดีสร้างความเชื่อมั่นต่อนักศึกษาผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดรายได้ที่ยั่งยืน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดตั้งและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ต้องลงทุนด้วยงบประมาณและทรัพยากรทั้งหมด จึงต้องดำเนินการ 2 ประการ คือ คุณภาพการศึกษาและผลกำไรที่เพียงพอต่อการดำเนินการต่อไปได้ จึงต้องแสวงหารายได้ที่เป็นธรรมไม่หวังกำไรมากนัก และบริการทางวิชาการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม สอดคล้องกับ Wilkins (2011) ที่มุ่งตระหนัก

เรื่องการคิดใหม่เพื่อปรับกระบวนทัศน์ 4 ประการ คือ การปรับปรุงวิสัยทัศน์ใหม่และการบริหารอย่างจริงจัง การมุ่งไตร่ตรอง และมองภาพสะท้อนถึงความยั่งยืนของการศึกษา และสังคม การมุ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันทั้งผู้เกี่ยวข้องภายในและระหว่างสถาบันการศึกษา

3.8 มีระบบควบคุมคุณภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงาน พบว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรจัดระบบการควบคุมคุณภาพทั้งระดับวิชาหลักสูตรและสถาบันโดยการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอก นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ เพราะระบบการประเมิน จะระบุสิ่งที่ได้บริหารจัดการตามภารกิจทุกด้านของสถาบัน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพโดยองค์รวมให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อมั่นและไว้วางใจจากผู้รับบริการผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชน สังคม สอดคล้องกับ Kunametheekoon (2009) ที่พบว่า ตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน มีตัวบ่งชี้ 6 ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการบริหารความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ ด้านการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอก และด้านการจัดการทางการเงิน

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งขอเสนอเป็นแบบจำลอง ดังแสดงในภาพ 2

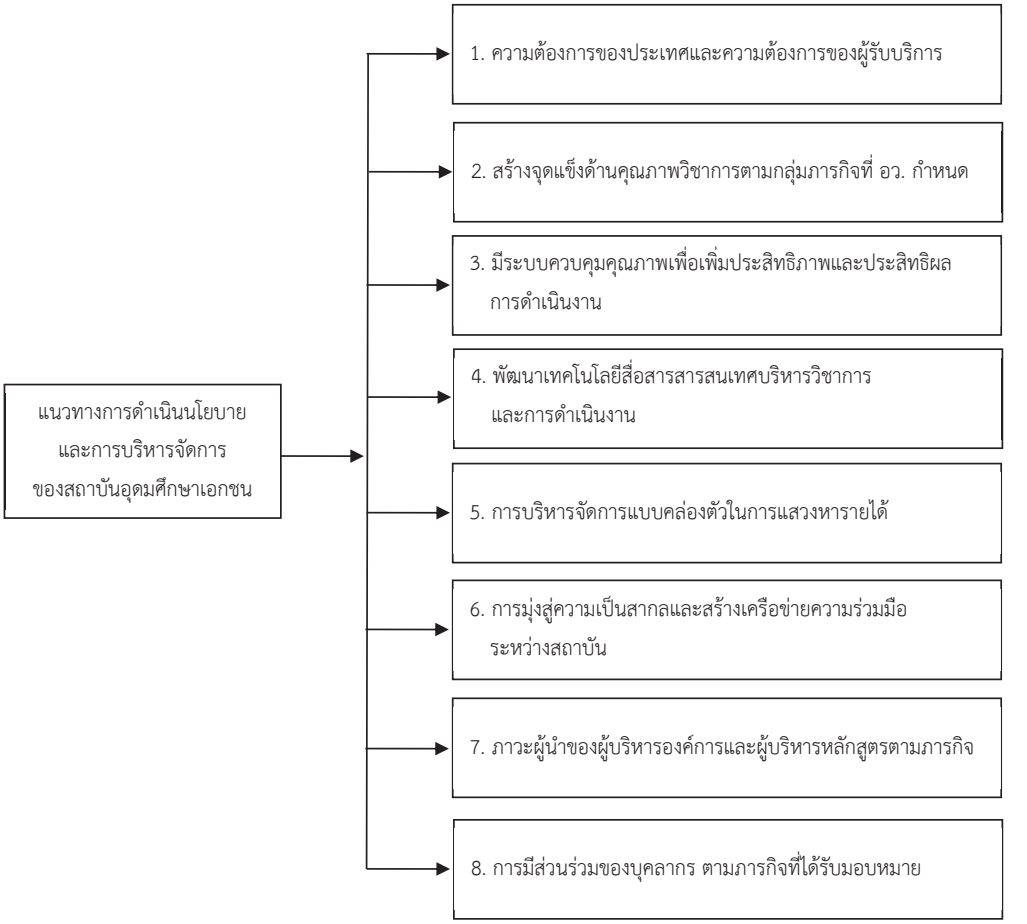

ภาพ 2 แนวทางการดำเนินนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

สรุปข้อค้นพบที่ได้เป็นแนวทางที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรดำเนินการตามนโยบายของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กำหนดซึ่งเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่จะดำเนินงานให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์ของแต่ละแห่ง แต่ควรอยู่ในกรอบแนวทางตามลำดับ ดังนี้ (1) ความต้องการของประเทศและความต้องการของผู้รับบริการ (2) สร้างจุดแข็งด้านคุณภาพวิชาการตามกลุ่มภารกิจที่สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) กำหนด (3) มีระบบควบคุมคุณภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงาน (4) พัฒนาเทคโนโลยี สื่อสารสารสนเทศบริหารวิชาการและการดำเนินงาน (5) การบริหารจัดการแบบคล่องตัวในการแสวงหารายได้ (6) การมุ่งสู่ความเป็นสากลและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบัน (7) ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การและผู้บริหารหลักสูตรตามภารกิจ และ (8) การมีส่วนร่วมของบุคลากรตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะสามารถดำรงอยู่ได้และพัฒนาอย่างยั่งยืนในสภาพบริบทของประเทศและโลกในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแบบพลิกผันอยู่ในปัจจุบันนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนงาน ติดตามผล วัดและประเมินผลงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2. ควรจัดระบบการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ในด้านความรู้ทักษะ และพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคลากรควบคู่ไปด้วย

3. ควรสร้างอัตลักษณ์ของสถาบันให้แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น ทั้งผลลัพธ์การเรียนรู้ของบัณฑิตและการบริหารให้คล่องตัวมีความสามารถในการแข่งขัน

4. ควรดำเนินการปฏิบัติจากแผนงานโครงการที่ส่งเสริมความร่วมมือจากองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง

5. ควรพัฒนาสถาบันให้เป็นที่พึ่งทางวิชาการแก่สังคมท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมและท้องถิ่น

References

Chaopankrang, S. (2022). The development of research management model of the Faculty of Industrial Education, RajamangalaUniversity of Technology Suvarnabhumi. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(5), 40-52. [In Thai]

Cheema, G. S., & Rondinelli, D. A. (1983). *Decentralization and development: Policy implementation in developing countries*. Sage.

Jongsang, R. (2021). *Quality of working life of support personnel Rajamangala University of Technology Rattanakosin Salaya area*. Retrieved from https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/twin92/6214155525.pdf [In Thai]

Kiatkamonmarn, C., & Tadawattanawit, S. (2021). Guidelines for the development of academic services of specialized higher education institutions in the hospitality industry. *Dusit Thani College Journal, 15*(1), 100-118. [In Thai]

Kunametheekoon, T. (2009). *A development of quality indicators of educational administration for excellence in private schools*. Doctoral Dissertation of Philosophy (Educational Administration), Chulalongkorn University. [In Thai]

Luo, J. (2020). *The comparison on the educational management of higher education between Thailand and People's Republic of China*. Doctoral Thesis of Philosophy (Educational Administration), Silpakorn University. [In Thai]

Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, Office of the Permanent Secretary. (2023). *Policy framework and strategy for Higher Education, Science, Research and Innovation 2023-2027*. Author. [In Thai]

Ministerial Regulation on the Grouping of Higher Education Institutions B.E. 2564. (2021). *Royal Thai Government Gazette, 138*(21 A), 1-11. [In Thai]

Muangkaen, S., Mongkhonvanit, J., & Kunarak, P. (2018). High performance on organizational management of private universities in Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University, 12*(28), 328-341. [In Thai]

Rugmai, S., Tachaphahapong, S. S., & Polsaram, P. (2019). Trends of private higher education institutions: Future alternatives. *Dusit Thani College Journal, 13*(1), 250-269. [In Thai]

Sinlarat, P. (2019). *Principles and fundamentals of higher education* (3rd ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]

The Higher Education Act B.E. 2562. (2019). *Royal Thai Government Gazette, 136*(57 A), 54-78. [In Thai]

Welsh, H. A. (2010). Higher education in Germany: Fragmented change amid paradigm shifts. *German Politics and Society, 28*(2), 53-70.

Wilkins, L. D. (2011). *Rethinking education: A paradigm for education for sustainability*. Master's Thesis of Arts (Theory and Policy Studies in Education), University of Toronto.

Worajak, P., Teerawanichtrakool, S., Panhoon, S., & Panrob, B. (2017). Community cultural conservation model of higher education institues in the northeast. *Journalof Educational Administration, Khon Kaen University, 13*(1), 131-140. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.10

Received:	July	1, 2024
Revised:	September	13, 2024
Accepted:	March	1, 2025

แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

ชิดชม กุลโนนแดง[1] พภัสสรณ์ วรภัทร์ถิระกุล[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และนำเสนอแนวทางที่ครอบครัวและสังคมในการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 50 คน ได้แก่ (1) เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ จำนวน 6 คน (2) เครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน จำนวน 6 คน (3) องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 8 คน (4) ผู้พ้นโทษที่สมัครใจ จำนวน 10 คน (5) ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน และ (6) เพื่อน ผู้พ้นโทษ จำนวน 10 คน ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง

ผลการวิจัย พบว่า (1) แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัย ได้แก่ ราชทัณฑ์ฝึกอบรมผู้ต้องราชทัณฑ์ตามหลักสูตร กลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิต และภาคเอกชนต้องให้การยอมรับและให้โอกาสผู้พ้นโทษที่มีใบรับรองผ่านการฝึกอบรมเข้าทำงาน (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญ ประกอบด้วย มาตรการในการติดตามผู้พ้นโทษของทางราชทัณฑ์ การบูรณาการร่วมของหน่วยงานภายนอกในการแก้ปัญหาของผู้พ้นโทษ ความต่อเนื่องในการติดตามเยี่ยมบ้านผู้พ้นโทษของกลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้พ้นโทษของภาครัฐและเอกชน ครอบครัวที่อบอุ่น มีงานทำมีรายได้ ได้รับการยอมรับจากชุมชน และภาครัฐควรออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ (3) นำเสนอแนวทางที่ครอบครัวและสังคมในการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ดังนี้ ครอบครัวและสังคมต้องให้กำลังใจไม่พูดตอกย้ำและให้การสนับสนุนทุกด้าน การออกติดตามผู้พ้นโทษผู้นำต้องมีความจริงใจ มีการสนับสนุนทุนสำหรับประกอบอาชีพ ผู้พ้นโทษต้องปรับพฤติกรรมไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมายและช่วยเหลือชุมชน ต้องปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและสร้างการรับรู้ และภาครัฐบาลควรปรับปรุงกฎหมายการล้างมลทิน

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม; การพัฒนาพฤตินิสัย; สังคมยั่งยืน

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
4 หมู่ 11 ถนนหทัยราษฎร์ ตำบลลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: chidchmkulnondaeng@gmail.com

[2] คณะบริหารธุรกิจและรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Guidelines for Freed Persons for Returning to Society Sustainably

Chitchom Kunnondang[1] Phapassorn Worapatthirakul[2]

Abstract

This research article aims to study guidelines for rehabilitation, factors affecting living conditions, and present guidelines for families and society to accept freed persons for returning to society sustainably. This research used qualitative research methods. Group of key informants was 50 people, including (1) correctional officers, 6 people, (2) Community Justice Center Network, 6 people, (3) government and private sectors organizations, 8 people, (4) voluntarily released from prison, 10 people, (5) community leaders, 10 people person (6) Friends of those who have been released from prison, totaling 10 people, using data collection and Descriptive data analysis methods from documents and related research. In-depth interviews and focus groups were used.

Findings are as follows: (1) Guidelines for rehabilitation included the Department of Corrections training for prisoners according to the curriculum. The Center of Community Justice Network provided assistances and advice on how to live your life Also the private sector must accept and provide opportunities. Those prisoners have been released from prison have a certificate of employment training. (2) Factors affected living conditions. It was found that there are important factors including: measurement following up on released prisoners. Integration of external agencies in solving problems of those released from prison. Continuation of follow-up visits to the homes of those who have been released from prison, of the Community Justice Center Network. Participation in promoting the quality of life of those released from prison in the public and private sectors. A warm family has a job and an income. Accepted by the community and the government should enact laws that are beneficial to occupations. (3) Presenting guidelines for families and society to accept freed persons for returning to society sustainably as follows: Family and society must encourage, not repeat, and provide support in every aspect. Going after the leader who has been exonerated must be sincere. There is funding support for careers. Those released from prison must adjust their behavior to not get involved in illegal things and help the community. Training curricula must be improved to be consistent with the labor market and create awareness. and the government sector should improve the cleansing law.

Keywords: Preparation; Rehabilitation; Sustainable Society

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Western University
4 Moo 11, Hathai Rat Road, Lat Sawai, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand
Corresponding Author Email: chidchmkulnondaeng@gmail.com
[2] Faculty of Business Administration and Public Administration, Western University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าโลกมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งเป็นความท้าทายต่อสังคมโลกในอนาคต ที่จะปรับตัวเองให้อยู่กับการเปลี่ยนแปลงอย่างสมดุล อย่างมีความสุขและยั่งยืน และในประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการขาดแคลนแรงงานเป็นเรื่องที่ส่งผลด้านเศรษฐกิจ ปัญหาของการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับเรือนจำพบว่า สังคมมีทัศนคติในด้านลบต่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว การประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีงานรองรับหลังจากที่ผู้ต้องขังพ้นโทษ สื่อข่าวสารที่สังคมได้รับเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่พ้นโทษเป็นไปในด้านลบ ตลอดจนปัญหาที่สังคมไม่ตระหนักถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมในการคืนคนดี (Sutam, 2018) มีจำนวนผู้ต้องขังพ้นโทษเพิ่มขึ้น ส่วนมากจะเป็นปัญหาการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดที่ก่อให้เกิดผลร้ายแรงอย่างมากในสังคมและถ้ามีการกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำอีก สังคมจะได้รับผลกระทบด้านความเป็นอยู่ที่สงบสุขอย่างมาก (Klinkhae, Chaidee, Semeinpet, Somwong, & Suwanno, 2020) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคงทางสังคม บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” และ“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” และ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ” (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, 2017)

กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม โดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมโดยให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ หากแต่สถานะของผู้กระทำความผิดทางอาญาหลังพ้นโทษหรือบุคคลเคยต้องโทษทางอาญาจึงมีสถานะไม่ต่างจากการเป็น “พลเมืองชั้นสอง” (Lertdhamtewe, 2020) โดยโทษทางอาญาเป็นลักษณะต้องห้ามในการประกอบอาชีพ โดยกฎหมายไทย ซึ่งคุณภาพชีวิต (quality of life) ภายหลังพ้นโทษ Layard (2005) โดยองค์ประกอบพื้นฐาน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ เวลาและการใช้เวลาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ สุขภาพกาย สุขภาพใจ ครอบครัว สภาพแวดล้อม การศึกษา/การเรียนรู้ การทำงาน “การมีเป้าหมายในชีวิตและครอบครัว” เป้าหมายในชีวิตจึงเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จด้านคุณภาพชีวิตใน “มิติความสุข” (Hansasiripot, 2013)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการฝึกอบรม “โครงการพระราชทาน โคก หนอง นา แห่งน้ำใจและความหวัง” กรมราชทัณฑ์ให้ความสำคัญกับแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ให้ผู้ต้องขังวางแผนบริหารจัดการพื้นที่ทำกินให้สามารถพึ่งพาตนเองและสามารถนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ตลอดจน โครงการ To Be Number One มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลักษณะ Play and Learn ใช้กิจกรรมเป็นสื่อให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้อย่างมีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจาก “ภายใน” เช่น การค้นพบความสามารถของตนเอง การนับถือ ภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง มีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จัดระบบการบำบัดรักษา รองรับภายใต้โครงการ “ใครติดยา ยกมือขึ้น” ทั้งนี้เพื่อคืนคนดีสู่สังคมและป้องกันการกลับมาเสพซ้ำ

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการศึกษา พบว่า การรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐนั้น ถูกตั้งข้อรังเกียจ สังคมประทับตรา “ขี้คุก ขี้ตะราง” ตราบาปชั่วชีวิตเพราะ ไม่มีกฎหมายลบล้างประวัติการกระทำผิดเพื่อคืนสิทธิให้กับผู้กระทำผิดที่พ้นโทษแล้ว สภาพประวัติทางอาญาที่ผูกติดตัวดังกล่าวถูกลดทอนด้อยค่าความเป็นมนุษย์ไร้ศักดิ์ศรีและความเสมอภาคในการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษ

แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน เป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นสิ่งท้าทายว่า แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องราชทัณฑ์ก่อนปล่อยและหลังปล่อยเพื่อคืนคนดีสู่สังคมได้อย่างไร ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้พ้นโทษภายหลังปล่อยตัวออกจากเรือนจำเป็นอยู่อย่างไร มีปัญหาด้านคุณภาพชีวิตอย่างไรและแนวทางสังคม ครอบครัว เพื่อนและชุมชนของผู้พ้นโทษภายหลังได้รับการปล่อยตัว ที่มีต่อผู้พ้นโทษเป็นอย่างไร

เรือนจำจังหวัดชัยภูมิ และเรือนจำอำเภอภูเขียว วิสัยทัศน์ คือ “องค์กรที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล เพื่อปกป้องและคุ้มครองสังคม“ พันธกิจ คือ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชนสอดคล้องมาตรฐานสากล และ แก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเลือกใช้เป็นพื้นที่ในการค้นหาคำตอบในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางที่ครอบครัวและสังคม ในการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาความเป็นมาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการลงโทษ ทางกฎหมาย การล้างมลทิน การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม แนวทางการพัฒนาผู้พ้นโทษทั้งในประเทศและต่างประเทศ สภาพปัญหาอุปสรรคภายหลังพ้นโทษ สภาพปัญหาทางบุคลิกภาพภายหลังพ้นโทษ การตอบสนองความสำเร็จในชีวิต สมรรถนะทางอาชีพ การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี การมีส่วนร่วมกับเครือข่ายทางสังคม ความพอเพียงบนฐานเศรษฐกิจโลก ความยั่งยืนของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาแนวทางและหลักการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ของราชทัณฑ์ตามรูปแบบการบริหาร เครือข่ายทางสังคมเชิงระบบตามแนวนโยบายสาธารณะสู่การปฏิบัติจริงภายใต้ยุทธศาสตร์คืนคนดี สู่สังคมอย่างยั่งยืน 3 วิธี ได้แก่ (1) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (2) คุณลักษณะของบุคลิกภาพ และ (3) ปัจจัยทางสังคมกับศึกษาความยั่งยืนภายหลังพ้นโทษทั้ง 3 ด้าน คือ ความยั่งยืนด้านสังคม ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ได้แก่ กลุ่มเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ กลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน กลุ่มองค์กรภาครัฐ และกลุ่มผู้พ้นโทษที่สมัครใจให้ข้อมูล และการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง (focus group discussion) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่ผู้พ้นโทษสมัครใจให้ข้อมูลและเพื่อนของผู้พ้นโทษซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ผู้พ้นโทษไปอาศัยอยู่

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเรือนจำในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ เรือนจำจังหวัดชัยภูมิ และเรือนจำอำเภอภูเขียว

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังก่อนปล่อยและหลังปล่อยตัวเพื่อคืนคนดีสู่สังคมของเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียว

2. ได้รับรู้ความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนของผู้พ้นโทษภายหลังปล่อยตัวออกจากเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียว

3. ได้รับรู้สภาพทางสังคมของครอบครัวชุมชนในการยอมรับผู้พ้นโทษหลังได้รับการปล่อยตัว

4. ได้แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน เพื่อลดปัญหาทางสังคมให้เกิดความสงบสุขและช่วยให้มีภาพลักษณ์ที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมไทยให้ได้รับการยอมรับทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติมากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดแผนปฏิบัติการของทางราชทัณฑ์ แนวคิดมาตรการพิจารณาให้ปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดของทางราชทัณฑ์ แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการให้ผู้พ้นโทษคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน แนวคิดและทฤษฎีการรับรู้ แนวคิดและทฤษฎีการยอมรับ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปสร้างกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

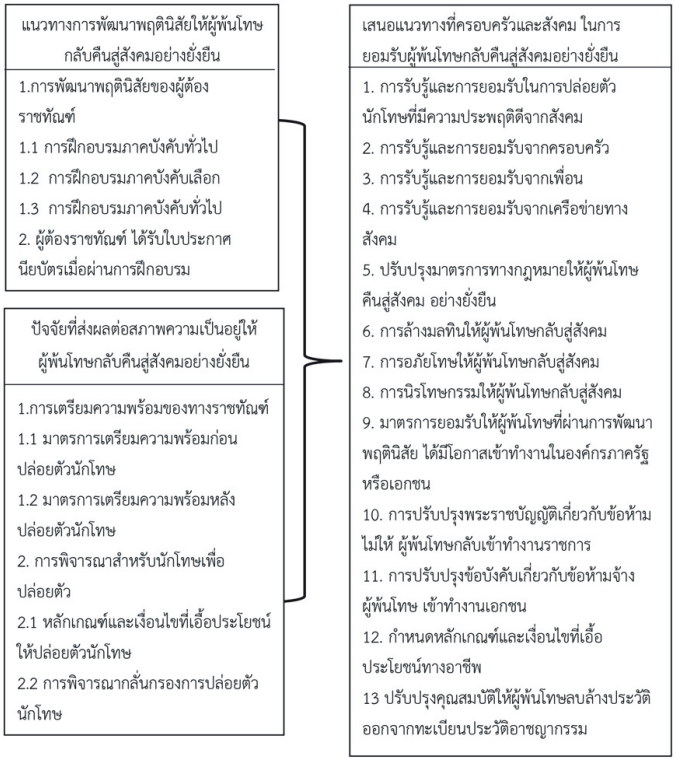

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง (focus group discussion) รวบรวมข้อมูลจาก 6 กลุ่ม เลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในเรื่องนี้ เป็นกลุ่มเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ทั้งเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียว กลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน กลุ่มองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เป็นเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป และปฏิบัติงานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปี และกลุ่มผู้พ้นโทษที่สมัครใจ ที่เคยต้องโทษอยู่ในเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2565 สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าวข้อมูลการวิจัยอย่างครบถ้วน สามารถตอบแบบสัมภาษณ์ได้ด้วยตนเอง รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสารข้อมูล การดำเนินงาน เอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อทางเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและนำข้อมูลมาสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษาวิจัย

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (structured interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสัมภาษณ์เชิงลึก อุปกรณ์บันทึกเสียง โดยผู้วิจัยออกแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.3 การอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง (focus group discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยผู้วิจัยเตรียมประเด็นเพื่อสอบถามแนวคิด และความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นที่สอดคล้องกับงานวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประการ ดังนี้ (1) การลดทอนและกลั่นกรองข้อมูล (data reduction) (2) การแสดงและพรรณนาข้อมูล (data display and description) และ (3) การหาข้อสรุปและตรวจผลการวิจัย (conclusion and verification)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้มีข้อสรุปตามลำดับ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า

1.1 ทางราชทัณฑ์มีการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องราชทัณฑ์ โดยการมุ่งพัฒนาศักยภาพผู้ต้องราชทัณฑ์ระหว่างคุมขัง โดยใช้หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้พ้นโทษ ด้านความยั่งยืนทางอาชีพ สามารถสร้างความเจริญ สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีใบประกาศนียบัตรรับรองการผ่านการฝึกอบรม ประกอบด้วยหลักสูตร

(1) การฝึกอบรมภาคบังคับทั่วไป โดยการอบรมปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ผู้ต้องขังทุกคนต้องเข้ารับการอบรมในสิ่งที่ผู้ต้องขังเข้าใหม่ควรทราบเกี่ยวกับ สถานที่ต่าง ๆ ในเรือนจำ

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง กฎระเบียบของเรือนจำ อบรมด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาด้านจิตใจ

(2) การฝึกอบรมภาคบังคับเลือก โดยการอบรมด้านการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ การฝึกวิชาชีพระยะสั้น ทักษะการประกอบอาชีพ หลักสูตรผู้ต้องขังต้องเลือกเพื่อเข้ารับการอบรมตามแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล เช่น หลักสูตรพัฒนาจิตใจ หลักสูตรเรือนจำที่นักโทษเด็ดขาดต้องเข้ารับการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

(3) การฝึกอบรมบังคับตามลักษณะแห่งคดี โดยการอบรมที่มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ มีหลักสูตรเฉพาะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ คดียาเสพติด การใช้ความรุนแรงในชีวิตและร่างกายในครอบครัว และคดีเกี่ยวกับทรัพย์

1.2 กลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษ

1.3 ภาคเอกชนต้องให้การยอมรับและให้โอกาสผู้พ้นโทษที่มีใบประกาศนียบัตรรับรองการผ่านการฝึกอบรม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า

2.1 มาตรการในการติดตามผู้พ้นโทษของทางราชทัณฑ์ ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน โดยมีการวางแผนการติดตามประสานงานไปยังพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตำรวจ หน่วยงานยุติธรรม หน่วยงานเอกชนที่สนใจแรงงาน ครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นไปตามมาตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวนักโทษ ในเรื่องการติดตามผลหลังปล่อยตัว เกี่ยวกับการส่งต่อข้อมูลผู้ต้องขังปล่อยตัว ที่สมัครเข้าร่วมโครงการเครือข่ายสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อให้การติดตามช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ

2.2 การบูรณาการร่วมของหน่วยงานภายนอก ในการแก้ปัญหาของผู้พ้นโทษ ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระหรือสมาคมต่าง ๆ เพื่อตระหนักรู้ร่วมกัน ในการสร้างรายได้ให้กับผู้พ้นโทษ โดยการประกอบอาชีพที่สุจริต เช่นทุนในการประกอบอาชีพ แหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือการรับเข้าทำงานโดยไม่มีเงื่อนไขและพิจารณาอัตราค่าจ้างที่เป็นธรรม จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้พ้นโทษ ทั้งนี้ภาครัฐยังขาดงบประมาณในการสนับสนุนที่เพียงพอ และอีกสิ่งที่สำคัญการบูรณาการร่วมกันในการติดตามสอดส่องดูแลให้กำลังใจผู้พ้นโทษและควรมีงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอในการติดตาม

2.3 มีความต่อเนื่องในการติดตามเยี่ยมบ้านผู้พ้นโทษของกลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน เมื่อได้รับหนังสือการแจ้งปล่อยตัวผู้พ้นโทษจะมีการนัดหมายออกติดตามโดยดำเนินการการประชุมออกเยี่ยมบ้าน ผู้พ้นโทษเพื่อรับฟังปัญหา ให้กำลังใจ พร้อมให้โอกาสในการกลับเข้าสู่สังคม เช่น ผู้พ้นโทษกลุ่มจิตเวชจะมีหน่วยงานสาธารณสุขดูแลติดตามการรักษาต่อไป

2.4 การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้พ้นโทษของภาครัฐและเอกชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะมีนโยบายเพื่อสนับสนุนเช่นการจ้างงานของหน่วยงานเรือนจำและสำนักงานคุมประพฤติภายใต้โครงการคืนคนดีสู่สังคมเป็นเวลา 9 เดือนและให้การสงเคราะห์ตามสภาพปัญหาและความต้องการภายหลังพ้นโทษไม่เกิน 1 ปี และการลงทะเบียนตำแหน่งงานที่สำนักงานจัดหางานเป็นผู้ดำเนินการและภาคเอกชนได้ประสานนำผู้พ้นโทษที่ลงทะเบียนเข้าทำงานสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมหลังปล่อย

ตัวนักโทษของราชทัณฑ์ที่ได้ ลงนามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษกับหน่วยงานภายนอก จำนวน 8 องค์กร ได้แก่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยและกรุงเทพฯ เพื่อร่วมกันประสานความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังและครอบครัวเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมได้อย่างปกติสุขต่อไป เป็นต้น

2.5 ครอบครัวที่อบอุ่น และได้รับการยอมรับจากชุมชนที่อยู่อาศัย มีงานประจำทำมีรายได้ เพื่อสามารถเลี้ยงครอบครัว มีความสุข มีการให้อภัยและให้โอกาสในการอยู่ร่วมกับครอบครัวทำให้ผู้พ้นโทษรู้สึกปลอดภัยมั่นใจในการอยู่ร่วมกันกับสังคมได้อย่างปกติสุขอย่างยั่งยืน

2.6 ภาครัฐบาลควรออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ โดยรัฐควรปรับปรุงข้อบังคับเกี่ยวกับข้อห้ามจ้างผู้พ้นโทษเข้าทำงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในด้านคุณสมบัติของผู้เคยต้องโทษทุกกรณีเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษได้เข้าสู่โลกอาชีพได้อย่างเสมอภาคเนื่องจากผู้พ้นโทษส่วนมากจะประกอบอาชีพส่วนตัวไม่มีแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ไม่มีทุนประกอบอาชีพ รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว และบางคนไม่กล้าที่จะไปสมัครงานเนื่องจากมีประวัติอาชญากรปัญหานี้จะนำไปสู่การหันเหชีวิตในทางเดินเดิม ๆ เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายประจำวัน

3. นำเสนอแนวทางที่ครอบครัวและสังคมในการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า

3.1 การรับรู้ของสังคมและครอบครัวต้องให้กำลังใจ ไม่พูดตอกย้ำการกระทำผิด ให้การสนับสนุนทุกด้าน

3.2 การออกติดตามเยี่ยมผู้พ้นโทษ ผู้นำต้องมีความจริงใจ ให้กำลังใจผู้พ้นโทษ

3.3 มีการสนับสนุนทุนสำหรับประกอบอาชีพ มีงานที่รองรับ

3.4 ต้องปรับพฤติกรรมของผู้พ้นโทษ ไม่กลับไปคบเพื่อนกลุ่มเดิม ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย ทำกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนสร้างการยอมรับ

3.5 ทางราชทัณฑ์ต้องปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้ทันสมัยสอดคล้องกับตลาดแรงงาน และดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ในการฝึกอบรมวิชาชีพ

3.6 รัฐบาลควรปรับปรุงกฎหมายการล้างมลทิน

การอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำประเด็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัย ได้แก่ ราชทัณฑ์ฝึกอบรมผู้ต้องราชทัณฑ์ตามหลักสูตร กลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิต และภาคเอกชนต้องให้การยอมรับและให้โอกาสผู้พ้นโทษที่มีใบรับรองผ่านการฝึกอบรมเข้าทำงาน ซึ่งแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ของเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียว ดำเนินการตามแผนปฏิบัติราชการกรมราชทัณฑ์ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีความสอดคล้องกันในแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี จะส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐาน

ของหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า สอดคล้องกับ Sutam (2018) ที่พบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรือนจำกลางฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรื่องการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การรับรองความประพฤติให้กับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งในระหว่างต้องโทษและหลังพ้นโทษ การประสานงานระหว่างเรือนจำและศูนย์ยุติธรรมชุมชนตลอดจนการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ต้องขัง สอดคล้องกับ Crank (2010) ที่พบว่า ผู้ต้องขังส่วนมากเห็นพ้องว่าการใช้ชีวิตในเรือนจำมีความยากลำบากมาก ต้องปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังจำนวนมากภายในเรือนจำ โดยผู้ต้องขังส่วนมากพึงระมัดระวังมิให้ตนเองกลับไปกระทำผิดซ้ำ ๆ อีก เพื่อจะหลีกเลี่ยงการกลับเข้าไปในเรือนจำที่มีความลำบากมาก โดยผู้ต้องขังส่วนมากจะแสดงทัศนะก่อนปล่อยตัวออกจากเรือนจำว่าตนเองจะไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้ต้องขังส่วนมากต้องปรับตัวในทางบวก สอดคล้องกับ Malott and Fromader (2010) ที่พบว่า หากเรือนจำมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มุ่งเน้นการดูแลเอาใจใส่ผู้ต้องขังให้ได้มาตรฐาน จะส่งผลต่อการลดปัญหาการกลับเข้าเรือนจำ ดังนั้น การดูแลเอาใจใส่พัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกระทำผิดซ้ำให้ต้องกลับเข้าเรือนจำ และสอดคล้องกับ Potter (2001) ที่พบว่า การดูแลเอาใจใส่ผู้ต้องขังภายในเรือนจำจะทำให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในเชิงบวกในการอยู่ร่วมกับชุมชน เห็นว่าเมื่อเรือนจำดำเนินการปล่อยตัวผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคม พบว่า ชุมชนจะปลอดภัยจากอาชญากรรมต่อการกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากผู้ต้องขังจำนวนมากผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยด้วยการฝึกอบรมฝึกวิชาชีพให้มีทักษะเฉพาะด้านในการประกอบอาชีพให้มีงานทำภายหลังปล่อยตัวพ้นโทษและส่วนมากผู้ต้องขังมีขีดความสามารถในการอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างมีความสุขภายหลังพ้นโทษ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญประกอบด้วย มาตรการในการติดตามผู้พ้นโทษของทางราชทัณฑ์ การบูรณาการร่วมของหน่วยงานภายนอกในการแก้ปัญหาของผู้พ้นโทษ ความต่อเนื่องในการติดตามเยี่ยมบ้านผู้พ้นโทษของกลุ่มเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้พ้นโทษของภาครัฐและเอกชน ครอบครัวที่อบอุ่น การมีงานทำมีรายได้ ได้รับการยอมรับจากชุมชน และภาครัฐควรออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดมาตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวนักโทษ มาตรการเตรียมความพร้อมหลังปล่อยตัวนักโทษ การพิจารณาสำหรับนักโทษเพื่อปล่อยตัว การพิจารณากลั่นกรองการปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดของทางราชทัณฑ์ และยังมีความสอดคล้องกับการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้พ้นโทษที่ "ผู้พ้นโทษต้องหวนกลับมาทำความเข้าใจตนเอง" อย่างถ่องแท้ เพื่อการพัฒนาตนเองก้าวไปสู่โลกอาชีพที่สุจริตตามความสนใจและความปรารถนาที่หลุดพ้นออกจากวงจรของ “กล่องดำ” (black box) (Kotler, 2000) ซึ่งคุณลักษณะของผู้พ้นโทษจะมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจกลับตนเป็นคนดีของสังคม โดยมีรายละเอียดประกอบ คุณลักษณะของผู้พ้นโทษทำตัวที่เหมาะสม กระบวนการตัดสินใจ กล่องดำ จึงนำมาศึกษาปรับใช้และทำความเข้าใจกับความรู้สึกนึกคิดของผู้พ้นโทษ ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดมาจากตัวผู้พ้นโทษเองต้องปรับกล่องดำให้ได้ รวมทั้งมี นักจิตวิทยาคลินิก แก้ไขกล่องดำ และทางด้านรัฐบาลเองต้องวางรากฐานให้ประชาชน เริ่มต้นตั้งแต่ครอบครัวเองต้องตอบสนองขั้นพื้นฐานขั้นแรกตามแนวความคิดของ มาสโลว์ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้บริหารประเทศอีกเรื่อง ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากันคือ การศึกษา ต้องมีแนวทางให้ ประชาชนเข้าถึงทุกชนชั้น ทำให้เกิดความ

เหลื่อมล้ำน้อยที่สุด สอดคล้องกับ Sutam (2018) ที่อธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรือนจำกลางฉะเชิงเทรา พบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเรือนจำ ประกอบด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรื่องการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การรับรองความประพฤติให้กับผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งในระหว่างต้องโทษและหลังพ้นโทษ การประสานงานระหว่างเรือนจำและศูนย์ยุติธรรมชุมชนตลอดจนการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ต้องขัง สอดคล้องกับ Kanjanarat (2001) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ โดยมีปัจจัยทางครอบครัว ด้านความสัมพันธ์กับครอบครัวด้านการยอมรับ ด้านการให้โอกาสในการกลับตนเป็นคนดี และสอดคล้องกับ Carson and Sabol (2012) ที่พบว่า การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพสามารถลดปัญหาการกลับเข้าสู่เรือนจำได้

3. นำเสนอแนวทางที่ครอบครัวและสังคมในการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน พบว่า มีแนวทาง ดังนี้ ครอบครัวและสังคมต้องให้กำลังใจไม่พูดตอกย้ำและให้การสนับสนุนทุกด้าน การออกติดตามผู้พ้นโทษผู้นำต้องมีความจริงใจ มีการสนับสนุนทุนสำหรับประกอบอาชีพ ผู้พ้นโทษต้องปรับพฤติกรรมไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมายและช่วยเหลือชุมชน ต้องปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและสร้างการรับรู้ และภาครัฐบาลควรปรับปรุงกฎหมายการล้างมลทิน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับ และการรับรู้และการยอมรับผู้พ้นโทษจากสังคม ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้ผู้พ้นโทษคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืนเป็นการยืนยันว่าเรือนจำจังหวัดชัยภูมิและเรือนจำอำเภอภูเขียวมีการปฏิบัติตามแนวทางที่ราชทัณฑ์ กำหนดไว้ ซึ่งถ้าการวางมาตรการดีเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน จะทำให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ประกอบกับสภาพสังคมของจังหวัดชัยภูมิและอำเภอภูเขียวค่อนข้างไปทางชนบท ยังมีวัฒนธรรมเก่า ๆ คงอยู่เป็นส่วนใหญ่ ทำให้การกระทำผิดซ้ำลดลงหรืออาจจะเป็นดาบสองคม ด้วยความประนีประนอมทำให้เกิดการกระทำซ้ำเพิ่มขึ้น จากผลการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยมองว่า การรับรู้และการยอมรับนักโทษที่มีความประพฤติดีผู้พ้นโทษจากสังคม ครอบครัว เพื่อน เครือข่ายทางสังคม ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้ผู้พ้นโทษคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน การล้างมลทินให้ผู้พ้นโทษกลับสู่สังคม การอภัยโทษให้ผู้พ้นโทษกลับสู่สังคม การนิรโทษกรรมให้ผู้พ้นโทษกลับสู่สังคม มาตรการยอมรับให้ผู้พ้นโทษที่ผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยได้มีโอกาสเข้าทำงานในองค์กรภาครัฐหรือเอกชน การปรับปรุงพระราชบัญญัติเกี่ยวกับข้อห้ามไม่ให้ผู้พ้นโทษกลับเข้าทำงานราชการ การปรับปรุงข้อบังคับเกี่ยวกับข้อห้ามจ้างผู้พ้นโทษเข้าทำงานเอกชนกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์ทางอาชีพ และปรับปรุงคุณสมบัติให้ผู้พ้นโทษได้ลบล้างประวัติออกจากทะเบียน เป็นแนวทางที่ภาครัฐควรพิจารณาและให้ความสำคัญเพราะ ปัจจุบันนี้ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ซึ่งกระทบต่อดัชนีมวลรวมของประเทศขาดแคลนแรงงาน เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุน ดังนี้ สอดคล้องกับ Pansri (2003) ที่พบว่า ผู้พ้นโทษมีความคาดหวังทางสังคมมาก เนื่องจากได้รับการฝึกอบรมอาชีพมาก อีกทั้งหลังพ้นโทษจะมีความสัมพันธ์กับครอบครัวมากกว่าทางสังคม นอกจากนี้ รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยภาครัฐให้การยอมรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วได้รับโอกาสเข้าทำงานในโรงงานตามความถนัด รวมถึงรัฐควรจัดหางบประมาณดำเนินการช่วยเหลือแก่ผู้พ้นโทษด้านปัจจัยสี่หลังจากพ้นโทษออกไปแล้ว สอดคล้องกับ Suwannakit (2002) ที่พบว่า สมาชิกในครอบครัวที่ให้การยอมรับเพื่อกลับตนเป็นคนดีตามความคาดหวังของสังคม รัฐควรจัดให้การสื่อสารเชิงบวกกับผู้พ้นโทษเพื่อสร้างเสริมความรู้

ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีของสังคมต่อผู้ที่เคยต้องโทษ นอกจากนี้ควรติดตามผลการให้การบริการสงเคราะห์ภายหลังพ้นโทษ สิ่งสำคัญควรส่งเสริมกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สอดคล้องกับ Kanjanarat (2001) ที่พบว่า ความสัมพันธ์กับครอบครัวด้านการยอมรับ ด้านการให้โอกาสในการกลับตนเป็นคนดี สอดคล้องกับ Siwaboworn (1984) ที่พบว่า การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพควรเริ่มที่หน่วยงานรัฐ เนื่องจากหน่วยงานรัฐมีภาระหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบเกี่ยวกับความสงบสุขของบ้านเมือง โดยให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ซึ่งเป็นผู้มีความบกพร่องทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและปรับปรุงการดำเนินงานที่เป็นอยู่ โดยกำหนดนโยบายที่แน่นอนชัดเจนและจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบโดยตรงในการกำหนดนโยบายแนวทางในการดำเนินงานและในขณะเดียวกันก็กระตุ้นและประสานงานกับองค์การเอกชน สังคมให้มีความตื่นตัว ยอมรับและร่วมมือกับภาครัฐบาลในการดำเนินงาน เพื่อแบ่งเบาภาระรัฐบาลในการป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของตนเองด้วย อีกทั้ง การดำเนินงานสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงาน แต่จะเป็นการประสานงานระหว่างกรมราชทัณฑ์กับกรมแรงงาน และกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผลเท่าที่ควร ขาดการติดตามผลการให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างมีภาระในหน้าที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่อยู่แล้ว สอดคล้องกับ Wongchai (1976) ที่พบว่า บทบาทของสังคมในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษมีปัญหาและอุปสรรค คือ ปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคม ปัญหาในการประกอบอาชีพ และปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และสอดคล้องกับ Koehler (2019) ที่พบว่า หากบุคคลใดที่ถูกตัดสินว่า กระทำผิดหรือเป็นผู้ก่ออาชญากรรม บุคคลนั้นจะต้องเผชิญกับอุปสรรคที่ท้าทายมากมายภายหลังจากปล่อยตัวจากเรือนจำ เช่น การไร้ที่อยู่อาศัย ปัญหาทางจิตใจ ปัญหาการจัดการหนี้สิน และอุปสรรคการจ้างงานที่ขาดประสบการณ์ทำงาน ขาดสิทธิประโยชน์ มีประวัติด่างพร้อยทางอาชญากรรมเป็นมลทินติดตามตัว บทบัญญัติทางกฎหมายฉบับเดิมยังคงส่งเสริมและตอบสนองความต้องการทันทีภายหลังพ้นโทษ ซึ่งมีข้อจำกัดการตอบสนองที่แตกต่างกันในการชดเชยหรือจ่ายค่าตอบแทนอย่างพอเพียง ความต้องการงานวิจัยต่างประเทศ เพียงพอเหล่านั้นจะช่วยลดภาวะของการกระทำผิดซ้ำ จึงเป็นมาตรการส่งเสริมให้เกิดความชอบธรรมกับกระบวนการยุติธรรมให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งขอเสนอเป็นแบบจำลอง ดังแสดงในภาพ 2

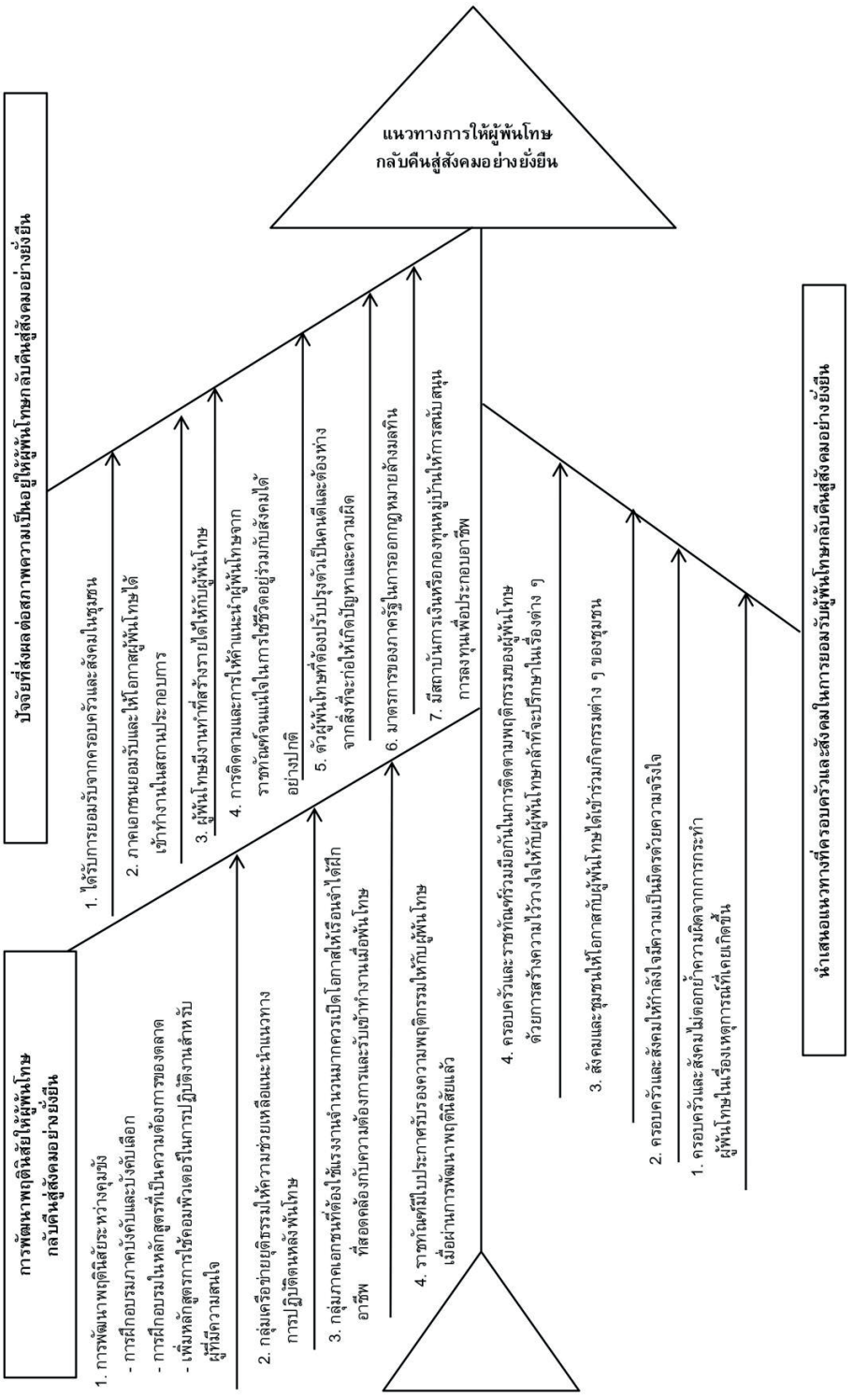

ภาพ 2 แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

สรุปข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่แนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องราชทัณฑ์ระหว่างถูกคุมขัง พบว่าทางราชทัณฑ์ต้องเตรียมความพร้อมในการฝึกอบรมตามหลักสูตรประกอบด้วยการฝึกอบรมภาคบังคับและบังคับเลือก การฝึกอบรมในหลักสูตรที่เป็นความต้องการของตลาดแรงงาน ควรเพิ่มหลักสูตรการใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงานสำหรับผู้ต้องขังที่มีความสนใจ และมีใบประกาศรับรองพฤติกรรมให้กับผู้พ้นโทษเมื่อผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยแล้ว กลุ่มเครือข่ายยุติธรรมให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางการปฏิบัติตนหลังพ้นโทษ กลุ่มภาคเอกชนที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมากควรเปิดโอกาสให้เรือนจำได้ฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการและรับเข้าทำงานเมื่อพ้นโทษ สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคมในชุมชน ภาคเอกชนยอมรับและให้โอกาสผู้พ้นโทษได้เข้ามางานในสถานประกอบการ ผู้พ้นโทษมีงานทำที่สร้างรายได้ให้กับผู้พ้นโทษ การติดตามและการให้คำแนะนำผู้พ้นโทษจากราชทัณฑ์จนแน่ใจในการใช้ชีวิตอยู่สังคมได้อย่างปกติ ตัวผู้พ้นโทษที่ต้องปรับปรุงตัวประพฤติตนเป็นคนดีและต้องห่างจากสิ่งที่จะก่อให้เกิดปัญหาและความผิด มาตรการของภาครัฐในการออกกฎหมายล้างมลทิน มีสถาบันการเงินหรือกองทุนหมู่บ้านให้การสนับสนุนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ และแนวทางของครอบครัวและสังคมที่มีต่อการยอมรับผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ได้แก่ครอบครัวและสังคมไม่ตอกย้ำความผิดจากการกระทำผู้พ้นโทษในเรื่องเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นพร้อมทั้งให้กำลังใจมีความเป็นมิตรด้วยความจริงใจ สังคมและชุมชนให้โอกาสกับผู้พ้นโทษได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ครอบครัวและราชทัณฑ์ร่วมมือกันในการติดตามพฤติกรรมของผู้พ้นโทษด้วยการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้พ้นโทษกล้าที่จะปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ

ผู้วิจัยมองว่าแนวทางการให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน หากทุกภาคส่วนสามารถปฏิบัติตามแนวทาง สอดประสานความร่วมมือกันอย่างเต็มความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้พ้นโทษที่ต้องปรับพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น กลับไปเป็นเสาหลักของครอบครัว และเป็นพลเมืองดีของสังคม สร้างสังคมน่าอยู่อย่างสงบสุขร่วมกัน จะสามารถสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐควรมีการติดตามผู้พ้นโทษ อย่างจริงจังพร้อมระบุหน้าที่อย่างชัดเจน ให้กำหนดบทลงโทษผู้ละเลยการเอาใจใส่ ผู้พ้นโทษอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้การกระทำผิดซ้ำ

2. ครอบครัวและราชทัณฑ์ร่วมมือกันในการติดตามพฤติกรรมของผู้พ้นโทษ ด้วยการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้พ้นโทษกล้าที่จะปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ

3. ด้านสภาพครอบครัว ความเหลื่อมล้ำ เป็นเรื่องสำคัญ ทุกชุมชนต้องตอบสนองปัจจัยสี่ ขั้นพื้นฐานให้เพียงพอเหมาะ และเพิ่มเติมขั้นที่ 2 ด้านจิตใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าโครงการ โคกหนองนา และ โครงการ To Be Number One เป็นโครงการที่ดีสำหรับเยาวชนซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ

4. การสื่อสารด้านบวกเกี่ยวกับผู้พ้นโทษ มองว่าเขาเป็นคนสำคัญคนหนึ่งที่จะมาช่วยพัฒนาประเทศในทางที่ถูก ซึ่งปัจจุบันประเทศของเราเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่สมบูรณ์ นี่ก็เป็นเรื่องน่าคิด รัฐควรหาวิธีการทำอย่างไรที่นำคนกลุ่มนี้มาชดเชยแรงงาน และไม่ให้สังคมเดือดร้อน

5. การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์จากการฝึกอบรม การสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ สังคม

ภายนอกยังไม่ทราบเท่าที่ควร ควรหาวิธีการประชาสัมพันธ์ให้รับทราบและทั่วถึงมากขึ้น

6. กลุ่มภาคเอกชนที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมากควรเปิดโอกาสให้เรือนจำได้ฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการและรับเข้าทำงานเมื่อพ้นโทษ

7. ตัวผู้พ้นโทษที่ต้องปรับปรุงตัวเป็นคนดีและต้องห่างจากสิ่งที่จะก่อให้เกิดปัญหาและความผิด

References

Carson, E. A., & Sabol, W. J. (2012). *Prisoners in 2011*. Retrieved from https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/p11.pdf

Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560. (2017). *Royal Thai Government Gazette, 134*(40 A), 1-90. [In Thai]

Crank, B. R. (2010). *Adapting to incarceration: Inmate perceptions of prison life and adjustment*. Master's Thesis of Science (Criminal Justice and Criminology), Georgia State University.

Hansasiripot, B. (2013). Development quality of life index: Happiness. *Journal of Politics, Administration and Law, 5*(1), 107-129. [In Thai]

Kanjanarat, S. (2001). *The relating factors to expectation of life after release*. Master' Thesis of Social Work (Social Welfare Administration and Policy), Thammasat University. [In Thai]

Klinkhae, C., Chaidee, K., Semeinpet, N., Somwong, S., & Suwanno, T. (2020). Factors affecting repeated offending of jail inmates in Mae Hong Son province prison. *The Journal of Pacific Institute of Management Science, 6*(3), 253-261. [In Thai]

Koehler, A. D. (2019). Exonerated, free, and forgotten: How states continue to punish the wrongfully convicted through procedural hoops and inadequate compensation. *Washburn Law Journal, 58,* 493-529.

Kotler, P. (2000). *Marketing management* (10th ed.). Prentice Hall.

Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. Penguin Books.

Lertdhamtewe, P. (2020). *Laws related to the foreign business*. King Prajadhipok's Institute. [In Thai]

Malott, M., & Fromader, A. (2010). *Male inmate perspective on reducing recidivism rates through post-incarceration resources*. Retrieved from https://www.internetjournalofcriminology.com/_files/ugd/b93dd4_2f05e0510796416182e50c73f09e6c54.pdf

Pansri, W. (2003). *Social expectation of the prisoners after release: A case study of Chiangrai Central prison*. Master's Thematic of Arts (Social Development Administration). National Institute of Development Administration. [In Thai]

Potter, T. L. (2001). *Rehabilitation treatment for inmates of county jails*. Master's Thesis of Science (Vocational Rehabilitation), University of Wisconsin-Stout.

Siwaboworn, B. (1984). *After care service in Thailand*. Master's Thesis of Social Work Program, Thammasat University. [In Thai]

Sutam, Y. (2018). *A model of participation between community justice centre and Chachoengsao Central prison aiming to returning good citizen back to community*. Doctoral Thesis of Philosophy (Management for Development), Rajabhat Rajanagarindra University. [In Thai]

Suwannakit, K. (2002). *Woman inmate' s expectation on life after release: A case study of Central Woman Correctional Institution*. Master's Thesis of Arts (Justice Administration), Thammasat University. [In Thai]

Wongchai, Y. (1976). The role of society in helping freed persons. In *Crime and social protection*. Thammasat University, Faculty of Social Admistration. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.11

Received:	August	22, 2024
Revised:	October	28, 2024
Accepted:	March	1, 2025

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

วิมลรัตน์ ศรีรัตนกูล[1] วนิดา พิมพ์โคตร[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา โดยใช้ข้อมูลสถิติของปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยภายนอกประเทศ และมูลค่าการส่งออกข้าวไปยังประเทศในแอฟริกาในระหว่างปี พ.ศ. 2546-2565 และทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพาแนล (panel data analysis) โดยใช้ตัวแบบจำลอง Gravity ในการศึกษา เพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยภายในประเทศที่มีนัยสำคัญต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา ได้แก่ ปริมาณการผลิตข้าวของไทย และราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของไทย ส่วนปัจจัยภายนอกประเทศที่มีนัยสำคัญต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา ได้แก่ ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนาม ราคาส่งออกข้าวของอินเดีย ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทย สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทย และระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา

คำสำคัญ: การส่งออก; ข้าวไทย; แอฟริกา; แบบจำลองแรงโน้มถ่วง
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: vimolrat@rumail.ru.ac.th
[2] คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Factors Influencing Thai Rice Exports to Africa

Vimolrat Srirattanagool[1] Vanida Pimkord[2]

Abstract

This research article aims to study factors influencing Thai rice exports to Africa. The study uses statistical data on domestic factors, external factors of the country, and the value of rice exports to African countries between 2003 and 2022, It conducts a panel data analysis using the gravity model to find factors influencing Thai rice exports to Africa.

Findings are as follows: the domestic factors significant to Thai rice exports are the quantity of Thai rice production, and Thai rice export price (F.O.B.). The external factors significant to Thai rice exports are Vietnam's rice production volume, Indian rice export price, GDP per capita of Thai rice importing countries, WTO membership status of Thai rice importing countries, and the distance between Thailand and Thai rice importing countries in Africa.

Keywords: Export; Thai Rice; Africa; Gravity Model

Type of Article: Research Article

[1] Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University
282 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkapi, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: vimolrat@rumail.ru.ac.th
[2] Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกข้าวที่สำคัญของโลกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2561-2565) ไทยผลิตข้าวได้เฉลี่ยปีละ จำนวน 19.46 ล้านตัน มีปริมาณมากเป็นอันดับ 6 ของโลก รองจากประเทศจีน อินเดีย บังคลาเทศ อินโดนีเซีย และเวียดนาม ด้านการส่งออกจากข้อมูลของ USDA (United States Department of Agriculture, 2023) ระบุว่าในปี พ.ศ. 2565 ไทยส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกจำนวน 7.68 ล้านตัน มากเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากอินเดียที่ส่งออกมากเป็นอันดับ 1 ด้วยปริมาณจำนวน 22.12 ล้านตัน ซึ่งหากพิจารณามูลค่าการส่งออกและส่วนแบ่งของตลาดข้าวไทยในตลาดโลก ระหว่างปี พ.ศ. 2561-2565 จะพบว่ามูลค่าการส่งออกและส่วนแบ่งตลาดข้าวของไทยลดลง 3 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2562-2564 และกลับมาส่งออกเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2565 โดยมีมูลค่าการส่งออกจำนวน 3,959 ล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นอัตราการขยายตัว ร้อยละ 18.11 และในปีเดียวกันไทยมีส่วนแบ่งตลาดเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญที่มีมูลค่าและส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของไทยในปี พ.ศ. 2566 อันดับ 1 ได้แก่ ประเทศที่อยู่ในทวีปเอเชียซึ่งมีสัดส่วนต่อมูลค่าการส่งออกข้าวทั้งหมด ร้อยละ 50.98 รองลงมา คือ ทวีปแอฟริกา ร้อยละ 24.57 ทวีปอเมริกาเหนือ ร้อยละ 15.75 ทวีปยุโรป ร้อยละ 4.35 ทวีปออสเตรเลีย ร้อยละ 2.83 นอกจากนั้นเป็นทวีปอเมริกาใต้ และประเทศอื่น ๆ ตามลำดับ

แอฟริกาเป็นทวีปที่มีขนาดใหญ่ประกอบด้วยจำนวน 54 ประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศแอฟริกาเหนือ จำนวน 6 ประเทศ และกลุ่มประเทศแอฟริกาตอนใต้ทะเลทรายซาฮาราจำนวน 48 ประเทศ หรือแบ่งออกเป็น 4 อนุภูมิภาค ได้แก่ แอฟริกากลาง แอฟริกาตะวันออก แอฟริกาตะวันตก และแอฟริกาตอนใต้ ในปี พ.ศ. 2567 แอฟริกามีประชากรรวมกันจำนวน 1,444 ล้านคน คิดเป็น ร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมดของโลก (International Monetary Fund, 2024) ทั้งนี้ แอฟริกาเป็นตลาดส่งออกข้าวอันดับ 2 ของไทย และเป็นตลาดขนาดใหญ่ของโลก ดังนั้น จึงเห็นความสำคัญในการทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา และผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ในการปรับตัวเพื่อวางแผนการผลิต การค้า และการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา โดยใช้แบบจำลอง Gravity เป็นตัวแบบในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศที่เป็นตัวแปรอิสระ กับมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยกับประเทศคู่ค้าที่เป็นตัวแปรตาม และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพาแนล (panel data analysis)

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ประชากร คือ ประเทศในทวีปแอฟริกา ตัวอย่าง คือ ประเทศในทวีปแอฟริกา เลือกทำการศึกษาเฉพาะประเทศที่มีการนำเข้าข้าวจากประเทศไทย จำนวน 24 ประเทศ ได้แก่

แอฟริกาใต้ เบนิน แองโกลา แคเมอรูน โกตดิวัวร์ โมซัมบิก เซเนกัล กานา คองโก โตโก ตูนิเซีย กาบอง อิเควทอเรียลกินี เคนยา กินี ไนเจอร์ เซียร์ราลีโอน อียิปต์ แอลจีเรีย ไนจีเรีย แทนซาเนีย ลิเบีย มอริเชียส และคอโมโรส โดยเลือกทำการศึกษาเฉพาะประเทศที่มีการนำเข้าข้าวจากประเทศไทย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา จำนวน 20 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2565

4. ข้อจำกัดในการวิจัย

4.1 งานวิจัยฉบับนี้ มีจำนวน 24 ประเทศ ศึกษาจำนวน 10 ปี มีตัวแปรอิสระ 13 ตัวแปร ซึ่งจัดว่าเป็นตัวอย่างขนาดเล็ก สำหรับการวิเคราะห์แบบ panel data เมื่อเปรียบเทียบจำนวนตัวแปรและจำนวนประเทศ รวมทั้งการศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในด้านความถูกต้องและความครอบคลุมของข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลจากประเทศในทวีปแอฟริกาที่อาจไม่ครบถ้วนหรือมีการบันทึกไม่ต่อเนื่อง ทำให้การวิเคราะห์อาจไม่สะท้อนถึงสภาพการส่งออกข้าวไทยอย่างสมบูรณ์

4.2 ตัวแบบ Gravity ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ อาจไม่ครอบคลุมปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการส่งออกข้าวไทย เช่น ปัจจัยด้านการเมือง การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบทางการค้า และปัจจัยสังคมวัฒนธรรมในแต่ละประเทศที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมการนำเข้า เช่น ส่งผลต่อปริมาณการส่งออกข้าวไทยไปยังทวีปแอฟริกา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

2. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานหรือแนวทางในการกำหนดนโยบายหรือกลยุทธ์ การปรับตัวเพื่อวางแผนการผลิต การค้า และการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์หรืออย่างเด็ดขาด

ทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ (absolute advantage theory) ของ Adam Smith ได้แสดงแนวคิดไว้ว่า ประเทศใดประเทศหนึ่งจะผลิตเฉพาะสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าของอีกประเทศหนึ่ง การที่ประเทศมีความได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ในการผลิตสินค้าใด แสดงว่าประเทศนั้นสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นด้วยต้นทุนการผลิตที่ถูกกว่าอีกประเทศหนึ่ง หรือผลิตสินค้านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าอีกประเทศหนึ่ง และการแบ่งงานกันทำก็จะทำให้แรงงานเกิดความชำนาญในการผลิตสินค้านั้น ซึ่งตามหลักของทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์จะเห็นได้ว่าการค้าระหว่างประเทศทำให้เกิดความชำนาญในการผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างสมบูรณ์ และทำให้ต้นทุนของการผลิตสินค้าชนิดนั้นของประเทศต่ำกว่าของประเทศอื่น ดังนั้นแต่ละประเทศจะเลือกผลิตเฉพาะสินค้าที่ตัวเองได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ ซึ่งการเลือกผลิตสินค้าในลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและผลผลิตของสินค้าที่มีการทำการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ยังมีข้อบกพร่องและนำมาใช้ในการอธิบายการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันได้น้อย อาทิเช่นในกรณีของการค้าระหว่างประเทศของประเทศที่พัฒนาแล้ว การที่ประเทศหนึ่ง

ได้เปรียบในการผลิตสินค้าทุกชนิดและอีกประเทศหนึ่งเสียเปรียบในการผลิตสินค้าทุกชนิด หากเป็นไปตามแนวความคิดของทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์การค้าระหว่างประเทศจะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากประเทศที่มีความได้เปรียบในการผลิตสินค้าทุกชนิดจะไม่ได้รับประโยชน์จากการค้าเลยจากการทำการค้ากับประเทศอื่น แต่ในความเป็นจริงทั้งสองประเทศยังมีการค้ากันอยู่ ดังนั้น เดวิด ริคาร์โด จึงมีการแก้ไขทฤษฎีนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเรียกทฤษฎีใหม่นี้ว่า ทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Homkachorn, 2017; Smith, 1937)

ทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

ทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage theory) เป็นทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศเพิ่มเติมมาจากทฤษฎีการได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ ได้ให้แนวความคิดเพิ่มเติมว่า ประเทศ 2 ประเทศจะทำการค้าขายกันเมื่อประเทศหนึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นอย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งในอีกประเทศ ซึ่งจากแนวความคิดนี้สามารถอธิบายได้ 2 ประการ คือ ประการแรก ประเทศหนึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นด้วยจำนวนแรงงานน้อยกว่าอีกประเทศหนึ่ง ประเทศนั้นก็จะผลิตสินค้าที่มีต้นทุนต่ำกว่า (สินค้าที่ได้เปรียบ) ไปแลกกับสินค้าอีกชนิดหนึ่งของประเทศอื่นที่ตนไม่ได้ผลิต และประการที่สอง ประเทศหนึ่งสามารถผลิตสินค้าชนิดนั้นได้ผลผลิตมากกว่าอีกประเทศหนึ่งด้วยจำนวนแรงงานในการผลิตที่เท่ากัน ประเทศนั้นก็จะผลิตเฉพาะสินค้าที่ตนได้เปรียบเป็นสินค้าออกแลกกับสินค้าอีกชนิดหนึ่งที่ตนเสียเปรียบ ซึ่งสรุปได้ว่าตามทฤษฎีการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นจากปัจจัยการผลิตของแต่ละประเทศมีประสิทธิภาพในการผลิตโดยเปรียบเทียบไม่เท่ากัน (Homkachorn, 2017; Salvatore, 2013)

แนวคิดเกี่ยวกับแบบจำลองแรงโน้มถ่วง

แบบจำลองแรงโน้มถ่วง (gravity model) เป็นแบบจำลองเชิงประจักษ์ในรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น รูปแบบการค้าระหว่างประเทศ การย้ายถิ่นฐาน การตัดสินใจลงทุน รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับการเคลื่อนไหวของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อกระแสการค้า โดยแบบจำลอง Gravity เป็นสมการลดรูปของดุลยภาพทั่วไปของระบบอุปสงค์และอุปทาน ซึ่งตัวแปรตามส่วนใหญ่จะเป็นมูลค่าการค้าระหว่างประเทศของคู่ค้าทั้งสอง ส่วนตัวแปรอิสระจะเป็นฟังก์ชันของปัจจัยที่สนับสนุนหรือขัดขวางการค้าระหว่างประเทศของคู่ค้า เช่น รายได้ของประเทศคู่ค้า ต้นทุนค่าขนส่งสินค้าระหว่างประเทศคู่ค้า ราคาสินค้าในประเทศของประเทศคู่ค้า อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศของประเทศคู่ค้า และอัตราเงินเฟ้อของประเทศคู่ค้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามแบบจำลอง Gravity ได้ถูกนำมาใช้ในการประมาณมูลค่าการค้าสำหรับประเทศคู่ค้า เนื่องจากสามารถวิเคราะห์ถึงทิศทางของการค้าระหว่างประเทศและสามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการค้าของประเทศคู่ค้า (Anderson, 1979; Bergstrand, 1985)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าว ภายใต้กรอบแนวคิดของแบบจำลอง Gravity พบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดตัวแปรตาม เป็นมูลค่าการส่งออกของข้าว หรือสินค้าเกษตรอื่น ๆ เช่น ยางพารา ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และกำหนดตัวแปรอิสระ จากปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งออก หรือการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศที่ทำการศึกษาและประเทศผู้นำเข้า จำนวนประชากร ราคาสินค้า (F.O.B.) ราคาสินค้าในประเทศ อัตราแลกเปลี่ยน ปริมาณของสินค้า ดัชนี

ผู้บริโภค อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ระยะทาง ราคาข้าวโลก ปริมาณการผลิต รวมถึงการเป็นประเทศสมาชิกของกลุ่มการค้า (Awirothananon, Thanjunpong, &Jamlongrat, 2020; Bui & Chen, 2017; Leelawattanapan & Chaiboonsri, 2012; Nguyen (2022); Yusiana, Hakim, Syaukat, & Novianti, 2022) และ Chuaykerd, Yao, Khamphilavong, and Tuyen (2020), Leelawattanapan and Chaiboonsri (2012) ได้จัดกลุ่มตัวแปรเป็นปัจจัยภายในและภายนอก ศึกษาความสัมพันธ์ที่มีผลต่อปริมาณการส่งออกข้าว โดยข้อมูลปัจจัยภายใน ได้แก่ ปริมาณการผลิตและราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) และปัจจัยภายนอก ได้แก่ อัตราแลกเปลี่ยน มูลค่าการส่งออกของคู่แข่ง การนำเข้าข้าวของตลาดโลก และพฤติกรรมผู้บริโภคข้าวหอมมะลิไทยในตลาดโลก

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): ปัจจัยภายในประเทศ ได้แก่ ปริมาณการผลิตข้าวของไทยและราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของไทยมีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

สมมุติฐานที่ 2 (H2): ปัจจัยภายนอกประเทศ ได้แก่ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา ปริมาณการผลิตข้าวของประเทศเวียดนาม อินเดีย และปากีสถาน ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของประเทศเวียดนาม อินเดีย และปากีสถาน อัตราเงินเฟ้อของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว (GDP Per Capita) ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา และระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่าง

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) รายปี เลือกทำการศึกษาเฉพาะประเทศในทวีปแอฟริกาที่มีการนำเข้าข้าวจากไทย จำนวน 24 ประเทศ และใช้ข้อมูลการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2565 ประกอบด้วย (1) มูลค่าการส่งออกข้าวของไทยไปแอฟริกา (2) ปริมาณการผลิตข้าวของไทย (3) ราคาส่งออกข้าวของไทย (F.O.B.) (4) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของประเทศผู้นำเข้า (5) ปริมาณการผลิตข้าวของประเทศคู่แข่งในตลาดแอฟริกา (6) ราคาส่งออกข้าวของประเทศคู่แข่งในตลาดแอฟริกา (F.O.B.) (7) อัตราเงินเฟ้อของประเทศผู้นำเข้า (8) ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวของประเทศผู้นำเข้า (GDP Per Capita) (9) สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้า และ (10) ระยะทางระหว่างประเทศผู้ส่งออกกับประเทศผู้นำเข้า

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) โดยใช้แบบจำลอง Gravity เป็นตัวแบบในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศ กับมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยกับประเทศคู่ค้า และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพาแนล (panel data analysis)

3. แบบจำลองในการวิจัย

แบบจำลองที่นำมาใช้ในการวิจัย ได้มีการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับข้อมูล ที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งประยุกต์มาจากแบบจำลอง Gravity ของ Bergstrand (1985) โดยมีรูปแบบ Natural Logarithms ดังนี้

$$\log EXit = \beta_0 + \beta_1 \log PROD_TH_t + \beta_2 \log PROD_VN_t + \beta_3 \log PROD_IN_t + \beta_4 \log PROD_PK_t + \beta_5 \log FOB_TH_t + \beta_6 \log FOB_VN_t + \beta_7 \log FOB_IN_t + \beta_8 \log FOB_PK_t + \beta_9 \log XTR_AF_{it} + \beta_{10} INF_AF_{it} + \beta_{11} \log GDP_PC_AF_{it} + \beta_{12} \log KM_TH_i + \beta_{13} WTO_i + U_{it}$$

โดยที่

EX_{it}	คือ มูลค่าการส่งออกข้าวของไทยไปประเทศ i ในปีที่ t
$PROD_TH_t$	คือ ปริมาณการผลิตข้าวของไทยในปีที่ t
$PROD_VN_t$	คือ ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามในปีที่ t
$PROD_IN_t$	คือ ปริมาณการผลิตข้าวของอินเดียในปีที่ t
$PROD_PK_t$	คือ ปริมาณการผลิตข้าวของปากีสถานในปีที่ t
FOB_TH_t	คือ ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของไทยในปีที่ t
FOB_VN_t	คือ ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของเวียดนามในปีที่ t
FOB_IN_t	คือ ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของอินเดียในปีที่ t
FOB_PK_t	คือ ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของปากีสถานในปีที่ t
XTR_AF_{it}	คือ อัตราแลกเปลี่ยนของประเทศ i ในปีที่ t
INF_AF_{it}	คือ อัตราเงินเฟ้อของประเทศ i ในปีที่ t
$GDP_PC_AF_{it}$	คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว (GDP Per Capita) ของประเทศ i ในปีที่ t
KM_TH_i	คือ ระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศ i
WTO_i	คือ สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศ i (dummy variable) โดย 1 แทน ประเทศที่เป็นสมาชิกของ WTO, 0 แทน ประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของ WTO
i	คือ ประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา (24 ประเทศ)
t	คือ ช่วงเวลา (20 ปี)
Uit	คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

การวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา โดยใช้แบบจำลอง Gravity โดยเลือกศึกษาเฉพาะประเทศที่มีการนำเข้าสินค้าข้าว (HS 1006) จากประเทศไทย จำนวน 24 ประเทศ และใช้ข้อมูลของมูลค่าการส่งออกข้าวในช่วงปี พ.ศ. 2546-2565 ผลการคำนวณสมการพาแนล (Panel data) ด้วยวิธี random effects พบว่า Wald chi-sqaure มีค่าเท่ากับ 103.52 แสดงว่า ตัวแปรอิสระที่กำหนดในสมการสามารถอธิบายมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาที่คำนวณได้ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

ผลการคำนวณสมการพาแนล (panel data) ด้วยวิธี Random Effects ของแบบจำลอง Gravity ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

Variable	Coefficients	Std. Err.	z	P>|z|
$lnPROD_TH_t$	–4.121**	1.628	–2.53	0.011
$lnPROD_VN_t$	–20.020**	9.067	–2.21	0.027
$lnPROD_IN_t$	3.755	3.153	1.19	0.234
$lnPROD_PK_t$	1.124	2.646	0.42	0.671
$lnFOB_TH_t$	–5.355***	1.554	–3.45	0.001
$lnFOB_VN_t$	–4.235	2.901	–1.46	0.144
$lnFOB_IN_t$	13.499***	4.313	3.13	0.002
$lnFOB_PK_t$	2.139	3.744	0.57	0.568
$lnXTR_AF_{it}$	0.028	0.133	0.21	0.835
INF_AF_{it}	–0.013	0.011	–1.25	0.213
$lnGDP_PC_AF_{it}$	0.517*	0.270	1.91	0.056
$lnKM_TH_i$	4.847***	1.732	2.80	0.005
WTO_AF_{it}	2.610***	0.906	2.88	0.004
_cons	–24.487	24.373	–1.00	0.315
Number of obs	316			
Number of groups	24			
Wald chi2 (13)	103.52			
Prob > chi2	0.000			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สำหรับผลของการศึกษา พบว่า ตัวแปรอิสระที่สามารถอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปริมาณการผลิตข้าวของไทย ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของไทย ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนาม ราคาส่งออกข้าว (F.O.B.) ของอินเดีย ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว (GDP Per Capita) ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา และระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปริมาณการผลิตข้าวของไทย (PROD_THt) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของปริมาณการผลิตข้าวไทย มีค่าเท่ากับ –4.121 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาต่อปริมาณผลผลิตข้าวไทย กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อปริมาณการผลิตข้าวของไทยเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้าม ร้อยละ 4.121

2. ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนาม (PROD_VNt) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามมีค่าเท่ากับ –20.020 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาต่อปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนาม กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามเปลี่ยนแปลงไป ร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้าม ร้อยละ 20.020

3. ราคาส่งออกข้าวของไทย (FOB_THt) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของราคาส่งออกข้าวของไทย มีค่าเท่ากับ –5.355 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาต่อราคาส่งออกข้าวไทย กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อราคาส่งออกข้าวร้อยละ 5 ของไทย เปลี่ยนแปลงไป ร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้าม ร้อยละ 5.355

4. ราคาส่งออกข้าวของอินเดีย (FOB_IN_t) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของราคาส่งออกข้าวของอินเดียมีค่าเท่ากับ 13.499 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นไข้ว (cross elasticity) ของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาต่อราคาส่งออกข้าวของอินเดีย กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อราคาส่งออกข้าวของอินเดียเปลี่ยนแปลงไป ร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ร้อยละ 13.499

5. ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว (GDP Per Capita) ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา ($GDP_PC_AF_{it}$) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา ที่เป็นดัชนีวัดรายได้ต่อหัวของประชากร มีค่าเท่ากับ 0.517 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นด้านรายได้ (income elasticity) ของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ร้อยละ 0.517

6. ระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา (KM_THi) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของระยะทางระหว่างประเทศไทยกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา มีค่าเท่ากับ 4.847 ซึ่งเป็นค่าความยืดหยุ่นของมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา กล่าวคือ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ เมื่อระยะทางระหว่างประเทศไทยกับผู้ส่งออกกับประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ร้อยละ 4.847

7. สถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา (WTO_AF_{it}) ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา (EX_TH_t) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้ของสถานภาพการเป็นสมาชิก WTO ของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา มีค่าเท่ากับ 2.610 หมายความว่า ประเทศที่เป็นสมาชิก WTO จะมีการนำเข้าข้าวไทยมากกว่าประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิก WTO เท่ากับ 2.610 เท่า

ส่วนด้านตัวแปรอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา (XTR_AF_{it}) ปริมาณการผลิตข้าวของอินเดีย ($PROD_IN_t$) ปริมาณการผลิตข้าวปากีสถาน ($PROD_PK_t$) ราคาส่งออกข้าวของเวียดนาม (FOB_VN_t) ราคาส่งออกข้าวของปากีสถาน (FOB_PK_t) และอัตราเงินเฟ้อของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกา (INF_AF_{it}) พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การอภิปรายผล

1. ผลผลิตข้าวของไทย เป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษามีทิศทางการส่งออกส่งผลเป็นไปในทางลบ หมายความว่า เมื่อผลผลิตข้าวในประเทศของไทยลดลง การส่งออกข้าวของไทยไปยังแอฟริกาจะเพิ่มขึ้น ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายว่าปัจจัยนี้ควรส่งผลในทิศทางบวก เช่น เมื่อผลผลิตข้าวภายในประเทศลดลงจะทำให้ราคาข้าวเพิ่มขึ้น และนำไปสู่การลดลงของการส่งออกข้าว รวมทั้งงานศึกษานี้แตกต่างจากการศึกษาเชิงประจักษ์อื่น เช่น งานศึกษาของ Rakthanyakarn and Chaiprasit (2019) หรืองานศึกษาของ Chuaykerd et al. (2020) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยไปยังตลาดโลก ซึ่งผลการศึกษาระบุว่า ปริมาณการผลิตข้าวหอมมะลิของไทยส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อมูลค่าการส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยไปตลาดโลก สำหรับคำอธิบายว่าทำไมผลผลิตภายในประเทศที่ลดลง ส่งผลให้การส่งออกข้าวไปในประเทศในแอฟริกาสูงขึ้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น กรณีที่ปริมาณผลผลิตข้าวภายในประเทศลดลงจะส่งผลให้ราคาข้าวในประเทศไทยสูงขึ้น ทำให้ข้าวไทยมีความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกน้อยลง จึงทำให้ผู้ส่งออกไทยลดการส่งออกข้าวไทยไปตลาดที่ไทยมีศักยภาพในการแข่งขันต่ำ แต่จะผลักดันการส่งออกมุ่งไปที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูง ซึ่งยังคงรักษาความสามารถในการทำกำไรได้ เช่น ตลาดในแอฟริกา ดังจะเห็นได้จาก ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2560-2564) ไทยส่งออกข้าวไปภูมิภาคแอฟริกามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 ของปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมด เนื่องจากผู้นำเข้าข้าวในภูมิภาคแอฟริการู้จักและเชื่อมั่นในคุณภาพและมาตรฐานข้าวไทย (Department of Foreign Trade, 2022) หรืออาจเป็นผลมาจากการแข่งขันระหว่างผู้ส่งออกข้าวไทยในการแย่งกันซื้อข้าวลดลง เพราะราคาข้าวไทยสูงขึ้น แต่ผู้ส่งออกข้าวไทยที่คุ้นเคยกับตลาดแอฟริกาซึ่งเป็นตลาดที่มีศักยภาพแข่งขันสูงตามที่กล่าวมา ได้เพิ่มการซื้อข้าวและส่งออกไปยังตลาดข้าวในแอฟริกา

2. ราคาส่งออกข้าวไทย เป็นปัจจัยที่ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา และมีค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ –5.355 ซึ่งมีความยืดหยุ่นสูง แสดงให้เห็นว่า ความต้องการข้าวไทยในตลาดแอฟริกามีความอ่อนไหวด้านราคาสูง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น เช่น ที่ Bui and Chen (2017), Chuaykerd et al. (2020) และ Yusiana et al. (2022) เป็นต้น

3. ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามส่งผลทางลบอย่างมีนัยสำคัญต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา หมายความว่า หากปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามเพิ่มขึ้น มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกามีแนวโน้มที่จะลดลง ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ Chuaykerd et al. (2020), Rakthanyakarn and Chaiprasit (2019)

ที่พบว่า ปริมาณการส่งออกข้าวของประเทศคู่แข่งส่งผลกระทบกับการส่งออกข้าวของไทยในตลาดโลก ซึ่งในกรณีของตลาดแอฟริกาที่ส่วนใหญ่บริโภคข้าวคุณภาพปานกลางถึงต่ำ และโครงสร้างการส่งออกข้าวของเวียดนามส่วนใหญ่เป็นข้าวคุณภาพต่ำและราคาถูก จึงเป็นคู่แข่งที่สำคัญของข้าวไทยในตลาดแอฟริกา ประกอบกับข้าวเวียดนามมีราคาต่ำกว่าข้าวไทย หลายประเทศในแอฟริกาจึงหันมาบริโภคข้าวเวียดนามเพิ่มขึ้น

4. ราคาส่งออกข้าวของอินเดียส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา เช่น ถ้าราคาส่งออกข้าวของอินเดียลดลงปริมาณการส่งออกข้าวไปแอฟริกาก็จะลดลงตาม เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ Yusiana et al. (2022) ที่พบว่า ราคาส่งออกข้าวในตลาดโลกส่งผลกระทบกับการส่งออกข้าวของไทย นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ความยืดหยุ่นไขว้ (cross elasticity) ระหว่างมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาและราคาส่งออกข้าวของอินเดียมีค่าสูงมากคือเท่ากับ 13.499 ซึ่งหมายความว่า หากมีการเปลี่ยนแปลงในราคาส่งออกข้าวของอินเดียร้อยละ 1 จะส่งผลกระทบต่อมูลค่าส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกาถึงร้อยละ 13.499 ผลการศึกษานี้ ชี้ให้เห็นว่านอกจากเวียดนามแล้วอินเดียเป็นประเทศคู่แข่งที่สำคัญของข้าวไทยในตลาดแอฟริกา

5. รายได้ต่อหัวของแอฟริกา (ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว: GDP Per Capita) มีนัยสำคัญต่อมูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา หมายความว่า ถ้าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัวของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกาเพิ่มขึ้น มูลค่าการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกามีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยโดยส่วนใหญ่ เช่น Bui and Chen (2017), Jankulovski and Khan (2022), Kea, Li, Shahriar, Abdullahi, Phoak, and Touch (2019), Leelawattanapan and Chaiboonsri (2012), Nguyen (2022) และ Yusiana et al. (2022) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคแอฟริกาจะนำไปสู่อุปสงค์ข้าวสูงขึ้น

6. ระยะทางระหว่างประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกาและประเทศไทย เป็นอีกปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการส่งออกข้าวไทยไปยังแอฟริกา ในทางทฤษฎีพื้นฐานของแบบจำลอง Gravity ของการค้าระหว่างประเทศเครื่องหมายสัมประสิทธิ์ของตัวแปรระยะทางควรเป็นลบ ซึ่งหมายความว่า เมื่อระยะทางเพิ่มขึ้นค่าขนส่งก็จะเพิ่มขึ้นตามส่งผลให้ปริมาณการส่งออกลดลง แต่อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์เครื่องหมายของตัวแปรระยะทางนี้อาจจะเป็นลบหรือเป็นบวกก็ได้ เช่น งานวิจัยของ Jankulovski and Khan (2022) และ Yusiana et al. (2022) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางกับการส่งออกข้าวเป็นลบ ขณะที่งานศึกษาของ Bui and Chen (2017) และ Nguyen (2022) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางกับการส่งออกข้าวเป็นบวก สำหรับงานศึกษานี้ที่พบว่าค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก แสดงว่าระยะทางไม่ใช่อุปสรรคสำคัญต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า อาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่หักล้างเรื่องต้นทุนค่าขนส่งที่อาจเพิ่มขึ้นตามระยะทาง เช่น ความนิยมคุณภาพและมาตรฐานข้าวไทย ความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดีระหว่าง ผู้ส่งออกข้าวไทยกับผู้นำเข้า หรือการบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์ของผู้ส่งออกไทยที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

7. ประเทศในแอฟริกาที่เป็นสมาชิกของ WTO มีแนวโน้มที่จะนำเข้าข้าวไทยมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ Kea et al. (2019) ที่ระบุว่า การเป็นสมาชิกของ WTO จะช่วยให้มีการขยายการค้าที่มีต่อกันของประเทศสมาชิก ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ข้อจำกัดทางการค้า ภาษีนำเข้า และการกำหนดลักษณะเฉพาะประเทศเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกข้าวไทยไปแอฟริกา

ข้อเสนอแนะ

ข้าวเป็นสินค้าสำคัญของไทยที่ส่งออกไปแอฟริกา แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาข้าวไทยจะเสียส่วนแบ่งตลาดให้กับคู่แข่งสำคัญ เช่น อินเดีย และ เวียดนาม ดังจะเห็นได้จากช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2560-2566 ปริมาณการส่งออกข้าวไทยไปกลุ่มประเทศในแอฟริกาที่ทำการศึกษา จำนวน 24 ประเทศ โดยมีมูลค่าลดลงจาก 6.22 ล้านตัน เหลือจำนวน 2.42 ล้านตัน หรือคิดเป็นอัตราลดลงมากถึงร้อยละ 61.00 ซึ่งเหตุผลสำคัญมาจากราคาส่งออกข้าวไทยจากตันละ 399 ดอลลาร์ เพิ่มเป็น 544 ดอลลาร์สหรัฐ หรือปรับตัวสูงขึ้นมากถึง ร้อยละ 38.80 ดังนั้น เพื่อรักษาตลาดข้าวไทยในภูมิภาคแอฟริกา ควรต้องมีนโยบายดังต่อไปนี้

1. รักษาความสามารถในการแข่งขันด้านราคา การที่ราคาข้าวไทยมีราคาสูงขึ้นมากในช่วงที่ผ่านมาประกอบกับผู้บริโภคในภูมิภาคแอฟริกามีความอ่อนไหวต่อราคาค่อนข้างสูง ทำให้ผู้บริโภคหันไปบริโภคข้าวราคาถูกจากประเทศคู่แข่งอื่น ๆ เช่น เวียดนาม และอินเดีย มากขึ้น ดังนั้นหากไทยยังต้องการรักษาส่วนแบ่งตลาดจะต้องนำเสนอเสนอข้าวพันธุ์ใหม่ที่มีราคาถูกลงกว่าเดิม หรือมีราคาสูงกว่ากับคู่แข่งไม่มาก ทั้งนี้ควรร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย เพื่อปรับปรุงสายพันธุ์ข้าวให้มีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นแต่มีต้นทุนและราคาที่ต่ำลง

2. ผลการศึกษาพบว่า คู่แข่งที่สำคัญของไทยในตลาดข้าวไทยในแอฟริกา คือ ข้าวจากอินเดีย และเวียดนาม ดังนั้น ไทยต้องพัฒนาคุณภาพข้าวและมาตรฐานข้าวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค เช่น ประเทศในแอฟริกาตะวันออกนิยมบริโภคข้าวเมล็ดยาวพื้นแข็งและร่วน เช่น ข้าว Basmati มากกว่าข้าวเมล็ดสั้นแต่เป็นข้าวนุ่มไม่ร่วนเหมือนข้าวไทย รวมทั้งพัฒนาแบรนด์ข้าวไทยให้เป็นที่รู้จักในตลาดแอฟริกามากยิ่งขึ้น

3. ที่ผ่านมาตลาดข้าวในแอฟริกามีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีศักยภาพในขยายตัวในอนาคต และผลการศึกษาพบว่า ถ้ารายได้ของประชากรของประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในแอฟริกาเพิ่มขึ้นปริมาณการบริโภคข้าวไทยก็จะสูงตามไปด้วย ดังนั้น โอกาสในการขยายตัวของตลาดข้าวไทยในตลาดแอฟริกาในอนาคตจะสูงตามไปด้วย ภาครัฐจึงควรมีมาตรการรองรับการขยายตัวดังกล่าว เช่น ส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริมการขายและประชาสัมพันธ์ข้าวไทย เข้าร่วมงานแสดงสินค้าและเจรจาธุรกิจ การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ข้าวไทยให้แก่ผู้บริโภคในท้องถิ่น โดยใช้ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐไทยที่ตั้งอยู่ในประเทศในภูมิภาคแอฟริกา ได้แก่ แอฟริกาใต้ อียิปต์ เคนยา ไนจีเรีย และ เซเนกัล เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการส่งออกข้าวไทย และกระชับความสัมพันธ์ทางการค้ากับภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าข้าว

4. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศกับประเทศคู่ค้าเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าสินค้าเกษตร เช่น ภาษีศุลกากร ปัญหาอุปสรรคด้านการนำเข้าต่าง ๆ และใช้ประโยชน์จากกลไกของ WTO ในการส่งเสริมการค้าสำหรับประเทศที่ยังไม่ได้เข้า WTO เช่น แอลจีเรีย ลิเบีย หรือ คอโมโรส ควรมีการเปิดการเจรจาเสรีแบบทวิภาคี

References

Anderson, J. E. (1979). A theoretical foundation of the gravity equation. *The American Economic Review, 69*(1), 106-116.

Awirothananon, T., Thanjunpong, S., & Jamlongrat, N. (2020). Factors affecting the value of rice exports in the Chinese market. *RMUTL Journal of Business Administration and Liberal Arts, 8*(2), 1-12. [In Thai]

Bergstrand, J. H. (1985). The gravity equation in international trade: Some microeconomic foundations and empirical evidence. *The Review of Economics and Statistics, 67*(3), 474-481.

Bui, T. H. H., & Chen, Q. (2017). An analysis of factors influencing rice export in Vietnam based on gravity model. *Journal of the Knowledge Economy, 8*(3), 830-844.

Chuaykerd, T., Yao, S., Khamphilavong, S., & Tuyen, H. T. (2020). The impact factors of Thai Jasmine rice export to international market. *Open Journal of Business and Management, 8,* 1113-1121.

Department of Foreign Trade. (2022). *Rice insights, Africa region*. Retrieved from https://www.dft.go.th/Portals/49/ebook/ข้อมูลข้าวเชิงลึกภูมิภาคแอฟริกา.pdf [In Thai]

Homkachorn, K. (2017). *International economics* (2nd ed.). Ramkhamhaeng University Press. [In Thai]

International Monetary Fund. (2023). *World economic outlook database*. Retrieved from https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October

Jankulovski, N., & Khan, U. E. (2022). Asian rice exports and the European demand: An application of the modified panel gravity model. *Journal of Agricultural Science, 14*(8), 18-29.

Kea, S., Li, H., Shahriar, S., Abdullahi, N. M., Phoak, S., & Touch, T. (2019). Factors influencing Cambodian rice exports: An application of the dynamic panel gravity model. *Emerging Markets Finance and Trade, 55*(15), 3631-3652.

Leelawattanapan, T., & Chaiboonsri, C. (2012). Factors affecting Thailand's major agricultural exports using panel cointegration method. In *4th International Conference on Humanities and Social Sciences* (pp. 1-10). Prince of Songkla University, Faculty of Liberal Arts, [In Thai]

Nguyen, D. D. (2022). Determinants of Vietnam's rice and coffee exports: Using stochastic frontier gravity model. *Journal of Asian Business and Economic Studies, 29*(1), 19-34.

Rakthanyakarn, A., & Chaiprasit, K. (2019). Factors affecting the export of Thai Jasmine rice to the international market. *MBA-KKU Journal, 12*(1), 150-164. [In Thai]

Salvatore, D. (2013). *International economics* (11th ed). John Wiley & Sons.

Smith, A. (1937). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Modern Library.

United States Department of Agriculture. (2023). *Grain: World markets and trade*. Retrieved from https://www.fas.usda.gov/data/grain-world-markets-and-trade

Yusiana, E., Hakim, D. B., Syaukat, Y., & Novianti, T. (2022). *Analysis of factors influencing Thai rice trade based on gravity model*. Retrieved from https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/951/1/012039/pdf

DOI: 10.14456/phdssj.2025.12

Received:	June	11, 2024
Revised:	November	27, 2024
Accepted:	March	1, 2025

การวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

อรอนงค์ โฆษิตพิพัฒน์[1]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (2) เพื่อศึกษาการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (3) เพื่อศึกษารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร และ (4) เพื่อพัฒนารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตัวอย่างประชาชนในเขตสายไหมที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป รวมจำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ รวมจำนวน 12 คน และวิธีการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ รวมจำนวน 20 คน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงข่าวสาร ด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร ด้านการประเมินสื่อ ด้านการสร้างสรรค์เนื้อหา ในการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล รูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข่าวสาร หลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสาร แนวทางการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสาร และการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ส่วนการพัฒนารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลอาศัยความเชื่อมโยงกันในแต่ละด้าน

คำสำคัญ: การเท่าทันข่าวสาร; การวิเคราะห์ข่าวสาร; การแบ่งปันข่าวสาร; ข่าวสารในยุคดิจิทัล
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: ornanongkt@yahoo.com

News Analysis and News Sharing Criteria in Digital Era of the Receivers in Sai Mai District, Bangkok

Ornanong Kositpipat1

Abstract

This research article aims to study (1) media news literacy in the digital era of the receivers (2) news analysis and news sharing criteria in digital era of the receivers (3) models of news analysis and news sharing criteria in digital era of the receivers, and (4) develop a models of news analysis and news sharing criteria in digital era of the receivers in Sai Mai District, Bangkok. Mixed method comprised quantitative was applied for research procedures. The populations for the research were people in Sai Mai district with age over 18 years were randomly sampled by multi-stage sampling of 400 samples. The statistics for analysis was out with percentage, mean, standard deviation, multiple correlation analysis.And qualitative research Using a semi-structured interview, in-depth interviews with key informants, a total of 12 samples, and a group discussion method with a total of 20 experts. And content analysis.

Findings are as follows: The media news literacy in the digital, include: news access, news content analysis, ability to assess news, and news content creation. News analysis and news sharing criteria in digital era are related to media news literacy in the digital era. The models of news analysis and news sharing criteria in digital era, include: news analysis news sharing criteria, guidelines for news analysis and news sharing criteria, and news literacy in the digital era. Development of news analysis models and news sharing criteria in the digital era. Depended on the connection of each.

Keywords: News Literacy; News Analysis; News Sharing; News in Digital Era

Type of Article: Research Article

[1] Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University
9 Changwattana Road, Anusawari, Bangkhen, Bangkok 10220, Thailand
Corresponding Author Email: ornanongkt@yahoo.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการวิเคราะห์ข่าวสาร การรับข่าวสาร ความเชื่อถือข่าวสารทั่วไป ข่าวลือ ข่าวปลอมต่าง ๆ ในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ยังคงเป็นปัญหาในสังคมไทย เนื่องจากผู้รับสารอาจปักใจเชื่อข่าวสารทั่วไปรวมถึงข่าวลือข่าวปลอมต่าง ๆ บนสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึง สร้าง และแบ่งปันข่าวสารได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และต้นทุนต่ำ ทำให้การรายงานข่าวมีแนวโน้มที่อาจไม่ถูกต้องแต่ถูกใจผู้รับสาร ถูกเผยแพร่โดยไม่คำนึงว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้องหรือไม่

จากการศึกษาของ Kositpipat (2021) พบว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ผู้รับสารมีการรู้เท่าทันสื่อของการนำเสนอข่าวในยุคคอนเวอร์เจนซ์ ที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับต่ำ ในด้านความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อ และด้านความสามารถในการประเมินสื่อ ที่เกี่ยวกับการใช้ความรู้ การตีความเนื้อหาและการเปรียบเทียบทำให้ผู้รับสารยังขาดการหยุดคิดวิพากษ์ และจะคิดวิพากษ์ตามความรู้สึกที่สอดคล้องลักษณะของตนเอง ทำให้การหลงเชื่อ อย่างผิด ๆ มีผลให้ผู้รับสารอาจไม่ได้รับการกลั่นกรองคุณภาพและความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารในยุคคอนเวอร์เจนซ์ รวมทั้งการส่งต่อหรือแบ่งปันให้ผู้อื่นจึงเกิดในวงกว้างได้ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการแพร่กระจายของข่าวสารอย่างรวดเร็ว และสร้างอิทธิพลต่อความคิดของคนในสังคมเป็นอย่างมาก หัวใจสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อจากการนำเสนอข่าวในยุคคอนเวอร์เจนซ์ คือผู้รับสารจะมีความสามารถในการเข้าถึงสื่อได้อย่างเชี่ยวชาญ วิเคราะห์เนื้อหาแยกแยะได้ ประเมินสื่อได้อย่างถูกต้อง และสร้างสรรค์เนื้อหาสื่อ ส่งผลให้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารรู้เท่าทันสื่อจากการนำเสนอข่าวในยุคคอนเวอร์เจนซ์ได้ จึงเป็นข้อค้นพบข้อสงสัย นำมาซึ่งประเด็นปัญหาของงานวิจัย การวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารในเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ในขณะเดียวกันสถานการณ์พื้นที่เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่เปราะบางในหลายเหตุการณ์ เช่น ได้รับผลจากโรคระบาดโควิด 19 ในปี พ.ศ. 2563-2564 พบว่า เขตสายไหมเป็นพื้นที่สีแดงเข้มในการติดเชื้อโรคระบาดโควิด 19 และอยู่ในระดับต้น ๆ ในกรุงเทพมหานคร จากข่าวสารที่มีการโพสต์และส่งต่อข้อความดังกล่าว ทำให้ประชาชนเขตสายไหมรับข่าวสารต่างตื่นตระหนก ในข่าวสารที่ผิด ๆ (Anti-Fake News Center Thailand, 2020) และสถานการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยประสบปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรงที่สุดเป็นประวัติการณ์ (Hydro Informatics Institute, 2011) จากปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการน้ำที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม เขตสายไหม สาเหตุหนึ่งปัญหาด้านการนำเสนอข้อมูลข่าวเรื่องสถานการณ์น้ำท่วมในแต่ละวันของสื่อมวลชนทุกประเภทไม่มีความเป็นเอกภาพ จากสื่อบุคคล ระหว่างบุคคลต่อบุคคล จากผู้นำความคิดในชุมชนทำให้เขตสายไหมเป็นพื้นที่อพยพ และได้รับความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จาก 2 สถานการณ์ของเขตพื้นที่สายไหม ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าการนำเสนอข่าวสารของสื่อที่ส่งถึงผู้รับสารโดยเฉพาะในพื้นที่เขตสายไหม มีผลต่อความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อ และด้านความสามารถในการประเมินสื่อ รวมถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมการเสพข้อมูลข่าวสารของผู้รับสารในยุคดิจิทัล มีทั้งข้อมูลจริง ข่าวลือ และข่าวลวง รวมทั้งบทบาทในการกำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยจึงนำมาประกอบในการวิจัยครั้งนี้

จากความสำคัญและองค์ความรู้ของการวิเคราะห์ข่าวสาร ปัจจัยการแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล การเท่าทันข่าวสาร รวมทั้งความน่าเชื่อถือแหล่งที่ของข้อมูลข่าวสารในการพิจารณาเนื้อหาข่าวสาร และได้รูปแบบการวิเคราะห์การรับข่าวสาร แยกแยะเนื้อหาข่าวสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งและยังคงเป็นปัญหาในสังคมเมือง

ในยุคข่าวสารดิจิทัล ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญในพื้นที่เขตสายไหมที่จะมีผลต่อการความสุ่มเสี่ยงต่อการหลงเชื่อ ที่จะทำให้เกิดความผิดพลาดในการวิเคราะห์ข่าวสาร การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล ที่ได้กล่าวมานำไปสู่แนวคิดของการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อพัฒนารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ได้แก่ การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย การเข้าถึงข่าวสาร การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร การประเมินคุณค่าข่าวสาร และการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร หลักเกณฑ์การวิเคราะห์ข่าวสาร ประกอบด้วย วิเคราะห์ข่าวสารแบบตรงไปตรงมา วิเคราะห์ข่าวสารโดยอาศัยเนื้อเรื่อง และวิเคราะห์ข่าวสารโดยข้อคิดเห็น เกณฑ์การแบ่งปันข่าวสาร ประกอบด้วย องค์ประกอบของข่าวสาร และคุณค่าของข่าวสาร
2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ ประชาชนในเขตสายไหม ตัวอย่าง คือ ประชาชนในเขตสายไหมที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 400 ตัวอย่าง และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมจำนวน 20 ตัวอย่าง ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชนเขตสายไหม จำนวน 4 ตัวอย่าง ตัวแทนชาวบ้านเขตสายไหม จำนวน 4 ตัวอย่าง ผู้นำชุมชนภาครัฐเขตสายไหม จำนวน 4 ตัวอย่าง ตัวแทนอาสาสมัครเขตสายไหม จำนวน 4 ตัวอย่าง และผู้ทำงานด้านสื่อ จำนวน 4 ตัวอย่าง
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาในเขตพื้นที่สายไหม กรุงเทพมหานคร
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา โครงการวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 ในปีงบประมาณ 2566

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการของในการส่งเสริมและสนับสนุนการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลให้หน่วยงานรัฐและเอกชน
2. ก่อให้เกิดการแก้ปัญหาเพื่อกำหนดนโยบายในการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล และเพื่อเป็นต้นแบบการเท่าทันข่าวสารให้ในเขตพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป
3. ได้รูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล

4. ทราบถึงสถานการณ์และสภาวะการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล และเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีคุณค่าข่าว

Bunsiriphan (2013) ได้กล่าวว่า การรายงานเป็นข่าวมีองค์ประกอบที่มีคุณค่าข่าวอยู่ในตัวเหตุการณ์นั้น มีดังนี้ความทันต่อเวลา ความใกล้ชิด ความมีชื่อเสียง ความผิดปกติ ปุถุชนสนใจ ความขัดแย้ง ความลึกลับ หรือมีเงื่อนงำ ผลกระทบกระเทือน ความก้าวหน้าและภัยพิบัติ และองค์ประกอบทางเพศ Kositpipat (2016) ได้กล่าวว่า ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการคัดเลือกข่าว ประกอบด้วย (1) ประเภทและนโยบายขององค์กรสื่อมวลชน ในการนำเสนอข่าว (2) ปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง และการปกครอง (3) บริบททางสังคม ด้านธุรกิจการแข่งขัน ที่สื่อต้องนำเสนอข่าวสารให้เร็วกว่าองค์กรสื่อ และ (4) ทัศนคติและอคติส่วนตัวของผู้สื่อข่าวหรือบรรณาธิการข่าว ส่วนการรายงานข่าวในยุคดิจิทัล มีลักษณะของข่าวเป็นสื่อผสม เป็นการนำเสนองานข่าวหลากหลายแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นความได้เปรียบของสื่อดิจิทัล ที่มีความเหนือกว่าสื่อดั้งเดิม ดังนั้น การรายงานข่าวในด้านองค์ประกอบของข่าวสาร และคุณค่าของข่าวสาร เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล

แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร

การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร พฤติกรรมการแชร์ การส่งต่อนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงตัวเนื้อหา ตัวเรื่องราวให้เป็นประโยชน์กับบุคคลอื่นอย่างที่ทราบกันดีแล้ว ยังต้องคำนึงถึงรูปแบบการนำเสนอให้มีความหลากหลายและความเหมาะสมบนการใช้งานในสื่อ Boonyen (2019) ได้กล่าวถึง สิ่งที่เห็นได้ว่าการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมการส่งต่อข่าวสาร การแชร์ หรือการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้รับรู้ข่าวสารที่ตัวบุคคลต้องการที่จะเปิดรับ และในการนำเสนอจะประกอบการตัดสินใจของบุคคล เนื่องจากยิ่งบุคคลเกิดความสนใจ และมีความไม่แน่ใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเนื้อหาข่าวสารหรือเนื้อหาของข่าวมากเท่าใด บุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการส่งต่อข่าวสารของตนเอง และจะค้นคว้าหาข่าวสารที่แท้จริง ถูกต้อง และต้องเป็นแหล่งข่าวที่ตัวเองสนใจและพร้อมเปิดรับอยู่ตลอด

แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันข่าวสาร

Biggins (2012) ได้กล่าวถึง การรู้เท่าทันข่าวสาร (media literacy) คือความสามารถที่จะเข้าใจวิธีการทำงานของสื่อสารมวลชนว่ามีความหมายอย่างไร บริหารจัดการอย่างไร และจะใช้สื่อให้ฉลาดอย่างไร คนที่รู้เท่าทันสื่อจะสามารถอธิบายถึงบทบาทที่สื่อมีต่อชีวิตของพวกเขาได้ คนที่รู้เท่าทันสื่อจะเข้าใจธรรมเนียมปฏิบัติของสื่อหลากหลายประเภท และจะเพลิดเพลินกับการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ อย่างตั้งใจ โดยการรู้เท่าทันสื่อจะต้องมีการนำไปปรับใช้ใน 4 รูปแบบ คือ (1) การเข้าถึง (access) ผู้รับสารสามารถเข้าถึงสื่อจะเป็นไปในลักษณะที่มีการเคลื่อนไหวและเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีความต่อเนื่อง (2) การวิเคราะห์ (analysis) ผู้รับสารเมื่อเข้าถึงสื่อได้แล้ว ก็จะต้องมีทักษะหรือความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและความหมายที่สื่อสารออกมาบนสื่อสังคม

ออนไลน์ (3) การประเมิน (evaluate) ผู้รับสารต้องพิจารณาการตัดสินให้ดีว่าการประเมินคุณภาพสื่อนั้นจะตั้งอยู่บนหลักการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความอิสระเสรี ความหลากหลาย ความเท่าเทียมกัน ลดความเหลื่อมล้ำในการเป็นตัวแทนหรือสะท้อนภาพสังคม และ (4) การสร้างสรรค์ (create) เป็นทักษะที่ผู้รับสาร ผู้ผลิต จำเป็นจะต้องมีทักษะหรือความสามารถทางด้านการสร้างสรรค์เนื้อหา ทั้ง 4 รูปแบบนี้เป็นตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อมาใช้ในการศึกษา เพื่อที่จะทราบถึงการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ในลักษณะทางประชากรศาสตร์และพฤติกรรมการรับข่าวสาร และระดับการเท่าทันสื่อของผู้รับสาร

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

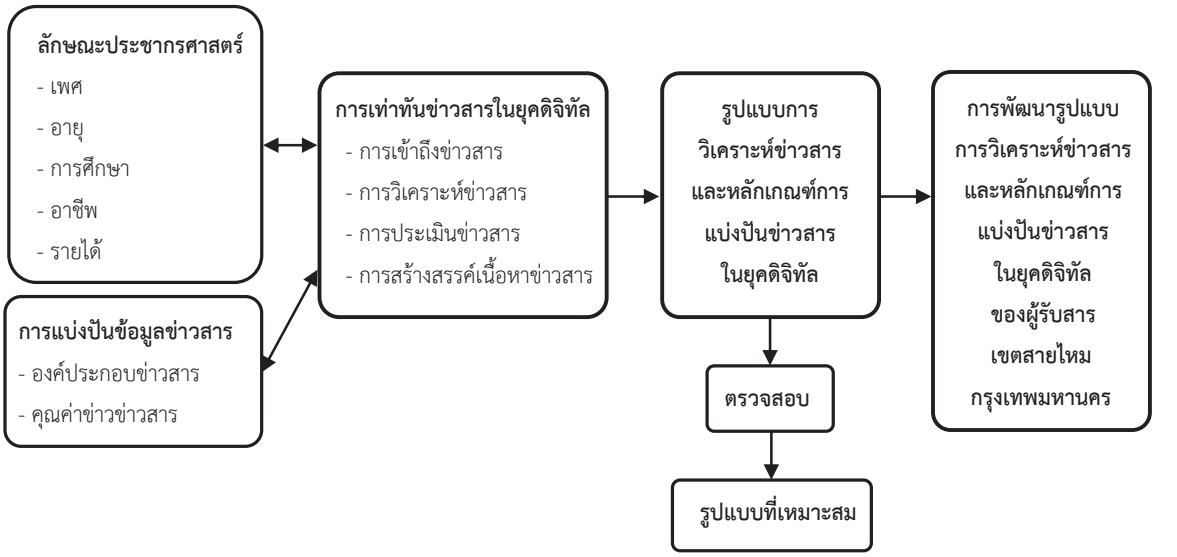

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ที่มีลักษณะทางประชากรต่างกันมีความแตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ 2 (H2): การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล มีความสัมพันธ์กับการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยนี้แบบผสานวิธี (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากประชากรในเขตสายไหม และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีการสนทนากลุ่ม

ประชากรและตัวอย่าง คือ ประชาชนในเขตสายไหมที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 400 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi stage sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ

(stratified sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมจำนวน 12 ตัวอย่าง ผู้ทำงานด้านสื่อ 4 ตัวอย่าง ผู้นำชุมชนภาครัฐเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง และอาสาสมัครเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง และวิธีการสนทนากลุ่ม รวมจำนวน 20 ตัวอย่าง ตัวแทนผู้นำชุมชนเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง ตัวแทนชาวบ้านเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง ผู้นำชุมชนภาครัฐเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง ตัวแทนอาสาสมัครเขตสายไหม 4 ตัวอย่าง และผู้ทำงานด้านสื่อ 4 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ และการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบบ Likert'Scale (Likert, 1932) มีระดับการวัด 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพด้วยความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC (Index of Item Objective Congruence) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน โดยค่าการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร และค่าหลักเกณฑ์การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 และข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวสาร เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด จะพิจารณาจากแนวคิดหลัก (theme) ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบของข้อความ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

ผู้วิจัยทำการทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลลงรหัส โดยวิธีการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือลงรหัส (ตารางลงรหัส) ไปให้ผู้ร่วมลงรหัสจำนวน 2 คน ดำเนินการทดสอบการบันทึกข้อมูล โดยผู้วิจัยได้อธิบายแนวคิดการวิเคราะห์ข่าวสารให้ผู้ร่วมลงรหัสรับทราบอย่างละเอียด เพื่อใช้ตรวจสอบระหว่างการลงรหัส Coding Sheet ได้ผลของการเก็บข้อมูลที่เหมือนกับผู้วิจัยเกินกว่าร้อยละ 80 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำแนกกลุ่มที่เลือกเฉพาะเจาะจง คือ ผู้ทำงานด้านสื่อ ผู้นำชุมชนภาครัฐเขตสายไหม และอาสาสมัครเขตสายไหม และวิธีการสนทนากลุ่ม คือ ตัวแทนผู้นำชุมชนเขตสายไหม ตัวแทนชาวบ้านเขตสายไหม ผู้นำชุมชนภาครัฐเขตสายไหม ตัวแทนอาสาสมัครเขตสายไหม และผู้ทำงานด้านสื่อ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบ เสนอแนะปรับปรุงในข้อคำถามว่าตรงประเด็น ครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ทำการวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ประกอบด้วย ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และทดสอบความแตกต่างด้านลักษณะประชากรศาสตร์ ที่มีตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป วิเคราะห์โดยค่าสถิติที่ใช้ One way ANOVA ค่าสถิติทดสอบ F-test และวิธีการของเชฟเฟ่ (scheffe) และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (pearson's product moment correlation coefficient) (Hinkle, Wiersma, & Jurs, 2003) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และจากเอกสารที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้ เพื่อช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตีความข้อมูลทั้งหมดในลักษณะการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ในประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลของการศึกษาการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลของการศึกษาการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 59 และผู้ที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี มากที่สุด จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 23.50 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 61.50 มีอาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท มากที่สุด จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.50

2. การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.91 จำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร มีค่าเฉลี่ย 4.03 อยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินสื่อ มีค่าเฉลี่ย 3.99 อยู่ในระดับมาก ด้านการเข้าถึงข่าวสาร มีค่าเฉลี่ย 3.95 และด้านการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร มีค่าเฉลี่ย 3.67 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

3. หลักเกณฑ์การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารของผู้รับสารเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร พบว่า ทั้ง 2 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.91 จำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านคุณค่าข่าวสาร โดยมีค่าเฉลี่ย 4.05 อยู่ในระดับมาก ด้านองค์ประกอบของข่าวสาร โดยมีค่าเฉลี่ย 3.76 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

4. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร จำแนกตามลักษณะประชากรศาสตร์ พบว่า (1) เพศที่ต่างกันมีการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารไม่แตกต่างกัน (F = –.557 , Sig. = 0.578) ไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน (2) อายุที่ต่างกันมีการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารแตกต่างกัน (F = 8.062, Sig. = 0.00) เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ (3) การศึกษาที่ต่างกันมีการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารแตกต่างกัน (F = 7.810 , Sig. = .000) เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ (4) อาชีพ ที่ต่างกัน มีการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร แตกต่างกัน (F = 3.387, Sig. = .005) เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

5. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล กับการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (r = .699) เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ พบว่า (1) ด้านองค์ประกอบของข่าวสาร พบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงข่าวสาร (r =.544) ด้านการประเมินข่าวสาร (r =.518) และด้านการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร (r =.558) ส่วนด้านที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับต่ำ ประกอบด้วย ด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร (r =.429) (2) ด้านคุณค่าข่าวสาร พบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย ด้านการเข้าถึงข่าวสาร (r =.570) และด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร (r =.559) ส่วนด้านที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับต่ำ ประกอบด้วย ด้านการประเมินข่าวสาร (r =.488) และด้านการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร (r =.432)

6. การวิเคราะห์ข่าวสารของผู้รับสาร พบว่าผู้รับสารใช้เกณฑ์ทั้ง 3 ด้าน ด้านวิเคราะห์ข่าวสารโดยอาศัยเนื้อเรื่องมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 44.42 ในประเด็นพิจารณาความน่าเชื่อถือแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสาร มีค่าเฉลี่ย 16.89 รองลงมา คือ ด้านวิเคราะห์ข่าวสารแบบตรงไปตรงมา มีค่าเฉลี่ย 30.83 ในประเด็นพิจารณาคิด วิเคราะห์แยกแยะ ตรงไปตรงมาของความถูกต้องของเนื้อเรื่อง มีค่าเฉลี่ย 31.62 และด้านวิเคราะห์ข่าวสารโดยด้วยข้อคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 27.75 ในประเด็นประเด็นพิจารณาจากเพจข่าวใหญ่ ๆ ที่มีชื่อเสียง มีค่าเฉลี่ย 29.63

ส่วนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลของการศึกษารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า สิ่งสำคัญที่มีต่อผลการวิเคราะห์ข่าวสารที่ผู้รับสารต้องรู้ถึงการวิเคราะห์ข่าวสารแบบตรงไปตรงมา วิเคราะห์ข่าวสารโดยอาศัยเนื้อเรื่อง และวิเคราะห์ข่าวสารด้วยข้อคิดเห็น รวมทั้งการรู้ถึงการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ในการส่งต่อข้อมูลข่าวสาร ที่จะเป็นผลให้เกิดแนวทางการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล ให้ผู้รับสารได้เรียนรู้เป็นข้อปฏิบัติ การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลและเป็นผู้ตรวจสอบทำหน้าที่ทั้งผู้ส่งผู้รับ รวมทั้งสามารถวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร และประเมินข่าวสาร อย่างมีเหตุมีผลให้เกิดการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสารในเรื่องที่ดี

ส่วนที่ 3 ผลจากการศึกษาการสร้างรูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารของผู้รับสารในยุคดิจิทัล ดังแสดงในภาพ 2

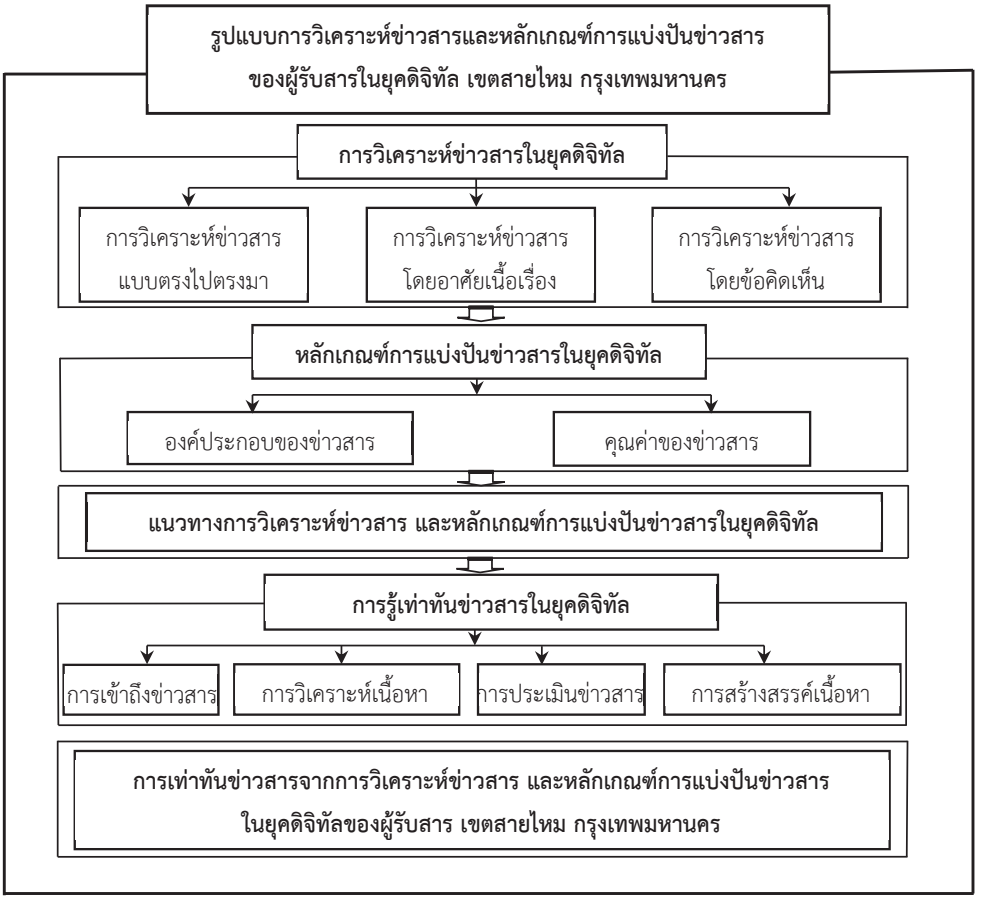

ภาพ 2 รูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารของผู้รับสารในยุคดิจิทัล เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 4 ผลจากการตรวจสอบรูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร

ในวัตถุประสงค์ข้อ 4 ผลของการพัฒนารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า (1) การวิเคราะห์ข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ประกอบด้วย ด้านการวิเคราะห์ข่าวสารแบบตรงไปตรงมา ด้านการวิเคราะห์ข่าวสารโดยอาศัยเนื้อเรื่อง และด้านการวิเคราะห์ข่าวสารโดยด้วยข้อคิดเห็น ทั้ง 3 ด้าน มีผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกันที่ต้องอาศัยความสำคัญแต่ละประเด็นนำมาวิเคราะห์ข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (2) หลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ประกอบด้วย ด้านองค์ประกอบของข่าวสาร และด้านคุณค่าของข่าวสาร ทั้ง 2 ด้าน มีผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกันที่ต้องอาศัยความสำคัญแต่ละประเด็นนำมาวิเคราะห์ข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (3) แนวทางการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ส่งผลให้เกิดแนวทางการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร และ (4) การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร มีความสำคัญมากที่สุดในด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร การประเมินข่าวสาร การเข้าถึงข่าวสาร และการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสารที่จะทำให้เกิดการเท่าทันข่าวสารจากการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 5 ผลรูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

พบว่า มีผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกันที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย การวิเคราะข่าวสารในยุคดิจิทัล หลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล แนวทางการวิเคราะห์ และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล และการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ที่ส่งผลให้เกิดการเท่าทันข่าวสารจากการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ดังแสดงในภาพ 3

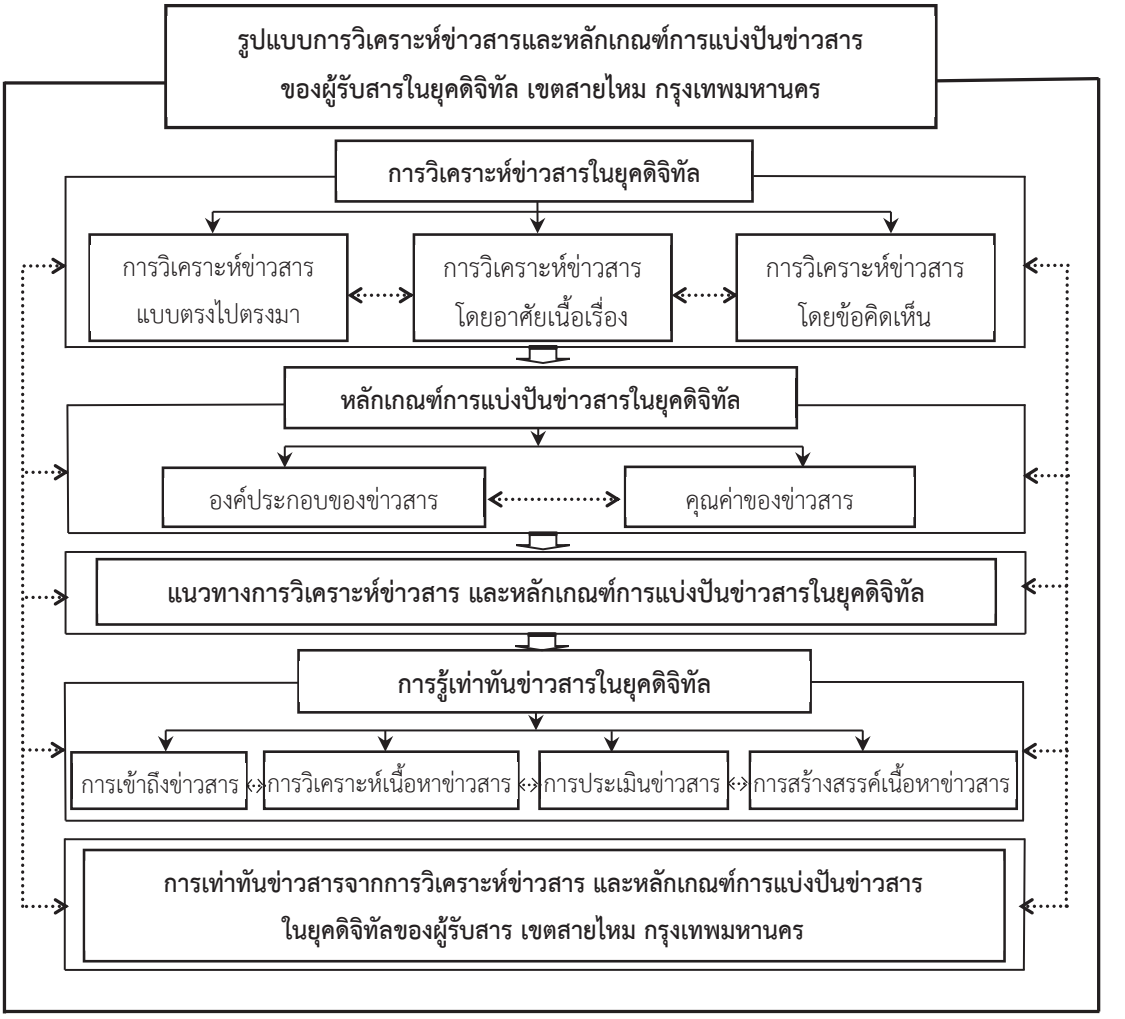

ภาพ 3 รูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญที่น่าสนใจในการนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1 ศึกษาการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลให้ความสำคัญในสถานศึกษาแก่ผู้เรียน เรื่องข่าวปลอม การเท่าทันข่าวปลอม สอดคล้องกับ Eristi and Erdem (2017) พบว่า สามารถพัฒนาได้ตามกระบวนการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึง การวิเคราะห์ การประเมิน การมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับ Euamornvanich (2018) พบว่า ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นยุคของผู้รับสาร (User Generated Content--UGC) ที่ผู้ใช้สื่อมีปฏิสัมพันธ์และเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ โดยผู้รับสารทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับข้อมูลข่าวสาร สามารถผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบนสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อได้ด้วยความรวดเร็วตามความต้องการของตนเอง

เพื่อให้เท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 2 การวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร พบว่า ข้อมูลข่าวสารเป็นหลักฐานที่จะเพิ่มความน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์ข่าวสารได้ที่มีผลกระทบจากเหตุการณ์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ Jittrawudtiporn (2018) พบว่า คลิปวิดีโอจำนวนมากที่นำเสนอในรายการข่าวโทรทัศน์เป็นเรื่องของอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เกิดบนท้องถนน เพราะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม สอดคล้องกับ Sayprom (2020) พบว่า หลักคุณค่าข่าวยังถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกประเด็นข่าวจากสื่อสังคมออนไลน์และเป็นประเด็นความสนใจของปุถุชนนั้น และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ผู้ส่งสารมีความต้องการสื่อสารกับผู้รับสารให้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3 ศึกษารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร พบว่า การวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสาร มีส่งผลให้เกิดเป็นแนวทางการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เป็นการเสริมสร้างทักษะให้ผู้รับสารในยุคดิจิทัล เพื่อให้เกิดการเท่าทันข่าวจากการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารได้ ได้สอดคล้องมีทิศทางไปทางเดียวกับ Office of The National Broadcasting and Telecommunications Commission (2018) ได้เรียบเรียง คู่มือการบูรณาการการจัดการเรียนการสอน “รู้เท่าทันสื่อ” ได้กล่าวถึง แนวทางการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วยความหมายและความสำคัญ องค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อ และคุณลักษณะของการรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วย ทักษะการเข้าถึง ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการประเมิน และทักษะการสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 4 เพื่อพัฒนารูปแบบการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบ (1) การวิเคราะห์ข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (2) หลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร (3) แนวทางการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร และ (4) การเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยเพื่อเชื่อมโยงนำมาวิเคราะห์ข่าวสารและเป็นหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล ที่จะส่งผลให้ผู้รับได้เสริมสร้างทักษะการเท่าทันข่าวจากการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ได้พบข้อสังเกตของความสัมพันธ์ระหว่างหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดจิทัล มีการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล

1.1 ด้านองค์ประกอบของข่าวสาร และด้านคุณค่าของข่าวสาร เป็นหัวใจในการพิจารณาข่าวสารและเมื่อพบความสัมพันธ์ต่ำกับการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร ในด้านการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสาร ด้านการประเมินข่าวสาร และด้านการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร ซึ่งมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์ข่าวสารและการแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสารอย่างมาก จึงควรต้องรีบเร่งให้หน่วยภาครัฐ หน่วยงานเขตสายไหม ภาคสถาบันการศึกษา ภาคองค์กรประชาชน และกลุ่มผู้รับสารสื่อต้องเร่งรัด ส่งเสริมการวิเคราะห์ข่าวสารและหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัล เพื่อให้เท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัลกับชุมชนในพื้นที่เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

1.2 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้รับสารที่มีอายุ 51-60 และอายุ 60 ปีขึ้นไป และกลุ่มอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน มีผลต่อการเข้าถึงข่าวสาร การประเมินข่าวสาร และการสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสาร ด้วยความซับซ้อนของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุคดิจิทัลจะใช้งานได้เพียงขั้นพื้นฐาน ที่มีผลต่อการประเมินข่าวสารความถูกต้องของข่าวสารโดยมีการส่งต่อที่ไม่เท่าทัน จึงมีผลต่อข่าวปลอม หรือการถูกหลอกลวงได้ง่าย ดังนั้นควรมีการส่งเสริมหรือจัดอบรมให้กลุ่มผู้สูงวัย กลุ่มอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้านเรียนรู้และรับรู้ข่าวสาร การใช้งานของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลให้มาก เพื่อเป็นกระตุ้นให้รู้ถึงภัยจากการไม่รู้เท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นกลุ่มเป้าหมายพื้นที่เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เนื่องจากการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล มีความจำเป็นและสำคัญในทุกพื้นที่ และทุกกลุ่มคน ควรจะต้องมีการเรียนรู้ รับรู้ การรู้เท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล เป็นยุคเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาก้าวไกล ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจศึกษาเพื่อเปรียบเทียบตัวอย่างที่อาศัยในต่างจังหวัด หรือพื้นที่อื่น ๆ

2.2 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการเท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล ที่เป็นยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นการใช้สื่อให้เข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน สร้างสรรค์ให้เท่าทันข่าวสารการหลอกลวง แต่พัฒนาการและรูปแบบใหม่ ๆ มีมากขึ้นไม่เพียงแค่ตัวเทคโนโลยี ยังรวมตัวบุคคลที่จะมาในรูปของการไม่ประสงค์ดี การหลอกลวง ที่เรียกว่ามิจฉาชีพ ที่ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่เท่าทันมิจฉาชีพนี้ ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาในลักษณะการเท่าทันการหลอกลวงออนไลน์จากมิจฉาชีพ เนื่องจากในปัจจุบันมีกลุ่มมิจฉาชีพที่ใช้ข่าวสารในการหลอกลวงประชาชน ส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก และตกเป็นเหยื่อการหลอกลวงออนไลน์จากมิจฉาชีพได้

2.3 การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข่าวสาร และหลักเกณฑ์การแบ่งปันข่าวสารในยุคดิจิทัลของผู้รับสาร เพื่อให้เท่าทันข่าวสารในยุคดิจิทัล เป็นความเกี่ยวข้องกับพลเมืองในสังคมไทยในยุคสื่อใหม่จะเป็นหัวข้อที่เป็นประโยชน์และสร้างองค์ความรู้ที่ทันยุคทันสมัยเป็นอย่างยิ่ง

References

Anti-Fake News Center Thailand. (2020). *Fake news*. Retrieved from https://www.antifakenews center.com [In Thai]

Biggins, U. (2012). Media and information literacy. *Suthiparithat Journal, 26*(80), 147-162. [In Thai]

Bunsiriphan, M. (2013). *Introduction to journalism: Philosophy and concepts* (2nd ed.). Thammasat University Press. [In Thai]

Boonyen, K. (2019). *Characters of sharers that new gen marketers must know*. Retrieved from http://www.bizpromptinfo.com [In Thai]

Jittrawudtiporn, P. (2018). *The selection of VDO clips in social media for television news program broadcasting*. Master's Thesis of Communocation Arts (Strategic Communications), Bangkok University. [In Thai]

Eristi, B., & Erdem, C. (2017). Development of a media literacy skills scale. *Contemporary Educational Technology, 8*(3), 249-267.

Euamornvanich, P. (2018). Media literacy in social media. *The Golden Teak, Humanity and Social Science Journal, Kamphaeng Phet Rajabhat University, 4*(3), 97-109. [In Thai]

Hinkle, D. E., Wiersma, W., & Jurs, S. G. (2003). *Applied statistics for the behavioral sciences* (5th ed). Houghton Mifflin.

Hydro Informatics Institute. (2011). *Summary of the situation and facts from the great flood in 2011*. Retrieved from http://tiwrmdev.hii.or.th/current/2011/flood54.html [In Thai]

Kositpipat, O. (2016). *News reporting*. Digital Publisher. [In Thai]

Kositpipat, O. (2021). *Model of media literacy in news presentation in the convergence era of the receivers in Sai Mai district*. Phranakhon Rajabhat University, Faculty of Management Science. [In Thai]

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology, 22*(140), 5-55.

Office of The National Broadcasting and Telecommunications Commission. (2018). *Manual integration of teaching and learning "literacy media."* Author. [In Thai]

Sayprom, K. (2020). The effect of news value on issue selection in social media. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University, 28*(2), 29-54. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.13

Received:	October	7, 2024
Revised:	February	11, 2025
Accepted:	March	1, 2025

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย[1] ภคมน โภคะธีรกุล[2] สุภามาศ สนิทประชากร[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สองของ ประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย และ (2) ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ลูกจ้างที่ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย จำนวน 12,828,236 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ได้กลุ่มตัวอย่างที่ จำนวน 580 คน ทดสอบสมมุติฐานใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สอง

ผลการวิจัย พบว่า (1) ประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ปัจจัยด้านผลลัพธ์ ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดได้แก่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ด้านกระบวนการที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดได้แก่ ความถูกต้องแม่นยำในการทำงาน ด้านทรัพยากรบุคคล ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดได้แก่ ความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน และด้านโครงสร้างองค์การ ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดได้แก่ การมุ่งเน้นบรรลุเป้าหมายขององค์การ และ (2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.68 มีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 0.86 ส่วน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.17 มีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 0.21

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพของการบริหารงาน; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; การจัดการทรัพยากรมนุษย์
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
85 หมู่ที่ 3 ถนนมาลัยแมน ตำบลวังตะกู อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: wisitson@webmail.npru.ac.th
[2] วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
[3] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Transformational Leadership and Human Resource Management for Operational Efficiency in Small and Medium Enterprises

Wisit Rittiboonchai[1] Pakamon Pokateerakul[2] Supamas Sanitprachakorn[3]

Abstract

This research article aims to study (1) the second-order confirmatory factors of operational efficiency in small and medium enterprises in Thailand, and (2) the influence of transformational leadership and human resource management on operational efficiency in SMEs in Thailand. It is quantitative research. The population consists of employees working in SMEs in Thailand, totaling 12,828,236 individuals. A convenience sampling method was employed, a sample size of 580 respondents test the hypotheses, using and multiple regression analysis, second-order confirmatory factor analysis.

Finding are as follows: (1) The operational efficiency of SMEs in Thailand can be broken down into four key factors: For outcomes, the most significant factor was efficient use of resources For processes, the most significant factor was work accuracy For human resources, the most significant factor was employee job satisfaction For organizational structure, the most significant factor was the focus on achieving organizational goals, and (2) Transformational leadership has a statistically significant influence on the operational efficiency of SMEs in Thailand, with a coefficient of 0.68 and a predictive power of 86%. Human resource management also has a statistically significant influence on operational efficiency, with a coefficient of 0.17 and a predictive power of 21%.

Keywords: Operational Efficiency; Transformational Leadership; Human Resource Management
Type of Article: Research Article

[1] Faculty of Management Science, Nakhon Pathom Rajabhat University
85 Moo 3 Malaiman Road, Wang Taku, Mueang, Nakhon Pathom 73000, Thailand
Corresponding Author Email: wisitson@webmail.npru.ac.th
[2] College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin
[3] Graduate School, Western University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันองค์การธุรกิจทั่วโลกเผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจที่มีความไม่แน่นอนสูง ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การแข่งขันที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น และกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาจากการระบาดใหญ่ของโรคโควิด-19 ส่งผลให้ธุรกิจต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบธุรกิจและพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ สรุปได้ว่าความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ทำให้ธุรกิจต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Hansen & Bøgh, 2021)

วิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยคิดเป็นส่วนใหญ่ของการจ้างงานและผลผลิตทางเศรษฐกิจ (Uthairat, Nami, & Sukato, 2023) แต่ในยุคปัจจุบัน SMEs กำลังเผชิญกับความท้าทายมากมาย เช่น การแข่งขันที่สูงขึ้น เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค ดังนั้น SMEs จึงต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดและเติบโตได้ในระยะยาว ส่วนหนึ่งต้องอาศัยความช่วยเหลือจาก ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการเงิน ในการสนับสนุน SMEs เพื่อการปรับตัวและพัฒนาธุรกิจดังกล่าว (Turner, Sermcheep, Anantasirijkiat, & Srisangnam, 2016) แต่ในเวลาเดียวกัน SMEs ต้องพึ่งพาตนเองเพื่อให้เกิดคุณภาพในการบริหาร ซึ่งความจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารงาน เป็นแนวคิดหนึ่งที่จะช่วย SMEs ในการประเมินผลของการทำงาน ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำธุรกิจในปัจจุบัน เพราะทำให้ทราบว่าการดำเนินงานต่าง ๆ ภายใน SMEs บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และ SMEs ยังสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ในส่วนใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วมีปัจจัยหลายอย่างที่สามารถนำมาพิจารณาในการประเมินประสิทธิภาพโดยสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายมิติ เช่น (1) มิติของผลลัพธ์ (output) การบรรลุเป้าหมายโดยการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละด้าน เช่น ยอดขาย กำไร ส่วนแบ่งทางการตลาด ด้านคุณภาพของผลผลิต ด้านความพึงพอใจของลูกค้า และประสิทธิผลของการใช้ทรัพยากร (2) มิติของกระบวนการ (process) ซึ่งพิจารณาจาก ความรวดเร็วในการทำงาน ความถูกต้องแม่นยำ ความยืดหยุ่น และประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์การ และการสื่อสารกับลูกค้า (3) มิติของทรัพยากรบุคคล (people) พิจารณาจาก ทักษะและความสามารถของพนักงาน ความพึงพอใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมของพนักงาน และการพัฒนาบุคลากร และ (4) มิติของโครงสร้างองค์การ พิจารณาจากความเหมาะสมของโครงสร้าง ความชัดเจนของหน้าที่ความรับผิดชอบ และระบบการรายงานผลที่มีประสิทธิภาพ (Ahmed & Chowdhury, 2009; Cengiz Toklu & Taşkin, 2017; Garengo, Biazzo, & Bititci, 2005)

การสร้างประสิทธิภาพของการบริหารงาน ดังกล่าวได้รับความสนใจ และมีงานวิจัยหลายฉบับได้กล่าวถึงปัจจัยความสำคัญของ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เช่น Zehir, Gurol, Karaboga, and Kole (2016) ที่เสนอว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์นำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติ เน้นปรับปรุงและผลลัพธ์ด้านการเงินนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสร้างผลกำไร ในขณะที่ Chams and García-Blandón (2019) เสนอว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เกิดการวิเคราะห์โอกาสในการทำงานและสร้างสมรรถนะที่สร้างศักยภาพในอนาคตที่ส่งผลต่อการบริหารความยั่งยืนส่วน Ogunyomi and Bruning (2016) ทำวิจัยได้ผลสนับสนุนได้ว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลกับประสิทธิภาพขององค์การอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งในส่วนประสิทธิภาพทางการเงินและประสิทธิภาพที่ไม่ใช่ทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไนจีเรีย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Zheng, Morrison, and O'Neill (2006) ที่เสนอว่า แนวทางปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพสูงใน SMEs ของจีน จะเกิดผลต่อการจ่ายเงินตามผลงาน การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม การคัดเลือกตามตลาดเสรี และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยช่วยยืนยันว่า การนำแนวทางการจัดการทรัพยากรบุคคลมาใช้จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลที่ดีขึ้น และในทางกลับกันผลลัพธ์ด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลที่ดีขึ้นจะส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการทำงานของบริษัท อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดการทรัพยากรบุคคลและผลกระทบของแนวทางเหล่านี้ไม่ได้ทำให้ประสิทธิภาพของ SMEs ดีขึ้นเสมอไป จากการศึกษา SMEs ของจีน พบว่า ความมุ่งมั่นในระดับสูงของพนักงานเป็นผลลัพธ์ด้านการจัดการทรัพยากรบุคคลที่สำคัญสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ส่วนงานวิจัยในประเทศไทย Tarasansombut and Puranitee (2022) เสนอว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารด้านการมุ่งการเรียนรู้ขององค์การ ความสามารถเชิงกลยุทธ์ และการเรียนรู้ของบุคคลส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันในธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานในทุกภาคส่วน รวมถึงในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Ahmad & Ejaz, 2019; AL-Abrrow, 2014; Lashari & Rana, 2018; Samad, 2012) เพราะภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมของผู้บริหารในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลต่อองค์การให้มากที่สุด จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานขององค์การ (Al Khajeh, 2018; Igbaekemen & Odivwri, 2015) ที่สรุปรูปแบบการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ CEO ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานของบริษัท งานวิจัยเสนอว่าความพยายามที่จะบูรณาการองค์ประกอบของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และความคล่องตัวของห่วงโซ่อุปทาน จะส่งผลกระทบต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของบริษัท ส่วนงานวิจัยของ Zhu and Huang (2023) ได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า การมีภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงจะส่งผลดีต่อประสิทธิภาพ ใน SMEs ทั้งนี้ ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงเป็นองค์ประกอบโดยธรรมชาติที่เน้นที่การพัฒนาส่วนบุคคลของพนักงานและสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกสำหรับการพัฒนาของพวกเขาผ่านแรงบันดาลใจเชิงวิสัยทัศน์และการดูแลแบบเฉพาะบุคคล กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบที่สร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกสำหรับการพัฒนาของพนักงาน ผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงอยู่ในตำแหน่งที่ดีในการผสานความยั่งยืนขององค์การเข้ากับประสิทธิภาพในการทำงาน โดยให้ผู้นำเป็นตัวอย่างที่ดี และสื่อสารกับพนักงานผ่านคำชี้แจงวิสัยทัศน์เพื่อให้พนักงานเข้าใจอย่างชัดเจนในการทำงาน งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในยุคหลังความปกติใหม่ ยังมีจำนวนไม่มาก ผลการศึกษาดังกล่าวน่าจะช่วยสะท้อนแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงจะช่วยเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาต่อยอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สองของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้กำหนดตัวแปรในการค้นหาจำนวน 3 ตัวแปร ประกอบด้วย

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การมีอิทธิพลทางความคิดโดย ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง (idealized influence) (2) การสร้างแรงจูงใจ หรือแรงบันดาลใจ (inspirational motivation) (3) การกระตุ้นให้เกิดปัญญาโดยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม (intellectual stimulation) และ (4) การให้ความสำคัญกับการเป็นปัจเจกหรือให้ความสำคัญกับผู้ตาม (individualize consideration)

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย (1) การสรรหาและการคัดเลือก (recruitment & selection) (2) การฝึกอบรม (training) (3) การจัดการผลตอบแทน (compensation management) และ (4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (performance appraisal)

1.3 ประสิทธิภาพของการบริหารงานผู้วิจัยสังเคราะห์ตามแนวคิดของ ซึ่งประกอบด้วย (1) มิติของผลลัพธ์ (output) (2) มิติของกระบวนการ (process) (3) มิติของทรัพยากรบุคคล (people) และ (4) มิติของโครงสร้างองค์การ (structure)

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่างประชากร ได้แก่ ลูกจ้างที่ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย จำนวน 12,828,236 คน (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2023) ผู้วิจัยคำนวณด้วยสูตร Yamane (1973) ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก โดยเก็บตัวอย่างแบบออนไลน์ ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบกลับมาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 580 คน จากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยทุกจังหวัดในประเทศไทย การเก็บตัวอย่างแบบออนไลน์ โดยประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook ตอบแบบสอบถามผ่าน Application ของ LINE และการสร้างแบบสอบถามออนไลน์โดยใช้ Google Forms

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ลูกจ้างที่ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลที่จะได้รับจากการวิจัยนี้จะเป็นองค์ความรู้ให้กับผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย นำไปใช้พัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารงาน

2. ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย สามารถนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำไปปรับใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

3. ผลที่ได้รับจากการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำคัญให้กับผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ในการพัฒนาการบริหารอันส่งผลดีต่อมูลค่าทางเศรษฐกิจ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานในองค์การและเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้บริหารงานขององค์การ ซึ่งจะต้องนำเอาภาวะผู้นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานขององค์การ (Al Khajeh, 2018, Igbaekemen & Odivwri, 2015) ซึ่งลักษณะภาวะผู้นำที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อผลการดำเนินงานขององค์การ (Bycio, Hackett & Allen, 1995; Howell & Avolio, 1993) เป็นรูปแบบและมีบทบาทสำคัญในผลการดำเนินงานขององค์การ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นหนึ่งในวิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มผลการดำเนินงานของบุคคลและกลุ่ม (Bass & Riggio, 2006) ช่วยในการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ตาม ช่วยให้ผู้ตามบรรลุเป้าหมายที่มีมาตรฐานสูง เกิดพลังในการปฏิบัติงาน และสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

ความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเกิดจากความสามารถของบุคคลที่มีภาวะผู้นำเชิงเป้าหมาย สามารถกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดสติปัญญา รู้จักคิดแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้งานประสบความสำเร็จมากที่สุด จากการทบทวนความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยขอเสนอความหมายตามลำดับ ดังต่อไปนี้

Bass and Riggio (2006) ให้ความหมายว่าเป็นพฤติกรรมของผู้นำที่จูงใจและกระตุ้นให้ผู้ตามบรรลุเป้าหมายที่สูงกว่าที่ต้องการ

Yaghoubi, Mahallati, Moghadam, and Fallah (2014) ให้ความหมายว่า เป็นการแสดงออกถึงการเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์แห่งอนาคตที่ชัดเจน มีความเข้าใจในพันธกิจ และเป้าหมายสูงสุด มีการกำหนดเป้าหมายแสดงความมั่นใจ และมุ่งมั่นตั้งใจที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น

องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ซึ่งอธิบายกระบวนการมีอิทธิพลได้อย่างกว้างขวางตั้งแต่ระดับจุลภาค (micro level) ระหว่างผู้นำและผู้ตามเป็นรายบุคคลไปจนถึงในระดับมหภาค (macro level) ระหว่างผู้นำกับบุคลากรทั้งองค์การ (Bass, 1985) ทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลงมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโดยเน้นการมีวิสัยทัศน์ สามารถแปลงวิสัยทัศน์ให้เป็นความจริง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ รวมทั้งสื่อสารให้ผู้ตามรับทราบโดยผู้ตามมีความยินดีที่จะปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่าง สร้างแรงบันดาลใจ ส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม และให้ความสำคัญกับผู้ตาม

Bass and Avolio (1994) สรุปความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมทั้ง 4 มิติเข้าด้วยกัน คือ (1) อิทธิพลในอุดมคติ ซึ่งหมายถึง ผู้นำบางคนที่มีอิทธิพลต่อคนงานให้เชื่อฟังพวกเขาและทำหน้าที่เป็นแบบอย่าง (2) ความแท้จริง หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการเชื่อมต่อกับผู้คนที่เขาหรือเขาเธอเป็นผู้นำ ความเป็น

ผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจมีลักษณะเฉพาะ คือ ผู้นำที่ท้าทายพนักงานของตนคิดนอกกรอบเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การและเป้าหมายส่วนตัว (3) แบบอย่างของผู้มีสติปัญญาผู้นำที่กระตุ้นคือผู้ที่ส่งเสริมให้พนักงานคิดนอกกรอบและก้าวเข้ามาพร้อมวิธีการใหม่เพื่อความท้าทาย และ (4) การกระตุ้นทางปัญญาส่งเสริมพนักงานมีความคิดสร้างสรรค์และชาญฉลาดมากขึ้น เมื่อผู้จัดการให้ความสำคัญกับพวกเขาอย่างใกล้ชิดพวกเขาแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่เป็นรายบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management--HRM) คือ ศาสตร์และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคลากรภายในองค์การ ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการสรรหา คัดเลือก พัฒนา จ่ายค่าตอบแทน ดูแลสวัสดิการ ไปจนถึงการสร้างแรงจูงใจและรักษาพนักงานไว้กับองค์การ ทั้งนี้เป้าหมายหลักของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นไปที่การสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ผลิตผล และมีความมุ่งมั่น ซึ่งจะส่งผลดีต่อเป้าหมายทางธุรกิจขององค์การโดยรวม มีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

Wikhamn (2019) กล่าวว่า การปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อการค้นหาการตอบสนองของลูกค้าเกิดความพึงพอใจผ่านการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายใน ส่วน Ren and Jackson (2019) เสนอว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ คือ การจัดการทุนมนุษย์ที่เป็นผู้ที่มีความสามารถหรือที่เรียกว่า คนเก่ง การจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวแทน (change agent) ในการเปลี่ยนผ่านในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน Cotes and Ugarte (2021) เสนอว่า กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต้องเน้นการพัฒนาและฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาที่จำเป็น โดยเรียงลำดับความต้องการของการบรรลุเป้าหมายผลการดำเนินงานที่ธุรกิจต้องการ ส่วน Chams and García-Blandón (2019) เสนอว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยต้องทำการประเมินนโยบายและแนวทางการปฏิบัติผ่านการอนุมัติและการสนับสนุนภายใต้โครงการเน้นปรับปรุงและผลลัพธ์ด้านการเงิน นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ผลการดำเนินงาน จนส่งผลต่อการสร้างผลกำไรในองค์การ

องค์ประกอบตัวชี้วัดของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้มีพนักงานเกิดแรงจูงใจสูง นำไปสู่ประสิทธิภาพการผลิตและการปรับปรุงคุณภาพในระดับสูง ตลอดจนลดต้นทุนและเวลาที่เกินเลย ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์จึงมีบทบาทในการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (Ameh & Daniel, 2017; Rasool, Samma, Anjum, Munir, & Khan 2019) เกณฑ์ความสำเร็จประการหนึ่งสำหรับองค์การและสถาบันวัดจากการดูแลองค์ประกอบของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้จัดการระดับสูงเริ่มตระหนักมากขึ้นถึงบทบาทที่สำคัญของทรัพยากรมนุษย์ในความสำเร็จขององค์การเพื่อให้บรรลุผลการปฏิบัติงาน (Al-Hawary & Shdefat, 2016)

Jorgensen, Hyland, and Kofoed (2008) ได้เสนอบทบาทสำคัญของผู้บริหารเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การจัดการการติดตามการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ส่วน Lee, Park, and Yang (2010) กล่าวว่า การขับเคลื่อนผลการดำเนินงานขององค์การจำเป็นต้องบูรณาการสมรรถนะที่หลากหลายกับแนวทางการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรมนุษย์องค์การ ในขณะที่ Sanchez-Ruiz and Blanco (2019)

กล่าวว่า วิธีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน เน้นการนำปัญหามาเป็นฐานข้อมูลเพื่อการวางแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาแต่ละประเด็นที่ต้องการเพิ่มมูลค่าจากจำนวนผลผลิตและคุณภาพสินค้า ตอบสนองความคาดหวังต่อความพึงพอใจของลูกค้า รวมถึงการบริหารประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นการผลิตผ่านการบริหารงาน

แนวคิดเรื่องประสิทธิภาพของการบริหารงาน

ประสิทธิภาพของการบริหารงาน เป็นสิ่งสำคัญต่อองค์การ เพราะเป็นตัวชี้วัดว่าองค์การดำเนินงานอย่างคุ้มค่ากับที่ได้ลงทุนไปหรือไม่ (Özer & Tınaztepe, 2014) ในอดีตการวัดประสิทธิภาพของงานจะเน้นการวัดทางด้านการเงิน แต่ในปัจจุบันมีการวัดทั้งผลการดำเนินงานทางด้านการเงินและไม่ใช่การเงิน ดังนี้ (1) ผลการดำเนินงานด้านการเงิน เช่น กำไร ผลตอบแทนจากสินทรัพย์ ผลตอบแทนจากการลงทุน (2) ผลการดำเนินงานด้านการตลาด เช่น ยอดขาย ส่วนแบ่งตลาด และ (3) ผลการดำเนินงานด้านองค์การ เช่น ผลตอบแทนของผู้ถือหุ้นรวม มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Kamau, 2016) การกำหนดเกณฑ์การวัดประสิทธิภาพของการบริหารงานมีลักษณะกว้างขวาง ตามแต่ผู้วิจัยจะกำหนดซึ่งมีคำหลายคำที่ใช้ในความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน (synonyms) อันได้แก่ ผลลัพธ์ ความสำเร็จ และองค์การที่เป็นเลิศ (Aubry & Hobbs, 2011) และพบว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงานนั้นนักวิชาการต่างให้ความเห็นคำนิยามของผลการดำเนินงานองค์การที่หลากหลาย

Wickham (2001) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงาน หรือการประเมินความสำเร็จในการธุรกิจนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินธุรกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ผู้ประกอบการมีการกำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพของกิจการเพื่อใช้เป็นเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินธุรกิจซึ่งมีวิธีการวัดที่หลากหลายและวิธีที่นิยมนำมาใช้อย่างแพร่หลายนั้นสามารถวัดได้จากมุมมองในมิติต่าง ๆ ดังนี้ (1) ผลแสดงด้านเงินทุนแท้จริง เช่น ยอดขาย และกำไร (2) อัตราการผลตอบแทนทางการเงิน เช่น ผลจากการจ้างงาน (3) อัตราสภาพคล่องทางการเงิน เช่น สัดส่วนหนี้สินและอัตราดอกเบี้ย (4) ผลแสดงเกี่ยวกับหุ้น เช่น ราคาหุ้น (5) อัตราตลาดหุ้น เช่น รายได้ต่อหุ้น (6) การเจริญเติบโต (7) นวัตกรรม เช่น อัตราการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ และ (8) การประเมินจากลูกค้า เช่น ระดับการบริหาร

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการบริหารงานในภาพรวมแล้วอาจแยกเป็นเกณฑ์การวัดทั้งที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ยอดขาย กำไร มูลค่าของสินทรัพย์รวม และไม่ใช่ตัวเงิน ได้แก่ คุณภาพของสินค้าและ บริการ ประสิทธิภาพในการผลิต การสร้างนวัตกรรม ความพึงพอใจของลูกค้า ทัศนคติของพนักงาน ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ จากการสังเคราะห์งานวิจัยของ Ahmed and Chowdhury (2009), Cengiz Toklu and Taşkin (2017), Garengo, Biazzo, and Bititci (2005) โดยวัดได้จาก

1. มิติของผลลัพธ์ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก (1) การบรรลุเป้าหมาย วัดจากการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแต่ละด้าน (2) คุณภาพของผลผลิต จากความถูกต้อง ความสมบูรณ์ และความสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า (3) ความพึงพอใจของลูกค้า จากการสำรวจความคิดเห็นของลูกค้า หรือการร้องเรียน และ (4) ประสิทธิผลของการใช้ทรัพยากร วัดได้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

2. มิติของกระบวนการ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก (1) ความรวดเร็วในการทำงาน จากระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนในการทำงาน (2) ความถูกต้องแม่นยำ (3) ความยืดหยุ่น จากความสามารถ

ในการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และ (4) การสื่อสารที่มีคุณภาพ จากประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์การ และการสื่อสารกับลูกค้า

3. มิติของทรัพยากรบุคคล ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก (1) ทักษะและความสามารถของพนักงานพิจารณาจากความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน (2) ความพึงพอใจในการทำงาน (3) การมีส่วนร่วมของพนักงาน จากระดับความมีส่วนร่วมของพนักงานในการตัดสินใจและการแก้ปัญหา และ (4) การเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาบุคลากร พิจารณาจากการให้โอกาสพนักงานในการพัฒนาตนเอง

4. มิติของโครงสร้างองค์การ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก (1) ความเหมาะสมของโครงสร้าง พิจารณาว่าโครงสร้างองค์การสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายขององค์การ (2) ความชัดเจนของหน้าที่ความรับผิดชอบ พิจารณาว่าหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย และ (3) ระบบการรายงานย้อนกลับ พิจารณาว่าระบบการรายงานผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

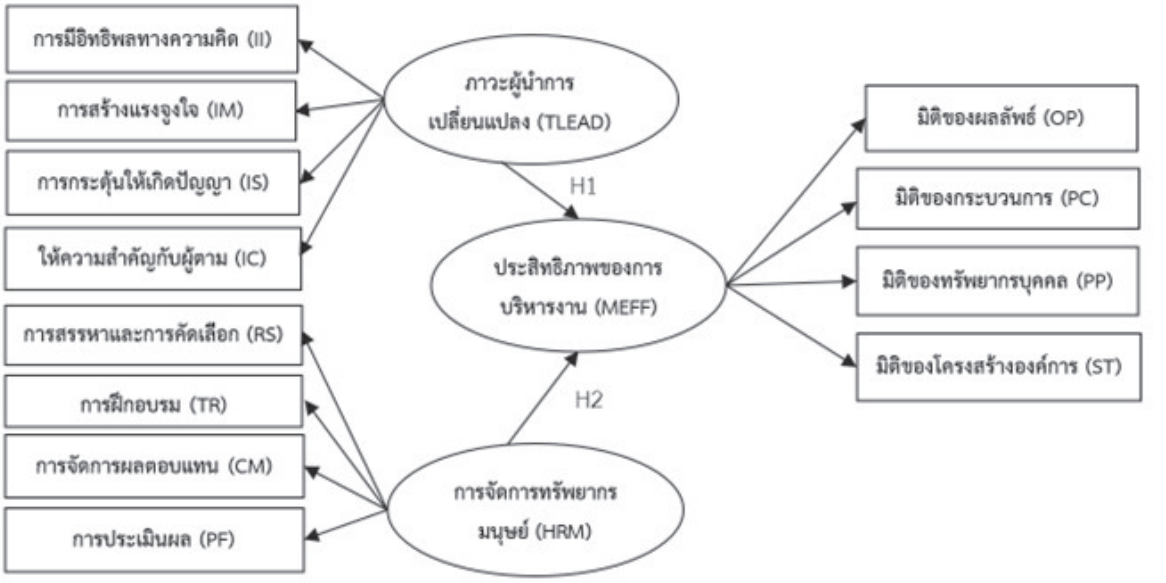

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพของการบริหารงาน SMEs ในประเทศไทย

สมมุติฐานที่ 2 (H2): การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพของการบริหารงาน SMEs ในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ลูกจ้างที่ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย จำนวน 12,828,236 คน (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2023) ผู้วิจัยคำนวณด้วยสูตร Yamane (1973) ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก โดยเก็บตัวอย่างแบบออนไลน์ ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบกลับมาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 580 คน การเก็บตัวอย่างแบบออนไลน์ โดยประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook ตอบแบบสอบถามผ่าน Application ของ LINE และการสร้างแบบสอบถามออนไลน์โดยใช้ Google Forms มีจำนวนข้อคำถามแบบสอบถาม จำนวน 63 ข้อ คำถามแบ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลจำนวน 3 ข้อ และปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการทรัพยากรมนุษย์และประสิทธิภาพของการบริหารงาน ด้านละจำนวน 20 ข้อคำถาม

2. ความตรงและความเที่ยงของเครื่องมือในการวิจัย

2.1 ความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ราย วัดความตรงของข้อคำถาม เพื่อเป็นตัวแทนในสิ่งที่ต้องการวัด และนิยามศัพท์ ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2.2 วัดความเที่ยงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกนำเทคนิคสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Coefficient Alpha) ของ Cronbach มาใช้วัดความสอดคล้องกับข้อกระทงคำถาม (internal consistency) ด้วยการนำแบบสอบถามไปทดสอบกับพนักงานในวิสาหกิจชุมชนขนาดกลาง และขนาดย่อมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด ผลปรากฏค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ระหว่าง 0.81-0.96 การจัดการทรัพยากรมนุษย์ อยู่ระหว่าง 0.72-0.90 และประสิทธิภาพของการบริหารงาน อยู่ระหว่าง 0.75-0.88

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 เมื่อรวบรวมข้อมูลกลับคืน ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูล โดยตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ และใช้เฉพาะข้อมูลที่มีความครบถ้วน จากนั้นจึงตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด และนำคะแนนไปวิเคราะห์ทางสถิติ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเทคนิคการวิเคราะห์ทาง สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประมวลผลข้อมูลพื้นฐานจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สถิติเชิงอนุมานสำหรับการทดสอบสมมุติฐานใช้ SEM และทดสอบข้อค้นพบใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สอง (the second order confirmatory factor analysis)

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 580 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.52 เป็น SMEs ในภาคการผลิต ร้อยละ 38.28 และอยู่ในภาคกลาง ร้อยละ 34.66

2. ผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ผลการวิจัยปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11, *SD* = 0.86) การจัดการทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.08, *SD* = 0.92) และประสิทธิภาพของการบริหารงาน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.97, *SD* = 0.82) ตามลำดับ

3. ผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 ผลการศึกษาองค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สองของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ดังแสดงในภาพ 2 (ดูตาราง 1)

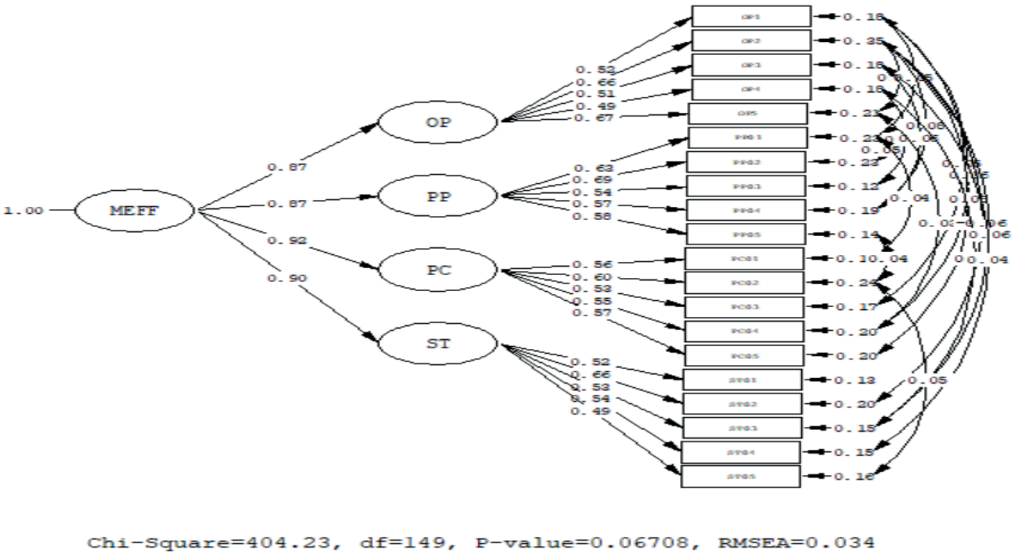

ภาพ 2 องค์ประกอบเชิงยืนยันลำดับที่สองของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย (ตัวแบบหลังปรับ)

ตาราง 1

องค์ประกอบเชิงยืนยัน ลำดับที่ 1 ของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

องค์ประกอบ	λ_y	*t*-value	R^2
มิติของผลลัพธ์ (Output--OP)	0.87	21.69	0.73
มิติของกระบวนการ (Process--PP)	0.87	22.57	0.74
มิติของทรัพยากรบุคคล (People--PC)	0.92	23.52	0.79
มิติของโครงสร้างองค์การ (Structure--ST)	0.90	23.84	0.77

3.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด ได้แก่ ทรัพยากรบุคคล ส่วนปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำที่สุด ได้แก่ ผลลัพธ์และกระบวนการ (ดูตาราง 2 และตาราง 3)

ตาราง 2

องค์ประกอบเชิงยืนยัน ลำดับที่ 2 ของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

องค์ประกอบ	λy	*t*-value	R^2
การบรรลุเป้าหมาย <-ผลลัพธ์ (OP1<-OP)	0.52	-	0.77
ความถูกต้อง สมบูรณ์ของผลผลิต <-ผลลัพธ์ (OP2<-OP)	0.66	18.84	0.73
สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า <-ผลลัพธ์ (OP3<-OP)	0.51	19.55	0.76
ความพึงพอใจของลูกค้า <-ผลลัพธ์ (OP4<-OP)	0.49	19.18	0.74
การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า <-ผลลัพธ์ (OP5<-OP)	0.67	21.47	0.82
ความรวดเร็วในการทำงาน <-กระบวนการ (PP1<-PP)	0.63	-	0.79
ความถูกต้องแม่นยำในการทำงาน <-กระบวนการ (PP2<-PP)	0.69	25.23	0.81
ความสามารถในการปรับตัว <-กระบวนการ (PP3<-PP)	0.54	23.09	0.83
การสื่อสารภายในองค์การ <-กระบวนการ (PP4<-PP)	0.57	21.37	0.79
การสื่อสารกับลูกค้า <-กระบวนการ (PP5<-PP)	0.58	23.10	0.83
ทักษะและความสามารถของพนักงาน <-ทรัพยากรบุคคล (PC1<-PC)	0.56	-	0.81
ความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน <-ทรัพยากรบุคคล (PC2<-PC)	0.60	21.50	0.78
การมีส่วนร่วมของพนักงาน <-ทรัพยากรบุคคล (PC3<-PC)	0.53	22.77	0.80
การเป็นสมาชิกที่ดีของพนักงาน <-ทรัพยากรบุคคล (PC4<-PC)	0.55	21.60	0.78
การเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาบุคลากร <-ทรัพยากรบุคคล (PC5<-PC)	0.57	22.09	0.80
ความเหมาะสมของโครงสร้าง <-โครงสร้างองค์การ (ST1<-ST)	0.52	-	0.82
การมุ่งเน้นบรรลุเป้าหมายขององค์การ <-โครงสร้างองค์การ (ST2<-ST)	0.66	24.74	0.83
ความชัดเจนของหน้าที่ความรับผิดชอบ <-โครงสร้างองค์การ (ST3<-ST)	0.53	23.55	0.80
การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน <-โครงสร้างองค์การ (ST4<-ST)	0.54	23.56	0.80
ระบบการรายงานย้อนกลับ <-โครงสร้างองค์การ (ST5<-ST)	0.49	21.98	0.77

χ^2 = 404.03; *df* = 149; *p* = 0.067; χ^2/df = 2.846; RMSEA = 0.034; NNFI = 0.98; CFI = 0.98; SRMR = 0.021

การองค์ประกอบเชิงยืนยัน ลำดับที่ 2 ของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ปัจจัยด้านผลลัพธ์ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ด้านกระบวนการที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ ความถูกต้องแม่นยำในการทำงาน ด้านทรัพยากรบุคคลที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ ความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน และด้านโครงสร้างองค์การที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ การมุ่งเน้นบรรลุเป้าหมายขององค์การ

3.3 ผลการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ดังแสดงในภาพ 3 (ดูตาราง 3)

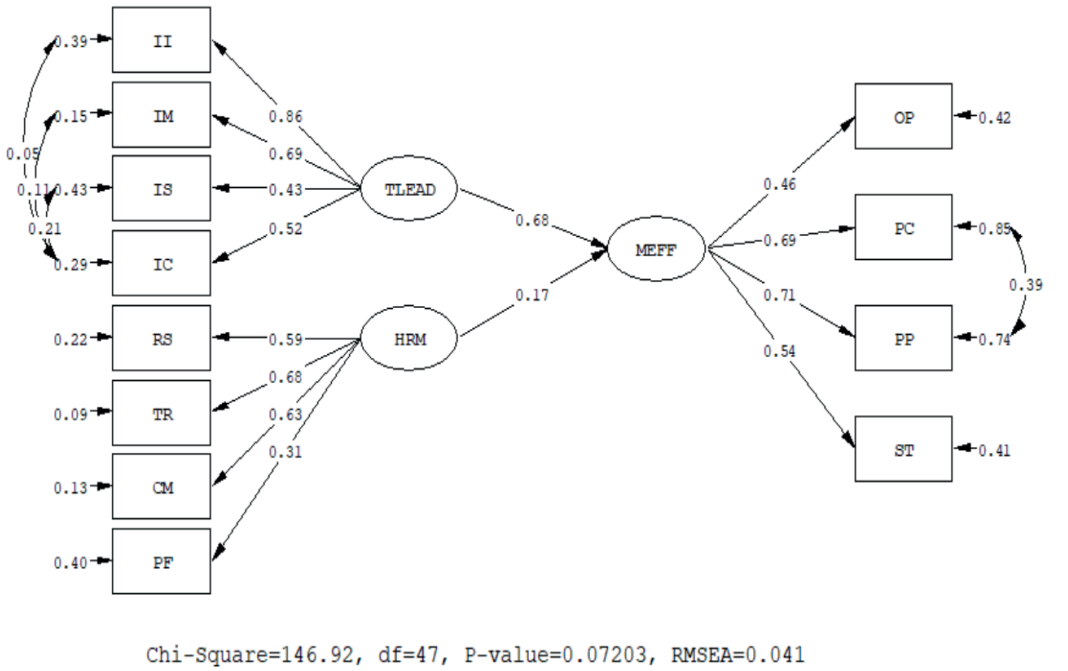

ภาพ 3 อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย (ตัวแบบหลังปรับ)

ตาราง 3

อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดทรัพยากรมนุษย์ เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

องค์ประกอบ	β	*t*-value	R^2
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง-> ประสิทธิภาพของการบริหารงานของ (วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (TLEAD->MEFF	0.68	11.04	0.86
การจัดการทรัพยากรมนุษย์-> ประสิทธิภาพของการบริหารงานของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (HRM->MEFF)	0.17	4.01	0.21
χ^2 = 146.92; *df* = 47; *p* = 0.072; χ^2/df = 3.106; RMSEA = 0.041; NNFI = 0.97; CFI = 0.96; SRMR = 0.037			

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.68 มีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 0.86 ส่วนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.17 มีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 0.21

การอภิปรายผล

จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในตัวแบบสมการโครงสร้างยืนยันได้ว่า ทั้ง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยดังนี้

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพของการบริหารงาน SMEs ในประเทศไทย

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.68 ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักปัจจัยสูงที่สุดในตัวแปรดังกล่าวคือ การมีอิทธิพลทางความคิดโดยประพฤติตนเป็นแบบอย่าง (Idealized influence--II) โดยมีค่า $\lambda x = 0.86$ นั่นแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพในการบริหารงาน และปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลอย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้นำในองค์การเป็นผู้เริ่มต้น และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับ Zhu and Huang (2023) ที่เสนอว่า การมีภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงจะส่งผลดีต่อประสิทธิภาพใน SMEs เพราะภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงเป็นองค์ประกอบโดยธรรมชาติที่เน้นที่การพัฒนาส่วนบุคคลของพนักงานและสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกสำหรับการพัฒนาองค์การผ่านแรงบันดาลใจเชิงวิสัยทัศน์ และการดูแลแบบเฉพาะบุคคล ผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงจะทำหน้าที่ผสานความยั่งยืนขององค์การ ให้เข้ากับประสิทธิภาพในการทำงาน ผ่านการเป็นตัวอย่างที่ดี และสื่อสารกับพนักงาน เพื่อให้เข้าใจในวิสัยทัศน์องค์การ และให้พนักงานเข้าใจอย่างชัดเจนในการทำงาน

2. การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพของการบริหารงาน SMEs ในประเทศไทย

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.17 ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักปัจจัยสูงที่สุดในตัวแปรดังกล่าว คือ ด้านการฝึกอบรม (Training--TR) โดยมีค่า $\lambda x = 0.68$ สอดคล้องกับ Chams and García-Blandón (2019) ที่เสนอว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการวิเคราะห์กระบวนการทำงาน และสร้างสมรรถนะที่สร้างศักยภาพในอนาคตที่ส่งผลต่อการบริหารความยั่งยืนต่อองค์การ และสอดคล้องกับ Sanchez-Ruiz and Blanco (2019) ที่เสนอว่า วิธีการจัดการทรัพยากรมนุษย์จะส่งผลต่อประสิทธิภาพทางการบริหาร โดยเน้นการให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของพนักงาน เน้นการนำปัญหามาเป็นฐานข้อมูลเพื่อการวางแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาแต่ละประเด็นที่ต้องการเพิ่มมูลค่าจากจำนวนผลผลิตและคุณภาพสินค้า ตอบสนองความคาดหวังต่อความพึงพอใจของลูกค้า

ข้อเสนอแนะ

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต่างก็มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ในการเปลี่ยนแปลงหลังชีวิตปกติใหม่ การพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์ แบบก้าวกระโดด ทำให้องค์การไม่สามารถหยุดนิ่งการพัฒนาได้ แม้ทุกสิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ความสำคัญของคนในองค์การจะยังคงอยู่เสมอ ผู้บริหารเป็นบุคคลแรกที่จำเป็นต้องปรับตนเอง สร้างกลยุทธ์ในการบริหารที่มีคุณภาพ และสืบค้นถึงความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของลูกค้า สร้างอิทธิพลทางความคิดโดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้กับพนักงาน และเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในองค์การเพื่อผลักดันคุณภาพ และประสิทธิภาพในการทำงานในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้

2. สำหรับวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในประเทศไทยการจัดการทรัพยากรมนุษย์อาจจะมีอิทธิพลน้อยต่อประสิทธิภาพของการบริหารงาน แต่ปัจจัยดังกล่าวก็ยังมีความจำเป็น ยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ผู้บริหารก็ยิ่งจำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้กับพนักงานในองค์การ เพราะส่วนใหญ่ SMEs จะได้พนักงานที่อยู่ในชุมชน หรือเป็นเครือญาติ การฝึกอบรม เพื่อเสริมทักษะจึงมีความจำเป็นเป็นประการแรกที่ผู้บริหารพึงตระหนักและให้ความสำคัญ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นจุดอ่อนประการสำคัญในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ SMEs ไทย นั่นคือ การให้ความสำคัญต่อการประเมินผลการปฏิบัติงาน (ผลที่วิเคราะห์มีค่าน้ำหนักปัจจัยต่ำที่สุด) ซึ่งต้องทำให้เป็นระบบ และจริงจัง

3. ผลการวิจัยครั้งนี้ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของประสิทธิภาพของการบริหารงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดได้แก่ ทรัพยากรบุคคลเพราะ SMEs ส่วนใหญ่ผลักดันผลงานออกด้วยความสามารถของคนในองค์การ ซึ่งเป็นจุดแข็ง แต่ที่เป็นจุดอ่อนได้แก่ด้านผลลัพธ์ของงานและกระบวนการที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการผลักดันของผู้บริหารเพื่อปรับปรุงในปัจจัยดังกล่าวต่อไป

References

Ahmed, K., & Chowdhury, T. A. (2009). Performance evaluation of SMEs of Bangladesh. *International journal of Business and Management, 4*(7), 126-133.

Ahmad, M., & Ejaz, T. (2019). Transactional and transformational leadership impact on organizational performance: Evidence from textile sector of Pakistan. *European Online Journal of Natural and Social Sciences, 8*(2S), 97-103.

Al Khajeh, E. H. (2018). Impact of leadership styles on organizational performance. *Journal of Human Resources Management Research, 2018,* 1-10.

Al-Abrrow, H. (2014). Transformational leadership and organisational performance in the public healthcare sector: The role of organisational learning and intellectual capital. *Irish Journal of Management, 33*(1), 27-48.

Al-Hawary, S. I. S., & Shdefat, F. A. (2016). Impact of human resources management practices on employees' satisfaction: A field study on the Rajhi cement factory. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, 6*(4), 274-286.

Ameh, O. J., & Daniel, E. I. (2017). Human resource management in the Nigerian construction firms: Practices and challenges. *Journal of Construction Business and Management, 1*(2), 47-54.

Aubry, M., & Hobbs, B. (2011). A fresh look at the contribution of project management to organizational performance. *Project Management Journal, 42*(1), 3-16.

Bass, B. M. (1985). Leadership: Good, better, best. *Organizational Dynamics, 13*(3), 26-40.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (Eds.). (1994). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership*. Sage.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Psychology Press.

Bycio, P., Hackett, R. D., & Allen, J. S. (1995). Further assessments of Bass's (1985) conceptualization of transactional and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology, 80*(4), 468-478.

Cengiz Toklu, M., & Taşkin, H. (2017). Performance evaluation of small-medium enterprises based on management and organization. *Acta Physica Polonica A, 132*(3), 994-998.

Chams, N., & García-Blandón, J. (2019). On the importance of sustainable human resource management for the adoption of sustainable development goals. *Resources, Conservation and Recycling, 141,* 109-122.

Cotes, J., & Ugarte, S. M. (2021). A systemic and strategic approach for training needs analysis for the International Bank. *Journal of Business Research, 127,* 464-473.

Garengo, P., Biazzo, S., & Bititci, U. S. (2005). Performance measurement systems in SMEs: A review for a research agenda. *International Journal of Management Reviews, 7*(1), 25-47.

Hansen, E. B., & Bøgh, S. (2021). Artificial intelligence and internet of things in small and medium-sized enterprises: A survey. *Journal of Manufacturing Systems, 58,* 362-372.

Howell, J. M., & Avolio, B. J. (1993). Transformational leadership, transactional leadership, locus of control, and support for innovation: Key predictors of consolidated-business-unit performance. *Journal of Applied Psychology, 78*(6), 891-902.

Igbaekemen, G. O., & Odivwri, J. E. (2015). Impact of leadership style on organization performance: A critical literature review. *Arabian Journal of Business and Management Review, 5*(5), 1-7.

Jorgensen, F., Hyland, P. W., & Kofoed, L. (2008). Examining the role of human resource management in continuous improvement. *International Journal of Technology Management, 42*(1-2), 127-142.

Kamau, S. M. (2016). *Performance measurement practices and operational performance of manufacturing firms in Kenya*. Master's Research Project of Business Administration, University of Nairobi.

Lashari, R., & Rana, A. H. (2018). The impact of transformational leadership and social interaction on organizational performance in the viewpoint of knowledge management: An empirical study in banking sector of Pakistan. *International Journal of Organizational Leadership, 7,* 383-397.

Lee, J. G., Park, Y., & Yang, G. H. (2010). Driving performance improvements by integrating competencies with human resource practices. *Performance Improvement Quarterly, 23*(1), 71-90.

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2023). *MSME situation report 2023*. Retrieved from https://bds.sme.go.th/Files/f5e20d92-138e-48f2-a29f-5a6c3a37cfd0.pdf [In Thai]

Ogunyomi, P., & Bruning, N. S. (2016). Human resource management and organizational performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Nigeria. *The International Journal of Human Resource Management, 27*(6), 612-634.

Özer, F., & Tınaztepe, C. (2014). Effect of strategic leadership dtyles on firm performance: A study in a Turkish SME. *Procedia–Social and Behavioral Sciences, 150,* 778-784.

Prabhu, H. M., & Srivastava, A. K. (2023). CEO transformational leadership, supply chain agility and firm performance: A TISM modeling among SMEs. *Global Journal of Flexible Systems Management, 24*(1), 51-65.

Rasool, S. F., Samma, M., Anjum, A., Munir, M., & Khan, T. M. (2019). Relationship between modern human resource management practices and organizational innovation: Empirical Investigation from banking sector of China. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies, 10*(19), 1-11.

Ren, S., & Jackson, S. E. (2020). HRM institutional entrepreneurship for sustainable business organizations. *Human Resource Management Review, 30*(3), 100691.

Samad, S. (2012). The influence of innovation and transformational leadership on organizational performance. *Procedia–Social and Behavioral Sciences, 57,* 486-493.

Sanchez-Ruiz, L., & Blanco, B. (2019). Survey dataset on reasons why companies decide to implement continuous improvement. *Data in Brief, 26,* 104523.

Tarasansombut, V., & Puranitee, C. (2022). Human Resource Development for Competitive Advantage in Small and Medium Enterprises in Bangkok Metropolitan Region. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University, 9*(2), 92-110. [In Thai]

Turner, M., Sermcheep, S., Anantasirijkiat, S., & Srisangnam, P. (2016). Small and medium-sized enterprises in Thailand: Government policy and economic development. *Asia Pacific Journal of Public Administration, 38*(4), 251-269.

Uthairat, N., Nami, M., & Sukato, N. (2023). The Importance of driving Thai small and medium enterprises from an exporter to multinational enterprise. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University, 10*(2), 142-155. [In Thai]

Wickham, P. A. (2001). *Strategy entrepreneurship: A decision-making approach to new venture creation and management* (2nd ed.). Financial Times/Prentice Hall.

Wikhamn, W. (2019). *Innovation, sustainable HRM and customer satisfaction. International Journal of Hospitality Management, 76,* 102-110.

Yaghoubi, H., Mahallati, T., Moghadam, A. S., & Fallah, M. A. (2014). Transformational leadership: Enabling factor of knowledge management practices. *Journal of Management and Sustainability, 4*(3), 165-174.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

Zehir, C., Gurol, Y., Karaboga, T., & Kole, M. (2016). Strategic human resource management and firm performance: The mediating role of entrepreneurial orientation. *Procedia–Social and Behavioral Sciences, 235,* 372-381.

Zheng, C., Morrison, M., & O'Neill, G. (2006). An empirical study of high performance HRM practices in Chinese SMEs. *The International Journal of Human Resource Management, 17*(10), 1772-1803.

Zhu, J., & Huang, F. (2023). Transformational leadership, organizational innovation, and ESG performance: Evidence from SMEs in China. *Sustainability, 15*(7), 5756.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.14

Received:	April	28, 2024
Revised:	January	14, 2025
Accepted:	March	1, 2025

การพัฒนาชุมชนต้นแบบสำหรับการวางแผนทางการเงิน เพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1

ขวัญนรี กล้าปราบโจร[1] ฐิติพร พระโพธิ์[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ (2) จัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศการวางแผนทางการเงิน และ (3) พัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชุมชนต้นแบบ จำนวน 4 ชุมชน รวมทั้งหมด จำนวน 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้การตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า (1) คุณภาพชีวิตรายได้หลักมีเพียงเบี้ยยังชีพ ไม่มีการวางแผนใช้จ่าย การลงทุนและการออม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่มีอาชีพที่เหมาะสม ขาดการรวมกลุ่มสร้างอาชีพ (2) แผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบ จัดอบรมหลักสูตรการวางแผนทางการเงินและการใช้แอปพลิเคชันวางแผนทางการเงิน และจัดกิจกรรมสนับสนุนการวางแผนทางการเงิน และ (3) การพัฒนาชุมชนต้นแบบ องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม เทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี เทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ เทศบาลเมืองท่าผา จังหวัดราชบุรี ด้านการออม

คำสำคัญ: ชุมชนต้นแบบ; การวางแผนทางการเงิน; จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1,2] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
70 หมู่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี 71190, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: amthi18@gmail.com

Developing a Model Community for Financial Planning for the Quality of Life of the Elderly in the Lower-Central Region Part 1

Kwannaree Klaprabchone[1] Thitiporn Prapho[2]

Abstract

This research article aims to study (1) analyze the problems and needs in developing a prototype community; in financial planning for elderly persons to achieve a high-quality and self-sustaining life, by linking information from relevant agencies and brainstorming ideas in a coordinated manner, (2) prepare a prototype community management plan for financial planning in the elderly persons to achieve a high-quality and self-sustaining life, by using financial planning curriculum and information technology and, (3) develop a prototype community for financial planning for t elderly persons to achieve a high-quality and self-sustaining life. The researcher used qualitative research. Important information providers include: Elderly representatives, community leaders, and related agencies of 4 prototype communities totaling 400 people.Data were collected by organizing participatory workshops. and validate accuracy using content analysis and comparison techniques.

Findings are as follows: (1) quality of life, the main income was only a living allowance. There is no planning for spending, investment and savings, economic stability, and no suitable career. Lack of group formation to create careers. (2) The prototype community management plan, organize training courses on financial planning and the use of financial planning applications and organize activities to support financial planning and, (3) the prototype community development, Lamphaya Subdistrict Administrative Organization in Nakhon Pathom Province, Pak Phraek Municipality in Kanchanaburi Province, Thung Khli Subdistrict Municipality Suphanburi Province, in terms of creating a career and generating income. Tha Pha Municipality Ratchaburi Province, in terms of savings.

Keywords: Prototype Community; Financial Planning; Lower Central Region Part 1
Type of Article: Research Article

[1,2] Faculty of Management Science, Kanchanaburi Rajabhat University
70 Moo 4, Nong Bua, Mueang, Kanchanaburi 71190, Thailand
Corresponding Author Email: amthi18@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่ปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006) โลกมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงขึ้นร้อยละ 12 หลังจากนั้นประชากรโลกได้มีจำนวนผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่ประชากรรวมช่วงอายุอื่น ๆ ของโลกเพิ่มช้าลงในอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ 1.1 ต่อปี แนวโน้มการเพิ่มจำนวนของประชากรผู้สูงอายุในโลกจึงมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีแนวโน้มของการเพิ่มตัวประชากรผู้สูงอายุในทิศทางเดียวกัน สำหรับประเทศไทยได้กลายเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” (ageing society) อย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยพบว่า ร้อยละของผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.0 ในปี พ.ศ. 2493 เป็นร้อยละ 8.4 ในปี พ.ศ. 2543 และประมาณการว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 27.1 ในปี พ.ศ. 2593 ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยต้องกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่” (super-aged society) การที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายจากการที่ประเทศไทยกำลังเคลื่อนเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะประเด็นความท้าทายด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างค่านิยมและศักยภาพของผู้สูงอายุ ในการสร้างโอกาสผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและครอบครัว ในการสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยผู้สูงอายุ ด้วยการส่งเสริมระบบการออมแห่งชาติให้ครอบคลุมเป้าหมายที่อยู่ในวัยทำงานให้มีประเด็นออมไว้ใช้จ่ายเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับสูงอายุให้มีเงินเก็บและรายได้เพียงพอในการดำเนินชีวิตในวัยหลังเกษียณ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นสิ่งเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ เนื่องจากผู้สูงอายุจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การตรียมความพร้อมก่อนการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง และควรกระทำตั้งแต่ก่อนเข้าสูงอายุและกระทำอย่างต่อเนื่อง (Wongwiwat & Charoenwiriyakul, 2019) จากความสำคัญดังกล่าว จะพบว่า หากรัฐบาลและท้องถิ่นทราบปัญหาความต้องการในการสร้างความมั่งคงในช่วงชีวิตวัยเกษียณ ภาครัฐและท้องถิ่นจะสามารถบริหารจัดการให้ผู้สูงอายุเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงทางการเงินในอนาคต มีการวางแผนทางการเงินที่ดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีคุณภาพชีวิตหลังเกษียณที่ดี จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 มี 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี ตามการแบ่งพื้นที่ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดบริการสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สร้างหลักประกันด้านรายได้ ส่งเสริมการออมวัยหลังเกษียณ จากการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แก่ผู้สูงอายุที่ผ่านมา พบว่า ยังประสบปัญหาหลายประการที่จะช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง (Hunnak & Montriwat, 2022)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยการเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ จัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยการใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศการวางแผนทางการเงิน รวมทั้งพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบให้กับชุมชนอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์

2. เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศการวางแผนทางการเงิน

3. เพื่อพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ (1) วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ (2) จัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศการวางแผนทางการเงิน และ (3) พัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชุมชนต้นแบบ จำนวน 4 ชุมชน จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ (1) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม (2) ชุมชนเทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี (3) ชุมชนเทศบาลเมืองท่าผา จังหวัดราชบุรี และ (4) ชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวนชุมชนละ 100 คน รวมทั้งหมดจำนวน 400 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย เฉพาะพื้นที่ในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี

4. ขอบเขตด้านเวลาที่ใช้ในการวิจัย ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2566

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการจัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า สำหรับจำนวน 4 ชุมชนต้นแบบจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ด้านการสร้างอาชีพสร้างรายได้และด้านการออม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนต้นแบบรองรับสังคมสูงอายุ

ประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมด้านศักยภาพบุคคลและชุมชน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดสังคมสูงอายุที่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากแนวคิดศักยภาพเพื่อสุขภาพองค์รวมของ Dossey and Keegan (2016) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนา

ศักยภาพที่จะทำให้เกิดสุขภาพองค์รวม โดยกำหนดศักยภาพมนุษย์ไว้ จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านสัมพันธภาพ ด้านอารมณ์ ด้านการตัดสินใจ และด้านจิตวิญญาณ นำมาสู่การออกแบบให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ทั้งจำนวน 6 ด้าน ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของบุคคลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมของบุคคลคือ ครอบครัวและชุมชนเพื่อสนับสนุนให้บุคคล (ผู้สูงอายุ) มีความพร้อมในการดูแลสุขภาพของตนเองในด้านร่างกาย ชุมชนที่มีศักยภาพในการเอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิต ได้อิสระ ปลอดภัย เหมาะกับวัย ไม่หกล้มหรือกรณี หลงลืม ชุมชนสามารถให้การช่วยเหลือได้ทันทีจึงถือว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ หรือหากครอบครัวใดมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคมสูงอายุ และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่จะเป็นหน่วยที่สร้างจุดเปลี่ยนสำคัญให้ชุมชนมีความพร้อมในการรองรับสังคมสูงอายุมากขึ้น (Trumikaborworn, 2018)

แนวคิดการวางแผนทางการเงิน

การวางแผนการเงิน คือ การกำหนดเงินรวมที่สอดคล้องและนำไปปฏิบัติเพื่อให้ไปถึงจุดหมายทางการเงินของแต่ละคน ใจความของสาระสำคัญนี้คือ การกำหนดการวางแผนการเงินให้สอดคล้องกับการเงินของบุคคลและอยู่ในพื้นฐานของเป้าหมายของบุคคลนั้น ๆ จะใช้เครื่องมือทางการเงินที่มีให้สำเร็จลุล่วงถึงเป้าหมายการเงินทั้งหมด เช่น การซื้อประกันต่าง ๆ เงินปันผลจากหุ้นหรือการลงทุน (Hallman & Rosenbloom, 2003)

ความสำคัญของการวางแผนทางการเงิน

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร จากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการแพทย์ที่ทำให้คนมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงและอายุยืนยาวขึ้นส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐและด้านสังคมวัยแรงงานที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุลดลงและส่งผลให้รายได้เฉลี่ยประชากร การออมการลงทุน การเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจลดลง ในขณะที่การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐด้านประกันสังคม สุขภาพอนามัยและสวัสดิการผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น หากบุคคลไม่ต้องการเป็นผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงสวัสดิการของรัฐ ซึ่งอาจมีไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ควรให้ความสำคัญและเตรียมความพร้อมในการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณตั้งแต่วัยทำงาน และเมื่อบุคคลมีอายุยืนยาวขึ้นต้องสะสมเงินไว้เพื่อใช้ในวัยเกษียณจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย (Wongchan, 2010)

แนวคิดผู้สูงอายุ

Department of Older Persons (2021) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

กลุ่มผู้สูงอายุสามารถจำแนกออกเป็นจำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง หมายถึง ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองคือ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา ไม่มีรายได้จากการทำงาน มีเพียงรายได้จากสิทธิ์ผู้พิการ และลูกหลานเลี้ยงดู แต่ในบางรายพบว่าไม่ได้จดทะเบียนทำให้ไม่ได้รับเงินดังกล่าว

2. กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน (ไม่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ชอบเก็บตัว ขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน) หมายถึง ผู้สูงอายุที่เคลื่อนไหวได้ ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แต่จะมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

มีความลำบากหรือติดขัดในการเคลื่อนไหว เนื่องจากสภาพร่างกายที่เสื่อมสมรรถภาพตามอายุหรือมีปัญหาด้านสุขภาพที่มีโรคประจำตัว มีปัญหาในการเคลื่อนที่เมื่อต้องออกไปนอกบ้าน ส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในบ้าน มีรายได้หลักมาจากเบี้ยผู้สูงอายุและลูกหลานส่งให้ทั้งในรูปแบบของเงินและการดูแลต่าง ๆ

3. กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม (เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน มีความสามารถในการทำงาน) หมายถึง ผู้สูงอายุที่สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ดี สุขภาพดี ไม่มีโรคเรื้อรังหรือมีโรคเรื้อรังแต่ควบคุมได้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยอิสระ และสามารถออกนอกบ้านไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมได้ มีความสามารถในการทำงานอยู่แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่มีเงินออม รายได้หลักมาจากเบี้ยผู้สูงอายุทุกเดือนและได้รับจากลูกหลานอาจจะไม่ได้ให้ในรูปแบบเงินทองแต่ให้ที่พัก ดูแลค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ภายในบ้าน (Department of Older Persons, n.d.)

แนวคิดเกี่ยวกับ Active Ageing

พฤฒพลัง (active ageing) เป็นแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization--WHO) ที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก โดยคาดว่าภาวะพฤฒพลังจะเป็นหนทางที่จะยกระดับคุณภาพในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำเสนอแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขในการดำเนินชีวิต ตลอดจนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ โดยภาวะพฤฒพลังจะประกอบไปด้วย จำนวน 3 เสาหลัก ได้แก่ (World Health Organization, 2002) (1) สุขภาพ (health) หมายถึง การมีสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี (2) การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การมีโอกาสได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายมีส่วนร่วมกับผู้อื่น และ (3) ความมั่นคง (security) หมายถึง การมีหลักประกันและความมั่นคง คือ ความมั่นคงทางรายได้ ที่อยู่อาศัยและผู้ดูแล

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประเภทการวิจัย คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)

2. ประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชุมชนต้นแบบ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกพื้นที่ที่มีความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบ มีเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานในพื้นที่ จำนวน 4 ชุมชน จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ประกอบด้วย (1) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม (2) ชุมชนเทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี (3) ชุมชนเทศบาลเมืองท่าผา จังหวัดราชบุรี และ (4) ชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวนชุมชนละ 100 คน รวมทั้งหมดจำนวน 400 คน เนื่องจากแต่ละชุมชนมีประชากรตั้งแต่ 20,000 คน ขึ้นไป จะได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 100 คน (Nastasi & Schensul, 2005; Yamane, 1973)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบ ในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ มีประเด็นข้อคำถาม ดังนี้

3.1 ท่านคิดว่าสภาพปัญหาในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ และส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพมีปัญหาอย่างไรบ้าง

3.2 ท่านมีความต้องการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ และส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพอย่างไรบ้าง

3.3 ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างไร

3.4 ท่านคิดว่ากรอบแนวคิดในการจัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตทางการเงินที่ดีอย่างมีคุณค่า ควรมีลักษณะอย่างไร

3.5 แผนการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตทางการเงินที่ดีอย่างมีคุณค่าควรมีแนวทางอย่างไร

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชุมชนต้นแบบ จำนวน 4 ชุมชน จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ได้แก่ (1) ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม (2) ชุมชนเทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี (3) ชุมชนเทศบาลเมืองท่าผา จังหวัดราชบุรี และ (4) ชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวนชุมชนละ 100 คน รวมทั้งหมด จำนวน 400 คน ระยะเวลาในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ชุมชนละ 1 ครั้ง และครั้งละจำนวน 6 ชั่วโมง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและเปรียบเทียบ นำผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การรับฟังประเด็น และข้อเสนอแนะ ตลอดจนทฤษฎีหรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการสรุปประเด็นสำคัญ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลให้ตรงตามประเด็นการวิจัย (conclusions

drawing and verifying) หาข้อสรุปผลความขัดแย้งหรือสอดคล้อง การสังเคราะห์ วิเคราะห์ คิดและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบ รวมถึงการเปรียบเทียบความแตกต่างและความสอดคล้องให้ได้ประเด็นของการวิจัย (Zhang & Wildermuth, 2005) เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศ การวางแผนทางการเงิน และนำไปพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1. สภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ พบว่า ผู้สูงอายุ จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 มีปัญหาด้านคุณภาพชีวิตที่ดีเนื่องจากรายได้หลักผู้สูงอายุมีเพียงเบี้ยยังชีพที่ได้รับจากภาครัฐ ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การลงทุนและการออม ส่งผลให้มีเงินไม่เพียงพอในการใช้จ่ายในช่วงบั้นปลายชีวิต เกิดปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ เมื่อไม่ได้ทำงานทำให้ผู้สูงอายุ รู้สึกเหงา ไม่ภาคภูมิใจเป็นภาระกับลูกหลาน ด้านความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านไม่มีอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ผู้สูงอายุที่มีอาชีพยังมีปัญหาในการสร้างรายได้ที่เพียงพอในการใช้จ่ายในครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพ ผู้สูงอายุต้องอยู่ดูแลบ้าน เลี้ยงหลานไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ บางคนถูกทอดทิ้ง เกิดปัญหาด้านสภาพจิตใจ ผู้สูงอายุขาดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างอาชีพ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. การจัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า พบว่า ผู้สูงอายุ จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 จัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ โดยกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา เทศบาลเมืองปากแพรก เทศบาลเมืองท่าผา เทศบาลตำบลทุ่งคลี ชมรมผู้สูงอายุ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ (1) จัดอบรมหลักสูตรการวางแผนทางการเงินและการใช้แอปพลิเคชันการวางแผนทางการเงิน (2) พัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ และ (3) จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเป็นชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในแต่ละชุมชน

3. การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนต้องมีความรู้ในการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การออมและการลงทุน ก่อนและหลังวัยเกษียณอายุการทำงาน ผลการวิจัยการพัฒนาชุมชนต้นแบบ จำนวน 4 ชุมชน จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 มีดังนี้ ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม และชุมชนเทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ด้านการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเทศบาลเมือง

ท่าผา จังหวัดราชบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุด้านการออม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุด้านการสร้างอาชีพและสร้างรายได้และการมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ และมีส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพ

การอภิปรายผล

ผลวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดมความคิดเห็นแบบประสานประโยชน์ พบว่า ผู้สูงอายุ จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 มีปัญหา (1) ด้านคุณภาพชีวิตที่ดีเนื่องจากรายได้หลักผู้สูงอายุมีเพียงเบี้ยยังชีพที่ได้รับจากภาครัฐไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การลงทุนและการออม ส่งผลให้มีเงินไม่เพียงพอใช้จ่ายในช่วงบั้นปลายชีวิต สอดคล้องกับ Suwanna (2021) ที่พบว่า แรงงานนอกระบบมากกว่าร้อยละ 80 ไม่เคยวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณ ไม่ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวัน และมีความรู้ทางการเงินเพื่อการวางแผนเกษียณอายุอยู่ในระดับต่ำ (2) ด้านความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ไม่มีอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ผู้สูงอายุที่มีอาชีพ ยังมีปัญหาในการสร้างรายได้ที่เพียงพอในการใช้จ่ายในครอบครัวสอดคล้องกับ Panjathanasap (2020) ที่พบว่า ควรจัดหาแหล่งงานหรือจัดโครงการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และ (3) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพ ผู้สูงอายุต้องอยู่ดูแลบ้าน เลี้ยงหลาน ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ บางคนถูกทอดทิ้งเกิดปัญหาด้านสภาพจิตใจ ผู้สูงอายุขาดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างอาชีพใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สอดคล้องกับ Jadesadalug and Pienvimungsa (2018) ที่พบว่า ผู้สูงอายุได้ลดบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมลงแต่ยังคงร่วมกิจกรรมภายในชุมชนอยู่ และยังคงเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

แผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า โดยใช้หลักสูตรและเทคโนโลยีสารสนเทศการวางแผนทางการเงิน พบว่า ผู้สูงอายุ จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 จัดทำแผนบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ โดยกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ (1) จัดอบรมหลักสูตรการวางแผนทางการเงินและการใช้แอปพลิเคชันการวางแผนทางการเงิน (2) พัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ และ (3) จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเป็นชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในแต่ละชุมชน สอดคล้องกับ Panjathanasap (2020) ที่พบว่า ควรจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้มีทักษะในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข และควรจัดโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับ Ratana-Ubol (2019) ที่พบว่า สภาพจริงของการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุมีความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุขึ้นกับพื้นที่และหน่วยงาน องค์กรและเครือข่ายที่สนับสนุน และข้อเสนอการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุได้

เสนอรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุ การรวมตัวผ่านกิจกรรม การร่วมกับกลุ่มคนหลายช่วงวัย และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่า พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนต้องมีความรู้ในการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การออม และการลงทุน ก่อนและหลังวัยเกษียณอายุการทำงาน ผลการวิจัยการพัฒนาชุมชนต้นแบบ 4 ชุมชน จังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ดังนี้ ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา จังหวัดนครปฐม และชุมชนเทศบาลเมืองปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ด้านการสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเทศบาลเมืองท่าผา จังหวัดราชบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ด้านการออม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเทศบาลตำบลทุ่งคลี จังหวัดสุพรรณบุรี ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนต้นแบบการวางแผนทางการเงินในวัยสูงอายุ ด้านการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ และการมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในการวางแผนการเงินที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับ Panjathanasap (2020) ที่พบว่า ด้านรายได้ควรจัดหาแหล่งงานหรือจัดโครงการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองควรจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถมีทักษะในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข และด้านสังคมควรจัดโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ Ratana-Ubol (2019) ที่พบว่า (1) นโยบาย มาตรการ และกลไกในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีการกำหนดนโยบายไว้อย่างชัดเจน มุ่งเน้นด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงหรือการมีหลักประกันของชีวิตมีการจัดทำมาตรการและออกแบบกลไกเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ทุกรูปแบบ เน้นการส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง (2) สภาพจริงของการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า มีความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุขึ้นกับพื้นที่และหน่วยงาน องค์กรและเครือข่ายที่สนับสนุน และ (3) ข้อเสนอการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุได้เสนอรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุ การรวมตัวผ่านกิจกรรม การร่วมกับกลุ่มคนหลายช่วงวัย และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลควรต่อยอดการดำเนินกิจกรรมให้กับชุมชนต้นแบบ เนื่องจากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินได้แก่ ด้านการสร้างอาชีพสร้างรายได้ และด้านการออม

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลสามารถนำแนวทางการวางแผนทางการเงินจากผลการวิจัยไปขยายผลให้เกิดชุมชนต้นแบบในการวางแผนทางการเงินด้านการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และด้านการออมในชุมชนอื่น ๆ

1.3 ในอนาคตกลุ่มผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนมากกว่ากลุ่มวัยทำงาน ภาครัฐควรมีนโยบายเพื่อ Up-Skill/Re-Skill ให้กับผู้สูงอายุเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาแอพพลิเคชันสำหรับ Up-Skill/Re-Skill ที่จำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ

2.2 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม

References

Department of Older Persons. (2021). *Elderly's rights and welfare*. Retrieved from http://www.dop.go.th/th/know/15/646 [In Thai]

Department of Older Persons. (n.d.). *Guide to the local elderly care and protection system*. Retrieved from https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1561080125-196_0.pdf [In Thai]

Dossey, B. M., & Keegan, L. (2016). *Holistic nursing: A handbook for practice* (7th ed.). Jones & Bartlett.

Hallman, G. V., & Rosenbloom, J. (2003). *Personal financial planning* (7th ed.). McGraw-Hill.

Hunnak, C., & Montriwat, P. (2022). Public service for the elderly citizen in City-Municipality in lower central provinces region 1. *Journal of Thai Ombudsman, 15*(1), 35-75. [In Thai]

Jadesadalug, V., & Pienvimungsa, S. (2018). Quality of life of the elderly in Don Seng village, Bang Pae sub-district, Bang Phae district, Ratchaburi. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 11*(1), 3144-3156. [In Thai]

Nastasi, B. K., & Schensul, S. L. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of School Psychology, 43*(3), 177-195.

Panjathanasap, N. (2020). *The development of quality of life of self-reliant elderly in Banpong district Ratchaburi*. Retrieved from https://bkkthon.ac.th/home/user_files/department/department-24/files/2563/63_6.pdf [In Thai]

Ratana-Ubol, A. (2019). Proposal for operational improvement regarding senior citizen's potential enhancement. *Silpakorn Educational Research Journal, 11*(1), 26-46. [In Thai]

Suwanna, T. (2021). The financial preparation for pre-retirement of informal labor in Bangkok and Metropolitan area. *Humanities and Social Science Research Promotion Network Journal, 4*(2), 58-72. [In Thai]

Trumikaborworn, S. (2018). *Developing a model community to support an aging society: School for the elderly and elderly leaders*. Ubon Ratchathani University Publishing House. [In Thai]

Wongchan, R. (2010). *Personal finance management*. The Stock Exchange of Thailand. [In Thai]

Wongwiwat, P., & Charoenwiriyakul, C. (2019). Retirement preparation of staff in Suan Sunandha Rajabhat University. *Journal of the Association of Researchers, 24*(3), 348-361. [In Thai]

World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. Author.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

Zhang, Y., & Wildermuth, B. M. (2005). *Qualitative analysis of content*. Retrieved from https://pages.ischool.utexas.edu/yanz/Content_analysis.pdf

DOI: 10.14456/phdssj.2025.15

Received:	July	22, 2024
Revised:	August	28, 2024
Accepted:	March	1, 2025

ปัญหาการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

ชัดชัย กลั่นความดี[1] นพพรศิริ กฤษพชร[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยเทคโนโลยีและการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการเยียวยาความเสียหายโดยนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ ศึกษาหลักกฎหมายและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการเยียวยาความเสียหายโดยนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องความรับผิดกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยค่าเสียหายเชิงลงโทษ อันจะเป็นการป้องปรามและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้บัญญัติคุ้มครองการกระทำละเมิดต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด สิทธิดังกล่าวจะรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วยหรือไม่ ยังไม่มีความชัดเจน แต่ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 32 ส่วนการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่ทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัวโดยไม่รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการ ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและต้องได้รับหมายศาล สำหรับกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับ โดยไม่ได้มีการขอหมายศาลเพื่อเข้าตรวจสอบข้อมูลจากบริการที่เก็บข้อมูลดังกล่าวไว้ ถือว่าเป็นการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนแม้จะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ต้องรับหมายศาล เมื่อไม่ได้รับหมายศาลจึงเป็นละเมิด นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ไม่ได้กำหนดบทบัญญัติให้ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้กรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ ดังนั้น จึงควรแก้ไขบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 โดยกำหนดให้สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วย บัญญัติการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัวเพื่อสืบสวนสอบหาพยานหลักฐานจะต้องได้รับอนุญาตจากศาล บัญญัติให้การเข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับที่เก็บไว้โดยผู้ให้บริการออนไลน์จะต้องได้รับหมายศาลก่อน และแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยกำหนดให้ศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีละเมิดสิทธิสิทธิส่วนบุคคลได้ไม่เกินสองเท่า

คำสำคัญ: สิทธิส่วนบุคคล; ความรับผิดทางละเมิด; ค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
16/10 ถนนเลียบคลองทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา แขวงทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: chatchaikankwamdee@gmail.com
[2] คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม (ขอนแก่น)

Legal Issues on the Application of Punitive Damages in Case of Privacy Violation Cases

Chatshai Kancwamdee[1] Noppornsiri Kitpatchara[2]

Abstract

This research article aims to study the legal problems on privacy vilolations by the use of technologies and the application of punitive damages, the concepts and theories relating to privacy violations and legal remedies by adopting the punitive damages to such case, legal principles and analysis on legal problems on the liabilities of persons violating privacy rights and the application of the principle of the punitive damages vested in the common law and Thai Laws, and to propose the revisions of the laws relationg to the violation of privacy rights by awarding punitive damages to the injured person in order to deter and protect the rights of injured person effectively. Using qualitative research methods and collect data with document research. Data were analyzed using content analysis techniques and interpreted comparison.

Findings are as follows: Section 420 of the Civil and Commercial Code of Thailand protects individuals from any unlawful actions against any right but whether such right includes privacy right or not. This is not clearly stated. However, the privacy right is under protection by section 32 of the Constitution of Thailand. The act of police officer who installs the GPS device attached property of the target victim is considered as violation of privacy since it violates expectation of privacy of the people, in case where the police officer obtains information stored by online service providers without a court warrant is considered as privacy violation as well and the court is unable to award punitive damages in the privacy violation cases. Thus, the researcher proposes to revise the term “any right” to include “privacy right,” impose the provision for the police to obtain the court warrant before attaching the GPS device to the target victim, impose the provision for the police officer to obtain the court warrant in order to obtain information stored by online service providers and revise the provision section 438 of the Civil and Commercial Code to empower the court is able to award punitive damages in the privacy violation cases but such punitive damages shall not be over than twice amount of the actual damages.

Keywords: Privacy Rights; Tort Liability; Punitive Damages

Type of Article: Research Article

[1] Faculty of Law, Bangkokthonburi University
16/10 Khlong Thawi Watthana Road, Thawi Watthana, Bangkok 10170, Thailand
Corresponding Author Email: chatchaikankwamdee@gmail.com
[2] Faculty of Law, Sripatum University Khon Kaen Campus

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งในปัจจัยในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร เรียนหนังสือออนไลน์ ตรวจสอบสภาพอากาศ เส้นทางการเดินรถเมล์ หรือรถไฟ สำรองบัตรโดยสารสายการบิน จองที่พัก รวมทั้งการสั่งสินค้าหรืออาหารด้วย ประชาชนส่วนใหญ่จึงสามารถใช้โทรศัพท์มือถือที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ติดต่อซื้อขายสินค้า ใช้บริการธนาคารออนไลน์ สั่งสินค้าออนไลน์ หรือให้ส่งสินค้า หรือใช้แอปพลิเคชันเรียกรถยนต์แท็กซี่สาธารณะ หรือรถจักรยานยนต์สาธารณะ อันเป็นการสร้างความสะดวกสบายให้แก่ประชาชนผู้ใช้บริการ โดยไม่จำต้องเดินทางไปซื้อสินค้าด้วยตัวเอง

ในการใช้บริการแอปพลิเคชันจะต้องมีการให้ความยินยอมให้มีการใช้แอปพลิเคชันนั้น และมีการเก็บข้อมูลส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นชื่อ นามสกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ หมายเลขบัตรเครดิต หรือข้อมูลอื่น ๆ ในระบบของผู้ให้บริการด้วย อีกทั้งเมื่อใช้บริการสั่งสินค้าหรือบริการที่จะต้องนำสินค้ามาส่งให้กับผู้สั่ง ก็จะมีการเก็บข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งหรือที่ส่งสินค้าให้ผู้รับด้วย

นอกจากนี้ หากเป็นแอปพลิเคชันเรียกใช้บริการรถ เช่น Grab ก็จะมีการระบุตำแหน่งของผู้ใช้บริการได้ ซึ่งจะเป็นการใช้ระบบ GPS ที่อยู่ในโทรศัพท์มือถือ และเชื่อมต่อเข้ากับแอปพลิเคชันของผู้ให้บริการ ดังนั้น ผู้ให้บริการแอปพลิเคชันเหล่านี้ จึงทราบตำแหน่งของผู้ใช้บริการว่าอยู่ที่ใด เวลาใด ผู้ให้บริการแอปพลิเคชันจึงเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าหรือผู้ใช้บริการในความครอบครองของผู้ให้บริการ

เมื่อข้อมูลของผู้ใช้บริการอยู่ในความครอบครองของผู้ให้บริการแล้ว ผู้ให้บริการก็มีหน้าที่เก็บรักษาข้อมูลด้วยมาตราการที่สามารถป้องกันมิให้บุคคลใดเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าได้ การที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเอกชนใดเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวโดยไม่มีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย ย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่มิชอบด้วยกฎหมาย

ในระดับสากล สิทธิส่วนบุคคลได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 12 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รับรองโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ระบุว่า “การเข้าไปแทรกสอดโดยปราศจากอำนาจในกิจการส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน การส่งข่าวสาร ตลอดจนการทำลายเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลใดจะกระทำมิได้ บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและการคุกคามดังกล่าว” (The United Nations, 2024) ซึ่งกติกาสากลดังกล่าวประเทศไทยลงนามเป็นภาคีสมาชิกด้วย เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539)

ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีหน้าที่จะต้องบัญญัติกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของประชาชน ประชาชนมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามมาตรา 32 ที่กำหนดว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ”

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ประชาชนได้รับความคุ้มครองในความเป็นส่วนตัวที่จะไม่ให้บุคคลใด ล่วงรู้ถึงข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงตำแหน่งสถานที่หรือที่อยู่ของตน เพื่อปกปิดมิให้บุคคลอื่นเข้ามาละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวได้

สิทธิดังกล่าว เรียกว่า “เสรีภาพในชีวิตส่วนตัว” ได้แก่ เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการรักษาความลับส่วนบุคคล และเสรีภาพในข้อมูลส่วนบุคคล

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีที่ประชาชนใช้นั้นก่อให้เกิดผลที่กระทบต่อสิทธิบุคคลของประชาชนที่ใช้บริการแอปพลิเคชันดังกล่าว เนื่องจากมีการจัดเก็บข้อมูล ที่อยู่ และตำแหน่งของผู้ใช้บริการไว้ในระบบ ทำให้คนร้ายสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งตำแหน่งของผู้ใช้บริการได้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจติดตามจับคนร้ายตามหมายจับก็จะมีการใช้ข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลของแอปพลิเคชันสั่งอาหารหรือขนส่งสินค้าทางออนไลน์ เพื่อตรวจสอบว่าบุคคลตามหมายจับมีที่อยู่ที่ใด และนำข้อมูลที่ได้มาไปใช้ในการติดตามจับกุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

อีกทั้งในกรณีที่จะต้องติดตามตัวผู้ต้องหาเพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจนำอุปกรณ์ติดตามตัว หรือ GPS Tracker ไปติดตั้งที่รถยนต์หรืออุปกรณ์ของใช้ส่วนตัว เช่น โทรศัพท์มือถือ เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าเงิน ซึ่งสามารถส่งสัญญาณมายังศูนย์ส่งสัญญาณ ทำให้สามารถที่จะติดตาม สอดแนม หรือติดตามผู้ต้องหาได้ โดยไม่จำต้องออกไปติดตามผู้ต้องหาเอง การกระทำดังกล่าว แม้เจ้าพนักงานตำรวจจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ซึ่งได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นถึงความผิด และในมาตรา 132 ได้บัญญัติไว้ว่า เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

1. ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหาหรือตรวจสิ่งของ หรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่ายแผนที่หรือภาพวาดจำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้าให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายที่น่าจะทำให้คดีชัดเจนขึ้น

2. ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยกระทำความผิดหรือได้ใช้หรือสงสัยว่าใช้กระทำความผิดหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

3. หมายเรียกบุคคลที่ครอบครองสิ่งของหรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่ต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมายแล้ว

4. ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาดังกล่าวไว้ในอนุมาตรา 2 และ 3

แสดงให้เห็นว่า พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 131 และ 132 เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องเท่าที่จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้ถึงการกระทำความผิดได้

นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการค้นหรือเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้กระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่ากระทำความผิด แต่ต้องปฏิบัติตามหมายค้นนั้น

ดังนั้น อำนาจในการสืบสวนเพื่อสอดส่อง ติดตามผู้ต้องหาและถ่ายภาพรวมทั้งสอดแนมผู้ต้องหาว่าผู้ต้องหานี้ได้เดินทางไปยังที่ใด โดยใช้เทคโนโลยี GPS หรือ การตรวจสอบจากสัญญาณโทรศัพท์ มาเป็นพยานหลักฐานพยานแวดล้อมกรณีเพื่อพิสูจน์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อยืนยันสถานที่อยู่ ประกอบพยานหลักฐานอื่นด้วย

นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้บริการแอปพลิเคชันดังกล่าว สามารถจัดเก็บไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ ที่คนร้าย อาจเจาะเข้าไปในระบบ หรือเข้าถึงระบบข้อมูลดังกล่าวโดยไม่ได้รับอนุญาต แล้วนำข้อมูล ชื่อนามสกุล

เบอร์โทรศัพท์หรือหมายเลขบัตรเครดิต ไปเปิดเผยหรือจำหน่าย ให้กับบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้ประกอบกิจการขายตรง หรือบริษัทประกันภัยหรือบริษัทบัตรเครดิต หรือบริษัทเงินกู้ซึ่งบริษัทเหล่านี้ประสงค์จะได้ข้อมูลเบอร์โทรศัพท์ของลูกค้าเพื่อจะใช้โทรศัพท์ไปติดต่อและขายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้กับประชาชน

กรณีจึงมีปัญหากฎหมายว่า

1. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติคุ้มครองการกระทำละเมิดต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด สิทธิดังกล่าวจะรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วยหรือไม่ ยังไม่มีความชัดเจน

2. การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่ทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัว โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการ

3. กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับ โดยไม่ได้มีการขอหมายศาลเพื่อเข้าตรวจสอบข้อมูลจากบริการที่เก็บข้อมูลดังกล่าวไว้ เป็นละเมิดหรือไม่

4. ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้หรือไม่ เพียงใด

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยี และการชดใช้เยียวยาความเสียหายให้แก่ที่ถูกละเมิดว่าหากเป็นการกระทำโดยจงใจ ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดได้หรือไม่ จึงจำต้องศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยี เพื่อมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ และเสนอแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การคุ้มครองอยู่ที่ส่วนบุคคลได้รับความคุ้มครองและเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยเทคโนโลยีและการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการเยียวยาความเสียหายโดยนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้

3. เพื่อศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการเยียวยาความเสียหายโดยนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย

4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการเยียวยาความเสียหายโดยนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย

5. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องความรับผิดกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยค่าเสียหายเชิงลงโทษ อันจะเป็นการป้องปรามและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิหรือเสรีภาพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) สิทธิส่วนบุคคลได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 12 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รับรองโดยสมัชชาใหญ่ สหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (2) พระราชบัญญัติ

ว่าด้วยความรับผิดอันเกิดจากสินค้า ค.ศ. 1994 (The Product Liability Law of Japan) (3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (4) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (5) พระราชบัญญัติความลับทางการค้า (ค่าเสียหายเชิงลงโทษ) พ.ศ. 2545 (6) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (7) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (9) พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 (10) พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 รวมทั้งศึกษานิยามของคำว่า สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณชย์ว่ารวมถึงสิทธิส่วนบุคคลหรือไม่ การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่ทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัว โดยไม่รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือไม่ กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับ โดยไม่ได้มีการขอหมายศาลเพื่อเข้าตรวจสอบข้อมูลจากบริการที่เก็บข้อมูลดังกล่าวไว้เป็นละเมิดหรือไม่ และศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้หรือไม่ เพียงใด เพื่อนำผลการศึกษามาหาแนวทางแก้ไขกฎหมายต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัญหาและขอบเขตความรับผิดของผู้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีและการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเยียวยาผู้เสียหาย

2. ทำให้เข้าใจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรับผิดของผู้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีและการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเยียวยาผู้เสียหาย

3. ทำให้ทราบหลักกฎหมายหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย และผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีและการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเยียวยาผู้เสียหาย

4. ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์หลักกฎหมายหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย และผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีและการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเยียวยาผู้เสียหาย

5. นำข้อเสนอแนะไปเสนอแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อกำหนดความรับผิดของผู้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยใช้เทคโนโลยีและให้ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเป็นธรรม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล

เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญเนื่องจากประชาชนทั่วไปใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้โทรศัพท์มือถือที่มีกล้องถ่ายรูป คอมพิวเตอร์โน๊ตบุ๊ก (notebook) โทรทัศน์วงจรปิด (CCTV--Closed Circuit Camera, Surveillance Camera) เครื่องมือสื่อสารประเภทอื่น ๆ อุปกรณ์ดักฟังโทรศัพท์ และอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจสอบตำแหน่งของวัตถุสิ่งของ (GPS) ที่นำมาติดตั้งในรถยนต์เพื่อเป็นระบบนำทาง (navigation system) หรือให้ความมั่นใจแก่ผู้ใช้บริการรถสาธารณะ (taxi)

เทคโนโลยีที่ทันสมัยก็เปรียบเสมือนดาบสองคม (double edges sword) ที่ให้คุณประโยชน์อนันต์ แต่ก็อาจทำให้เกิดโทษมหันต์ได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (violation of privacy) ที่สามารถกระทำได้โดยง่ายและปราศจากการตรวจจับ เช่น สมัยก่อน หากหญิงสาวไปอาบน้ำ และถูกแอบมอง คนที่แอบมองอาจถูกผู้หญิงคนดังกล่าวใช้สเปย์สีฉีดใส่ ก็จะทำให้รู้ว่าคนนั้นแอบมองคนอื่นในห้องน้ำ แต่ปัจจุบันนี้คนร้ายได้ใช้เทคโนโลยีทันสมัยขึ้น ตัวอย่าง เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2552 ชายคนหนึ่งใช้โทรศัพท์มือถือที่มีกล้องแอบถ่ายภาพผู้หญิงขณะขึ้นบันไดเลื่อนที่สถานีรถไฟฟ้า โดยชายคนนั้นในวันเดียวกัน ถ่ายคลิปไป 27 คลิป หรือกรณีการติดกล้องวงจรปิดตามห้างสรรพสินค้าเพื่อรักษาความปลอดภัย แต่สำหรับในห้องลองเสื้อหรือห้องน้ำซึ่งเป็นเขตพื้นที่ส่วนบุคคลที่ไม่อาจมีการละเมิดโดยเด็ดขาด (absolute right) ก็ไม่สามารถจะนำกล้องวงจรปิดไปติดตั้งได้ หากคนร้ายต้องการแอบดูก็สามารถกระทำได้โดยไม่จำต้องมีการ แอบมองจริง ๆ ทั้งยังยากแก่การตรวจจับอีกด้วย “สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล” เป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนที่รัฐเสรีประชาธิปไตย ได้บัญญัติรับรองไว้ให้แก่ราษฎรของรัฐนั้นเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล มิให้ถูกล่วงละเมิด โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และสามารถใช้ยันกับบุคคลอื่นให้เคารพในสิทธิของตนได้

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิหรือเสรีภาพ

“สิทธิ” หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ซึ่งมีผู้ให้นิยามของคำว่า “สิทธิ” ไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย นิยามคำว่า “สิทธิ” หมายถึง “ความชอบธรรมที่บุคคลสามารถใช้ยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนอันพึงมีพึงได้ของบุคคลนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิคือประโยชน์ที่บุคคลมีความชอบธรรมที่จะได้รับ ซึ่งกฎหมายรับรองคุ้มครองให้” (Rathamarit, Suriya, & Singkaneti, 2001, p. 86)

ศาสตราจารย์ ดร.วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ นิยามคำว่า “สิทธิ” หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์หรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิทวงหนี้ กรรมสิทธิ์ อาจกล่าวได้ว่า สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน เช่น เรียกร้องให้ชำระหนี้หรือซ่อมแซมผนังบ้าน หรือให้ละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เรียกร้องให้ผู้ที่ขายกิจการให้แก่ตนละเว้นจากการประกอบกิจการอย่างเดียวกันกับที่ขายให้แก่ตนในเมืองเดียวกันแข่งกับตน ส่วนกรรมสิทธิ์ในบ้านหลังหนึ่งก็คืออำนาจของผู้เป็นเจ้าของบ้านหลังนั้นในอันที่จะใช้สอยบ้านหลังนั้น และห้ามมิให้ผู้อื่นเข้าไปในบ้านหลังนั้นและใช้บ้านหลังนั้นด้วยประการใด ๆ โดยมิชอบนั่นเอง (Rathamarit et al., p. 86)

นักคิดชาวอังกฤษ 2 ท่าน ได้แก่ Thomas Hobbes และ John Locke ผู้สร้างรากฐานแนวคิดประชาธิปไตยของชาวตะวันตก ต่างมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติที่เท่าเทียมกัน แต่การที่มนุษย์จะมารวมตัวกันเป็นสังคม ความเท่าเทียมกันนำมาสู่ความยุ่งเหยิงอันเกิดจากการปะทะต่อสู้กันอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้น เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการรวมตัวกันเป็นสังคมมนุษย์จึงจะต้องทำการตกลงกัน เพื่อมอบอำนาจของตนให้กับผู้ปกครองที่เหมาะสม และ Locke ก็เชื่อว่า การเจรจาประนีประนอมกัน ด้วยเหตุผลจะนำไปสู่ประโยชน์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ทั้ง Hobbes และ Locke ต่างก็ให้ความสนใจให้ความเชื่อมโยงสิทธิทางการเมืองและสังคมเข้ากับสิทธิทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นในเรื่องสิทธิในทรัพย์ส่วนบุคคลและการให้ความสำคัญต่อบทบาท

ของรัฐในสังคมพลเรือนในฐานะผู้มีอำนาจในการประนีประนอม (Rathamarit et al., p. 86)

John Stuart Mill ซึ่งเป็นนักคิดทางการเมืองคนสำคัญของลัทธิเสรีนิยม ได้อธิบายไว้ในหนังสือ On Liberty ว่าเสรีภาพของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ

ประการแรก มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพในมโนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นอาณาจักรของจิตใจภายในตัวของมนุษย์เอง การมีเสรีภาพในมโนธรรมย่อมทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่จะคิดจะรู้สึกอย่างใด ๆ ก็ได้ในปัญหารอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการคิดเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติหรือเป็นการอนุมานเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์ หลักศีลธรรมหรือทางศาสนาก็ตาม ส่วนเสรีภาพในการแสดงออกหรือเผยแพร่ความคิดของตนเองนั้น แม้จะอยู่ในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ แยกออกไปเพราะไปเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเสรีภาพในความคิดความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันมิได้

ประการที่สอง มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเองตามความพอใจ คือ การวางแผนชีวิตของตนเองตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับอุปนิสัยของตนเองมากที่สุด และทำในสิ่งที่ตนเองชอบโดยตระหนักในผลของการกระทำของตนที่จะเกิดขึ้นมาโดยปราศจากการแทรกแซงจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพดังกล่าวนี้โดยเด็ดขาดตราบเท่าที่การกระทำของตนไม่ก่อให้เกิดภยันตรายใด ๆ แก่บุคคลอื่น แม้ว่ามนุษย์ด้วยกันเองอาจเห็นว่าการกระทำหรือการดำเนินชีวิตดังกล่าวนั้นอาจเป็นการโง่เขลา หรือเป็นสิ่งที่ผิดตามมาตรฐานของเขาก็ตาม (Uwanno, 2001, pp. 69-70)

ประการที่สาม การที่แต่ละคนมีเสรีภาพส่วนบุคคลดังกล่าว มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตที่จะไม่ทำให้เกิดภยันตรายแก่บุคคลอื่น ๆ เช่นเดียวกัน (Singkaneti, 2000, p. 47)

ดังนั้น สิทธิส่วนบุคคล จึงหมายถึง สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ใช้ยืนยันกับบุคคลอื่นและเกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคล อันทำให้มีการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์ในการดำรงชีวิต และเป็นสิทธิเด็ดขาด (absolute right) ที่มนุษย์ต้องการรอดพ้นจากการสังเกต รู้เห็น ต้องการความเป็นส่วนตัวและสันโดษ (right to be let alone) สิทธิส่วนบุคคลจึงเป็นสิทธิและความชอบธรรมอย่างหนึ่งของปัจเจกชนที่สามารถใช้ยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ เมื่อมีบุคคลใดฝ่าฝืนหรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคลแล้ว ก็สามารถเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนและงดเว้นการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สมัยก่อนไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย สิทธิส่วนบุคคล ก็คือ การที่ไม่ต้องการให้ผู้ใดล่วงรู้ในสิ่งที่ตัวเองกระทำ ต้องการความเป็นส่วนตัวหรืออยู่ตามลำพัง (right to be let alone) เช่น การทำธุระส่วนตัวในห้องน้ำ ห้องนอน แต่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสาร ทั้งข้อมูลส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นชื่อ นามสกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ก็สามารถค้นหา (google or search) ได้ในอินเทอร์เน็ต ดังนั้น คำนิยามของสิทธิส่วนบุคคล จึงขยายขอบเขตไปถึงสิทธิเรียกร้องของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่จะตัดสินใจว่าเมื่อไร อย่างไร และขอบเขตเพียงใดที่ข้อมูลส่วนบุคคลของตนจะถูกเปิดเผยไปยังบุคคลอื่น

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

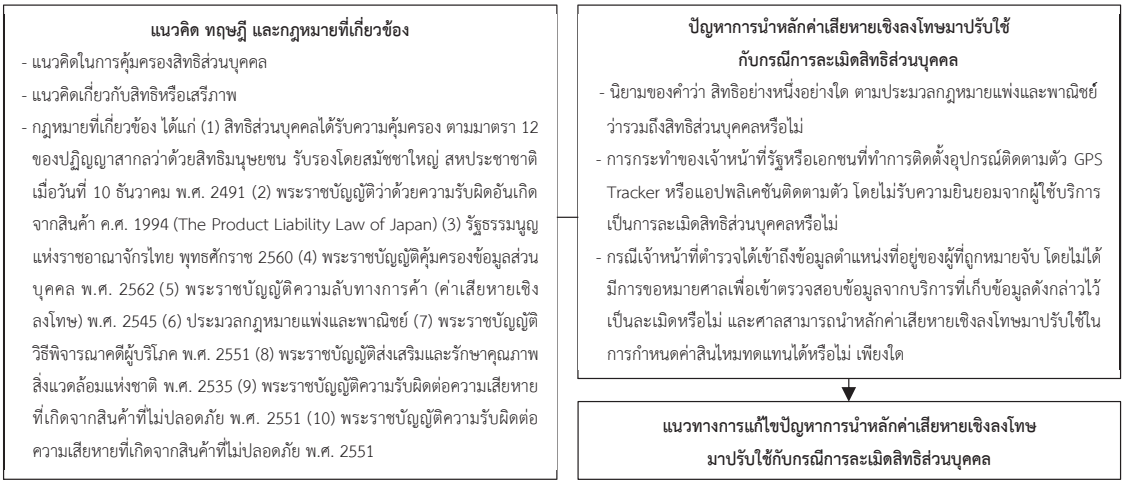

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

การบังคับใช้หลักกฎหมายละเมิดโดยเฉพาะเรื่องเยียวยาความเสียหายโดยกำหนดค่าสินไหมทดแทนกรณีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ยังไม่มีบทบัญญัติให้ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ได้ จึงยังไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย จึงต้องศึกษากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมยิ่งขึ้นต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ วารสารทางกฎหมาย คำสั่ง คำพิพากษา คำวินิจฉัยของศาล และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ และข้อมูลเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและแนวทางในการแก้ไขปัญหา

ผลการวิจัย

การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อติดตาม สอดแนม หรือตรวจสอบตำแหน่งของบุคคลอื่น จะเป็นการละเมิดต่อสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่นั้น สามารถแยกวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ปัญหากฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติคุ้มครองการกระทำละเมิดต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด สิทธิดังกล่าวจะรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วยหรือไม่ ยังไม่มีความชัดเจน ทั้งนี้ ตาม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 วางหลักว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” คำว่า สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด หมายความถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วยหรือไม่

เมื่อวิเคราะห์บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32 ซึ่งกำหนดว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ”

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ซึ่งความเป็นส่วนตัวนั้น คือ สิทธิที่จะได้อยู่ตามลำพัง ไม่ถูกจับตามอง ไม่ถูกตรวจสอบ ติดตาม จากบุคคลใดทั้งภาครัฐและเอกชนด้วย

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 ของสหรัฐอเมริกา ยังได้บัญญัติรับรองไว้ว่า สิทธิของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในชีวิต เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินอื่น ๆ ต่อการค้น และยึด โดยปราศจากเหตุโดยชอบด้วยกฎหมายจะถูกล่วงละเมิดมิได้ หมายค้นจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุอันสมควรและต้องมีการรับรองโดยการสาบานตนหรือการยืนยันประกอบกับจะต้องระบุสถานที่ที่จะตรวจค้น บุคคลที่จะจับกุม หรือสิ่งของที่จะยึดอย่างชัดเจนด้วย

ดังนั้น สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ก็คือ สิทธิส่วนบุคคลนั้นเองที่บุคคลจะได้รับความคุ้มครองมิให้บุคคลใดมาแทรกแซงความเป็นส่วนตัวในข้อมูลของตน สิทธิที่จะได้รับความเป็นส่วนตัวในการเดินทางไปไหนมาไหนโดยไม่มีบุคคลใดล่วงรู้ถึงจุดหมายปลายทางที่ตนเดินทางไป รวมทั้งการไปพบปะผู้คนใดด้วย

ด้วยเหตุนี้ สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด จึงรวมถึงสิทธิส่วนบุคคล หรือสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวด้วย

2. การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่ทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัว โดยไม่รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการ

ในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจนำอุปกรณ์ติดตั้ง GPS ไปติดไว้ที่รถยนต์หรือมีการติดตั้งโปรแกรมติดตามตัวในโทรศัพท์มือถือของผู้ต้องหา เพื่อติดตามและสอบสวนตามความผิดนั้นโดยไม่รับอนุญาตจากศาลจะถือว่าเป็นการกระทำละเมิดหรือไม่

ในประเด็นนี้เจ้าพนักงานตำรวจสามารถจะใช้อำนาจสอบสวนโดยที่สามารถออกตรวจตราและตรวจสอบการทำความผิดของผู้ต้องหาได้เอง แต่เมื่อมีการนำเทคโนโลยีไปติดตั้งเพื่อตรวจสอบตำแหน่งของผู้ต้องหาโดยใช้ GPS ไปติดที่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์หรือกรณีมีการติดตั้งแอปพลิเคชันลงบนโทรศัพท์มือถือเพื่อติดตามตำแหน่งของผู้ต้องสงสัยโดยไม่รับหมายศาลนั้น เมื่อผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยเป็นประชาชนที่มีสิทธิสิทธิส่วนบุคคลเช่นกัน การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ดังกล่าวนั้นจะต้องมีเหตุอันจำเป็นและจะต้องได้รับอนุญาตจากศาล

การทำงานตำรวจทำการติดตั้งอุปกรณ์จับสัญญาณตำแหน่งหรือ GPS โดยปราศจากหมายศาลและไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาเท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องหาซึ่งเป็นประชาชนคนหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้ การติดตั้งแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือที่ผู้ต้องหาใช้อยู่หรือการเข้าถึงแอปพลิเคชัน Grab หรือแอปพลิเคชันอื่นใดที่ผู้ต้องหาใช้แล้วค่อยมาตำรวจสามารถเข้าถึงตำแหน่งของผู้ต้องหาได้โดยปราศจากการรู้เห็นหรือได้รับความยินยอมจากศาลซึ่งผู้ใช้บริการมีความคาดหวังในความเป็นส่วนตัวจากการใช้แอปพลิเคชันเหล่านี้

ในกรณีนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำต่อบุคคลอื่นให้ได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงเกียรติยศหรืออย่างอื่นอย่างใด ผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจำต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองของเอกชนโดยที่ร้องขอข้อมูลที่อยู่จากบริษัทเอกชนออนไลน์ที่จัดเก็บข้อมูลหรือฐานข้อมูลออนไลน์ซึ่งมีชื่อของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีและจะต้องจับกุมตามหมายจับนั้นในกรณีที่เจ้าตำรวจไม่ได้รับหมายจากศาลและทำการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวโดยไม่มีอำนาจนั้นเท่ากับเป็นการไม่ทำหน้าที่อย่างเช่นตนควรจะทำ เมื่อการงดเว้นดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายจึงเป็นการกระทำละเมิดเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับประชาชนที่ข้อมูลถูกเปิดเผยหรือละเมิดไป

การกระทำต่อสิทธิส่วนบุคคลหรือสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ซึ่งเป็นสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด อันกำหนดไว้ตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การกระทำใด ๆ อันเป็นการรบกวนต่อสิทธิส่วนบุคคลซึ่งก็คือสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในข้อมูลการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง มิให้มีบุคคลใดล่วงรู้หรือเข้ามาตรวจสอบย่อมได้รับความคุ้มครอง (Pengniti, 2002, p. 50)

แม้จะไม่มีแนวคำพิพากษาของศาลไทย แต่มีแนวคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกาในคดีการติดตามซึ่งศาลได้พิพากษาไว้ใน คดี United States and Jones (GPS) (United States v. Jones, 565 U.S. 400 (2012)) โดยคดีนี้เกิดขึ้นที่เมือง Washington, D.C. เจ้าพนักงานตำรวจได้รับหมายศาลให้ดักฟังโทรศัพท์ของนาย Jones แต่ต่อมาได้ติด GPS เพิ่มเติมที่รถยนต์ของนาย Jones โดยไม่มีหมายศาล GPS แสดงผลสถานที่ที่นาย Jones เดินทางไปแต่ละที่ภายใน 30 วัน ถึง 3,000 สถานที่ ต่อมาเจ้าพนักงานตำรวจใช้ข้อมูลดังกล่าวสืบหาผู้ที่ร่วมมือสมคบกับนาย Jones ในการกระทำความผิดโดยใช้ข้อมูลจากแต่ละสถานที่ที่นาย Jones เดินทางไป

ศาลฎีกาตัดสินว่า การที่เจ้าพนักงานตำรวจติด GPS ไว้ที่รถยนต์ของนาย Jones เป็นการค้น เนื่องจากมีการตรวจสอบนาย Jones ถึง 30 วัน เจ้าพนักงานตำรวจสามารถทราบได้ว่า นาย Jones นั้นไปทำอะไรมาบ้าง เช่น ไปพบจิตแพทย์ ไปพบคนรัก ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้น การกระทำของตำรวจจึงต้องมีหมายศาล เมื่อไม่มีหมายศาล จึงเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

จากแนวคำพิพากษาศาลสหรัฐดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หากมีการติดตั้ง GPS เพื่อตรวจสอบตำแหน่งซึ่งเป็นการทำลายความคาดหวังความเป็นอยู่ส่วนตัว และไม่ได้รับหมายศาล จึงถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ถือว่าเป็นการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

3. กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับ โดยไม่ได้มีการขอหมายศาลเพื่อเข้าตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้บริการที่เก็บข้อมูลดังกล่าวไว้ เป็นละเมิดหรือไม่

กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 ซึ่งบัญญัติให้พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ ตรวจสอบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความผิดกำลังสอบสวนหรือเพื่อหาข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐาน เช่น ศพที่ถูกฝังไว้ เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ว่า ผู้ต้องหากระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่น นอกจากนี้ ในมาตรา 132 ได้บัญญัติไว้ว่า เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหาหรือตรวจสิ่งของ หรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่ายแผนที่หรือภาพวาดจำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือ หรือลายเท้าให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายที่น่าจะทำให้คดีชัดเจนขึ้น

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยกระทำความผิดหรือได้ใช้หรือสงสัยว่าใช้กระทำความผิดหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

(3) หมายเรียกบุคคลที่ครอบครองสิ่งของหรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่ต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมายแล้ว

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาดังกล่าวไว้ในอนุมาตรา 2 และ 3

อำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายไทยนั้น สามารถจะดำเนินการใดๆเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานได้ การที่เจ้าพนักงานตำรวจเข้าถึงข้อมูลตำแหน่งโทรศัพท์มือถือผ่านบริษัทผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือ โดยไม่มีหมายศาลนั้น แม้แนวคำพิพากษาของศาลไทยไม่ได้มีการวินิจฉัยไว้โดยตรง แต่มีแนวคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกา ในคดี Carpenter v. United States (Carpenter v. United States, No. 16-402, 585 U.S. (2018)) ได้วินิจฉัยว่ากรณีเจ้าพนักงานตำรวจสงสัยว่า นาย Carpenter อยู่ในสถานที่ที่มีการปล้นทรัพย์เกิดขึ้น เจ้าพนักงานตำรวจจึงขอข้อมูลจากผู้ให้บริการโทรศัพท์และได้ข้อมูลมาว่า มีสัญญาณโทรศัพท์ของนาย Carpenter อยู่ในที่เกิดเหตุจริง นาย Carpenter โต้แย้งว่าเจ้าพนักงานตำรวจไม่มีหมายศาลในการนำข้อมูลนี้ นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังแสดงรายละเอียดของแต่ละบุคคลในการเดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ ในแต่ละวัน เช่นเดียวกับ GPS ศาลฎีกาจึงคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลในข้อมูลของบุคคล จึงไม่ให้เจ้าพนักงานตำรวจเข้าถึงข้อมูล Cell Site Information

จากแนวคำพิพากษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้คำนึงถึงความเป็นส่วนตัวในข้อมูลตำแหน่งของผู้ใช้บริการโทรศัพท์มือถือ ที่เก็บไว้ที่ผู้ให้บริการด้วย ดังนั้น เมื่อผู้ใช้บริการมีความคาดหวังในสิทธิที่จะได้รับการปกปิดตำแหน่งของตนแล้ว การที่เข้าถึงข้อมูลตำแหน่งจากผู้ให้บริการโดยไม่มีหมายศาล จึงเป็นการละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคล

ด้วยเหตุนี้ หากเจ้าพนักงานตำรวจของไทยเข้าถึงข้อมูลการใช้บริการโทรศัพท์มือถือ ที่แสดงถึงตำแหน่งเวลา ณ ที่ผู้ใช้บริการโทรศัพท์มือถือว่า ใช้โทรศัพท์มือถือ ณ บริเวณใดบ้างนั้น โดยไม่มีหมายศาล จึงถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลที่เก็บไว้โดยผู้ให้บริการ

4. ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้หรือไม่ เพียงใด

ปัญหาจะต้องพิจารณาต่อไปว่าศาลสามารถจะปรับใช้หลัก ค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ซึ่งบัญญัติให้ศาลพิจารณากำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายโดยค่าสินไหมทดแทนที่ศาลจะพึงกำหนดนั้นจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งละเมิด

บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้

จากแนวคิดเรื่องของการกระทำที่เป็นการจงใจทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายจากแนวคิดเรื่องค่าสินไหมทดแทนเชิงลงโทษหรือค่าเสียหายจะลงโทษนั้น การละเมิดที่ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นความร้ายแรงและเกิดจากการจงใจทำละเมิดไม่ใช่เป็นการประมาทเลินเล่อธรรมดาด้วยแล้ว

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มาตรา 78 บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้รับผลประโยชน์ที่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ควบคุม

ข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล การที่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือการที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

นอกจากนี้ แนวคิดของประเทศสหรัฐอเมริกา กรณีมีการกระทำละเมิดและจะต้องมีการกำหนดค่าเสียหายนั้น ศาลมีบทบาทในการวางหลักไว้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1784 ในคดี Genay V. Norris (Genay v. Norris, 1 S.C.L. (1 Bay) 6 (1784) ซึ่งเป็นกรณีที่โจทก์ดื่มไวน์ ซึ่งจำเลยได้แกล้งนำเอาแมลงวันใส่ลงไปในแก้ว ทำให้โจทก์มีอาการเจ็บป่วย ศาลสูงของ North Carolina ได้กำหนดค่าเสียหายที่เป็นการลงโทษ ให้แก่โจทก์เนื่องจากจำเลยมีความประพฤติที่น่าตำหนิ โดยกระทำละเมิดโดยจงใจหรือมีเจตนาด้วย

คดีที่มีการกำหนดค่าเสียหายลงโทษจะมีทั้งคดีเกี่ยวกับสัญญา คดีทรัพย์สิน คดีการบุกรุกทางทะเล คดีแรงงาน คดีครอบครัว โดยคดีละเมิดที่มีการกำหนดความเสียหายที่จะลงโทษนี้ จะมีความแตกต่างกันโดยศาลส่วนใหญ่ที่ได้มีการกำหนดค่าเสียหายที่จะลงโทษ จะพิจารณาตามประเภทของการกระทำและเจตนาชั่วร้าย หรือความประมาทเลินเล่อของผู้กระทำละเมิด โดยหากพบว่าผู้กระทำละเมิดมีเจตนาชั่วร้ายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยเฉพาะกรณีที่ไม่ใส่ใจต่ออันตรายอันอาจจะเกิดขึ้นกับทรัพย์สินหรือร่างกายของผู้อื่น เช่นนี้ผู้กระทำก็จะถูกกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษมากขึ้น

จากแนวคำพิพากษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หากมีการกระทำโดยมีเจตนาร้ายก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิดโดยจงใจ ซึ่งมีความร้ายแรงเพียงพอที่ศาลจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอันเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำเช่นนั้นอีก

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจหลีกเลี่ยงการขอหมายศาล จะทำการสืบสวนสอบสวนโดยการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสืบสวนสอบสวน อันเป็นการละเมิดต่อสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคลแล้ว เมื่อเป็นการกระทำโดยจงใจ เพราะการไม่ขอหมายศาลย่อมแสดงให้เห็นว่า ไม่สนใจต่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องหา

เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเอกชนใด ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น จึงควรบัญญัติกฎหมายให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ในกรณีที่การกระทำละเมิดเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงด้วย แต่ไม่ควรเกินสองเท่าของความเสียหายที่แท้จริง

จากการวิเคราะห์ข้อกฎหมายดังกล่าว หากมีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยผู้กระทำเป็นบุคคลธรรมดา เช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือบุคคลอื่น หรือนิติบุคคลก็ตามหากเป็นการกระทำการจงใจ ซึ่งผลความเสียหายจากการ

ละเมิดบุคคลนั้นประเมินค่าไม่ได้ ศาลควรมีอำนาจที่จะปรับใช้หลักกฎหมายค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ เพื่อเป็นการป้องปรามไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนอื่นใดที่จะทำการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลบุคคลอื่นในกรณีที่เป็นการจงใจละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคลอย่างร้ายแรง

ผลการวิจัยปัญหาการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ก็คือ สิทธิส่วนบุคคลนั้นเองที่บุคคลจะได้รับความคุ้มครองมิให้บุคคลใดมาแทรกแซงความเป็นส่วนตัวในข้อมูลของตน สิทธิที่จะได้รับความเป็นส่วนตัวในการเดินทางไปไหนมาไหนโดยไม่มีบุคคลใดล่วงรู้ถึงจุดหมายปลายทางที่ตนเดินทางไป รวมทั้งการไปพบปะผู้คนใดด้วย ด้วยเหตุนี้ สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด จึงรวมถึงสิทธิส่วนบุคคล หรือสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวด้วย

(2) การติดตั้ง GPS เพื่อตรวจสอบตำแหน่งหรือติดตั้งแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นการทำลายความคาดหวังความเป็นอยู่ส่วนตัว และไม่ได้รับหมายศาล จึงถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว ถือว่าเป็นการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

(3) เจ้าพนักงานตำรวจของไทยเข้าถึงข้อมูลการใช้บริการโทรศัพท์มือถือที่แสดงถึงตำแหน่ง เวลา ณ ที่ผู้ใช้บริการโทรศัพท์มือถือว่า ใช้โทรศัพท์มือถือ ณ บริเวณใดบ้างนั้น โดยไม่มีหมายศาล จึงถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลที่เก็บไว้โดยผู้ให้บริการ

(4) เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเอกชนใด ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น จึงควรบัญญัติกฎหมายให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ในกรณีที่การกระทำละเมิดเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงด้วย แต่ไม่ควรเกินสองเท่าของความเสียหายที่แท้จริง

การอภิปรายผล

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ไม่ได้ระบุชัดเจนถึงสิทธิส่วนบุคคลซึ่งจะต้องมีการตีความว่าสิทธิส่วนบุคคล เป็นสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดที่ควรได้รับความคุ้มครองหากมีบุคคลใดมาละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็จะสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีให้ผู้ที่ละเมิดสิทธิที่ส่วนบุคคลชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงจำต้องบัญญัติ คำว่า สิทธิที่ส่วนบุคคล เพิ่มเติมในมาตรา 420 ในกรณีที่มีการติดตั้ง GPS หรือเครื่องติดตามตัวโดยไม่รับความยินยอมจากผู้ใช้บริการ ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลในการไปไหนมาไหนโดยปราศจากบุคคลใดที่จะสอดรู้หรือติดตาม และการติดตั้ง GPS ยังถือได้ว่าเป็นการค้นที่ต้องได้รับหมายศาลก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถติดตั้ง GPS กับบุคคลผู้ต้องสงสัยด้วย

นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าถึงที่อยู่ของบุคคลที่ถูกออกหมายจับโดยไปสอบถามจากผู้ให้บริการขนส่งสินค้าหรือผู้ให้บริการอื่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลที่จะต้องรับหมายศาลด้วย

สำหรับประเด็นเรื่องการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้นั้น เห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ไม่ได้บัญญัติให้ศาลสามารถนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้สำหรับกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ ซึ่งหากพิจารณาถึงผลการละเมิดและความร้ายแรงของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลแล้ว จึงเห็นสมควรที่จะมีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับผู้กระทำละเมิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อันเป็นการป้องปรามไม่ให้มีการละเมิดที่ส่วนบุคคล

ข้อเสนอแนะ

1. ควรแก้ไขบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 โดยกำหนดให้สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลด้วย

2. ควรบัญญัติการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะทำการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามตัว GPS Tracker หรือแอปพลิเคชันติดตามตัวเพื่อสืบสวนสอบหาพยานหลักฐาน จะต้องได้รับอนุญาตจากศาล

3. ควรบัญญัติให้การเข้าถึงข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ที่ถูกหมายจับที่เก็บไว้โดยผู้ให้บริการออนไลน์จะต้องได้รับหมายศาลก่อน

4. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยกำหนดให้ศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีละเมิดสิทธิสิทธิส่วนบุคคลได้ไม่เกินสองเท่า

References

Pengniti, P. (2002). *Explanation of the Civil and Commercial Code on torts: Tort liability of officials and other related laws* (2nd ed.). Institute of Legal Education of the Thai Bar. [In Thai]

Rathamarit, U., Suriya, N., & Singkaneti, B. (2001). *Claiming human dignity or exercising personal rights and freedoms according to Section 28 of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 (1997)*. Office of the Constitutional Court. [In Thai]

Singkaneti, B. (2000). *Fundamentals of rights, freedoms, and human dignity according to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 (1997)*. Winyuchon. [In Thai]

The United Nations. (2024). *Universal declaration of human rights*. Retrieved from https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Uwanno, B. (2001). *Public law volume 1: Philosophical evolution and characteristics of public law in various eras* (4th ed). Winyuchon. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.16

Received:	September	13, 2024
Revised:	October	28, 2024
Accepted:	March	1, 2025

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

สิทธิพร บุญคุ้ม[1] สิรวิชญ์ พันธ์เพชรกุล[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ จากกระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายดังกล่าว (2) ศึกษาว่าแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นไม่ส่งผลผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการถูกดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี และ (3) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถามเจ้าพนักงานในการยุติธรรม จำนวน 394 คน และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในกระบวนการยุติธรรมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ความแปรปรวนพหุคูณ (MANOVA) และความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (MANCOVA) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายนั้น จะช่วยให้ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมิให้ต้องได้รับผลกระทบต่อสภาพจิตใจจากกระบวนการในการดำเนินคดีที่มากเกินสมควร โดยในการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะให้นำแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับเพศที่ได้จากการวิจัยมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ แนวทางคุ้มครองสิทธิดังกล่าวนี้จะครอบคลุมถึงผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศทั้งหมด อันได้แก่ ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ผู้เสียหายซึ่งเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็ก และผู้เสียหายซึ่งเป็นชาย

คำสำคัญ: การคุ้มครองสิทธิ; คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ; ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] รองอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีปกครองระยอง
ตำบลเนินพระ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง 21000, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: boonkum2000@gmail.com
[2] กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

The Protection of the Rights of Victims in Sexual Offense Cases

Sitthiporn Boonkum[1] Siravich Phanpetchkul[2]

Abstract

This research article aims to (1) study the approaches to protect the rights of victims in sexual offense cases from the impacts of legal proceedings affecting such victims, (2) study whether the approaches to protect the rights of victims in sexual offense cases do not affect the accused or defendant's ability to defend their cases, and (3) study the relationship between types of justice officials, their perspectives on legal proceedings affecting sexual offense victims, and approaches to protect victims' rights in sexual offense cases from The legal proceedings. This research employs both quantitative and qualitative methods. The Data were collected through questionnaires from 394 justice officials and interviews with 11 key informants who are experts in the justice system. The quantitative data were analyzed using Analysis of Variance (ANOVA), Multivariate Analysis of Variance (MANOVA), and Multivariate Analysis of Covariance (MANCOVA), while qualitative data were analyzed through content analysis.

Findings are as follows: The approaches to protect the rights of sexual offense victims from the impacts of legal proceedings help prevent victims from experiencing excessive psychological impacts during the legal process. This study recommends incorporating these protective approaches into the Criminal Procedure Code. These protective measures would cover all sexual offense victims, including female victims, male victims with feminine psychology, child victims, and male victims.

Keywords: Rights Protection; Sexual Offense Cases; Victims in Sexual Offense Cases
Type of Article: Research Article

[1] Deputy Director General, Office of Rayong Administrative Litigation
Noen Phra, Muang, Rayong 21000, Thailand
Corresponding Author Email: boonkum2000@gmail.com
[2] Department for Empowerment of Persons with Disabilities

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมในระดับสากลนั้น ได้มีปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. 1985 ที่มีหลักการสำคัญคือผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับและได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (victims of crime) และผู้เสียหายจากการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (victims of abuse of power) ปฏิญญาดังกล่าวจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับ

สำหรับความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น การข่มขืนกระทำชำเราและความรุนแรงทางเพศเป็นปรากฏการณ์สากลพบในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในเกือบทุกวัฒนธรรมโลก ความรุนแรงทางเพศข้ามพรมแดนประเทศและข้ามเส้นแบ่งเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ อายุ โดยเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นผู้เสียหายส่วนใหญ่จะเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ส่วนสภาพปัญหาความผิดเกี่ยวกับเพศที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น การที่ผู้หญิงคนหนึ่งต้องมาถูกข่มขืนกระทำชำเราหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศแล้ว ผู้หญิงนั้นอาจเกิดความคิดที่สับสนขึ้นมาในทันทีว่าจะรักษาสิทธิของตนโดยการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ เพราะการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้นต้องแลกกับความอับอาย โดยผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศไม่เชื่อมั่นว่าการดำเนินคดีนั้นจะคุ้มค่ากับเรื่องของตนที่จะถูกเปิดเผยแก่สาธารณชนได้รับรู้ อีกทั้งยังเป็นการลดคุณค่าในตัวของหญิงผู้นั้น ทั้งนี้เพราะผู้ชายส่วนใหญ่คงไม่อยากจะคบหากับผู้หญิงที่มีประวัติ มีรอยด่าง เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศมาแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่มารุมเร้าต่อการตัดสินใจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับผู้หญิงที่ตัดสินใจในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดยังไม่รวมถึงปัญหาที่จะเกิดกับผู้หญิงดังกล่าว อันเกิดจากกระบวนการในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด

การล่วงละเมิดทางเพศนั้นเป็นการกระทำที่ผู้ถูกกระทำได้รับผลร้ายอย่างร้ายแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ (Khongwan & Kliangkaew, 2019) และหากกระบวนการในการดำเนินคดีมาเป็นปัญหาให้กับผู้เสียหายอีกย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้เสียหายที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ทั้งนี้หากผู้หญิงซึ่งตัดสินใจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดแล้วนั้น สิ่งแรกที่จะต้องทำคือการไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ซึ่งในเบื้องต้นพนักงานสอบสวนจะส่งตัวผู้เสียหายไปให้แพทย์ตรวจร่างกายเพื่อตรวจหาร่องรอยการถูกล่วงละเมิดทางเพศและทำรายงานการตรวจพิสูจน์ดังกล่าวเพื่อเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ซึ่งในการตรวจนั้นหากแพทย์ที่ตรวจเป็นผู้ชายก็จะทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงเกิดความรู้สึกอับอายได้ เพราะต้องมีการตรวจที่บริเวณอวัยวะเพศซึ่งเป็นของลับของสงวนของผู้หญิง

จากนั้นพนักงานสอบสวนจะทำการสอบปากคำผู้เสียหาย ซึ่งในการสอบปากคำนั้นแม้กฎหมายจะได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนหญิงเป็นผู้สอบสวนปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศก็ตาม แต่ทั้งนี้หากมีเหตุจำเป็นก็สามารถให้พนักงานสอบสวนชายทำการสอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศได้ ซึ่งเหตุจำเป็นหลัก ๆ ก็คือ พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงยังมีอยู่ไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องให้พนักงานสอบสวนชายเป็นผู้ทำการสอบปากคำผู้เสียหายแทน ซึ่งการสอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศโดยพนักงานสอบสวนชายนั้น ย่อมทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงเกิดความรู้สึกอับอาย อีกทั้ง

สร้างความอึดอัดใจให้กับผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงที่ต้องเล่าเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดให้คนที่ไม่รู้จักฟังและยังเป็นเพศตรงข้ามอีกด้วย

นอกจากนี้ ห้องที่ใช้ในการสอบปากคำนั้น มักจะใช้ห้องพนักงานสอบสวนเวรหรือห้องพักพนักงานสอบสวน ซึ่งแต่ละห้องล้วนมีพนักงานสอบสวนอยู่รวมกันหลายคนมีสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการสอบสวนในคดีเด็กและสตรี (Wattanasin, 2020) ทั้งนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องความคับแคบของสถานที่ จึงไม่มีความเป็นส่วนตัว การที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศต้องถูกสอบปากคำในห้องสอบปากคำโดยมีผู้อื่นที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีร่วมอยู่ด้วย ย่อมสร้างความอับอายให้กับผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงเป็นอย่างมาก

การสอบปากคำนั้นผู้เสียหายจะต้องเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยละเอียดให้พนักงานสอบสวนฟัง โดยจะมาบอกเพียงว่าถูกคนร้ายไม่ทราบเป็นใครมาทำการข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายจนสำเร็จความใคร่เพียงเท่านี้ไม่ได้ แต่ต้องเล่าถึงพฤติการณ์ที่ถูกข่มขืนกระทำชำเราหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศด้วย เช่น การถูกคนร้ายใช้ลิ้นเลียที่หัวนม การใช้ปากอมและดูดที่หัวนม หรือการใช้อวัยวะเพศของคนร้ายซึ่งแข็งตัวสอดใส่เข้าไปในอวัยวะเพศของผู้เสียหายแล้วดันชักเข้าชักออกเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่ต้องเล่านั้น ล้วนเป็นเรื่องที่น่าอับอายสำหรับผู้หญิง เพราะค่านิยมเรื่องเพศเป็นเรื่องปกปิดที่ไม่ควรนำมาพูดให้ผู้อื่นรับฟัง

นอกจากนี้ การใช้คำถามของพนักงานสอบสวนก็อาจมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายได้ เพราะพนักงานสอบสวนนั้นมักจะมุ่งเน้นการสอบถามเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเป็นหลัก จึงไม่สนใจหรือใส่ใจในเรื่องผลกระทบที่จะมีต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหาย อีกทั้งยังมีการแสดงออกทางด้านภาษากายของพนักงานสอบสวน เช่น การใช้สายตา หรือการแสดงสีหน้าอาการ เช่น การไม่เชื่อในข้อเท็จจริงตามที่ผู้เสียหายได้เล่ามา หรือ การมองผู้เสียหายไปในทางลบ ลำพังการถูกล่วงละเมิดทางเพศก็ส่งผลกระทบทางด้านจิตใจและอารมณ์ ให้กับผู้เสียหายมากพอแล้ว แต่ยังต้องมาพบเจอปัญหาในกระบวนการชั้นสอบสวนเพิ่มเข้าไปอีก

เมื่อคดีมาถึงชั้นพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว กระบวนการในการพิจารณาชั้นศาลนั้นพนักงานอัยการจะต้องนำตัวผู้เสียหายมาเบิกความในชั้นศาลอีก โดยผู้เสียหายจะต้องเล่าเรื่องราวที่ตนถูกล่วงละเมิดทางเพศเหมือนเช่นที่ได้เคยให้การไว้ในชั้นสอบสวน ซึ่งเรื่องราวที่ต้องเล่านั้นเป็นเรื่องที่น่าอับอายสำหรับผู้หญิง อย่างการที่ผู้เสียหายต้องเล่าเรื่องราวถึงการถูกคนร้ายใช้ลิ้นเลียที่หัวนม หรือถูกคนร้ายใช้ปากอมและดูดที่หัวนม หรือถูกคนร้ายใช้อวัยวะเพศของคนร้ายที่แข็งตัวสอดใส่ในอวัยวะเพศของผู้เสียหายแล้วดันชักเข้าชักออก คำพูดเหล่านี้ต้องพูดออกจากปากผู้เสียหาย โดยผู้ที่ฟังอยู่ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องในคดีล้วนเป็นเพศตรงข้ามเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายจำเลย และจำเลย การนำผู้เสียหายมาเบิกความต่อศาลนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับการพาผู้เสียหายมาถูกข่มขืนอีกรอบหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศนั้นสำหรับผู้หญิงแล้วมันเป็นเรื่องเลวร้ายและยากจะลืมเลือน แต่กลับถูกตอกย้ำให้ต้องมาเล่าแล้วเล่าอีก ทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกันกับที่เคยให้ปากคำไว้แล้วในชั้นสอบสวน จากการสัมภาษณ์เหยื่อคดีความผิดทางเพศท่านหนึ่งได้กล่าวว่า การที่ผู้เสียหายต้องมาเบิกความในชั้นศาลนั้นมันเหมือนถูกข่มขืนอีกครั้งที่กลางศาล

ในการเบิกความของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในห้องพิจารณานั้น ผู้เสียหายจะต้องได้พบเจอกับจำเลยและสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็คือการจ้องมองอย่างไม่เป็นมิตรของจำเลย ซึ่งผู้ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศมานั้นมักประสบปัญหาสุขภาพจิตภายหลังการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เช่น หวาดกลัว ตื่นตระหนก หวาดระแวง สับสน และกังวล เป็นต้น (Vorawee & Khongwan, 2020) การที่ผู้เสียหายถูกจำเลย

จ้องมองดังกล่าวย่อมสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้เสียหายได้ ดังนั้น การที่ผู้เสียหายจะต้องเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรงในการพิจารณาคดีนั้นย่อมทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร

เมื่อผู้เสียหายเบิกความโดยเล่าเรื่องราวที่ตนถูกล่วงละเมิดทางเพศจนจบแล้ว ก็ต้องมาตอบคำถามของทนายจำเลยซึ่งมีสิทธิที่จะถามค้านผู้เสียหายได้โดยตรง โดยการถามค้านของทนายจำเลยนั้นมักจะเป็นการใช้จิตวิทยา โดยจะใช้คำถามเพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกอับอาย ทั้งนี้ทนายจำเลยจะอาศัยการมีจุดอ่อนของผู้เสียหายในเรื่องความอับอาย มาใช้ในการต่อสู้คดี รวมถึงการใช้คำถามที่ทำให้ผู้เสียหายเกิดความเจ็บช้ำในใจโดยการถามตอกย้ำว่า ผู้เสียหายถูกกระทำอย่างไรในการถูกล่วงละเมิดทางเพศ อีกทั้งยังใช้เทคนิคทางภาษากายไม่ว่าโดยการใช้สายตาหรือการแสดงท่าทางที่เป็นการทำร้ายจิตใจผู้เสียหาย ในการสืบพยานนั้นนอกจากผู้เสียหายจะรู้สึกหวาดกลัวจำเลยที่เคยย่ำยีเธอมาแล้ว จำเลยยังมีทนายความผู้ทำหน้าที่แทน คอยซักถาม พูดจาเชือดเฉือนทิ่มแทง และเหยียดหยามผู้เสียหาย ที่กล่าวมาล้วนเป็นปัญหาให้กับผู้เสียหาย โดยคดีความผิดทางเพศนั้นไม่อาจใช้เกณฑ์เหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป (Soonthornpasuch, 2014) เพราะการถูกล่วงละเมิดทางเพศนั้นเป็นเหตุการณ์วิกฤตส่งผลให้สภาพจิตใจของผู้ถูกกระทำบอบช้ำอย่างรุนแรง โดยผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศนั้นจะเกิดอาการเครียด วิตกกังวล เจ็บปวดทุกข์ทรมานใจ มีความรู้สึกสูญเสีย อ่อนแอ หมดหวังในชีวิต หากผู้ใกล้ชิดไม่ใส่ใจมีแนวโน้มจะทำร้ายตนเองหรือพยายามฆ่าตัวตายได้ ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจึงเป็นกลุ่มคนที่มีความเปราะบางทางสภาพจิตใจ

จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนเกิดจากกระบวนการในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นศาล ซึ่งสภาพปัญหาดังที่ได้กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นว่า “ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ดังที่เคยมีผู้เสียหายท่านหนึ่งเคยกล่าวกับผู้วิจัยไว้ว่า ถ้าเขารู้ว่ากระบวนการในการดำเนินคดีมันจะเป็นอย่างนี้ เขาจะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด

กระบวนการในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น สมควรที่จะได้มีการนำมาพิจารณาเพื่อหาแนวทางที่จะช่วยลดผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ จากกระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายดังกล่าว

2. เพื่อศึกษาว่าแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการถูกดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี

3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาและตัวแปร ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ คือ ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา ตัวแปรตาม คือ แนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี และตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจมีผลต่อแนวทางในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว คือ ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ในส่วนเนื้อหา ได้แก่ กระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ แนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และทัศนะของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมต่อกระบวนการในการดำเนินคดีและแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในส่วนของประชากรและตัวอย่างซึ่งจะมีการสอบถามรายบุคคลนั้น ได้แก่ เจ้าพนักงานการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา จำนวน 394 คน โดยแบ่งส่วนเป็นกลุ่มในจำนวนกลุ่มละเท่า ๆ กัน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจากความคิดเห็นของตัวอย่าง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งจะใช้วิธีการสัมภาษณ์นั้น จะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม จำนวน 3 คน รวม 11 คน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางที่ได้นำเสนอเพื่อคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ จากผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

2. ได้ผลการประเมินเกี่ยวกับแนวทางที่ได้นำเสนอเพื่อคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ จากเจ้าพนักงานในการยุติธรรมอันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศโดยตรง

3. ได้ทราบถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี อันจะได้นำไปใช้สนับสนุนในการแก้ไขกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในการอำนวยความยุติธรรมให้กับผู้เสียหายในทางอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมในระดับสากลนั้น ได้มีปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ที่มีหลักการสำคัญคือผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับและได้รับการ

ปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (victims of crime) และผู้เสียหายจากการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (victims of abuse of power) ปฏิญญาดังกล่าวจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับ (The Office of the High Commissioner for Human Rights, n.d.)

ในส่วนความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ผู้เสียหายในความผิดดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่มีความเปราะบาง อันได้แก่ ผู้หญิง เด็ก เยาวชน หรือผู้พิการ โดยที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (6) ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมแก่บุคคลที่มีวุฒิภาวะหรือเพศ หรือสภาพร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอไว้ดังนี้ “เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ” (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550, 2007) ซึ่งส่งผลให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การบัญญัติให้ “ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น...” ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถช่วยลดความรู้สึกอับอายให้กับผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงได้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามยังมีกระบวนการในการดำเนินคดีอีกหลาย ๆ เรื่องที่ยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

เจ้าพนักงานในการยุติธรรม

เจ้าพนักงานในการยุติธรรมเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการในการดำเนินคดี ซึ่งประกอบด้วย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา (นับแต่ปีพุทธศักราช 2517 ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 ให้ยกเลิกคำว่า “ ผู้ว่าคดี” คงมีแต่พนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐในศาลทุกศาล เจ้าพนักงานในการยุติธรรมในปัจจุบันจึงได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวน) เจ้าพนักงานในการยุติธรรมจึงเป็นผู้มีความรอบรู้และมองเห็นถึงสภาพปัญหาของกระบวนการในการดำเนินคดีได้อย่างละเอียด

กระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมาโดยตลอดก็ตาม แต่ก็ยังมีกระบวนการในการดำเนินคดีอีกหลาย ๆ กรณีที่ยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยจะขอแยกออกเป็นแต่ละกระบวนการดังต่อไปนี้

1. กระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับความอับอาย

กระบวนการในชั้นสอบสวนและในชั้นศาลในหลาย ๆ เรื่องนั้นส่งผลให้ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศต้องได้รับความอับอาย เช่น การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงโดยพนักงานพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นชาย ห้องสอบปากคำผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งมักจะใช้ห้องพนักงานสอบสวนเวรหรือห้องพักพนักงานสอบสวน (Itsaranuwat, 2021) ซึ่งแต่ละห้องล้วนมีผู้ไม่เกี่ยวข้องกับคดีอยู่ร่วมในขณะมีการสอบปากคำผู้เสียหาย

ห้องพิจารณาคดีในชั้นศาล ที่ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมักจะตกเป็นเป้าสายตาและเป็นที่สนใจของผู้ที่อยู่ในห้องพิจารณา สิ่งเหล่านี้ย่อมสร้างความอับอายและความอึดอัดใจให้กับผู้เสียหาย

2. กระบวนการในการดำเนินคดีที่เป็นการตอกย้ำการถูกล่วงละเมิดทางเพศให้กับผู้เสียหาย

การที่ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิงต้องมาเบิกความในชั้นศาล โดยต้องเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด ทั้งที่ข้อเท็จจริงที่ได้มาเบิกความในชั้นศาลนั้นก็เป็นเรื่องเดียวกันกับที่ผู้เสียหายดังกล่าวได้เคยให้ปากคำไว้กับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวน ทั้งนี้ เนื่องจากคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นสร้างความอับอายให้กับผู้เสียหาย และส่งผลกระทบกระเทือนต่อชีวิต ร่างกาย และจิตใจที่รุนแรง (Jaturongkakul, 2010) การที่ผู้เสียหายต้องเล่าเรื่องราวที่ตนถูกล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ๆ จึงเป็นการตอกย้ำการถูกล่วงละเมิดทางเพศให้กับผู้เสียหาย

3. กระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายจากการถามค้านของทนายจำเลย

ในการสืบพยานโจทก์ปากผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น การถามค้านของทนายจำเลยมักจะเป็นการใช้จิตวิทยา โดยการใช้คำถามที่เป็นการลดคุณค่าหรือด้อยค่าในตัวผู้เสียหายอันเป็นการถามเพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกอับอาย ทั้งนี้ ทนายจำเลยจะอาศัยการมีจุดอ่อนของผู้เสียหายในเรื่องความอับอาย (Panpanich, 1992) มาใช้ในการต่อสู้คดี

4. กระบวนการในการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย จากการที่ต้องเผชิญหน้ากับจำเลยในห้องพิจารณา

ในการพิจารณาชั้นศาลนั้น การที่ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศต้องได้พบเจอกับจำเลย สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ก็คือ สายตาอันเคียดแค้นของจำเลยและการจ้องมองอย่างไม่เป็นมิตร การที่ผู้เสียหายจะต้องเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรงในการพิจารณาคดีนั้น จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร (Klakhang, 2004)

แนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี

แนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีนั้นประกอบด้วยแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจำนวนหลายแนวทางด้วยกัน โดยในบางแนวทางเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง บางแนวทางเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง บางแนวทางเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็ก และในบางแนวทางเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งเป็นชาย โดยแนวทางในการคุ้มครองสิทธิทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้นไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการถูกดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

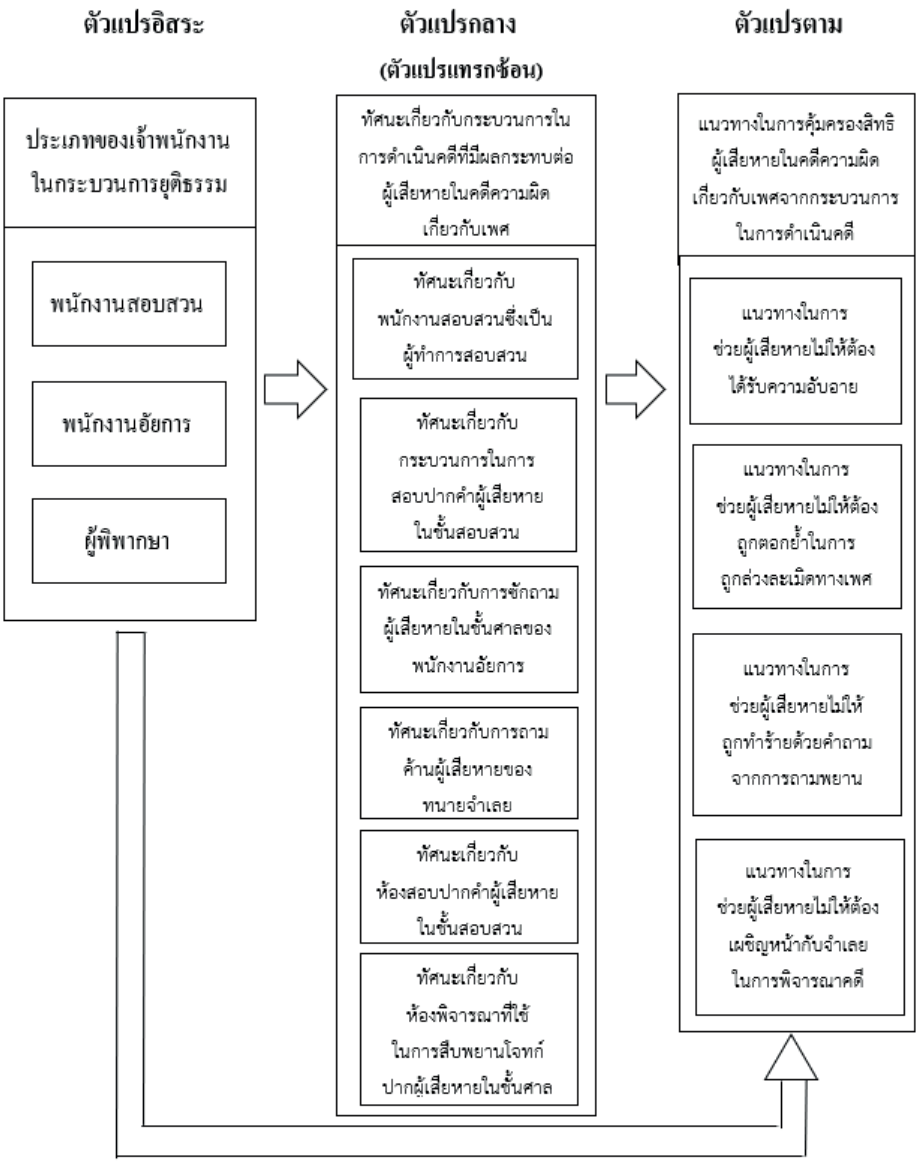

กรอบแนวคิดแสดงประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี มีความสัมพันธ์กัน

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1) ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ส่งผลต่อทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

สมมุติฐานที่ 2 (H2) ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ส่งผลต่อแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี

สมมุติฐานที่ 3 (H3) เมื่อควบคุมทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศแล้ว ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมส่งผลต่อแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (mixed methods research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ เจ้าพนักงานในการยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา คำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรคำนวณขนาดตามวิธีของ Yamane (1973) ได้ตัวอย่าง จำนวน 394 คน โดยมีการเก็บข้อมูลจากตัวอย่างทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยโดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในกระบวนการยุติธรรม จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยและบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน นำแบบสอบถามไปทดสอบกับผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.826 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70 จึงถือว่าผ่านเกณฑ์และสามารถนำไปใช้ได้

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นส่วนใหญ่มาจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้คุ้มครองเด็ก ซึ่งในหลาย ๆ กระบวนการของกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองเด็กนั้น หากได้มีการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศแล้วจะเป็นประโยชน์ให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศได้เป็นอย่างมาก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณใช้สถิติ ดังนี้ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) การวิเคราะห์การแปรปรวน (Analysis of Variance--ANOVA) การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (Multivariate Analysis of Variance--MANOVA) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (Multivariate Analysis of Covariance--MANCOVA) แล้วนำเสนอรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการพรรณนาจากการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม และข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ มาวิเคราะห์เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลทางเอกสารวิชาการ การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม และจากการสอบถามรายบุคคลเจ้าพนักงานในการยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดี ดังต่อไปนี้

1. กรณีผู้เสียหายซึ่งเป็น “หญิง”

1.1 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงหากมีพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ถามปากคำ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงได้แสดงความประสงค์ขอให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นชายเป็นผู้ถามปากคำ

1.2 ให้มีการจัดตั้งศูนย์สอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ในทุกพื้นที่ที่มีศาลจังหวัดตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาพนักงานสอบสวนหญิงที่มีอยู่อย่างจำกัด “ได้ทันที” โดยให้มีพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นหญิงอยู่ประจำที่ศูนย์ดังกล่าวแห่งละ 2-3 คนเป็นอย่างน้อย สถานีตำรวจที่อยู่ในเขตพื้นที่ของศาลจังหวัดใด ก็ให้นำผู้เสียหายไปสอบปากคำที่ศูนย์สอบปากคำฯที่อยู่ในเขตพื้นที่ของศาลจังหวัดนั้น

ส่วนสถานีตำรวจแห่งใดที่มีพนักงานสอบสวนหญิงและมีความพร้อมในการสอบปากคำก็สามารถที่จะสอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศดังกล่าวเองได้ และสถานีตำรวจที่อยู่ใกล้เคียงก็สามารถนำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมาขอสอบปากคำที่สถานีตำรวจดังกล่าวนี้ได้

1.3 เมื่อมีการจัดตั้งศูนย์สอบสวนผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศแล้ว ให้เปลี่ยนเงื่อนไข “ข้อยกเว้น” จากการให้พนักงานสอบสวนชายสอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศได้ในกรณีมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นหรือกรณีผู้เสียหายยินยอม เป็นให้พนักงานสอบสวนชายสอบปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศได้ ในกรณีมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง “ได้แสดงความประสงค์” ที่จะขอให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นชายเป็นผู้ถามปากคำ

1.4 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ หากผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศได้แสดงความประสงค์จะขอให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นชายเป็นผู้สอบถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าว ก็ให้ดำเนิน

การตามความประสงค์ของผู้เสียหาย ทั้งนี้ให้พนักงานสอบสวนแจ้งถึงสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ

1.5 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงให้พนักงานสอบสวนถามผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงผ่านนักจิตวิทยา ทั้งนี้ เพราะนักจิตวิทยาเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยา สามารถใช้คำถามที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง

1.6 ในการถามปากคำนั้น หากผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่มีอายุเกินกว่าสิบแปดปีและมีความพร้อมในทางร่างกายและจิตใจ ได้แสดงความประสงค์จะขอให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนโดยตรงโดยไม่ต้องถามผ่านนักจิตวิทยานั้น ก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าว แต่หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวมีความสับสน วิตกกังวล หรือมีเหตุอื่นใดอันอาจทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ไม่ครบถ้วนหรือถูกต้อง ก็ให้มีการถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวผ่านนักจิตวิทยาโดยให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุแห่งการนั้นด้วย

1.7 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น การตรวจชันสูตรหาร่องรอยการถูกล่วงละเมิดทางเพศของผู้เสียหายซึ่งเป็น “หญิง” หากมีแพทย์ซึ่งเป็นหญิงให้แพทย์ซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ตรวจพิสูจน์

1.8 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ หากผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงได้แสดงความประสงค์ขอให้แพทย์ซึ่งเป็นชายเป็นผู้ตรวจชันสูตรหาร่องรอยการถูกล่วงละเมิดทางเพศของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง หากมีแพทย์ซึ่งเป็นชายก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าว

1.9 “ห้องสอบสวน” ที่ใช้ในการถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศต้องเป็นสัดส่วน มีความเป็นส่วนตัวในสถานที่เหมาะสมเหมือนเช่นห้องสอบสวนที่ใช้ในการถามปากคำของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(10) ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการ “บันทึกภาพและเสียง” ในการถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในชั้นสอบสวน ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน เหมือนเช่นกรณีของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามมาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(11) “ห้องพิจารณา” ในการเบิกความของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นต้องให้ผู้เสียหายแยกอยู่อีกห้องหนึ่งต่างหากจากห้องพิจารณาของศาล โดยให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาของศาล เหมือนเช่นห้องพิจารณาของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 172 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(12) ในการเบิกความของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้นให้ศาลจัดให้มีการ “ถ่ายทอดภาพและเสียง” คำให้การของผู้เสียหายที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวน “ต่อหน้า” คู่ความในชั้นศาล ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้มีการนำมาใช้กับการเบิกความของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามมาตรา 172 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(13) ในการเบิกความของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหายที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนต่อหน้าคู่ความนั้น ให้ถือว่าสื่อภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหายดังกล่าว “เป็นส่วนหนึ่ง” ของคำเบิกความของผู้เสียหายในชั้นพิจารณาของศาล เหมือนเช่นการเบิกความของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 172 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความอาญา

(14) การ “ถามค้าน” ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศของ“ทนายจำเลย”นั้นให้ทนายจำเลยถามผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวผ่านนักจิตวิทยา เหมือนเช่นกรณีของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 172 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(15) “การถาม” และ “การถามติง” ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศของพนักงานอัยการนั้น ให้พนักงานอัยการถามผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวผ่านนักจิตวิทยา เหมือนเช่นกรณีของพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 172 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(16) ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ให้ “ศาล” ถามผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงเกี่ยวกับ “ข้อเท็จจริงในคดี” ผ่านนักจิตวิทยา ทั้งนี้ เพราะนักจิตวิทยาเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยา สามารถใช้คำถามที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง

(17) ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่มีอายุเกินกว่าสิบแปดปีและมีความพร้อมในทางร่างกายและจิตใจ หากได้ “แสดงความประสงค์” จะขอเบิกความต่อศาลเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป โดยไม่ต้องถามผ่านนักจิตวิทยานั้นก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าว แต่หากศาลเห็นว่าการตอบคำถามพนักงานอัยการของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวมีความสับสน วิตกกังวล หรือมีเหตุอื่นใดอันอาจทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ไม่ครบถ้วนหรือถูกต้อง หรือการตอบคำถามค้านทนายจำเลยของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวนั้นน่าจะอยู่ในภาวะที่ไม่เท่าทันกับเหตุการณ์ในการตอบข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการตั้งนักจิตวิทยาเพื่อให้พนักงานอัยการและทนายจำเลยถามผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวผ่านนักจิตวิทยาได้

(18) นักจิตวิทยาที่มาทำหน้าที่ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่ผู้เสียหายเป็นหญิงนั้น หากมีนักจิตวิทยาซึ่งเป็นหญิงให้นักจิตวิทยาซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นศาล เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าวได้แสดงความประสงค์ขอให้นักจิตวิทยาซึ่งเป็นชายเป็นผู้ทำหน้าที่

(19) การถามปากคำในชั้นสอบสวนและการเบิกความในชั้นศาลของผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศซึ่งต้องถามผ่านนักจิตวิทยานั้น ถ้าผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงดังกล่าว “ตั้งรังเกียจ” นักจิตวิทยาให้เปลี่ยนนักจิตวิทยาคนใหม่ เหมือนเช่นกรณีการถามปากคำพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีตาม มาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. กรณีผู้เสียหายซึ่งเป็น “ชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง”

2.1 ในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น หากผู้เสียหายเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง และ “ได้แสดงความประสงค์” จะขอให้มีการดำเนินคดีเช่นเดียวกับผู้เสียหายที่เป็นหญิง ให้นำกระบวนการพิจารณาในกรณีผู้เสียหายเป็นหญิงมาใช้กับกรณีดังกล่าวนี้ด้วย

2.2 ในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น หากผู้เสียหายเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง และ “มีการแปลงเพศเป็นหญิงแล้ว” ให้นำกระบวนพิจารณาคดีในกรณีผู้เสียหายเป็นหญิงมาใช้กับกรณีดังกล่าว โดยผู้เสียหายไม่จำต้อง “แสดงความประสงค์”

2.3 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศซึ่งผู้เสียหายเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิงและ “มีการแปลงเพศเป็นหญิงแล้ว” หากผู้เสียหายดังกล่าว “ได้แสดงความประสงค์” ขอให้มีการดำเนินคดีเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป

ก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหายดังกล่าว

3. กรณีผู้เสียหายซึ่งเป็น “เด็ก”

3.1 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็น “เด็ก” อายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนถามผู้เสียหายดังกล่าว“ผ่าน”นักจิตวิทยา ทั้งนี้ เพราะนักจิตวิทยาเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยา สามารถใช้คำถามที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็ก

3.2 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศซึ่งผู้เสียหายเป็น “เด็กผู้ชาย” อายุไม่เกินสิบแปดปี หากมีแพทย์ซึ่งเป็น “ชาย” ให้แพทย์ซึ่งเป็นชายเป็นผู้ตรวจพิสูจน์ แต่หากมีเหตุจำเป็นก็ให้แพทย์ซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ตรวจพิสูจน์ได้ แต่ทั้งนี้ หากผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กผู้ชายดังกล่าวได้แสดงความประสงค์จะขอให้แพทย์ซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ตรวจพิสูจน์ ซึ่งหากมีแพทย์ซึ่งเป็นหญิงก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กผู้ชายดังกล่าวนั้น

3.3 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น การเบิกความของผู้เสียหายซึ่งเป็น“เด็ก”อายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้มีการ “ถ่ายทอดภาพและเสียง” คำให้การของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กดังกล่าวที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวน “ต่อหน้า”คู่ความในชั้นศาล “โดยไม่จำต้อง”ให้พยานซึ่งเป็นเด็กหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควรจึงจะใช้วิธีการดังกล่าว

3.4 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศให้ศาลถามผู้เสียหายซึ่งเป็น “เด็ก” อายุไม่เกินสิบแปดปี เกี่ยวกับ “ข้อเท็จจริงในคดี” ผ่านนักจิตวิทยา ทั้งนี้ เพราะนักจิตวิทยาเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยา สามารถใช้คำถามที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็ก

3.5 ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ “การเบิกความ” ของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่กำหนดให้คู่ความถามผู้เสียหายผ่านนักจิตวิทยานั้น ถ้าผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กดังกล่าว “ตั้งรังเกียจ” นักจิตวิทยาให้เปลี่ยนนักจิตวิทยาคนใหม่ เหมือนเช่นกรณี “การถามปากคำ” พยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตามมาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.6 การถามปากคำในชั้นสอบสวนและการเบิกความในชั้นศาลของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ถ้าผู้เสียหายเป็น “เด็กผู้ชาย” หากมีพนักงานสอบสวนและนักจิตวิทยาซึ่งเป็นชาย ให้พนักงานสอบสวนและนักจิตวิทยาซึ่งเป็นชายเป็นผู้ทำหน้าที่ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กผู้ชายได้แสดงความประสงค์จะขอให้พนักงานสอบสวนหรือนักจิตวิทยาซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ทำหน้าที่ก็ให้ดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เสียหาย

3.7 สิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กผู้ชายอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในการแสดงความประสงค์ขอให้พนักงานสอบสวนหรือนักจิตวิทยาซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้ทำหน้าที่นั้น ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในกระบวนการอยู่ขณะนั้นแจ้งถึงสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ

4. กรณีผู้เสียหายซึ่งเป็น “ชาย”

การดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศซึ่งผู้เสียหายเป็น “ชาย” ที่มีอายุเกินสิบแปดปี หากผู้เสียหาย “ได้แสดงความประสงค์” จะขอให้มีการดำเนินคดีเช่นเดียวกับผู้เสียหายที่เป็นหญิง ให้นำกระบวนการพิจารณาในกรณีผู้เสียหายเป็นหญิงมาใช้กับกรณีดังกล่าวนี้ด้วย ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ

5. กรณีเป็น “ผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ” (ทั้งหมด)

5.1 การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยการห้ามสื่อมวลชนหรือบุคคลใด “เปิดเผยข้อมูล” ผ่านทางสื่อมวลชนหรือสื่อสังคมออนไลน์ที่จะทำให้บุคคลทั่วไปรู้ได้ว่าผู้เสียหายเป็น

ใคร โดยการกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดในทางอาญา

5.2 การเบิกความของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ให้ “กฎหมาย” กำหนดให้เป็นการ “พิจารณาลับ”

ส่วนผลการวิจัยจากการศึกษาเชิงปริมาณ โดยการสอบถามรายบุคคลเจ้าพนักงานในการยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา พบว่า ประเภทของเจ้าพนักงาน ในการยุติธรรมนั้น ส่งผลต่อทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีในบางตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทำให้ทราบว่าแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย และเจ้าพนักงานในการยุติธรรมต่างมีความเห็นสนับสนุนแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่ได้มีการนำเสนอในงานวิจัย อีกทั้งยังมีความเห็นว่าแนวทางในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการถูกดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี

ส่วนการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า (1) ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมนั้นส่งผลต่อทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 2 ทัศนะ ได้แก่ ทัศนะเกี่ยวกับการถามปากคำผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศของพนักงานสอบสวน และทัศนะเกี่ยวกับการถามค้านผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศของทนายจำเลย ส่วนทัศนะในด้านอื่น ๆ นั้น ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (2) ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ส่งผลต่อแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ (3) เมื่อควบคุมทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศแล้ว ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมนั้นส่งผลต่อแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากกระบวนการในการดำเนินคดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 1 แนวทาง คือ แนวทางในการช่วยผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมิให้ได้รับความอับอายจากกระบวนการในการดำเนินคดี ส่วนแนวทางในด้านอื่น ๆ นั้น ประเภทของเจ้าพนักงานในการยุติธรรมไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. การนำแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ อันได้แก่ ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ผู้เสียหายซึ่งเป็นชายแต่มีสภาพจิตใจเป็นหญิง (ทั้งที่มีการแปลงเพศเป็นหญิงแล้วและยังไม่ได้มีการแปลงเพศเป็นหญิง) ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี และผู้เสียหายซึ่งเป็นชายที่มีอายุเกินสิบแปดปี ที่มีเอกสารทางวิชาการสนับสนุน และมีผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานอัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ

ในการดำเนินคดี รวมถึงเจ้าพนักงานในการยุติธรรม อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีโดยตรง ได้มีความเห็นสนับสนุนในแนวทางดังกล่าว มาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. การจัดทำร่างบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยนำแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศมาบัญญัติเป็นร่างบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. การจัดทำตารางเปรียบเทียบร่างบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการจัดทำตารางเปรียบเทียบกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

4. การนำข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่ได้จากการวิจัยไปเสนอต่อสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้สถาบันนิติวัชร์ หน่วยงานทางกฎหมายของสำนักงานอัยการสูงสุด นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบการยกร่างขอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย และการยกร่างขอแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และดำเนินการตามแนวทางในการเสนอร่างกฎหมายต่อคณะรัฐมนตรี

References

Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550. (2007). *Royal Thai Government Gazette, 124*(47 A), 1-127. [In Thai]

Itsaranuwat, W. (2021). *Development of a non-formal education program for enhancing the ability of family and trust worthy person to empower the sexual assault survivors*. Doctoral Dissertation (Non-Formal Education), Chulalongkorn University. [In Thai]

Jaturongkakul, B. (2010). *Unfair treatment in rape cases: A case study on unprotected women from Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women 1979*. Master's Thesis of Laws (International Law), Thammasat University. [In Thai]

Khongwan, S., & Kliangkaew, W. (2019). Guidelines for protecting of the rights to prisoners with sexual harassment in prisons. *Rangsit Journal of Law and Society, 1*(1), 63-79. [In Thai]

Klakhang, B. (2004). *Fact finding from raped women: Comparative study*. Master's Thesis of Laws, Thammasat University. [In Thai]

Panpanich, P. (1992). *Attitude of criminal justice officers towards the criminal proceeding for rape offence*. Master's Thesis of Social Work, Thammasat University. [In Thai]

Soonthornpasuch, P. (2014). A Reasonable woman standard as the criterion for judging sexual offense trials in a case of stalking after the termination of a relationship. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal, 20*(2.4), 99-107. [In Thai]

The Office of the High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985*. Retrieved from https://www.ohchr.org/sites/default/files/victims.pdf

Vorawee, J., & Khongwan, S. (2020). Child sexual harassment law enforcement policy. *Rangsit Journal of Law and Society, 2*(1), 17-33. [In Thai]

Wattanasin, K. (2020). Study of challenges in discharging duties by female police commissioned officer. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 5*(7), 197-210. [In Thai]

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.17

Received:	May	29, 2024
Revised:	July	11, 2024
Accepted:	March	1, 2025

ความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วม ความเปราะบางและการปรับตัวของครัวเรือน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*

สุญาดา โสรธร[1] วนารัตน์ กรอิสรานุกูล[2]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสถานการณ์ความเสี่ยงน้ำท่วมและการปรับตัวของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวง และ (2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงน้ำท่วมและความเปราะบางของครัวเรือนในเขตเทศบาล ด้วยวิธีวิจัยผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 297 ครัวเรือน และเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ จำนวน 30 ครัวเรือน เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยายและเชิงอนุมาน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า มีครัวเรือนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อความเสี่ยงน้ำท่วมสูงถึงร้อยละ 21.1 มีครัวเรือนที่มีกลุ่มผู้เปราะบางที่เป็นผู้สูงอายุและผู้พิการสูงถึงร้อยละ 60.9 และ 13.4 ตามลำดับ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน พบว่า ความเสี่ยงน้ำท่วมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจด้านรายได้และการถือครองที่ดิน ปัจจัยความเปราะบางทางกายภาพในด้านทำเลที่ตั้งอาคาร ความสูงอาคาร และวัสดุโครงสร้างอาคาร และปัจจัยการปรับตัวในด้านความสามารถในรับมือน้ำท่วม

คำสำคัญ: ความเสี่ยงน้ำท่วม; การปรับตัว; ความเปราะบาง

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนายั่งยืน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 99 หมู่ 18 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120 ประเทศไทย ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: suyada24@tu.ac.th

[2] คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* ทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2562 จากกองทุนวิจัยทั่วไปสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Relationships of Flood risk, Household Adaptation and Vulnerability A Case of Lad Luang Municipality, Samut Prakan

Suyada Sorathorn[1] Wanarat Konisranukul[2]

Abstract

This research article aims to study (1) the flood risk situation and household adaptation in Lad Luang Municipality and (2) the relationship between flood risk and household vulnerability in the municipality by combining quantitative and qualitative research methods. Data was collected using questionnaires and semi-structured interviews. The sample of data collection was 297 households using questionnaires and 30 households using interviews, which were the population living in Lad Luang Municipality, Phra Pradaeng District, Samut Prakan Province. Data were analyzed using descriptive and inferential statistics and content analysis.

Findings are as follows 21.1% of households reside in flood-prone areas, with significant portions of the population including the elderly (60.9%) and disabled (13.4%) identified as particularly vulnerable. Spearman's correlation coefficient analysis indicated that flood risk correlates significantly with social and economic vulnerability factors related to income and land ownership, physical vulnerability factors concerning building location, building height, and building structural materials, and adaptation factors related to the ability to cope with floods.

Keywords: Flood Risk; Adaptation; Vulnerability
Type of Article: Research Article

[1] Master of Science Program in Sustainable Development Technology, Thammasat University
99 Moo 18 Paholyothin Road, Klong Nueng, Klong Luang, Pathum Thani 12121, Thailand
Corresponding Author Email: suyada24@tu.ac.th
[2] Faculty of Science and Technology, Thammasat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น เมืองต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญกับผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำท่วมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน และขัดขวางระบบเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังทำให้เมืองชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่ตกอยู่ในความเสี่ยงมากขึ้นเนื่องจากต้องเผชิญผลกระทบจากน้ำท่วมและพายุที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งแล้วยังได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลสูงขึ้น นอกจากผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมชายฝั่งทะเลแล้ว การเพิ่มสูงขึ้นของระดับน้ำทะเลยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมชายฝั่งในลักษณะต่าง ๆ เช่นการกัดเซาะชายฝั่ง การสะสมของดินตะกอน การเปลี่ยนแปลงความเร็วของคลื่น และการสูญสียโครงสร้างการป้องกันน้ำท่วมตามธรรมชาติ ระดับความรุนแรงของผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศต่อพื้นที่ชายฝั่งยังมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่อันเนื่องมาจากการตั้งถิ่นฐานของประชาชน ผลกระทบของการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลจะแตกต่างกันไปตามภูมิภาคและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ โดยทั่วไปแล้วชุมชนเมืองชายฝั่งทะเลที่มีทำเลที่ตั้งในพื้นที่ราบลุ่มต่ำจะมีความเสี่ยงจากน้ำท่วมชายฝั่งสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ (Alexander, Priest, & Mees, 2016; Mohd, Abdul Maulud, Karim, Begum, Awang, Abdul Hamid, Abd Rahim, & Abd Razak, 2018) ขณะที่สถานการณ์ภาวะโลกร้อนยังมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ประเทศในภูมิภาคเอเชียรวมถึงประเทศไทยยังคงเผชิญกับความเสี่ยงในการสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งทะเลเนื่องจากระดับน้ำทะเลเพิ่มสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากรายงานคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลโดย Intergovernmental Panel on Climate Change (2021) พบว่า ระดับน้ำทะเลมีแนวโน้มสูงขึ้นประมาณ 0.52-0.98 เมตรในปี ค.ศ. 2050 ผลการวิจัยที่ผ่านมายังชี้ให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครและปริมณฑล และอีกหลายจังหวัดที่มีพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีความเสี่ยงน้ำท่วมจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลสูงขึ้น โดยคาดว่าประชากรที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมชายฝั่งทะเลอาจสูงถึง 12 ล้านคน (Kulp & Strauss, 2019) ความรุนแรงของน้ำท่วมยังมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม พื้นที่ชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง มีความหลากหลายของกลุ่มประชากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคม รวมถึงผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา ผู้พิการ และผู้สูงอายุซึ่งมีข้อจำกัดในการปรับตัวหรือรับมือต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจะมีแนวโน้มของความเสี่ยงที่จะได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมสูงกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในแง่ของการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินและผลกระทบต่อสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อาจกล่าวได้ว่า ความรุนแรงของผลกระทบจากภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศมีความสัมพันธ์กับสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ (Rufat, Tate, Burton, & Maroof, 2015; Matthews, Longman, Bennett-Levy, Braddon, Passey, Bailie, & Berry, 2020; Bailie, Matthews, Bailie, Villeneuve, & Longman, 2022) นอกจากนี้ ประชากรกลุ่มเปราะบางยังมีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะเปิดรับความเสี่ยงสูงทำให้มีโอกาสที่จะได้รับผลกระทบที่รุนแรงมากขึ้น

จังหวัดสมุทรปราการเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ริมชายฝั่งทะเล มีทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยามีชายฝั่งทะเลยาวถึง 47.5 กิโลเมตร ทำให้ได้รับผลกระทบน้ำท่วมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลสูงขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ พื้นที่ริมน้ำและพื้นที่ใกล้ชายฝั่งทะเล นอกจากลักษณะทางกายภาพที่เปิดรับความเสี่ยงน้ำท่วมแล้ว จังหวัดสมุทรปราการยังเป็นแหล่งจ้างงานและชุมชน

ที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ของประเทศ ความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้จังหวัดสมุทรปราการมีกลุ่มประชากรที่มีความอ่อนไหวต่อปัญหาน้ำท่วม เช่น กลุ่มประชากรผู้มีรายได้น้อย ประชากรผู้สูงอายุและผู้พิการอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก จึงมีโอกาสที่จะทำให้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูงที่รุนแรงมากขึ้น แม้ว่าเหตุการณ์น้ำท่วมในจังหวัดสมุทรปราการที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามแก้ปัญหาทั้งในด้านการดำเนินการป้องกันน้ำท่วมและการศึกษาวิจัยทางวิชาการซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นในการจัดการเชิงกายภาพซึ่งจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการสูง จึงไม่สามารถดำเนินการได้ในระยะสั้น การหาแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำท่วมตั้งแต่ระดับครัวเรือนจึงเป็นการเพิ่มทางเลือกเพื่อลดความรุนแรงของผลกระทบน้ำท่วมต่อชุมชน อย่างไรก็ตามความรุนแรงผลกระทบน้ำท่วมต่อชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์อุทกภัยเพียงอย่างเดียว แต่มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางและความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือน การทำความเข้าใจปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น บทความวิจัยนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วมต่อการปรับตัวและความเปราะบางของครัวเรือน โดยเลือกพื้นที่เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ได้รับผลกระทบน้ำท่วมจากน้ำทะเลหนุนสูงอยู่เป็นประจำเป็นพื้นที่กรณีศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความเสี่ยงน้ำท่วมและการปรับตัวของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงน้ำท่วมและความเปราะบางของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การเปิดรับความเสี่ยงน้ำท่วม ความเปราะบางต่อน้ำท่วม และความสามารถในการรับมือ

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ศึกษาจากตัวอย่างของครัวเรือนในพื้นที่ 3 ตำบล จำนวน 297 ครัวเรือนกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Cochran (1977)

3.ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางจาก ตำบลบางครุ ตำบลบางพึ่ง ในเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 โดยศึกษาข้อมูลการเกิดน้ำท่วม ในปี พ.ศ. 2554

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. การประเมินสถานการณ์ความรุนแรงของน้ำท่วม (ความสูงระดับน้ำ ความถี่ของน้ำท่วม ระยะเวลาท่วมขัง) การปรับตัวและความสามารถในการรับมือน้ำท่วมของครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา ทำให้สามารถจำแนกพื้นที่อ่อนไหวต่อน้ำท่วมในเชิงกายภาพและความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือน ที่จำเป็นต่อการวางแผนการจัดการน้ำท่วมและลดความรุนแรงของผลกระทบน้ำท่วมทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

2. การศึกษาความสัมพันธ์ความเสี่ยงน้ำท่วมและความเปราะบางของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ทำให้สามารถจำแนกและลำดับความสำคัญของปัจจัยเชิงเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงน้ำท่วม ซึ่งนอกจากจะเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญต่อการวางแผนรับมือน้ำท่วมแล้ว ยังสามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในครัวเรือนที่มีความเปราะบางทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเปิดรับความเสี่ยงน้ำท่วม

น้ำท่วมเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลต่อชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเกิดน้ำท่วมได้ง่าย การจัดการน้ำท่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการลดความรุนแรงและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ความเสี่ยงภัยน้ำท่วมโดยทั่วไปหมายถึงโอกาสที่น้ำท่วมจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและผลกระทบหรือความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากน้ำท่วมต่อชีวิตมนุษย์ ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ อันตราย (hazard) การเปิดรับ (exposure) และ ความเปราะบาง (vulnerability) โดยอันตรายหมายถึงโอกาสและความรุนแรงของเหตุการณ์น้ำท่วม ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับความเสี่ยงที่มักเกิดจากการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่อาจจะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม และความเปราะบางเป็นความสามารถของชุมชนหรือสังคมในการจัดการกับเหตุการณ์น้ำท่วมดังกล่าว (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2012; Mechler, Bouwer, Linnerooth-Bayer, Hochrainer-Stigler, Aerts, Surminski, & Williges, 2014) ผลการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางสูงมักจะมีการเปิดรับความเสี่ยงต่อน้ำท่วมสูง (Mudavanhu, Manyangadze, Mavhura, Pedzisai, & Manatsa, 2020; Tate, Rahman, Emrich, & Sampson, 2021) เนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชากรกลุ่มเปราะบางมักอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงน้ำท่วมสูงกว่าประชากรทั่วไป นอกจากอันตรายจากความรุนแรงของน้ำท่วมแล้วการประเมินความเสี่ยงน้ำท่วมยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยการเปิดรับความเสี่ยงและความเปราะบาง โดยทั่วไปแล้ว การเปิดรับความเสี่ยงน้ำท่วมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ (1) การเปิดรับความเสี่ยงทางตรงและ (2) การเปิดรับความเสี่ยงทางอ้อม การเปิดรับความเสี่ยงทางตรงหมายถึงการตั้งถิ่นฐานของบุคคลหรือชุมชนในพื้นที่ที่มีอันตรายจากภัยพิบัติน้ำท่วม ทำให้มีโอกาสได้รับผลกระทบที่รุนแรงต่อร่างกายและจิตใจ หรืออาจทำให้สูญเสียทรัพย์สินในรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่การเปิดรับความเสี่ยงทางอ้อมจะเชื่อมโยงกับการรับผลกระทบของน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น น้ำท่วมแหล่งงานทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสถานที่ทำงานของตนได้ ส่งผลกระทบต่อรายได้ เป็นต้น (Loi, 2022)

การตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลทำให้ชุมชนมีโอกาสที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูง เนื่องจากมีลักษณะทางกายภาพที่เปิดรับความเสี่ยงน้ำท่วมจากการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ในขณะเดียวกันถ้าพิจารณาในมิติทางสังคม จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบลุ่มให้ประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การค้าและการเกษตร ยิ่งผลตอบแทนที่มีมูลค่าสูงมากขึ้นเพียงใด ก็จะทำให้ชุมชนยอมรับความเสี่ยงจากภัยพิบัติน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นสูงขึ้นตามไปด้วย จนนำไปสู่ความพยายามที่จะปรับสภาพแวดล้อมหรือสภาพธรรมชาติให้สอดคล้องต่อความต้องการมากขึ้น เช่น การก่อสร้างเขื่อน การขุดคูคลอง หรือก่อสร้างระบบระบายน้ำ ซึ่งการก่อสร้างดังกล่าวมักส่งผลกระทบต่อสมดุลของระบบน้ำธรรมชาติและระบบนิเวศ การเสียสมดุลทางธรรมชาติอาจทำให้ชุมชนมีความเสี่ยงและเปราะบางต่อการสถานการณ์น้ำท่วมมากขึ้น การวิเคราะห์การเปิดรับความเสี่ยง

น้ำท่วมโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือการกำหนดขอบเขตของอันตรายจากน้ำท่วม และการประเมินจำนวนประชากร และ/หรือทรัพย์สิน อาคาร สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ในขอบเขตที่จะได้รับอันตรายจากน้ำท่วม ในขั้นตอนแรกจะเป็นการประเมินความน่าจะเป็นและความรุนแรงของน้ำท่วมในพื้นที่ที่ศึกษา โดยผลลัพธ์ที่ได้มักจะอยู่ในรูปแบบของแผนที่ความเสี่ยงน้ำท่วมและข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่อาจเกิดน้ำท่วม ระดับความลึกของน้ำ ระยะเวลาที่น้ำท่วม เป็นต้น ในขั้นที่ 2 จะเป็นการระบุและประเมินประชากร โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพย์สินทางสิ่งแวดล้อมที่อาจได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซึ่งสามารถทำได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องมีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ร่วมกับแผนที่ความเสี่ยงน้ำท่วมที่ได้จากขั้นตอนแรก

ความเปราะบางต่อน้ำท่วม

โดยทั่วไปแล้วความเสียหายจากภัยพิบัติไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของภัยพิบัติเพียงอย่างเดียว ความเปราะบางนับเป็นปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์กับผลกระทบของเหตุการณ์รุนแรงต่าง ๆ “ความเปราะบาง” ถูกนิยามในเชิงสังคมศาสตร์อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นความน่าจะเป็นที่จะได้รับอันตรายหรือเกิดความเสียหาย (Thomas, Hardy, Lazrus, Mendez, Orlove, Rivera-Collazo, Roberts, Rockman, Warner, & Winthrop, 2019) และมักใช้อธิบายสถานการณ์ในเชิงลบที่ระบบหรือหน่วยสังคมหนึ่ง ๆ เผชิญอยู่ ซึ่งเป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดแรงกดดันและกลายเป็นความเสี่ยงโดยที่ระบบหรือสังคมนั้น ๆ ไม่มีขีดความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินการเพื่อให้พ้นจากสภาวะนั้น หรือบริหารจัดการให้ตนเองพ้นจากความเสี่ยงนั้นไปได้ (Adger, 2001; Mudavanhu et al., 2020) ในบริบทของภัยพิบัติน้ำท่วม ความเปราะบางจึงเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดระดับของผลกระทบหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้น กล่าวได้ว่าความเปราะบางเป็นดัชนีชี้วัดความสามารถของครัวเรือนในการรับมือและปรับตัว (Birkmann, Cardona, Carreño, Barbat, Pelling, Schneiderbauer, Kienberger, Keiler, Alexander, Zeil, & Welle, 2013; Rana & Routray, 2018; Shah, Ye, Abid, Khan, & Amir, 2018) ต่อความเสี่ยงที่ได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ของปัจจัยทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น เพศ อายุ การศึกษา วิถีชีวิต การเข้าถึงทรัพยากร การครอบครองทรัพย์สิน ตลอดจนคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะความยากจนที่ทำให้ผลกระทบน้ำท่วมที่เกิดขึ้นต่อประชาชนมีความรุนแรงมากขึ้น Gosling, McGregor, and Lowe (2009), Kawasaki, Kawamura, and Zin (2020) ได้ชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างของลักษณะทางประชากรมีผลกระทบต่อระดับความเสี่ยงของภัยพิบัติ กลุ่มประชากรผู้สูงอายุและเด็กจะมีความเปราะบางต่อสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์มากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาอื่น ๆ ที่พบว่าระดับความรุนแรงของผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทางสังคม โดยชนกลุ่มน้อยในสังคมหรือ ผู้ด้อยโอกาส (เด็ก ผู้หญิง ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย) มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบสูงกว่าประชาชนทั่วไป (Bohle, Downing, & Watts, 1994; Tascón-González, Ferrer-Julià, Ruiz, & Garcia-Melendez, 2020 นอกจากนี้ ยังพบว่า การศึกษา ความรู้และความเข้าใจในเรื่องภัยพิบัติธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและการปรับตัว รวมถึงโอกาสในการเข้าถึงความรู้และข้อมูล มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงจากการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากภัยพิบัติ (Kazmierczak & Cavan, 2011) ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความเปราะบางในระดับครัวเรือนอีกประการหนึ่งคือสถานภาพทางเศรษฐกิจหรือรายได้ครัวเรือน ความเปราะบางทางเศรษฐกิจของประชาชนในบริบทของชุมชนเมืองมักขึ้นอยู่กับสถานะทางการเงินของครัวเรือนและชุมชน ผู้มีรายได้น้อยมีความเปราะบางต่อภาวะน้ำท่วมและมีแนวโน้ม

ที่จะได้รับผลกระทบสูงกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ (Tol, Downing, Kuik, & Smith, 2004) และยังมีโอกาสที่จะฟื้นตัวได้ช้ากว่ากลุ่มประชากรที่มีรายได้สูง

จะเห็นได้ว่า การประเมินความเปราะบางต่อน้ำท่วมเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน การพิจารณาถึงความเสี่ยงและความเปราะบางต่อผลกระทบของอันตรายที่จะเกิดขึ้นจำเป็นต้องเข้าใจถึงความเสี่ยงหรือความเปราะบางของระบบว่าเกิดขึ้นกับใคร หรือของภาคส่วนใด ปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องคืออะไรบ้าง ตลอดจนพิจารณาถึงเงื่อนไขด้านเวลาที่เกิดภาวะของความเสี่ยงดังกล่าว ความเปราะบางทางสังคมยังเป็นตัวแปรสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับผลกระทบและความรุนแรงของภัยพิบัติน้ำท่วม (Kawasaki et al., 2020) การประเมินความเสี่ยงและความเปราะบางจึงมีความสำคัญต่อการวางแนวทางจัดการปัญหาน้ำท่วม โดยเฉพาะการประเมินความเสี่ยงและความเปราะบางในระดับครัวเรือนเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อนโยบายการจัดการน้ำท่วมในระดับชุมชน ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการรับมือกับภัยพิบัติได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น โดยทั่วไปแล้วการประเมินความเปราะบางจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยผลกระทบที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การเปิดรับต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบ/ความเสี่ยง (2) ความอ่อนไหวหรือความไวต่อผลกระทบ และ (3) ขีดความสามารถในการรับมือหรือปรับตัวต่อผลกระทบหรือความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลง

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

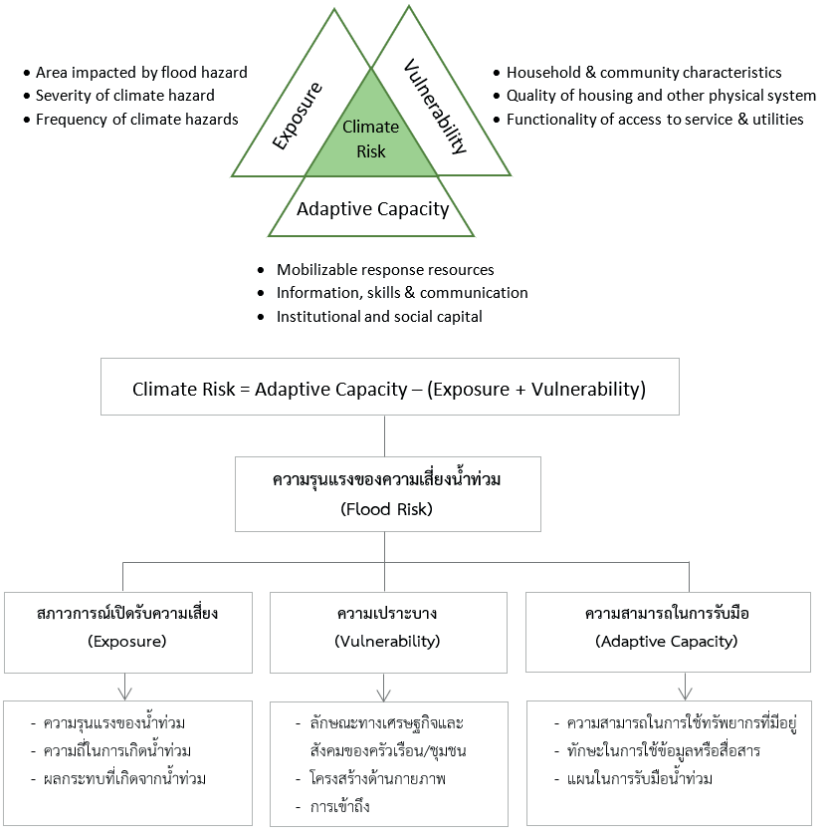

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การกำหนดพื้นที่วิจัย ได้แก่ เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่ห่างจากปากอ่าวไทยประมาณ 10.95 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 15.5 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนพิกัดทางภูมิศาสตร์ละติจูด 13° 37’47.8” N ลองจิจูด 100° 31’ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่งใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณตอนกลางฝั่งตะวันตกเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำมีลักษณะเป็นแอ่งเล็กน้อย ทิศตะวันออกและทิศเหนือติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ติดกับอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการและทิศตะวันตกมีพื้นที่ติดต่อกับแนวแบ่งเขตจังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร ลักษณะทางกายภาพเป็นที่ราบลุ่มและมีบริเวณต่ำที่สุดกระจายอยู่ในทุกตำบลในเทศบาลฯ พื้นที่ที่ต่ำที่สุดต่ำกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางโดยอยู่ในช่วง – 0.66 ม.รทก. – 1 ม.รทก. และพื้นที่ประมาณร้อยละ 80 มีความสูงเท่ากับระดับน้ำทะเลปานกลาง (0 ม.รทก.) มีสภาพภูมิอากาศแบบชายฝั่งทะเล ปริมาณน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ. 2558-2565 เท่ากับ 1,569 มิลลิเมตร เทศบาลเมืองลัดหลวงมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองหนาแน่น พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งเล็กและขนาดใหญ่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ตำบล 43 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลบางจาก 9 หมู่บ้าน ตำบลบางครุ 15 หมู่บ้าน ตำบลบางพึ่ง 19 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมดจำนวน 75,423 คน มีประชากรผู้สูงอายุและผู้พิการคิดเป็นร้อยละ 19.28 และ 1.53 ตามลำดับ มีจำนวนครัวเรือน 35,146 ครัวเรือน (Maneechansuk, 2017) ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 4,888 คน/ตารางกิโลเมตร เทศบาลเมืองลัดหลวงเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมมาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำทะเลหนุนสูง

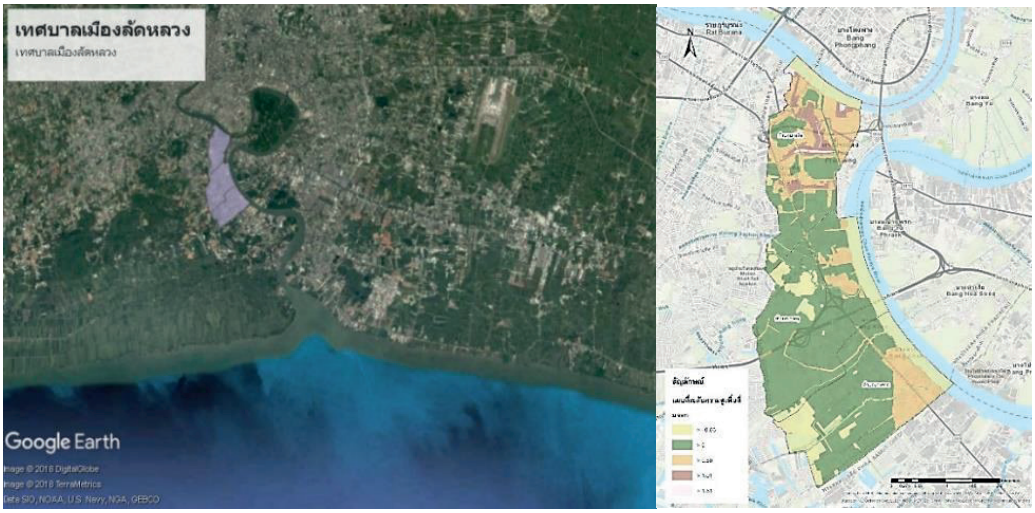

ภาพ 2 ตำแหน่งที่ตั้งเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทปราการ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยผสานวิธี (mixed methods research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประชากร คือ ครัวเรือนในพื้นที่เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากไม่ทราบจำนวนของครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ในปี พ.ศ. 2554 จึงกำหนดขนาดตัวอย่าง

โดยใช้สูตร Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และค่าความแม่นยำที่ 0.06 (Rana & Routray, 2018) ได้ขนาดประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 265 ครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ในการศึกษานี้ได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามตัวอย่างทั้งหมด 297 ครัวเรือน แบ่งตามสัดส่วนของจำนวนครัวเรือนในแต่ละตำบล ประกอบด้วย ตำบลบางพึ่ง จำนวน 86 ครัวเรือน ตำบลบางครุ จำนวน 145 ครัวเรือน และตำบลบางจาก จำนวน 66 ครัวเรือน มีการทดสอบแบบสอบถามในพื้นที่จริงจำนวน 30 ชุด เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามก่อนการเก็บข้อมูลจริง ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม คือหัวหน้าครัวเรือน หากหัวหน้าครัวเรือนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ ผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครัวเรือน สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประชากร คือ ครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมที่ระดับความสูงมากกว่า 50 เซนติเมตร จำนวน 30 ครัวเรือน แบ่งตามสัดส่วนของจำนวนครัวเรือนในแต่ละตำบล และใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จะมีโครงสร้างที่สอดคล้องกันโดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (2) ความรุนแรงของน้ำท่วมและผลกระทบ (3) ลักษณะที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และ (4) การรับมือน้ำท่วมและการปรับตัว ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562

3. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงบรรยายและเชิงอนุมาน สถิติเชิงบรรยาย ประกอบด้วย ความถี่ ผลรวม และร้อยละ ใช้เพื่อแสดงการรับรู้ของครัวเรือนผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเหตุการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ การรับมือน้ำท่วมและความเปราะบางครัวเรือน สถิติเชิงอนุมานใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรความเสี่ยงน้ำท่วม ความเปราะบาง และการรับมือความเสี่ยงน้ำท่วม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน ทำการประเมินความเสี่ยงน้ำท่วมเพื่อกำหนดตัวแปรด้วย GIS และวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับ 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ผลกระทบน้ำท่วม การรับมือความเสี่ยงน้ำท่วม (การปรับตัว) ความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ และความเปราะบางทางกายภาพ ดังแสดงในตาราง 1 และ 2เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 (p-value < 0.05) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพพิจารณาจากการอนุมานที่ได้จากความคิดเห็นของผู้ตอบในระหว่างการสัมภาษณ์ และประเมินความสัมพันธ์ของข้อมูลร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ตาราง 1

ปัจจัยและตัวชี้วัดความเสี่ยงน้ำท่วม ผลกระทบและการปรับตัวต่อน้ำท่วม

ปัจจัย	ตัวชี้วัด	คำอธิบายตัวชี้วัด
ความเสี่ยงน้ำท่วม		
ความลึกน้ำท่วม	ระดับความสูงของน้ำท่วมในแต่ละเหตุการณ์	น้ำท่วมสูงก่อให้เกิดความเสียหายที่รุนแรงมากขึ้น
ระยะเวลาน้ำท่วม	จำนวนวันที่น้ำท่วมในแต่ละเหตุการณ์	ระยะเวลาน้ำท่วมยาวนานทำให้เกิดความเสียหายมากขึ้น
ความถี่น้ำท่วม	จำนวนครั้งของน้ำท่วม	น้ำท่วมบ่อยครั้งทำให้ความเสียหายเพิ่มขึ้น

ตาราง 1

ปัจจัยและตัวชี้วัดความเสี่ยงน้ำท่วม ผลกระทบและการปรับตัวต่อน้ำท่วม (ต่อ)

ปัจจัย	ตัวชี้วัด	คำอธิบายตัวชี้วัด
ผลกระทบน้ำท่วม		
ความเสียหายต่ออาคาร (บ้าน)	ระดับของความเสียหายแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด	อาคารได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม จำเป็นต้อง ปรับปรุง/ซ่อมแซม
ทรัพย์สินเสียหาย	ระดับของความเสียหายแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด	น้ำท่วมทำให้สูญเสียทรัพย์สินและสิ่งของต่าง ๆ
ความสามารถในการปรับตัว		
แผนในการรับมือน้ำท่วม	ไม่มีแผนการรับมือ มีแผนแต่ยังไม่ได้ดำเนินการ มีแผนและเริ่มดำเนินการบางส่วน มีแผนและมีความพร้อมในการรับมือ	การวางแผนและเตรียมความพร้อมในการรับมือต่อน้ำท่วมจะทำช่วยลดความรุนแรงของผลกระทบหรืออันตรายจากน้ำท่วมลงได้
การรับรู้ข่าวสารเมื่อเกิดน้ำท่วม	รับรู้ข่าวสารรวดเร็วมาก รับรู้ข่าวสารปานกลาง รับรู้ข่าวสารน้อย	การเข้าถึงข่าวสารเกี่ยวกับน้ำท่วมทั้งในช่วงเวลาก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมและหลังจากน้ำท่วมทำให้ครัวเรือนสามารถเตรียมการรับมือกับสถานการณ์ปัญหาน้ำท่วมได้ดีขึ้น
การปรับตัวเมื่อเกิดน้ำท่วม	มีความรู้ความเข้าใจในการปรับตัวเพื่อรับมือกับน้ำท่วมในระดับมาก มีความรู้ความเข้าใจในการปรับตัวเพื่อรับมือกับน้ำท่วมปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจในการปรับตัวเพื่อรับมือกับน้ำท่วมน้อย	ความรู้ความเข้าใจในแนวทางการปรับตัวต่อน้ำท่วม (ถมที่ให้สูงขึ้น การทำกำแพงกันน้ำถาวร/ชั่วคราว การยกบ้านให้สูงขึ้น การอพยพออกจากพื้นที่ฯ) สามารถช่วยลดความรุนแรงของผลกระทบน้ำท่วม

ตาราง 2

ปัจจัยและตัวชี้วัดความเปราะบางของครัวเรือนต่อน้ำท่วม

ปัจจัย	ตัวชี้วัด	คำอธิบายตัวชี้วัด
ความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ		
ลักษณะทางประชากรของครัวเรือน	เพศ	- ผู้หญิงมักมีความเปราะบางต่อภัยพิบัติสูงกว่า
	อายุ	- ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีความเปราะบางสูงกว่า
	การศึกษา อาชีพ	- ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารที่ช่วยลดภัยอันตรายจากภัยพิบัติ
	ความพิการ	- ครัวเรือนที่มีผู้พิการจะมีข้อจำกัดในการเคลื่อนย้ายในช่วงเวลาที่เกิดน้ำท่วม

ตาราง 2

ปัจจัยและตัวชี้วัดความเปราะบางของครัวเรือนต่อน้ำท่วม (ต่อ)

ปัจจัย	ตัวชี้วัด	คำอธิบายตัวชี้วัด
รายได้		- รายได้ครัวเป็นตัวบ่งชี้ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีข้อจำกัดในการเตรียมการรับมือน้ำท่วมและการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	น้อยกว่า 10 ปี 10-20 ปี 21-30 ปี มากกว่า 30 ปี	- ครัวเรือนที่อยู่อาศัยในชุมชนในระยะเวลาสั้นจะมีความเปราะบางสูงกว่าเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับเส้นทางในการอพยพเคลื่อนย้ายในช่วงเวลาน้ำท่วมและมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนน้อยกว่า
ประสบการณ์น้ำท่วม	เคยประสบปัญหาน้ำท่วม ไม่เคยประสบปัญหาน้ำท่วม	- ครัวเรือนที่มีประสบการณ์น้ำท่วมมาก่อนสามารถที่จะเตรียมตัวรับปัญหาน้ำท่วมได้ดีกว่าผู้ไม่มีประสบการณ์
ความเปราะบางทางกายภาพ		
ทำเลที่ตั้งอาคาร (บ้าน)	ริมน้ำ พื้นที่ลุ่มต่ำ (<Mean Sea-Level) ติดคันกันน้ำ พื้นที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง	- ครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในที่ลุ่มต่ำริมแม่น้ำจะมีความเปราะบางต่อน้ำท่วมสูง
ความสูงอาคาร (จำนวนชั้น)	อาคารชั้นเดียว อาคาร 2 ชั้น อาคาร 3 ชั้นหรือสูงกว่า	- บ้านชั้นเดียวมีความเปราะบางต่อน้ำท่วมสูง
วัสดุโครงสร้างอาคาร	โครงสร้างเหล็ก โครงสร้างปูน โครงสร้างครึ่งตึกครึ่งไม้ โครงสร้างไม้	- วัสดุอาคารมีความทนภาวะน้ำท่วมได้แตกต่างกัน
การเข้าถึงอาคาร	ความกว้างทาง < 1.5 เมตร ความกว้างทาง > 1.5 เมตร	- ข้อจำกัดในการเข้าถึงอาคารเป็นอุปสรรคต่อการให้ความช่วยเหลือและการอพยพเคลื่อนย้ายออกจากอาคาร

ที่มา: Birkmann et al. (2013), Zhou, Hejazi, Smith, Edmonds, Li, Clarke, Calvina, and Thomsona (2015), Phung, Rutherford, Dwirahmadi, Chu, Manh Do, Nguyen, and Duong (2016), Saentho and Khantee (2019), Mudavanhu et al. (2020), Rana and Routray (2018)

ผลการวิจัย

ความเสี่ยงน้ำท่วมและผลกระทบน้ำท่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์น้ำท่วมโดยการสำรวจพื้นที่ร่วมกับการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ตัวอย่าง พบว่า พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงประสบปัญหาน้ำท่วมรุนแรงมากที่สุดในปี พ.ศ. 2554 บริเวณที่ประสบปัญหาน้ำท่วมรุนแรงอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตพื้นที่ตำบลบางพึ่งและพื้นที่ลุ่มต่ำที่กระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะบริเวณชุมชนหนาแน่นตามแนวถนนสุขสวัสดิ์ในตำบลบางครุ ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.22 เชื่อว่าน้ำทะเลหนุนสูงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสถานการณ์น้ำท่วม การประเมินความเสี่ยงน้ำท่วมด้วยการเก็บข้อมูลระดับความสูงน้ำท่วม ความถี่น้ำท่วมและระยะเวลาน้ำท่วม พบว่า ระดับความสูงน้ำท่วมอยู่ระหว่าง 10 - 80 เซนติเมตร ร้อยละ 64 ของครัวเรือนประสบปัญหาน้ำท่วมสูงกว่า 10 เซนติเมตร ในขณะที่ร้อยละ 13 ของครัวเรือนประสบปัญหาน้ำท่วมสูงมากกว่า 80 เซนติเมตร บริเวณที่เป็นพื้นที่ลุ่มต่ำริมน้ำระดับน้ำสูงมากกว่า 2 เมตร ระยะเวลาของน้ำท่วมอาจเกิดขึ้นเพียง 2-3 ชั่วโมงต่อวันไปถึงหลายสัปดาห์ โดยพบว่าร้อยละ 10.1 ของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงประสบปัญหาน้ำท่วมนานกว่า 7 วัน และประมาณร้อยละ 25 ของครัวเรือนประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงน้ำทะเลหนุนถึง 2 ครั้งต่อวัน ดังแสดงในภาพ 3

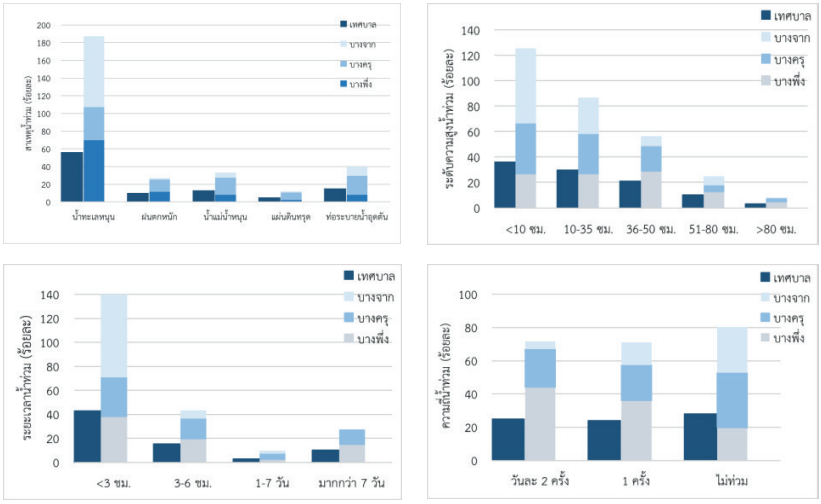

ภาพ 3 สถานการณ์น้ำท่วมเทศบาลเมืองลัดหลวง ในปี พ.ศ. 2554

การวิเคราะห์ระดับความสูงน้ำท่วมด้วย GIS โดยวิธีประมาณค่าช่วง (interpolation) และจัดทำแผนที่ระดับความสูงน้ำท่วมใน พ.ศ. 2554 พบว่ามีอาคารในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.59) ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมที่ระดับความสูง 11-35 เซนติเมตร และมีอาคารที่ได้รับผลกระทบน้ำท่วมที่ระดับสูงกว่า 80 เซนติเมตร จำนวน 225 หลัง (ร้อยละ 0.68) จากจำนวนอาคารทั้งหมด 33,130 อาคาร ดังแสดงในภาพ 4

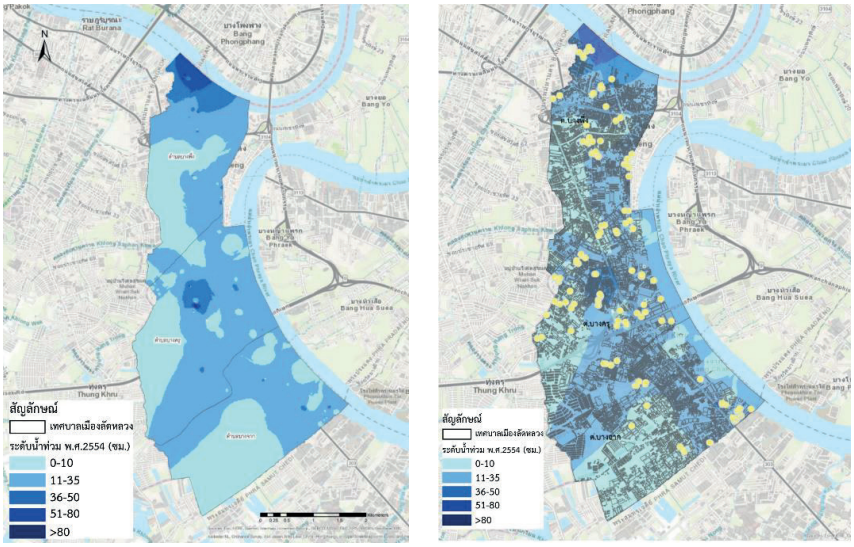

ภาพ 4 ความสูงของน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวง (ซ้าย) และครัวเรือนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบ (ขวา)

การประเมินผลกระทบของน้ำท่วมจากความเสียหายต่ออาคารและทรัพย์สินพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบในระดับปานกลางจนถึงน้อยที่สุดเนื่องจากระดับความสูงของน้ำท่วมต่ำกว่า 35 เซนติเมตร ผลจากการสัมภาษณ์พบว่าผลกระทบของความเสียหายต่อทรัพย์สินและโครงสร้างบ้านอยู่ในระดับต่ำหรือเสียหายร้อยละ 10 ครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบสูงส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีระดับน้ำท่วมสูงกว่า 50 เซนติเมตร

ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่าง 297 คน เป็นตัวแทนครัวเรือนใน เขตเทศบาลเมืองลัดหลวงทั้ง 3 ตำบล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 63.29 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 98.4 เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 10 ปีและร้อยละ 58.8 ของครัวเรือนเคยได้รับผลกระทบน้ำท่วม ประชากรกลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 50 เป็นผู้เช่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 61 มีสมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-85 ปี ร้อยละ 13.4 เป็นครัวเรือนที่มีผู้พิการส่งผลให้ครัวเรือนส่วนใหญ่มีความเปราะบางและมีโอกาสจะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูงกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่าผู้สูงอายุและผู้พิการส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพและข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากผู้ดูแลแม้ในสถานการณ์ปกติและยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นในช่วงน้ำท่วม นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 64.3 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา และมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษายังพบว่าร้อยละ 56.9 ของครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน สะท้อนถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ทำให้มีความยากลำบากทั้งในการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือน้ำท่วมและการฟื้นฟูจากผลกระทบ

ของน้ำท่วม โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและ/หรือผู้พิการมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูงขึ้น อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84) อาศัยอยู่ในชุมชนนานกว่า 30 ปีทำให้มีความคุ้นเคยกับสภาพพื้นที่และเส้นทางการอพยพในกรณีประสบภัยน้ำท่วมรุนแรง

ความเปราะบางทางกายภาพ

ลักษณะที่อยู่อาศัยของครัวเรือนในเขตเทศบาลยังแสดงให้เห็นความเปราะบางทางกายภาพโดยพบว่า มีอาคารที่ตั้งอยู่ในบริเวณริมน้ำที่มีความเสี่ยงน้ำท่วมสูง คิดเป็นร้อยละ 21.2 ลักษณะโครงสร้างบ้านเป็นบ้าน 2 ชั้น (ร้อยละ 24.6) และบ้านชั้นเดียว (ร้อยละ 24.2) ตามลำดับ ประมาณร้อยละ 31 ของครัวเรือนอาศัยอยู่ในอาคารโครงสร้างไม้ซึ่งมีความเปราะบางต่อน้ำท่วมสูงกว่าอาคารประเภทอื่น ผลการสัมภาษณ์พบว่าอาคารที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมส่วนใหญ่เป็นอาคารโครงสร้างไม้และถูกน้ำท่วมเป็นระยะเวลามากกว่า 7 วัน ร้อยละ 39.1 ของเส้นทางการเข้าถึงอาคารพักอาศัย มีขนาดความกว้างต่ำกว่า 1.5 เมตร เป็นข้อจำกัดสำคัญในการเคลื่อนย้ายผู้สูงอายุหรือผู้พิการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ผลการสัมภาษณ์ครัวเรือนผู้พิการพบว่า ผู้พิการส่วนหนึ่งไม่สามารถย้ายออกจากพื้นที่ในช่วงของน้ำท่วมได้เนื่องจากเส้นทางเข้าออกมีขนาดเล็กไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ทำให้ผู้พิการจำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ในบ้านที่ถูกน้ำท่วมสูงกว่า 50 เซนติเมตร

ความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วม การรับมือต่อน้ำท่วมและความเปราะบางของครัวเรือน

การศึกษาความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วม ความเปราะบางของครัวเรือนและการรับมือความเสี่ยงน้ำท่วมโดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน พบว่าความเสี่ยงน้ำท่วมมีความสัมพันธ์กับกลุ่มปัจจัยความเปราะบางและการปรับตัวในระดับที่แตกต่างกัน ตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าความเสี่ยงน้ำท่วมมีความสัมพันธ์กับความเปราะบางของครัวเรือนในด้านสังคมและเศรษฐกิจโดยพบว่าความเสี่ยงน้ำท่วมมีความสัมพันธ์กับความเปราะบางทางรายได้ ($r = 0.200$) และการถือครองที่ดิน ($r = -0.120$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่าครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยจะมีข้อจำกัดในการเตรียมการรับมือน้ำท่วมทำให้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากกว่าครัวเรือนทั่วไปประกอบกับไม่มีรายได้พอที่จะใช้ในการฟื้นฟูที่อยู่อาศัยหลังจากน้ำท่วม ทำให้สภาพที่อยู่อาศัยของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมสูงส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรม โครงสร้างไม้ผุพังและไม่ได้รับการซ่อมแซม แม้ว่าผลการศึกษาจะไม่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงน้ำท่วมและปัจจัยความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผลการสัมภาษณ์อาจชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนผู้พิการและผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบน้ำท่วมสูงกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ เพราะนอกจากข้อจำกัดทางกายภาพที่ทำให้มีความเสี่ยงสูงจากอันตรายน้ำท่วมแล้ว ผู้พิการและผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังเป็นสมาชิกครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยอีกด้วย

ตาราง 3

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงน้ำท่วมและความเปราะบางของครัวเรือนด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (*r*)	*p*-value
ความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ		
ระดับการศึกษา	–0.031	0.597
เพศ	–0.089	0.125
อายุ	0.090	0.127
รายได้	–0.200**	0.002
ความพิการ	0.059	0.338
ระยะเวลาในการอาศัย	0.042	0.476
กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน	–0.120*	0.039
ความเปราะบางทางกายภาพ		
ทำเลที่ตั้งอาคาร	0.343**	0.000
ความสูงอาคาร	0.120*	0.039
วัสดุโครงสร้างอาคาร	0.124*	0.033
การเข้าถึงอาคาร	0.075	0.196
ผลกระทบของน้ำท่วม		
ความเสียหายต่ออาคาร	0.454**	0.000
ความเสียหายต่อทรัพย์สิน	0.421**	0.000
การปรับตัว		
ความสามารถในการปรับตัว	0.156**	0.007
แผนในการรับมือ	0.131*	0.024
การรับรู้เมื่อเกิดน้ำท่วม	–0.081	0.163

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ในด้านความเปราะบางทางกายภาพพบว่าทำเลที่ตั้งอาคาร (r = 0.343) ความสูงอาคาร (r = 0.120) และวัสดุโครงสร้างอาคาร (r = 0.124) มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงน้ำท่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดียวกัน ความเสี่ยงน้ำท่วมยังมีความสัมพันธ์กับความเสียหายของโครงสร้างอาคารและความเสียหายของทรัพย์สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสูง (p = 0.000) และมีระดับของความสัมพันธ์สูงเช่นเดียวกัน (r = 0.454 และ 0.421 ตามลำดับ) ในด้านการปรับตัวต่อน้ำท่วมพบว่าความเสี่ยงน้ำท่วมมีความสัมพันธ์กับความสามารถในรับมือ

เมื่อเกิดน้ำท่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p = 0.007) โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ (r = 0.156) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาน้ำท่วมและมีความกังวลต่อผลกระทบจากน้ำท่วม ครัวเรือนที่เคยประสบปัญหาน้ำท่วมมักจะมีการวางแผนและเตรียมการรับมือน้ำท่วม ผลการสัมภาษณ์ยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความสัมพันธ์ของความสามารถในการปรับตัวและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะรายได้และการศึกษาโดยเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วม การปรับตัวและความเปราะบางของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงโดยใช้ข้อมูลระดับน้ำท่วม พ.ศ. 2554 พบว่า ครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลบางพึ่งและพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นแอ่งหรือระดับความสูงพื้นที่เท่ากับระดับน้ำทะเลปานกลางนั้น มีความเสี่ยงจากน้ำท่วมทั้งในด้านความสูงของน้ำท่วม ระยะเวลาที่น้ำท่วมและความถี่ของน้ำท่วม แสดงให้ว่าลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปิดรับความเสี่ยงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงน้ำท่วม ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเปราะบางและความเสี่ยงน้ำท่วมยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างความเปราะบางต่อน้ำท่วมและรายได้ ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีแนวโน้มที่จะมีความเสี่ยงน้ำท่วมมากขึ้น สอดคล้องกับ Okaka and Odhiambo (2019) ที่พบว่า ผู้ที่มีรายได้น้อยในเขตเมืองมักอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นแอ่งหรือพื้นที่ลุ่มต่ำที่ซึ่งมีความเปราะบางทางกายภาพสูง ประกอบกับการที่มีกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางทางสังคม ได้แก่ ผู้หญิง ผู้สูงอายุและผู้พิการ ยิ่งทำให้มีความเปราะบางสูงหรือโอกาสที่จะได้รับอันตรายจากสถานการณ์น้ำท่วมมากยิ่งขึ้น จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงมีกลุ่มเปราะบางดังกล่าวอยู่ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง โดยมีประชากรผู้หญิง ผู้สูงอายุและผู้พิการคิดเป็นร้อยละ 63.29 ร้อยละ 60.9 และ ร้อยละ 13.4 เช่นเดียวกับการศึกษาของ Kawasaki et al. (2020) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงน้ำท่วมและปัจจัยด้านความยากจนซึ่งประกอบด้วยปัจจัยย่อย 3 ปัจจัย คือการศึกษา รายได้และลักษณะของที่อยู่อาศัย ผลการศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นว่าภัยพิบัติยังอาจทำให้ครัวเรือนประสบปัญหาทางการเงินส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะในด้านสุขภาพและการศึกษาที่อาจนำครัวเรือนไปสู่ความยากจนในระยะยาว ความเสี่ยงน้ำท่วมยังมีความสัมพันธ์กับกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของบ้านหรือที่อยู่อาศัย ครัวเรือนที่เป็นผู้เช่ามีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูงกว่า ทั้งนี้ เนื่องจากครัวเรือนที่เช่าที่อยู่อาศัยมักมีข้อจำกัดในฐานะผู้เช่าทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนอาคารหรือที่ดินให้มีความปลอดภัยจากน้ำท่วมได้มากนัก นอกจากนี้ครัวเรือนผู้เช่าที่มีรายได้น้อยยังมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากต้องอาศัยอยู่ในทำเลที่อยู่อาศัยราคาถูกซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึง ทำให้มีความเปราะบางต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติมากขึ้น (Montz & Tobin, 2008) ความเสี่ยงน้ำท่วมยังมีความสัมพันธ์กับความเปราะบางทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยทั้งในด้านทำเลที่ตั้งอาคาร ความสูงอาคารและวัสดุโครงสร้างอาคาร โดยอาคารที่ตั้งในพื้นที่ต่ำริมน้ำ อาคารโครงสร้างไม้และอาคารชั้นเดียวมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมสูงกว่าอาคารประเภทอื่น ๆ จากผลการศึกษาพบว่าระดับผลกระทบน้ำท่วมของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งอาคารและความเสียหายต่อโครงสร้างอาคารและทรัพย์สินในบ้าน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความเปราะบางต่อน้ำท่วมในภาพรวมจะเห็นถึงความเกี่ยวโยงของปัจจัยความเปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพที่อาจจะไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความเสี่ยงน้ำท่วมและการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะเห็นได้ว่าครัวเรือนที่มีความเสี่ยงน้ำท่วมจะมีความสามารถในการปรับตัวมากขึ้น ทั้งในการเตรียมการเพื่อลดผลกระทบน้ำท่วมและการวางแผนรับมือน้ำท่วมในอนาคต สอดคล้องกับผลการศึกษาอื่น ๆ ที่พบว่าประสบการณ์น้ำท่วมมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของครัวเรือนและการเตรียมพร้อม ครัวเรือนที่เคยประสบปัญหาน้ำท่วมจะมีความเปราะบางต่อน้ำท่วมน้อยกว่าผู้ที่ไม่เคยผ่านเหตุการณ์น้ำท่วม (Birkmann et al., 2013) ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วมไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้เท่านั้น แต่ยังกระตุ้นให้บุคคลและครัวเรือนมีส่วนร่วมในการเตรียมการรับมือน้ำท่วมอีกด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวทางในการรับมือกับความเสี่ยงน้ำท่วมจะพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการป้องกันน้ำท่วมชั่วคราวเช่น การใช้กระสอบทรายกันน้ำและการย้ายของขึ้นที่สูง ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำกว่าวิธีอื่น ๆ เช่น การถมที่หรือยกอาคารให้สูงขึ้น การทำกำแพงกันน้ำถาวร สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอาจสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่เป็นข้อจำกัดสำคัญในการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่า ความเสี่ยงน้ำท่วมของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองลัดหลวงมีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เปิดรับความเสี่ยงสูง ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม และความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือน การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วมควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. ด้านการเปิดรับความเสี่ยง หน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น ควรมีการวางแผนการจัดการน้ำท่วมที่สอดคล้องกับการเปิดรับความเสี่ยงของพื้นที่โดยจัดทำแผนที่ความเสี่ยงน้ำท่วม (flood risk map) หรือแผนที่การเปิดรับความเสี่ยงอุทกภัย (flood exposure map) แผนที่ความเสี่ยงน้ำท่วมเทศบาลเมืองลัดหลวงที่ได้จากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่เคยได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม พื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อน้ำท่วม และบริเวณที่มีแนวโน้มจะได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมในอนาคต แผนที่ความเสี่ยงน้ำท่วมจะช่วยให้การบริหารจัดการน้ำท่วมมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่

2. ด้านความเปราะบางของครัวเรือน เศรษฐกิจหรือรายได้ของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงหรือภัยอันตรายที่จะเกิดจากน้ำท่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม หน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของครัวเรือนในด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการเพิ่มรายได้เพื่อช่วยลดความเปราะบางของครัวเรือน การดำเนินการลดความเสี่ยงน้ำท่วมในภาพรวมควรต้องใช้แนวทางบูรณาการที่ผสมผสานแผนการจัดการน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกับมาตรการยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือน ทำให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองในการรับมือกับปัญหาน้ำท่วมได้มากขึ้น หน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่นควรมีมาตรการการจัดการน้ำท่วมที่สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนของประชากรกลุ่มเปราะบางสูง (ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้มีรายได้น้อย) ที่ไม่สามารถรับมือกับปัญหาน้ำท่วมได้ด้วยตนเอง เช่น มาตรการให้ความช่วยเหลือจัดทำแนวป้องกันน้ำท่วมชั่วคราว การจัดทำแนวป้องกันน้ำท่วมถาวรในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมจากน้ำทะเลหนุนสูง มาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เช่น จัดให้มีเงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำสำหรับครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยเพื่อใช้ในการรับมือสถานการณ์น้ำท่วม เป็นต้น

3. ด้านการปรับตัว ความรุนแรงของน้ำท่วมมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปรับตัว หน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่นควรมีมาตรการเสริมสร้างความตระหนักและให้องค์ความรู้ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรับมือต่อสถานการณ์น้ำท่วมได้อย่างเป็นระบบ เช่น การสร้างความรับรู้ปัญหาภัยพิบัติน้ำท่วมและพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลเมืองลัดหลวง แนวทางการรับมือน้ำท่วมจากน้ำทะเลหนุนสูง การป้องกันน้ำท่วมในที่พักอาศัย การปรับปรุงอาคารเพื่อลดความเสี่ยงน้ำท่วม (โครงสร้างอาคาร วัสดุอาคาร การจัดพื้นที่ใช้สอย) เส้นทางและวิธีการอพยพ ตลอดจนวิธีการดำรงชีวิตเมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วม ภาครัฐ/ท้องถิ่นควรมีแผนการอพยพ เคลื่อนย้ายประชาชนในพื้นที่เสี่ยงไปที่สูง โดยมีแผนความร่วมมือกับอาสาสมัครชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ พัฒนาวิธีการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็ว เช่น การติดเครื่องเตือนภัยสำหรับครัวเรือนที่มีผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยติดเตียง ที่สามารถกดปุ่มเตือนภัยเพื่อส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือศูนย์ประสานงานในระยะเวลาที่น้อยที่สุดหรืออาจใช้หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้รวดเร็วเพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือในระยะเวลาอันสั้น หรือการใช้เทคโนโลยีอพยพที่เข้าถึงผู้พิการหรือผู้ประสบภัยที่สะดวกและรวดเร็วที่สุด

References

Adger, W. N. (2001). Scales of governance and environmental justice for adaptation and mitigation of climate change. *Journal of International Development, 13*(7), 921-931.

Alexander, M., Priest, S., & Mees, H. (2016). A framework for evaluating flood risk governance. *Environmental Science & Policy, 64,* 38-47.

Bailie, J., Matthews, V., Bailie, R., Villeneuve, M., & Longman, J. (2022). Exposure to risk and experiences of river flooding for people with disability and carers in rural Australia: A cross-sectional survey. *BMJ Open, 12*(8), e056210.

Birkmann, J., Cardona, O. D., Carreño, M. L., Barbat, A. H., Pelling, M., Schneiderbauer, S., Kienberger, S., Keiler, M., Alexander, D., Zeil, P., & Welle, T. (2013). Framing vulnerability, risk and societal responses: The MOVE framework. *Natural Hazards, 67,* 193-211.

Bohle, H. G., Downing, T. E., & Watts, M. J. (1994). Climate change and social vulnerability: Toward a sociology and geography of food insecurity. *Global Environmental Change, 4*(1), 37-48.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.

Gosling, S. N., McGregor, G. R., & Lowe, J. A. (2009). Climate change and heat-related mortality in six cities Part 2: Climate model evaluation and projected impacts from changes in the mean and variability of temperature with climate change. *International Journal of Biometeorology, 53*(1), 31-51.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2012). *Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation*. Author.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2021). *Climate Change 2021: The physical science basis*. Author.

Kawasaki, A., Kawamura, G., & Zin, W. W. (2020). A local level relationship between floods and poverty: A case in Myanmar. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 42,* 101348.

Kazmierczak, A., & Cavan, G. (2011). Surface water flooding risk to urban communities: Analysis of vulnerability, hazard and exposure. *Landscape and Urban Planning, 103*(2), 185-197.

Kulp, S. A., & Strauss, B. H. (2019). New elevation data triple estimates of global vulnerability to sea-level rise and coastal flooding. *Nature Communications, 10,* 4844.

Loi, L. (2022). *From flood exposure to flood vulnerability*. Retrieved from https://www.innovationnewsnetwork.com/flood-exposure-flood-vulnerability/22516

Maneechansuk, S. (2017). *Guidelines for managing the quality of life of people with disabilities in Lad Luang municipality, Phra Pradaeng district, Samut Prakan province*. The Thailand Research Fund. [In Thai]

Matthews, V., Longman, J., Bennett-Levy, J., Braddon, M., Passey, M., Bailie, R. S., & Berry, H. L. (2020). Belonging and inclusivity make a resilient future for all: A cross-sectional analysis of post-flood social capital in a diverse Australian rural community. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(20), 7676.

Mechler, R., Bouwer, L., Linnerooth-Bayer, J., Hochrainer-Stigler, S., Aerts, J. C. J. H., Surminski, S., & Williges, K. (2014). Managing unnatural disaster risk from climate extremes. *Nature Climate Change, 4,* 235-237.

Mohd, F. A., Abdul Maulud, K. N., Karim, O. A., Begum, R. A., Awang, N. A., Abdul Hamid, M. R., Abd Rahim, N. A., & Abd Razak, A. H. (2018). Assessment of coastal inundation of low lying areas due to sea level rise. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 169,* 012046.

Montz, B. E., & Tobin, G. A. (2008). Livin' large with levees: Lessons learned and lost. *Natural Hazards Review, 9(*3), 150-157.

Mudavanhu, C., Manyangadze, T., Mavhura, E., Pedzisai, E., & Manatsa, D. (2020). Rural households' vulnerability and risk of flooding in Mbire district, Zimbabwe. *Natural Hazards, 103,* 3591–3608.

Okaka, F. O. & Odhiambo, B.D.O. (2019). Households' perception of flood risk and health impact of exposure to flooding in flood-prone informal settlements in the coastal city of Mombasa. *International Journal of Climate Change Strategies and Management, 11*(4), 592-606.

Phung, D., Rutherford, S., Dwirahmadi, F., Chu, C., Manh Do, C., Nguyen, T., & Duong, N. C. (2016). The spatial distribution of vulnerability to the health impacts of flooding in the Mekong Delta, Vietnam. *International Journal of Biometeorology, 60*(6), 857-865.

Rana, I. A., & Routray, J. K. (2018). Multidimensional model for vulnerability assessment of urban flooding: An empirical study in Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Science, 9,* 359-375.

Rufat, S., Tate, E., Burton, C. G., & Maroof, A. S. (2015). Social vulnerability to floods: Review of case studies and implications for measurement. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 14*(Part 4), 470-486.

Saentho, J., & Khantee, P. (2019). The impact on people with disabilities from the flood situation: A case study of Ban Phimantha, Na Kae district, Nakhon Phanom province. In *Proceeding of Research and Innovation for Sustainable Community Development Conference 2019* (pp. 1247-1255). Loei Rajabhat University, Research and Development Institute. [in Thai]

Shah, A. A., Ye, J., Abid, M., Khan, J., & Amir, S. M. (2018). Flood hazards: Household vulnerability and resilience in disaster-prone districts of Khyber Pakhtunkhwa province, Pakistan. *Natural Hazards, 93,* 147-165.

Tascón-González, L., Ferrer-Julià, M., Ruiz, M., & Garcia-Melendez, E. (2020). Social vulnerability assessment for flood risk analysis. *Water, 12*(2), 558.

Tate, E., Rahman, M. A., Emrich, C. T., & Sampson, C. C. (2021). Flood exposure and social vulnerability in the United States. *Natural Hazards, 106,* 435-457.

Thomas, K., Hardy, R. D., Lazrus, H., Mendez, M., Orlove, B., Rivera-Collazo, I., Roberts, J. T., Rockman, M., Warner, B. P., & Winthrop, R. (2019). Explaining differential vulnerability to climate change: A social science review. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 10*(2), e565.

Tol, R. S. J., Downing, T. E., Kuik, O. J., & Smith, J. B. (2004). Distributional aspects of climate change impacts. *Global Environmental Change, 14*(3), 259-272.

Zhou, Y., Hejazi, M., Smith, S., Edmonds, J., Li, H., Clarke, L., Calvina, K., & Thomsona, A. (2015). A comprehensive view of global potential for hydro-generated electricity. *Energy & Environmental Science, 8*(9), 2622-2633.

DOI: 10.14456/phdssj.2025.18

Received:	May	30, 2024
Revised:	January	21, 2025
Accepted:	March	1, 2025

ปัญหาการดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชกำหนดการประมง พุทธศักราช 2558 ที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ กรณีศึกษาบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้า ออกเรือประมงพาณิชย์

กมลภัทร ลิ้มประเสริฐ[1] จิรวุฒิ ลิปิพันธ์[2] ดลนภา นันทวโรไพร[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลต่อประมงพาณิชย์ (2) ศึกษากฎหมายเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ทั้งในไทยและต่างประเทศ (3) วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ และ (4) สร้างมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 นี้ มีปัญหาความจำเป็นเรื่องการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการทำการประมง และการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามเรือประมง มีขั้นตอน และความซับซ้อนมากเกินไป ปัญหาค่าปรับไม่ได้สัดส่วนทางอาญา และปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทางฝ่ายนิติบัญญัติควรเร่งตราพระราชบัญญัติการประมงฉบับใหม่อย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการแก้ไขอัตราโทษปรับให้สอดคล้องกับสภาพแห่งการกระทำความผิด ให้แก่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจถึงหลักกฎหมายตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะเรื่องเจตนา กรมประมงควรลดระดับความยากในการกรอกเอกสารให้กับชาวประมง ผู้ควบคุมเรือ หรือไต๋เรือ ดังนั้น หากทางภาครัฐมีการแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติการประมงฉบับใหม่จะสามารถช่วยเหลือ บรรเทาแก้ไขความเดือดร้อนให้แก่อาชีพประมงตลอดระยะเวลานาน 9 ปีที่ผ่านมาได้มากยิ่งขึ้น และเป็นกำลังใจให้กับผู้ประกอบอาชีพประมงให้มีแรงกาย แรงใจในการประกอบอาชีพโดยสุจริต และยั่งยืนตลอดไปตราบชั่วลูกชั่วหลาน

คำสำคัญ: พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558; การประมงที่ผิดกฎหมาย; การประมงที่ขาดการรายงาน; การประมงที่ไร้การควบคุม

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 110/1-4 ถนนประชาชื่น แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210, ประเทศไทย ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: nongning34@hotmail.com

[2,3] คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

The Criminal Prosecution Problems Under the Royal Ordinance on Fisheries B.E. 2558 (2015): A Case Study of Criminal Penalties for Preparing Entry and Exit Documents for Commercial Fishing Vessels

Kamonlapat Limprasert[1] Jirawut Lipipun[2] Dolnapa Nuntawaroprai[3]

Abstract

This research article aims to (1) study the concepts, theories, and evolution of criminal prosecution problems in preparing port-in and port-out documents that affect commercial fisheries; (2) study comparative laws and problems in criminal prosecution in preparing port-in and port-out documents that affect commercial fishing both in Thailand and foreign countries; (3) analyze the problems of criminal prosecution in the preparation of port-in and port-out documents that affect commercial fishing; and (4) create legal measures necessary to solve the problem of criminal prosecution in the preparation of port-in and port-out documents that affect commercial fishing. The researcher used a qualitative research model, collected data through document research and in-depth interviews, and analyzed the data using content analysis techniques and interpretations from comparisons.

Findings are as follows: This Royal Ordinance on Fisheries B.E. 2558 has a problem regarding the need for documentation regarding fishing operations, and installing monitoring devices for fishing vessels involves too many steps and is overly complex. The fines imposed are criminally disproportionate, and the enforcement of the law by government officials is problematic. The legislative branch should enact a new Royal Ordinance on Fisheries immediately. In particular, aligning the penalty rate with the nature of the offense would assist officials in relevant agencies in understanding the principles of the law as outlined in the Royal Ordinance on Fisheries B.E. 2558. Specifically, the Fisheries Department aims to make document preparation easier for fishermen, vessel masters, and captains. As a result, if the government enacts a new Royal Ordinance on Fisheries, it will assist in alleviating and resolving the suffering of fishing professionals over the last nine years while also encouraging them to have the physical and mental strength to pursue an honest career. Additionally, it will ensure the sustainability of future generations.

Keywords: Royal Ordinance on Fisheries B.E. 2558 (2015); Illegal Fishing; Unreported Fishing; Unregulated Fishing

Type of Article: Research Article

[1] Master of Laws students, Facuity of Law Pridi Bhanomyong, Dhurakij Pundit University
110/1-4 Prachachuen Road, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: nongning34@hotmail.com
[2,3] Facuity of Law Pridi Bhanomyong, Dhurakij Pundit University

ผ่านการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) อยู่ในกลุ่มที่ 1 สาขาสังคมศาสตร์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎหมายประมงไทย มีต้นกำเนิดมาจากอากรค่าน้ำสมัยอยุธยา ซึ่งมีเจ้าภาษีส่งให้กับทางรัฐที่เรียกว่า “อากรค่าน้ำ” หรือถือได้ว่าเป็นกฎหมายจัดการทรัพยากร ต่อมามีพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นเรื่องจัดการทรัพยากร และมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรโดยมีการเสียภาษีค่าน้ำตามที่รัฐกำหนด ในปี พ.ศ. 2528 มีการแก้พระราชบัญญัติฉบับนี้ 2-3 ครั้ง โดยเฉพาะในส่วนที่มีปัญหา เช่น มาตรา 28 ทวิ มาตรา 24 และมาตรา 64 ทวิ เนื้อหาระบุว่า เจ้าของเรือมีหน้าที่จ่ายค่าปรับ เนื่องจากมีทรัพยากรเหลือเฟือจึงได้มีการคิดค้นเครื่องมือจับสัตว์น้ำในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาในการจับสัตว์น้ำซึ่งอยู่ในปฐมวัย ต่อมาได้มีพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งได้ออกภายใต้คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามความมาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ” ซึ่งใช้เฉพาะโทษทางอาญาที่ร้ายแรงเท่านั้น ทางรัฐบาลไทยหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ดำเนินการออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 โดยได้บัญญัติบทกำหนดโทษทางอาญาไว้ทั้งหมด 53 มาตราในหมวด 11 และมาตรการทางปกครองไว้ทั้งหมด 14 มาตรา ซึ่งมีบทลงโทษที่ค่อนข้างรุนแรงโดยเฉพาะค่าปรับที่มีจำนวนสูงสุดถึงสามสิบล้านบาท และไม่ว่าทำอะไรก็ดูเป็นความผิดไปเสียหมด ซึ่งเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพประมงไทยเป็นอย่างมาก รวมถึงโทษทางอาญาเหล่านี้ และกฎหมายประมงอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาปลดใบเหลืองที่ทางสหภาพยุโรป (Europe Union--EU) ได้มีประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลซึ่งได้ใช้ระยะเวลาแก้ไขภายในหกเดือน คือ พฤษภาคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่รวดเร็วเกินไป ซึ่งมีโทษปรับที่สูงเกินสัดส่วนแห่งการกระทำความผิดในโทษเล็กน้อย โดยไม่มีการเตือน รวมถึงการตีความกฎหมายที่ไม่ถูกต้อง และผิดพลาดของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่มีการประสานงานของหน่วยงานที่ทำงานต่อเนื่องกันตามพระราชกำหนดฉบับนี้ อีกทั้งมีการออกกฎหมายบังคับศาลมิให้ศาลมีอิสระในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณคดี เช่น ความผิดเกี่ยวกับการดำเนินการเอกสารเข้าออกเรือประมง ตามมาตรา 81 (2) ประกอบมาตรา 82 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งมีทั้งหมด 12 รายการ อันมีความละเอียดมาก ซึ่งเอกสารที่ใช้เป็นเอกสารทางราชการ ชาวประมง ผู้ควบคุมเรือ หรือไต๋เรือ มีความรู้ค่อนข้างน้อยสามารถกระทำผิดได้โดยง่าย หรือเจ้าหน้าที่รัฐมิได้จบทางนิติศาสตร์แต่จบทางด้านประมงกับวิทยาศาสตร์มา จึงไม่สามารถตีความ และเข้าใจในเรื่อง “หลักเจตนา” ได้ เมื่อชาวประมงกระทำการครบองค์ประกอบภายนอกก็ย่อมถูกเจ้าหน้าที่รัฐกล่าวหา และตั้งข้อหาว่ากระทำผิดตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นภายหลังการบังคับใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 คือ ไม่ว่าจะเป็นประมงพาณิชย์ ประมงพื้นบ้าน โรงงานแปรรูปอาหารทะเล รวมถึงธุรกิจต่อเนื่องเกี่ยวกับอาหารทะเลอื่น ๆ สร้างปัญหาทางด้านเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างมากมาย รวมถึงครอบครัวของชาวประมงเองตลอดจนครอบครัวของแรงงานประมง หรือเจ้าของเรือบางคนถึงขั้นผูกคอตาย หรือล้มละลาย เพราะไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ หรือนำเงินมาชำระค่าปรับที่สูงเกินส่วนได้ตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ฉบับนี้ นอกจากนี้มีการให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐมากเกินไป รวมถึงมีการลงโทษด้วยมาตรการทางปกครองทับซ้อนกับโทษทางอาญาก็มี (Sirichai-ekawat, Personal communication, March 16, 2024) ซึ่งต่างจากกฎหมายประมงของต่างประเทศ อันได้แก่ ญี่ปุ่น เครือรัฐออสเตรเลีย และฟิลิปปินส์ ซึ่งทั้งสามประเทศนี้ ไม่มีค่าปรับสูงในกรณีความผิดเกี่ยวกับเอกสารในการทำการประมงเหมือนเช่นประเทศไทย ซึ่งมีทั้งความยาก ซับซ้อน และแทบไม่สามารถทำให้ถูกต้องได้

ภาพ 1 กระบวนการทำธุรกิจประมง

กระบวนการทำธุรกิจประมงนั้นค่อนข้างมีความซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากภาพ 1 กระบวนการทำธุรกิจประมง ที่พบว่า เริ่มต้นจากการหาแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร มีการเริ่มสร้างเรือที่อู่ต่อเรือโดยใช้ช่างฝีมือเฉพาะทาง มีการซื้ออุปกรณ์จากโรงกลึง โรงหล่อโลหะ ไม้ ทองเหลือง เหล็ก เป็นต้น เจ้าของเรือประมงต้องไปติดต่อซื้อสินค้า เช่นเครื่องจักรต่างๆจากบริษัทนำเข้า ในการสร้างเรือหนึ่งลำจะต้องมีการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น เพลา ใบจักร หางเสือ เครื่องกว้าน อวน สลิง สมอ เรด้า ซาวน์เดอร์ ระบบติดตามเรือ (VMS) เป็นต้น ซึ่งต้องซื้อมาจากร้านอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ของเรือ และซื้ออวนจากร้านที่ทำอวนโดยเฉพาะ จะเห็นได้ว่า กว่าชาวประมงจะสร้างเรือให้เสร็จสิ้นในแต่ละลำต้องใช้เงินทุน เสียดอกเบี้ยจากธนาคาร มีค่าใช้จ่ายในการจ้างงานกับช่างที่มีความชำนาญเฉพาะทาง รวมถึงบริษัทนำเข้าเครื่องจักร หรืออะไหล่ และอุปกรณ์ที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมิใช่เรื่องง่ายเลยในการประกอบธุรกิจเรือประมงเช่นนี้ ชาวประมงจะต้องมีความอดทน และมีความพยายามเป็นอย่างมากในการสร้างธุรกิจของพวกเขาเอง ชาวประมงบางรายก็เริ่มต้นจากการพายเรือจับปลาตกเบ็ดขาย พัฒนาตนเองมาเป็นประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก เก็บหอมรอมริบด้วยความมานะ และยากลำบาก หรือกู้หนี้ยืมสินมาสร้างเรือประมงพาณิชย์ด้วยสองมือ และความสามารถของตนเอง

ภาพ 2 Operation Plan

ส่วนขั้นตอนของเรือประมงตั้งแต่เริ่มต้นเตรียมการก่อนออกทะเล พบว่า เมื่อเรือจะออกจะต้องแจ้งเวลาออกกับ PIPO หรือศูนย์ Port-in Port-out ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ชาวประมงมักเรียกสั้น ๆ กันว่า “ปีโป้” หรือ “ไปโป้” โดยเจ้าของเรือหรือผู้จัดการเรือจะต้องยื่นเอกสารทั้งหมด 12 รายการ ได้แก่ ทะเบียนเรือไทย ใบอนุญาตใช้เรือ ใบประกาศนียบัตรผู้ควบคุมเรือ ใบประกาศนียบัตรช่างเครื่องยนต์เรือ ใบอนุญาตให้ทำการประมง บัตรประชาชน ผู้ควบคุมเรือ บัตรประชาชนช่างเครื่องยนต์เรือ หรือบัตรประจำตัวคนไม่มีสัญชาติไทย บัญชีรายชื่อ และหนังสือคนประจำเรือ ในกรณีคนประจำเรือไม่มีสัญชาติไทยต้องได้รับใบอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง และใบอนุญาตให้ทำงานตามกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว หลักฐานการติดตั้งเครื่องติดตามเรือ (VMS) หลักฐานการตรวจอุปกรณ์ความปลอดภัย หลักฐานการตรวจสุขอนามัย และสวัสดิภาพในการทำงานของคนประจำเรือตามมาตรา 81 (3) ประกอบกับมาตรา 82 แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 หากฝ่าฝืนมีโทษปรับตามมาตรา 152 คือ โทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสองล้านบาท โดยพิจารณาโทษปรับจากขนาดเรือ หากชาวประมงไม่ยอมเสียค่าปรับ ถือว่าเป็นการทำประมงโดยฝ่าฝืนกฎหมายอย่างร้ายแรงตามมาตรา 114 (3) ชาวประมงผู้กระทำความผิดตามมาตราดังกล่าวจะถูกให้คณะกรรมการมาตรการทางปกครองมีอำนาจสั่ง เช่น ยึดสัตว์น้ำ สั่งพักใช้ใบอนุญาตมีกำหนดครั้งละไม่เกินเก้าสิบวัน ถูกเพิกถอนใบอนุญาตหรือถูกสั่งกักเรือ หากถูกคำสั่งตามมาตรา 113 ชาวประมงคนนั้นจะเข้าลักษณะต้องห้ามไม่สามารถขอรับใบอนุญาตได้ตามมาตรา 39 (3) อีกด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติ สมมุติเจ้าของเรือมีเรือประมงทั้งหมด 5 ลำ มีเรือที่กระทำความผิดเพียงหนึ่งลำก็ตาม ก็ไม่สามารถขอใบอนุญาตได้ทั้งหมด 5 ลำ ด้วยเหตุนี้ชาวประมงเมื่อถูกเจ้าหน้าที่กล่าวหาและตั้งข้อหาแล้ว ส่วนใหญ่จึงจำยอมสารภาพผิด และจ่ายค่าปรับเพื่อมิให้ได้รับผลกระทบดังกล่าว จากนั้นเรือประมงก็แล่นไปสู่ทะเลเพื่อทำการประมงโดยจับสัตว์น้ำในทะเล โดยต้องมีการบันทึกการจับปลาโดยละเอียดว่า เริ่มลงอวนเวลาใด ณ ที่ใด (ละติจูด ลูงติจูดที่เท่าไร) กู้อวนเวลาใด ได้ปลาอะไรบ้าง ตามแบบฟอร์มสมุดทำการประมง (Log Book) ของกรมประมง (ซึ่งยากสำหรับผู้ควบคุมเรือหรือไต้ก๋งเรือที่มีความรู้น้อย) ตามมาตรา 81 (2) แห่งพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 หากฝ่าฝืนถูกระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสองล้านบาท โดยพิจารณาโทษปรับจากขนาดเรือ ตามมาตรา 152 หากชาวประมงไม่ยอมเสียค่าปรับ ถือว่าเป็นการทำประมงโดยฝ่าฝืนกฎหมายอย่างร้ายแรงตามมาตรา 114 (3) และจะถูกให้คณะกรรมการมาตรการทางปกครองมีอำนาจสั่ง เช่น ยึดสัตว์น้ำ สั่งพักใช้ใบอนุญาตมีกำหนดครั้งละไม่เกินเก้าสิบวัน ถูกเพิกถอนใบอนุญาต หรือถูกสั่งกักเรือ หากถูกคำสั่งตามมาตรา 113 ชาวประมงคนนั้นจะเข้าลักษณะต้องห้ามไม่สามารถขอรับใบอนุญาตได้ตามมาตรา 39 (3) เช่นเดียวกันกับกรณีฝ่าฝืนการแจ้งเข้าแจ้งออก เมื่อจับสัตว์น้ำเสร็จ ชาวประมงก็ต้องแจ้งเวลาเข้าฝั่งกับ PIPO หรือศูนย์ Port-In Port-Out แล้วนำปลา หรือสัตว์น้ำที่จับได้ไปขึ้นที่ท่าเอกชน หรือองค์กรสะพานปลาซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยท่าเรือ ต้องทำเอกสารกำกับการขนส่งสินค้าสัตว์น้ำ เพื่อนำส่งแพปลา ขั้นต่อมา ทางเจ้าของเรือประมงจะบรรทุกสินค้าประมงโดยรถของตนเอง หรือทำการจ้างรถตู้เย็น หรือรถบรรทุกปลา ไปยังตลาดปลา หรือสะพานปลา

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้พบปัญหาการดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ กรณีศึกษาบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้าออกเรือประมงพาณิชย์ ได้แก่ ปัญหาความจำเป็นเรื่องการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการทำการประมงและติดตั้งอุปกรณ์ติดตามเรือ ปัญหาค่าปรับไม่ได้สัดส่วนทางอาญากรณีที่มีการกระทำความผิดเล็กน้อย และปัญหาการใช้อำนาจ

ของเจ้าหน้าที่รัฐ บางครั้งเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจเกินพอดี ตลอดทั้งมีการตีความกฎหมายในเรื่องเจตนาที่ไม่ถูกต้อง ที่จะต้องหาแนวทางแก้ไขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลต่อประมงพาณิชย์

2. เพื่อศึกษากฎหมายเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ทั้งในไทยและต่างประเทศ

3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

4. เพื่อสร้างมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีความได้สัดส่วน หลักนิติเศรษฐศาสตร์ แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับโทษปรับ แนวความคิดกฎหมายประมง ทฤษฎีความได้สัดส่วน หลักนิติเศรษฐศาสตร์ หลักเกณฑ์การกำหนดโทษปรับของต่างประเทศ ได้แก่ Fisheries Act 1949 ของญี่ปุ่น Fisheries Act 1991 ของเครือรัฐออสเตรเลีย และ Fisheries Code 1998 ของฟิลิปปินส์ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) และพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เกี่ยวกับบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้าออกเรือประมงพาณิชย์

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประมงทั้งหมด 5 คน ได้แก่ ประธานสมาคมประมงแห่งประเทศไทย 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิของสมาคมประมงแห่งประเทศไทย 1 คน เจ้าหน้าที่ของกรมประมง 1 คน และชาวประมง 2 คน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

2. ทำให้ทราบกฎหมายเปรียบเทียบของไทย และต่างประเทศต่อปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

3. ทำให้วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

4. ทำให้สามารถสร้างมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นต่อการดำเนินคดีอาญาในการจัดทำเอกสารเข้าออกที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดกฎหมายประมง

กฎหมายประมง คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการล่าสัตว์น้ำ ซึ่งประกอบด้วยประมงน้ำจืด และประมงน้ำเค็ม ซึ่งการทำการประมงจะเป็นอาชีพในการเลี้ยงตนที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในหลากหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีภูมิศาสตร์ติดกับทะเล เช่น ราชอาณาจักรไทย เครือรัฐออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อังกฤษ สิงคโปร์ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละประเทศก็จะมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางน้ำไว้อีกด้วย

สำหรับกฎหมายประมงไทย พบว่า มีต้นกำเนิดมาจากอากรค่าน้ำสมัยอยุธยา ซึ่งมีเจ้าภาษีส่งให้กับทางรัฐที่เรียกว่า “อากรค่าน้ำ” หรือถือได้ว่าเป็นกฎหมายจัดการทรัพยากร ต่อมามีพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นเรื่องจัดการทรัพยากรและมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร โดยมีการเสียภาษีค่าน้ำตามที่รัฐกำหนด ในปี พ.ศ. 2528 มีการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ 2-3 ครั้งโดยเฉพาะในส่วนที่มีปัญหา เช่น มาตรา 28 ทวิ มาตรา 24 และมาตรา 64 ทวิ โดยเนื้อหาระบุว่าเจ้าของเรือมีหน้าที่จ่ายค่าปรับเนื่องจากมีทรัพยากรเหลือเฟือจึงได้มีการคิดค้นเครื่องมือจับสัตว์น้ำในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาในการจับสัตว์น้ำซึ่งอยู่ในปฐมวัย ต่อมาได้มีพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งได้ออกภายใต้คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามความในมาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งทางรัฐบาลไทยหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ดำเนินการออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ในการแก้ปัญหาปลดใบเหลืองที่ทางสหภาพยุโรป (Europe Union หรือ EU) ได้มีประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลซึ่งมาจากการรัฐประหารได้ใช้ระยะเวลาแก้ไขภายใน 6 เดือน คือ เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่รวดเร็วเกินไป ต่อมาเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2558 คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission) สหภาพยุโรป (Europe Union--EU) ได้มีประกาศแจ้งเตือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการโดยได้ให้ใบเหลือง โดยระบุว่า ไทยเป็นประเทศที่สามที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing) พร้อมทั้งแนะนำให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ และดำเนินการจัดการการประมงทะเลของไทยให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของสหภาพยุโรป ที่ (EC) No.1005/2008 ว่าด้วยการจัดตั้งระบบของประชาคมยุโรปเพื่อป้องกัน ยับยั้ง และขจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม โดยให้ระยะเวลาประเทศไทยในการเสนอแผนการแก้ไขภายในหกเดือน คือ เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2558 หากไม่สามารถนำเสนอการแก้ไขได้สำเร็จจะระงับการนำเข้าสินค้าสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ประมงไทยเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรป ด้วยความเข้าใจผิดในเหตุข้างต้นของรัฐบาลในขณะนั้นที่เข้าใจไปว่าสหภาพยุโรปให้เวลาประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาหกเดือน ประกอบกับการต้องการให้สหภาพยุโรปยอมรับสถานะการเป็นรัฐบาลทหาร (คณะรักษาความสงบแห่งชาติที่มีที่มาจากการรัฐประหาร) ของตน จึงได้ใช้อำนาจฝ่ายบริหารในการออกประเทศไทยจึงมีพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งได้ออกภายใต้คำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามความมาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ขึ้นบังคับใช้ในทันที โดยไม่มีการรับฟังความเห็นของประชาชน หรือการให้เวลาผู้ถูกบังคับใช้ได้มีโอกาศปรับตัว แม้จะมีหลักการและบทบัญญัติที่ใหม่ที่บังคับใช้มาก่อน มีอัตราโทษปรับที่สูงมาก และไม่ได้สัดส่วนในทางอาญา ในการกำหนดโทษปรับซึ่งในพระราชกำหนด

ฉบับนี้ มีค่าปรับขั้นสูงสุดถึงสามสิบล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343 ในความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ซึ่งมีโทษปรับเพียงหนึ่งแสนบาทเท่านั้น (Sirichai-ekawat, Personal communication, March 16, 2024)

ภาพรวมประเทศต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) สหภาพยุโรปได้ออก “ใบเหลือง” ให้แก่ประเทศเบลีซ กัมพูชา ฟิจิ ปานามา ศรีลังกา โตโก และวานูอาตู ซึ่งเป็นประเทศที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายการประมงระหว่างประเทศและกฎระเบียบแบบข้อกำหนดของสหภาพยุโรป ใบเหลืองเน้นความจำเป็นในการดำเนินการอย่างรวดเร็วเพื่อให้ประเทศเหล่านี้ทำการปรับปรุงระบบการจัดการประมงภายในประเทศและกฎหมายของแต่ละประเทศ โดยประเทศเบลีซ กัมพูชา และกินี ได้รับ “ใบแดง” ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2013 เนื่องจากไม่มีความคืบหน้าที่เพียงพอ ส่วนศรีลังกาได้รับใบแดงในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2014 ประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงระบบการจัดการและการควบคุมการประมง ตลอดจนมีเจตจำนงค์ที่จะให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสหภาพยุโรปเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นในช่วงระยะเวลาสองปีครึ่งประเทศเหล่านี้ได้รับการแก้ไขกฎหมายและนโยบายที่สำคัญ รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายภายในเพื่อเพิ่มการตรวจสอบและควบคุมน่านน้ำของแต่ละประเทศ มีการใช้นโยบายใหม่เพื่อเสริมสร้างการตรวจสอบในท่าเรือ ปฏิรูประบบทะเบียนเรือโดยสิ้นเชิงและยกเลิกการลงจดทะเบียนเรือที่มีประวัติการทำการประมง IUU การลดกองเรือรบประมงของประเทศอย่างมีนัยสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับขนาดของเรือปริมาณของทรัพยากรที่มีอยู่ในน่านน้ำของตน โดยมีการตรวจสอบการควบคุมและการเฝ้าระวังในประเทศอย่างแท้จริง การปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศและการใช้กรอบกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับการบังคับใช้กับการทำการประมงแบบ IUU ของกองเรือประมงนอกน่านน้ำ เสริมสร้างมาตรการลงโทษและบังคับใช้กับเรือที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทำการประมงแบบ IUU การงบประมาณและจัดอัตรากำลังสำหรับฝ่ายบริหารและฝ่ายควบคุมการประมงให้เหมาะสมและเพียงพอ

มีประเทศเบลีย ฟิจิ ปานามา โตโก และวานูอาตู ถูกถอนใบเหลืองออกในปี ค.ศ. 2004 โดยเนื่องจากได้ค่าดำเนินการตามขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง ในทางตรงกันข้ามกัมพูชา กินี และศรีลังกาไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปที่จำเป็นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่ระบุโดยสหภาพยุโรป และทำให้สถานะยังคงเป็นสีใบแดงต่อไป ในกลางปี ค.ศ. 2015 และทันทีที่ประเทศเหล่านี้จัดการข้อบกพร่องในระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการทำการประมง IUU ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะกรรมาธิการฯ จะตรวจสอบสถานะของแต่ละประเทศอีกครั้ง (Sirichai-ekawat, n.d., p. 41)

สำหรับการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (IUU Fishing) เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) ที่อนุสัญญาฯได้ให้สิทธิแก่รัฐชายฝั่งในการขยายเขตทะเลของตนออกไปได้ไกลถึง 200 ไมล์ทะเล โดยรัฐชายฝั่งนั้นจะต้องมีหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีชีวิตที่อยู่ในเขตทะเลดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืนด้วย (ข้อ 21 ว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรมีชีวิต และข้อ 62 ว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีชีวิต) IUU ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่การกระทำความผิดต้องมี 3 องค์ประกอบด้วยกัน ดังนี้ (Nantawaroprai, 2024)

1. Illegal Fishing เป็นการทำประมงในเขตน่านน้ำของประเทศต่าง ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือโดยฝ่าฝืนต่อระเบียบและกฎหมายที่กำหนดขึ้นหรือฝ่าฝืนพันธกรณีระหว่างประเทศด้านการประมง รวมทั้งพันธกรณีตามความตกลงหรือร่วมมือทางประมงในภูมิภาคด้วย ซึ่งเป็นหน้าที่รัฐที่จะต้องจัดการทรัพยากร เช่น เรือประมงไม่จดทะเบียนนั้นไปจับปลา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำการประมงที่เป็นความผิดอันร้ายแรง หรือเรือมีทะเบียนเรือ

แต่ไม่มีใบอนุญาตทำการประมง

2. Unreported Fishing เป็นการทำการประมงโดยไม่รายงานหรือรายงานไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ต่อหน่วยงานที่ดูแลการประมงแห่งชาติหรือองค์การบริหารจัดการประมงในภูมิภาค

3. Unregulated Fishing เป็นกรณีการทำประมงในเขตพื้นที่ต่าง ๆ โดยเรือไม่ปรากฏสัญชาติหรือเรือที่ไม่ติดธงของประเทศเป็นการฝ่าฝืนต่อมาตรการที่กำหนดขึ้นรวมทั้งทำการประมงในที่สงวนที่มีการกำหนดมาตรการอนุรักษ์ไว้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 องค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization FAO) ได้พัฒนา “จรรยาบรรณในการทำการประมงด้วยความรับผิดชอบ (FAOs Code of Conduct for Responsible Fisheries--CCRE)” เพื่อเป็นมาตรการความร่วมมือที่ให้ประเทศสมาชิก PAO นำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการด้านการประมงของแต่ละประเทศตามความสมัครใจเพื่อให้สอดรับกับอนุสัญญาฯ ดังกล่าว ในขณะเดียวกัน FAO ได้กำหนดคุณลักษณะของการประมงที่ไม่สอดรับกับจรรยาบรรณดังกล่าว ได้แก่ “การประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และใช้การควบคุม” หรือ IUU Fishing (การประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย) นั่นเอง ดังนั้น FAO จึงได้พัฒนาเครื่องมือขึ้น ในปี พ.ศ. 2554 เรียกว่า “แผนปฏิบัติการสากลว่าด้วยการป้องกัน ลด และเลิกการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม” (International Plan of Action on Prevent, Dieter and Eliminate illegal, Unreported and Unregulated Fishing--IPOA-IUU) เพื่อให้ประเทศสมาชิกนำไปใช้เป็นแนวทางอ้างอิงในการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติของตน (National Plan of Action to Prevent, Deter and Eliminate Illegal Unreported and Unregulated fishing--NPOA-IUU) (Sirichai-ekawat, n.d., p. 41)

ทฤษฎีความได้สัดส่วน

การกำหนดโทษทางอาญาจะต้องมีความพอเหมาะพอดี กำหนดเท่าที่จำเป็นในวิถีทางที่น้อยที่สุด ไม่มากเกินไปและน้อยเกินไป โดยดูจากพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งความผิดนั้น ๆ ว่ามีผลกระทบต่อสังคมโดยภาพรวมมากน้อยเพียงใด อีกทั้งผู้กำหนดโทษจะต้องพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบโดยปราศจากอคติ ไม่ทำตามอำเภอใจ และเต็มเปี่ยมไปด้วยหัวใจแห่งความยุติธรรมอย่างแท้จริง (Srisanit, 2020, p. 145)

หลักนิติเศรษฐศาสตร์

ความยุติธรรมที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในสังคมผ่านทางรูปแบบการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลจากการรวบรวมข้อมูลตามข้อเท็จจริงต่าง ๆ และนำมาสรุปเป็นแนวคิดหรือทฤษฎี โดยอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความมีประสิทธิภาพกับความยุติธรรม ซึ่งหากความมีประสิทธิภาพกับความยุติธรรมสามารถอธิบายไปด้วยกันได้ย่อมหมายความว่า เป็นความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง (Junvith, 2011, pp. 1-2)

หลักเกณฑ์การกำหนดโทษปรับของต่างประเทศ

หลักเกณฑ์การกำหนดโทษปรับจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ และโดยทั่วไปแล้วจะพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรุนแรงของความผิดกฎหมาย ความเสี่ยงที่จะถูกจับ ระยะเวลาที่ผู้กระทำทำผิดกฎหมาย

และความสามารถในการจ่ายเงินโทษปรับ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วหลักเกณฑ์การกำหนดโทษปรับจะใช้หลักการเทียบค่าของการกระทำผิดกฎหมายกับความสามารถในการจ่ายเงินของผู้กระทำ ซึ่งจะต้องเหมาะสมกับฐานะเศรษฐกิจและสังคมของผู้กระทำด้วย (Petchdee, 2018)

ญี่ปุ่น (Fisheries Act 1949) โทษปรับที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายประมงในญี่ปุ่นจะขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการฝ่าฝืนกฎหมาย โดยกฎหมายการประมงและกฎหมายการควบคุมการประมงของญี่ปุ่นกำหนดโทษปรับตามลักษณะของการฝ่าฝืน ดังนี้

การประมงในพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือฝ่าฝืนข้อกำหนดของใบอนุญาต หรือการตกปลาในพื้นที่ที่มีการกำหนดห้ามตามกฎหมายจะถูกปรับไม่เกิน 2 ล้านเยน หรือประมาณ 18,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือ 502,690 บาทไทย

การทำการประมงในพื้นที่โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือฝ่าฝืนข้อกำหนดของใบอนุญาต โดยมีการใช้เครื่องมือการประมงที่ไม่ได้รับอนุญาตหรือกฎหมายห้าม หรือการประมงตามกฎหมาย แต่ใช้เครื่องมือหรือวิธีการฝ่าฝืนกฎหมายจะถูกปรับไม่เกิน 3 ล้านเยน หรือประมาณ 27,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือ 754,035 บาทไทย ดังนั้น จะเห็นว่า กฎหมายประมงของญี่ปุ่นนั้นมีโทษปรับที่รุนแรง เฉพาะกรณีที่มีการทำการประมงอันเป็นการส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างร้ายแรง หรือการทำการประมงโดยไม่อนุญาตจากทางภาครัฐเท่านั้น ซึ่งในกฎหมายประมงของญี่ปุ่นนี้ ไม่มีโทษปรับเกี่ยวกับการแจ้งเข้าแจ้งออกแต่อย่างใด เหมือนเช่นพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ของประเทศไทย

เครือรัฐออสเตรเลีย (Fisheries Act 1991) โทษปรับในกฎหมายประมงเครือรัฐออสเตรเลียจะขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิดกฎหมาย โดยในบางกรณีการฝ่าฝืนกฎหมายประมงอาจถูกกำหนดโทษปรับเป็นจำนวนเงินสูงมาก เช่น การประมงในเขตหวงห้าม โดยมีโทษปรับสูงสุดถึง 1.1 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย หรือ 24,767,710 บาทไทย และในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายประมงเป็นครั้งแรกและมีความผิดเล็กน้อย โทษปรับที่กำหนดจะต่ำกว่านั้น โดยเฉลี่ยการละเมิดกฎหมายประมงอาจถูกกำหนดโทษปรับประมาณ 1,000 ดอลลาร์ออสเตรเลีย หรือ 22,516.10 บาท

ดังนั้น จะเห็นว่า กฎหมายประมงในเครือรัฐออสเตรเลียนั้น มักมีโทษปรับที่รุนแรง กรณีที่เป็นการทำการประมงที่เป็นการทำลายทรัพยากรทางทะเลอย่างร้ายแรงเช่นเดียวกับกฎหมายประมงในญี่ปุ่นดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น นอกจากนี้ ในส่วนที่เป็นความผิดครั้งแรก และมีความผิดเล็กน้อยจะมีการตักเตือนชาวประมงโดยใช้วิธีการปรับน้อยกว่าอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดเสียก่อน และไม่มีการกำหนดโทษปรับที่รุนแรงกรณีมีการแจ้งเข้าแจ้งออก ดังเช่นในพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ของประเทศไทย

ฟิลิปปินส์ (Fisheries Code 1998) ผู้ฝ่าฝืนอาจถูกปรับเป็นเงินจำนวนเงินอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความผิดที่กระทำ ค่าปรับสามารถบังคับใช้กับบุคคล เจ้าของเรือประมง หรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการประมงที่ผิดกฎหมายได้ ทั้งนี้ สังเกตได้ว่ากฎหมายประมงของฟิลิปปินส์นี้ มีความมุ่งเน้นในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลเช่นเดียวกับทางญี่ปุ่น และเครือรัฐออสเตรเลีย เมื่อได้ศึกษาในเนื้อหาแล้ว พบว่า ไม่มีการวางหลักให้มีโทษปรับที่รุนแรง กรณีการแจ้งเข้า แจ้งออก ดังเช่นพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ของประเทศไทย

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในงานวิจัย

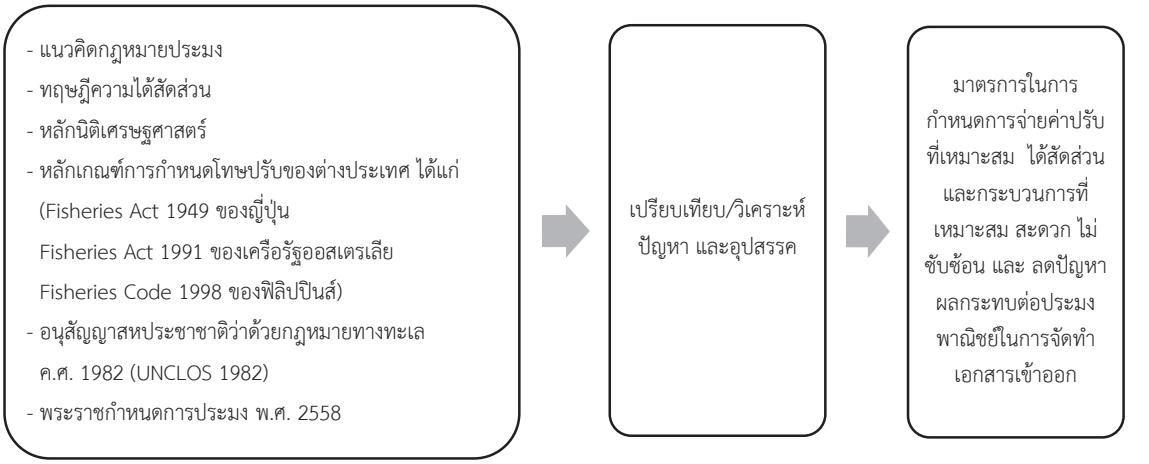

ภาพ 3 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในงานวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยทำการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจาก ตำรา หนังสือ บทความในวารสาร งานวิจัย คำพิพากษาศาลสูง และเอกสารที่อยู่ในเว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ กรณีศึกษาบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้าออกเรือประมงพาณิชย์

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชกำหนดการประมง พุทธศักราช 2558 ที่มีผลกระทบต่อประมงพาณิชย์ กรณีศึกษาบทลงโทษทางอาญาต่อการจัดทำเอกสารเข้า ออกเรือประมงพาณิชย์” พบผลการวิจัย ดังนี้

ปัญหาความจำเป็นเรื่องการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการทำการประมงและการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามเรือประมง

กรมประมงควรลดภาระการจัดทำเอกสารของชาวประมงโดยอาจมีการให้จ้างเฉพาะช่วงแรกของการทำประมง จากนั้นใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการตรวจสอบและสแกนเอกสารต่าง ๆ โดยทางกรมประมงควรประสานงานกับกรมเจ้าท่า ซึ่งมีระบบ E285 อยู่แล้วในการบันทึกเอกสารต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นเพียง ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่ามีเพียง 3 รายการที่จำเป็น คือ สมุดบันทึกการทำประมง ใบอนุญาตการใช้เรือ และใบทะเบียนเรือ

กรณีการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามเรือประมง หรือ VMS นั้น เห็นว่า มีความจำเป็นเช่นเดียวกันเพราะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ เป็นเรื่องของการตรวจสอบย้อนกลับเหมือนกัน ข้อดีคือมีการตรวจสอบเรือได้แม่นยำในการกระทำความผิดของเรือ ในทางปฏิบัติ อุปกรณ์ติดตามเรือประมงหรือ VMS นั้น มีข้อบกพร่องคือเป็นระบบดาวเทียมมีการ Error เมื่อเกินกว่าร้อย 200 เมตร ทำให้เจ้าหน้าที่บางรายผู้ไม่รู้หลักเกณฑ์การตีความกฎหมายในเรื่อง “เจตนา” ใช้ระบบกล่าวหา และตั้งข้อหาว่าชาวประมงกระทำความผิดตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เห็นว่า กรมประมงควรมีความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ควรลดความยากและจำนวนในการจัดทำเอกสาร และควรหาวิธีแก้ปัญหาความไม่เสถียรของระบบติดตามเรือประมง รวมถึงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้ตีความกฎหมายให้ถูกต้อง

ปัญหาค่าปรับไม่ได้สัดส่วนทางอาญา กรณีที่มีการกระทำความผิดเพียงเล็กน้อย

การออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 นี้ ไม่มีความละเอียดรอบคอบ เพราะออกกฎหมายโดยเร่งรีบเกินไปไม่ได้ปรึกษาผู้ประกอบอาชีพประมงที่ได้รับผลกระทบเป็นวง และไม่มีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากมาตรการใหม่ ๆ ตลอดจนไม่มีการไตร่ตรองทบทวนก่อนออกกฎหมายว่าวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพประมงในประเทศไทย มีความแตกต่างจากทางแถบยุโรป หรือประเทศอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง อีกทั้งมีการกำหนดโทษปรับรุนแรงเกินไปไม่ได้สัดส่วนแห่งการกระทำความผิดทางอาญา มีการลงโทษทางอาญาทับซ้อนกันเกินความจำเป็น ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนในทางอาญาตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 นั้นควรแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่หนึ่ง โทษปรับในความผิดที่มีการทำการประมงอันเป็นการทำลายทรัพยากรทางทะเลอย่างร้ายแรงควรปรับในอัตราโทษสูง เช่น การจับปลาในฤดูวางไข่ การจับปลาโดยใช้สารพิษ การจับปลาในเขตหวงห้าม ใช้เรือไร้สัญชาติทำการประมง ทำการประมงโดยไม่มีใบอนุญาตซึ่งส่งผลกระทบกับสังคมโดยรวม ทำให้อนาคตอาจขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติได้ ซึ่งส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อประเทศชาติ

กรณีที่สอง ในโทษที่มีความผิดเล็กน้อยไม่ควรกำหนดเป็นโทษร้ายแรง ตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เช่น ตามมาตรา 114 ได้วางหลักว่า การกระทำดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นการทำประมงโดยฝ่าฝืนกฎหมายอย่างร้ายแรงตามมาตรา 113 เพราะไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา 81 ประกอบกับมาตรา 82 ในการแจ้งเอกสารเข้าออกผิดพลาดซึ่งได้กล่าวเอาไว้ข้างต้นแล้วว่า มีรายละเอียดค่อนข้างมาก และมีเอกสารจำนวน 12 รายการ ซึ่งมีความละเอียดมากประกอบกับผู้ควบคุมเรือ หรือไต๋เรือซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้น้อยไม่ถนัดในการกรอกเอกสารทางราชการ จึงสามารถก็ผิดพลาดได้โดยง่ายโดยไม่เจตนา หรือคนงานในเรือประมงมีการเข้าออกหรือกลับบ้านเจ้าของเรือประมาทเลินเล่อ ลืมแจ้งผู้ที่กลับมาเพียงหนึ่งรายชื่อ จึงยึดสัตว์น้ำ อุปกรณ์ทำการประมง และห้ามทำการประมงเป็นระยะเวลา 30 ถึง 90 วัน ซึ่งที่เป็นการลงโทษที่เกินสัดส่วนในการกระทำความผิดเป็นอย่างมาก กรณีลูกจ้างแรงงานในเรือมิควรเสียค่าปรับ หากอยู่ในเรือซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพราะไม่ต้องตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) อันได้ระบุไว้ว่า การจับคนชาติของรัฐใดรัฐหนึ่งจะต้องมีระยะเวลาระบุไว้ซึ่งประเทศไทยมิได้ระบุไว้ดังเช่น อนุสัญญานี้หากมีการฝ่าฝืนการทำประมงที่ลูกเรือซึ่งเป็นชาวรัฐอื่นถูกจับหรือเป็นคนสัญชาติอื่นถูกจับลูกเรืออาจต้องติดคุกระยะเวลานานหรือถูกปรับโดยต้องเสียค่าปรับเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการไม่ได้รับความเป็นธรรม แม้ทางภาครัฐมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการวางหลักประกันตามหลักของ Unclos หรืออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้

วางหลักเรื่องการกักเรือไว้ในข้อ 73 ว่า การบังคับใช้กฎหมายและข้อบังคับของรัฐชายฝั่งของเรือที่ถูกจับกุม และลูกเรือจะได้รับการปล่อยโดยพลัน เมื่อมีการวางเงินประกัน หรือหลักประกันอื่น ๆ ที่สมเหตุผลก็ตาม แต่ในการวางหลักประกันนั้นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากเกินกว่าที่ชาวประมงจะนำมาวางได้ในยุคเศรษฐกิจเช่นนี้ จึงทำให้หลักเกณฑ์ในประกาศกรมประมง เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการวางเงินประกันแทนการยึดเครื่องมือทำการประมง หรือกักเรือประมง พ.ศ. 2566 นี้ ไม่สามารถใช้บังคับได้ เมื่อพิจารณาถึงหลักการของ IUU Fishing (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing) หรือการประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุมนั้น ผู้ออกกฎหมายควรพิจารณถึงความเหมาะสม ความยุติธรรม และความได้สัดส่วนของโทษในการกระทำความผิดทางอาญาประกอบด้วย รวมถึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่เชื่อมโยงต่อวิถีการประกอบอาชีพของชาวประมงไทยให้สามารถปฏิบัติตามได้จริง มีความสะดวกและง่ายในการกรอก ไม่ควรกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอน หรือเอกสารมากเกินกว่าที่ชาวประมงจะสามารถทำได้ ไม่ควรกำหนดโทษทางอาญาในความผิดอันเกี่ยวกับเอกสาร การกำหนดโทษปรับตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เห็นว่า ควรกำหนดโทษปรับสูงสุดไม่เกินหนึ่งล้านบาท และโทษที่ปรับสูงควรเป็นโทษที่มีการกระทำความผิดอันเกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติหรือเป็นการกระทำความผิดซึ่งส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น กฎหมายประมงในญี่ปุ่น เครือรัฐออสเตรเลีย ฟิลลิปปินส์ ส่วนความผิดเล็กน้อยเช่นความผิดอันเกี่ยวกับเอกสารควรมีการตักเตือน หรืออบรมให้แก้ไขให้ถูกต้องเสียก่อน และทางรัฐควรออกหลักเกณฑ์ในการกรอกเอกสารให้สามารถกรอกได้ง่าย สะดวก และมีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวประมง ในการกำหนดโทษปรับนั้นควรปรับเพียงเล็กน้อยก็เพียงพอแล้ว เพื่อให้สอดคล้องกับความผิดที่ไม่รุนแรง

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ

ภาครัฐมีความบกพร่องการให้ความรู้แก่บุคลากรตามหน่วยงานของรัฐ ในการตีความกฎหมายประมง โดยเฉพาะเรื่อง “เจตนา” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายอาญา อันจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการตีความตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 สาเหตุหนึ่งที่พบ คือ เจ้าหน้าที่ของกรมประมงส่วนมาก จบการศึกษามาจากคณะประมง หรือวิทยาศาสตร์ จึงไม่สามารถเข้าใจหลักเจตนาได้ ทำให้ไม่มีความยืดหยุ่นในการพิจารณาการกระทำความผิดของชาวประมง เจ้าหน้าที่รัฐเองก็ตีความกฎหมายไม่ตรงกัน หากเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่ร้ายแรง ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่มีการตักเตือนให้ไปแก้ไขก่อน แต่เจ้าหน้าที่กระทำการจับกุมทันทีทันใด

นอกจากนี้ ในพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 นั้นได้บัญญัติให้ใช้ระบบกล่าวหาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ 17/2559 เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ได้จัดตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่หลายหน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายประมงด้วย กฎหมายนี้ทำให้การตีความกฎหมายไม่เป็นที่แน่นอนเพราะมีหน่วยงานบางหน่วยงานนั้นขาดความเชี่ยวชาญทางด้านประมงมาเกี่ยวข้องเช่น ตำรวจ ตำรวจน้ำ ทหารเรือ หรือ IUU HUNTER ซึ่งเป็นหน่วยเฉพาะกิจในการไล่ล่าชาวประมงที่กระทำผิดกฎหมาย และหากมีหน่วยงานหนึ่งโต้แย้งหน่วยงานอื่นก็ไม่กล้าที่จะบอกว่าไม่ถูกต้อง แต่ปัจจุบันประกาศดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปแล้ว อีกทั้งมีเรื่องระเบียบรางวัลนำจับที่กำลังจะออกระเบียบออกมาซึ่งได้วางหลักให้เจ้าหน้าที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลตอบแทนในเรื่องของรายได้จากรางวัลนำจับเนื่องด้วยกฎหมายประมงมีโทษร้ายแรงมีการเปรียบเทียบปรับค่อนข้างสูง ซึ่งถือว่าเป็นช่องโหว่ของ

พระราชกำหนดการประมงนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่ที่ต้องการเลื่อนขั้นทำการจับกุมชาวประมงหรือกล่าวหาชาวประมงเป็นจำนวนมากเนื่องด้วยได้รางวัลในการตามจับและมีการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเพิ่มขึ้น

ในกฎหมายประมงของทั้งญี่ปุ่น เครือรัฐออสเตรเลีย และฟิลลิปปินส์นั้น ไม่มีบัญญัติไว้เหมือนอย่างในประเทศไทย

การอภิปรายผล

เมื่อพิจารณาถึงสภาพในปัจจุบัน พบว่า ค่าปรับตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 นี้ ควรกำหนดโทษสูงสุด 500,000 บาท ถึง 1,000,000 บาท และต้องเป็นโทษทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติขณะทำการประมงเท่านั้น เช่น การจับปลาในฤดูวางไข่ การลักลอบจับปลาในเขตหวงห้าม หรือมีการใช้เรือไร้สัญชาติแอบลักลอบทำการประมงในประเทศไทย หรือเป็นการทำการประมงโดยไม่มีใบอนุญาต เป็นต้น และทางกรมประมงควรระบุว่า เงินจากโทษปรับเหล่านั้น จะนำไปพัฒนาประเทศให้กับชาวประมงได้อย่างไร เช่น ใช้ช่วยอุดหนุนชาวประมงในการติดตั้งอุปกรณ์ติดตามเรือ (VMS) และการใช้จ่ายค่าบริการรายเดือนของอุปกรณ์ดังกล่าว การซื้อเรือคืน กรณีที่กฎหมายออกมาใช้บังคับ หรือจ่ายค่าชดเชย กรณีส่งผลกระทบต่อชาวประมง ทำให้ชาวประมงไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ หรือนำเงินเหล่านั้นไปปล่อยกู้ให้กับชาวประมงที่กำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น ไม่ควรกำหนดโทษปรับทางอาญาที่เป็นความผิดเล็กน้อย เช่น การกรอกเอกสารที่ผิดพลาด เพราะชาวประมงไม่มีความชำนาญ การยื่นเอกสารผิดพลาด กรณีแจ้งเข้าแจ้งออกตามมาตรา 81 เป็นต้น

สำหรับกรณีความผิดครั้งแรก เจ้าหน้าที่รัฐควรตักเตือนเสียก่อน หรือให้ชาวประมงที่กระทำความผิดเหล่านั้นไปอบรมว่าการกระทำสิ่งใดเป็นความผิดตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เพราะชาวประมงบางส่วนไม่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งทางกรมประมงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวประมงได้รับรู้

นอกจากนี้ ทางรัฐบาลควรแก้ปัญหาตามกติกาของ IUU Fishing (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing) หรือการประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวประมงไทย มิใช่แก้ปัญหาเกินพอดีทำให้ชาวประมงได้รับความเดือดร้อนจนไม่สามารถประกอบกิจการต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรช่วยอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการติดตั้งระบบติดตามเรือ หรือ VMS ให้แก่ชาวประมง ตั้งแต่ค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง และค่าใช้จ่ายรายเดือน

2. รัฐควรหามาตรการแก้ปัญหาระบบ ERROR ระบบติดตามเรือ หรือ VMS และควรให้เปิดระบบติดตามเรือ หรือ VMS เฉพาะช่วงออกทำการประมงเท่านั้น และเจ้าหน้าที่ควรมีความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎหมาย กรณีระบบติดตามเรือ ERROR ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของระบบ อันมิใช่เจตนาในการกระทำความผิดของชาวประมง

3. ควรมีการแก้ไขกฎหมายประมง หรือพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 โดยตราเป็นพระราชบัญญัติการประมงไทย พ.ศ. ... โดยควรพิจารณาโทษที่เหมาะสม และได้สัดส่วนแห่งการกระทำความผิดมาใช้ในกฎหมายประมง ควรมีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากมาตรการใหม่ ๆ ตลอดจนควรคำนึงถึงสภาพทรัพยากรสัตว์น้ำ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพประมงในประเทศไทย

4. ในกรณีการกำหนดโทษปรับ ควรพิจารณาหลักความได้สัดส่วนในทางอาญาจากความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด หากเป็นการกระทำความผิดซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำประมงที่ทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติทางทะเล ทำให้สังคมเกิดผลกระทบที่รุนแรง เช่น การจับปลาในฤดูวางไข่ การทำการประมงในเขตอนุรักษ์ หรือหวงห้าม เรือที่ทำการประมงไม่มีใบอนุญาตที่ถูกต้อง เป็นต้น ควรกำหนดโทษปรับอย่างสูง ส่วนความผิดเล็กน้อย เช่น การกรอกเอกสารไม่ถูกต้องของชาวประมง ไม่มีความชำนาญในการกรอกเอกสารทางราชการ ควรมีการตักเตือนเสียก่อน และควรกำหนดโทษปรับเพียงเล็กน้อย

5. ควรยกเว้นลูกจ้างแรงงานในเรือมิควรเสียค่าปรับตามมาตรา 166 ตามพระราชกำหนดฉบับนี้ หากแรงงานประมงอยู่ในเรือซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ด้วยเหตุว่าไม่ต้องตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) กรณีวางประกันรัฐควรปล่อยเรือโดยพลันตามหลักของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) ได้วางหลักเรื่องการกักเรือไว้ว่า ในข้อ 73 และทางรัฐบาลควรมีการแก้ไขประกาศกรมประมงเรื่องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการวางประกันแทนการยึดเครื่องมือทำการประมงหรือกักเรือประมง พ.ศ. 2566 ให้มีการวางหลักประกันให้ตรงกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันของชาวประมง คือ ให้ชาวประมงวางหลักประกันเพียง 1 ใน 10 ของมูลค่าที่แท้จริงของเรือลำนั้น และจะต้องเป็นเรือที่กระทำความผิดจริงในขณะทำการประมง

6. ควรมีการให้ความรู้แก่บุคลากรตามหน่วยงานของรัฐมากกว่านี้ โดยการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน (Standard of Procedures--SOP) ของเจ้าหน้าที่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ควรจัดทำคลิปวิดีโออบรมทางโซเชียลให้แก่เจ้าหน้าที่ในการตีความกฎหมาย และควรมีความยืดหยุ่นในบางกรณีอย่างเช่นหน่วยงานอื่น เช่น ความรู้ในการตีความกฎหมายประมง การพิจารณา “หลักเจตนา”

References

Junvith, P. (2011). *Economic analysis of criminal laws.* The Thailand Research Fund. [In Thai]

Nantawaroprai, D. (2024). Compliance with obligations under international agreements affecting the Thai fishing crisis case study: Punishment measures under the Royal Ordinance on Fisheries Act B.E. 2558. *Ph.D. in Social Sciences Journal, 14*(2), 471-48. [In Thai]

Petchdee, N. (2018). *Criminal penalty: A study of criminal fine for public procurement corruption in Thailand.* Master’s Thesis of Laws (Criminal Law), Thammasat University. [In Thai]

Sirichai-ekawat, W. (n.d.). *Solving Thailand’s Illegal, Unreported, and Unregulated (IUU) Fishing problems in the last 5 years.* n.p. [In Thai]

Srisanit, P. (2020). *Advanced criminal law: Crime, criminal liability and criminal sentence* (3rd ed.). Winyuchon. [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.19

Received:	April	10, 2024
Revised:	January	27, 2025
Accepted:	February	27, 2025

แนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย

เจนิตา จันทรานนท์[1] ธัญญรัตน์ คำเพราะ[2] วราภรณ์ เต็มแก้ว[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย และ (2) ศึกษาแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศ จำนวน 2 คน และผู้ปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการด้านนิรภัยของสนามบินสาธารณะ จำนวน 3 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การสังเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับกฎ ระเบียบ มาตรฐาน แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผล

ผลการวิจัย พบว่า ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย ประกอบด้วย 3 หัวข้อ คือ (1) ตัวป้อน (2) กระบวนการ และ (3) ผลผลิต ซึ่งนำมาใช้เป็นหลักในการศึกษาแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย ตามระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ได้ดังนี้ (1) ตัวป้อน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านความปลอดภัย ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย (2) กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการของสนามบินสาธารณะ และกระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล และ (3) ผลผลิต ประกอบด้วย เอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ ร่วมกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ และองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ

คำสำคัญ: แนวปฏิบัติการแลกเปลี่ยนข้อมูล; ข้อมูลด้านความปลอดภัย; ระบบการจัดการด้านนิรภัย
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการบิน สถาบันการบินพลเรือน
1032/355 ถนนพหลโยธิน แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: janejnt.c@gmail.com
[2,3] สถาบันการบินพลเรือน

Operational Guidelines for Aviation Safety Information Sharing Between Public Aerodrome and Regulator under Safety Management System

Jenita Chantranon[1] Thanyarat Khamproh[2] Waraporn Temkaew[3]

Abstract

This research article aims to (1) study the system of Aviation Safety Information Sharing between Public Aerodrome and Regulator under Safety Management System; and (2) study the operational guidelines for Aviation Safety Information Sharing between Public Aerodrome and Regulator under Safety Management System. This research is qualitative research. Data collection was gathered through in-depth interviews with sampling of 5 participants, including 2 persons from the Civil Aviation Authority of Thailand and 3 persons who have related to Aerodrome Safety Management System. Content analysis and result interpretation were manipulated through Rules, Regulations, Standards and related guidelines.

Findings are as follows: It was found that the system of Aviation Safety Information Sharing between Public Aerodrome and Regulator under Safety Management System are covered by 3 topics as follows: (1) Input (2) Process and (3) Output which are used to study the Operational Guidelines for Aviation Safety Information Sharing between Public Aerodrome and Regulator under Safety Management System as follows: (1) Input consists of Safety-related data, Safety Data Collection and Analysis and the competence staff responsible for sharing the Aviation Safety Information. (2) Process consists of Aerodrome Procedures and Regulator Procedures. And (3) Output consists of Safety Recommendation, Thailand Safety Action Plans and International Aviation Safety Sharing between the International Civil Aviation Organization (ICAO) and Regulators and Service Providers.

Keywords: Operational Guidelines for Information Sharing; Aviation Safety Information; Safety Management System

Type of Article: Research Article

[1] Master of Management Program in Aviation Management, Civil Aviation Training Center
1032/355 Phaholyothin Road, Chomphon, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
Corresponding Author Email: janejnt.c@gmail.com
[2,3] Civil Aviation Training Center

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบการจัดการด้านนิรภัย (safety management system) คือ กระบวนการเชิงระบบในการจัดการด้านนิรภัย ซึ่งรวมถึงการจัดโครงสร้างองค์กร การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การกำหนดนโยบายและวิธีปฏิบัติในการจัดการด้านนิรภัยขององค์กร (The Civil Aviation Authority of Thailand, 2023) มีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุมระดับประเทศระหว่างประเทศสมาชิก (รัฐภาคี) ร่วมกับองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization--ICAO) ณ เมืองมอลทรีออล (Montreal) ประเทศแคนาดา โดยที่ประชุมได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับกลยุทธ์ความปลอดภัยด้านการบินระดับสากล (global strategy for aviation safety) และมีการกำหนดภาคผนวก (annex) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านความปลอดภัยให้กับประเทศยังไม่มีระบบการกำกับดูแลเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยที่เหมาะสม โดยภาคผนวก 19 ซึ่งกี่ยวข้องกับการจัดการด้านความปลอดภัย (Annex 19: Safety Management) ได้ถูกกำหนดขึ้นมาในปี พ.ศ. 2556 โดยเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความเสี่ยงด้านการบินและการกำหนดมาตรการในการจัดการความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการปฏิบัติการบิน รวมถึงลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเป็นปัจจัยอันตราย (hazard) ให้เกิดอุบัติเหตุ อุบัติการณ์รุนแรงและอุบัติการณ์ได้ โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินและหน่วยงานกำกับดูแลถือเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานตามระบบ SMS ตาม Annex 19 บทที่ 5 Safety Sharing and Exchange ข้อ 5.4.2 ซึ่งระบุไว้ว่า “ในระดับรัฐภาคีต้องมีการสนับสนุนองค์กรด้านการบินพลเรือนให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ยกเว้นในกรณีกฎหมายภายใน ประเทศนั้น ๆ จะกำหนดในสิ่งที่แตกต่างออกไป” (International Civil Aviation Organization, 2016)

หน่วยงานกำกับหรือสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ได้จัดทำแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ (SSP) ที่ได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2562 ออกมาเป็นฉบับแรก เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานและข้อแนะนำของภาคผนวกที่ 19 รวมถึงมาตรฐานและข้อแนะนำด้านการจัดการด้านนิรภัยที่กำหนดไว้ในภาคผนวกอื่นของอนุสัญญา องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านความปลอดภัยร่วมกันระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้นั้นต้องได้รับการยอมรับจากสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย และองค์กรด้านการบินพลเรือน ซึ่งการบริหารความเสี่ยงร่วมกันจะเกิดขึ้นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หากองค์กรด้านการบินพลเรือนไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยกับหน่วยงานกำกับดูแล อีกทั้งในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย องค์กรด้านการบินพลเรือนยังต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันข้อมูล (authoritative safeguard) ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อมั่นใจได้ว่าการนำข้อมูลไปใช้จะไม่สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล เช่น การปกปิดข้อมูลบางส่วน (de-identification) หรือการสรุปข้อมูลภาพรวม (summarized and aggregated) นอกจากนี้การพิทักษ์ข้อมูลยังช่วยส่งเสริมให้บุคคลให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยซึ่งจะสามารถพัฒนาระบบ SMS ให้มีประสิทธิภาพได้ โดยบุคคลดังกล่าวจะไม่ถูกลงโทษหากการกระทำนั้นไม่ได้มีสาเหตุมาจากการจงใจ การประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือการละเลยไม่เอาใจใส่ทั้งที่รู้ว่าความเสียหายอาจเกิดขึ้น (The Civil Aviation Authority of Thailand, 2023)

ในปัจจุบันกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแล ยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากบางสนามบินยังไม่มีการนำระบบการจัดการด้านนิรภัย (SMS) เข้ามาใช้อย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้ยังไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลดังกล่าวระหว่างกัน และอาจทำให้หน่วยงานกำกับดูแลไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริงของสนามบินจนนำไปสู่การส่งเสริมและกำกับดูแลอย่างไม่ถูกจุด รวมถึงอาจก่อให้เกิดเป็นปัจจัยซ่อนเร้น (latent failure) ที่นำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุ อุบัติการณ์รุนแรงและอุบัติการณ์ในอนาคตได้ (Kaewmanee, 2020) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขในอนาคตและเป็นไปตามกฎหมายและมาตรฐานที่กำหนด จึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ดำเนินงานสนามบินสาธารณะ และหน่วยงานกำกับดูแลในการนำแนวปฏิบัติไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย (1) ศึกษามาตรฐาน กฎหมาย ข้อกำหนด ระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนระหว่างหน่วยงานขององค์กรด้านการบินพลเรือนภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย และ (2) ศึกษางานวิจัย บทความ และรูปแบบในการดำเนินงานขององค์กรด้านการบินพลเรือนในปัจจุบันเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย (1) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านระบบการจัดการด้านนิรภัยขององค์กรด้านบินพลเรือนมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 2 คน และ (2) ผู้ปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการด้านนิรภัยของสนามบินสาธารณะมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 3 คน รวมทั้งหมดจำนวน 5 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ สนามบินสาธารณะในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร สุราษฎร์ธานี และเชียงราย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดช่วงระยะเวลาในการทำวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อนำแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยไปใช้เป็นแนวทางสำหรับองค์กรด้านการบินพลเรือนในการพัฒนากระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมการดำเนินงานตามระบบการจัดการด้านนิรภัย และลดความเสี่ยงในการเกิดเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย

2. เพื่อนำแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานกำกับในการพัฒนากระบวนการการกำกับดูแลองค์กรด้านการบินพลเรือนให้มีมาตรฐานด้านความปลอดภัยและลดความเสี่ยงในการเกิดเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยตามกฎหมายและมาตรฐานสากล

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระบบการจัดการด้านนิรภัย

ระบบการจัดการด้านนิรภัย หมายถึง “A systematic approach to managing safety, including the necessary organizational structures, accountability, responsibilities, policies and procedures” หรือ “แนวทางการจัดการความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ รวมถึงโครงสร้างองค์กรที่จำเป็น อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ นโยบายและขั้นตอนการปฏิบัติ” โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างองค์กรด้านการบินพลเรือนเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานตามระบบการจัดการด้านนิรภัย สอดคล้องตามภาคผนวก 19 บทที่ 5 Safety Sharing and Exchange ข้อ 5.4.2 ซึ่งระบุไว้ว่า “ในระดับรัฐภาคีต้องมีการสนับสนุนองค์กรด้านการบินพลเรือนให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างกัน ยกเว้นในกรณีกฎหมายภายในประเทศนั้น ๆ จะกำหนดในสิ่งที่แตกต่างออกไป” ด้วย (International Civil Aviation Organization, 2016)

การรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน

The Civil Aviation Authority of Thailand (2019) ได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15/10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 ในการออกข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 22 ว่าด้วยการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนไว้โดยข้อกำหนดนี้กำหนดให้องค์กรด้านการบินพลเรือนรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย โดยเมื่อมีเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับตามที่กำหนด เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการของตน องค์กรด้านการบินพลเรือนจะต้องจัดทำรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยส่งให้สำนักงานการบินพลเรือนภายในระยะเวลาที่กำหนด และหากองค์กรด้านการบินพลเรือนได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและวิเคราะห์เหตุการณ์ด้านความปลอดภัยแล้ว พบว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมีความเสี่ยงซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการดำเนินงานของตนอย่างมีนัยสำคัญ ให้จัดทำรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับฉบับสมบูรณ์ (final report) ส่งไปยังสำนักงานการบินพลเรือนภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ องค์กรด้านการบินพลเรือนสามารถรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในภาคผนวก ก ได้ ผ่านการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคสมัครใจ โดยการรายงานเหตุการณ์ด้าน

ความปลอดภัยทั้ง 2 ประเภท จะต้องมีการพิทักษ์ข้อมูลสารสนเทศและแหล่งที่มาของข้อมูลด้านความปลอดภัยด้วย (The Civil Aviation Authority of Thailand, 2019)

การพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน

The Civil Aviation Authority of Thailand (2020) กล่าวว่า ตามที่ประกาศคณะกรรมการการบินพลเรือน เรื่อง นโยบายนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ข้อ 5 (11) กำหนดให้สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยถือปฏิบัติตามนโยบายนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ ในการจัดทำกฎหมายการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัย เพื่อสนับสนุน Just Culture และการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยและผู้ให้บริการด้านการบินพลเรือนอย่างต่อเนื่อง และข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 22 ว่าด้วยการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน ข้อ 16 (2) ที่กำหนดให้องค์กรด้านการบินพลเรือนต้องดำเนินการพิทักษ์ข้อมูลสารสนเทศ และแหล่งที่มาของข้อมูลด้านความปลอดภัยและระบบการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับและภาคสมัครใจตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย โดยข้อกำหนดนี้ได้กำหนดให้องค์กรด้านการบินพลเรือนต้องจัดให้มีมาตรการ กระบวนการ หรือกลไกในการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัย รวมถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกรณีองค์กรด้านการบินพลเรือนต้องการนำข้อมูลด้านความปลอดภัยต่าง ๆ ไปใช้ในการแลกเปลี่ยนภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยระหว่างองค์กรด้านการบินพลเรือนนั้น จะต้องมีการกำหนดกระบวนการในการพิทักษ์ข้อมูลอย่างชัดเจน หลักเกณฑ์ในการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ รวมถึงการจัดทำบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล และต้องมีการกำหนดผู้พิจารณาผู้ดูแล เพื่อให้มีการปฏิบัติเป็นไปตามข้อกำหนดนี้และสอดคล้องกับกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (The Civil Aviation Authority of Thailand, 2019)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Kaewmanee (2020) ศึกษาเรื่อง “The Factors of Aviation Safety Data Exchange Among Organizations Under Safety Management System” พบว่า ปัจจัยที่พบประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 ความพร้อม และขีดความสามารถขององค์กรที่เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ปัจจัยที่ 2 คุณภาพของบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของนิรภัยการบิน ปัจจัยที่ 3 การสนับสนุน และความร่วมมือจากผู้บริหารองค์กร และภาครัฐ ปัจจัยที่ 4 ความเกี่ยวข้องของข้อมูลกรณีอากาศยานประสบเหตุ ปัจจัยที่ 5 การกำกับดูแล การออกระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรฐานจากภาครัฐ และปัจจัยที่ 6 กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน และการติดตามผล

Mongkolapibalkul and Uon (2016) ศึกษาเรื่อง “A Causal Model Leading to Organization’s Safety Performancein Thailand: A Case Study of Airside Operation in Airports” พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยขององค์กรในประเทศไทย โดยใช้ค่าตรวจสอบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ผลการดำเนินงานด้านความปลอดภัยขององค์กร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัย บรรยากาศที่มีความปลอดภัย

วัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวก และระบบการจัดการความปลอดภัยจากรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยขององค์กรในประเทศไทย

Sukeevong, Chirinang, Chaisakulkiet, and Mankan (2024) ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (system approach) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ เพื่อนำไปสู่การทำงานให้ตรงกับเป้าหมายที่ต้องการ และทฤษฎีระบบ จะมองว่าการทำงานขององค์การจะต้องมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก องค์การจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดทั่วไปที่สามารถนำมาปรับใช้หรือสามารถใช้อธิบายเรื่องต่าง ๆ ได้มากตั้งแต่การทำงานของสิ่งมีชีวิต ระบบการทำงานของเครื่องจักรเครื่องยนต์จนกระทั่งถึงการทำงานของระบบการเมืองและองค์การ โดยทฤษฎีระบบเป็นการจัดการองค์ประกอบของระบบในกรอบความคิดของตัวป้อน กระบวนการ ผลผลิต และนำเสนอผังของระบบในรูปแบบของระบบที่สมบูรณ์ สามารถแบ่งส่วนประกอบสำคัญของระบบได้ออกเป็น 3 ส่วน (1) ตัวป้อน คือ องค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบ หรือ เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบนั้น โดยจำนวนและความสำคัญขึ้นอยู่กับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้จัดระบบ (2) ประมวลผล คือ การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ ระบบต่าง ๆ อาจมีลักษณะของการจัดความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้จัดระบบ และ (3) ผลผลิต คือ ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินงาน หากเป็นไปตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ แปลว่าระบบนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หากเกิดข้อบกพร่องหรือข้อแก้ไข ควรพิจารณาปรับปรุงกระบวนการหรือตัวป้อนซึ่งเป็นเหตุในเกิดผลนั้น

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีวิธีวิจัยทั้งหมด 6 ขั้นตอน ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาและค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ มาตรฐาน แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นเกณฑ์ และวิธีการสร้างเครื่องมือในงานวิจัยนี้ รวมถึงกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา

2. เขียนลักษณะคำถามให้ตรงกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการทราบ เพื่อนำข้อมูลมาทำการศึกษาวิเคราะห์โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งประกอบด้วย ชุดคำถามแบบปลายเปิด (open-end questions) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จำนวน 19 ข้อ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบฟอร์ม/ระบบ และบุคคลี่รับผิดชอบในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลของหน่วยงานกำกับและสนามบินสาธารณะ และข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูล เป็นต้น

3. นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบรูปแบบและความเหมาะสมในการนำไปใช้ ก่อนนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้หลักการค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence--IOC) หากค่าดัชนีความสอดคล้องที่มีค่าน้อยกว่า 0.5 จะตัดคำถามนั้นออก เพราะถือว่าเป็นคำถามที่ขาดความตรงตามเนื้อหาและไม่เหมาะสม โดยจะนำคำถามที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.5 ถึง 1.00 ไปใช้ในการเก็บข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่ครบถ้วน สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้มากที่สุด จากนั้นจึงนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง เพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งค่า IOC ของเครื่องมือวิจัยนี้อยู่ระหว่าง 0.7 ถึง 1.00

4. ดำเนินการสัมภาษณ์ตัวอย่างทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่าง คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานกำกับดูแล และกลุ่มผู้ดำเนินการสนามบินสาธารณะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงจาก 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านระบบการจัดการด้านนิรภัยขององค์กรด้านบินพลเรือนมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 2 คน และ (2) ผู้ปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการด้านนิรภัยของสนามบินสาธารณะมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 3 คน รวมทั้งหมดจำนวน 5 คน โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง ตามเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้น และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่มีความสมบูรณ์ของข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับกฎ ระเบียบ มาตรฐาน แนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง สรุปตัวแปรทั้งหมด และทำการทบทวนวรรณกรรมอย่างมีระบบ

6. นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหามาบันทึกในรูปแบบเอกสารเพื่อข้อมูล นำเสนอข้อมูล สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และแสดงข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย จากการศึกษาทฤษฎี กฎระเบียบ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 3 หัวข้อ ดังนี้ (1) ตัวป้อน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านความปลอดภัย ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย (2) กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการของสนามบินสาธารณะ และกระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล และ (3) ผลผลิต ประกอบด้วย เอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ และกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ หรือองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ

โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย ตามระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จากการศึกษาทฤษฎี กฎระเบียบ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลจะต้องกำหนดตัวป้อน (input) สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลด้านความปลอดภัย ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลด้านความปลอดภัย คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (facts) หรือสิ่งที่มีนัยยะต่อความปลอดภัย (safety values) ที่ได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบิน ได้แก่ (1) ข้อมูลจากการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย ตามที่กฎหมายกำหนดและนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ตามข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 22 ว่าด้วยการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน ทั้งรายงานภาคบังคับและภาคสมัครใจ เช่น กรณีอากาศยานไถลออกนอกทางวิ่งทางขับ กรณีอากาศยานชนนกหรือสัตว์อันตราย กรณีการชนกันระหว่างอากาศยานกับอากาศยาน หรืออากาศยานกับยานพาหนะในเขตการบิน เป็นต้น (2) รายงานการสอบสวนเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย จากการสอบสวนโดยสำนักงานคณะกรรมการสอบสวนอุบัติเหตุและอุบัติการณ์อากาศยาน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลสรุปรายละเอียดการเกิดเหตุการณ์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ รวมถึงข้อแนะนำด้านความปลอดภัย (safety recommendations) ที่สนามบินสาธารณะสามารถนำมาปรับใช้เพื่อป้องกันและส่งเสริมด้านความปลอดภัยในการบินได้ (3) ข้อมูลจากการตรวจสอบภายใน (internal audit) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ตรวจพบจากการตรวจสอบตามมาตรฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องจากทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก โดยข้อมูลนี้สามารถนำมาใช้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการของสนามบินให้มีความถูกต้อง สอดคล้องกับกฎหมายและเกิดความปลอดภัยต่อสาธารณะ และ (4) ข้อมูลจากการวิเคราะห์สมรรถนะด้านความปลอดภัยและแนวโน้มการเกิดเหตุการณ์ (SPIs/trend analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลจากการวิเคราะห์แนวโน้มการเหตุการณ์ภายในสนามบินสาธารณะ และนำมากำหนดเป็นตัวชี้วัดและเป้าหมายสมรรถนะด้านความปลอดภัยของสนามบิน และนำมากำหนดมาตรการในการแก้ไข เพื่อบรรเทาความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

2. ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย คือ ระบบที่ใช้ในการจัดเก็บ รวบรวม และนำเสนอข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการวิเคราะห์ด้านความปลอดภัยในการสนับสนุนกิจกรรมด้านการบริหารจัดการสมรรถนะความปลอดภัย สามารถแบ่งตามมุมมองของหน่วยงานกำกับดูแล และสนามบินสาธารณะได้ ดังนี้ (1) หน่วยงานกำกับดูแล ปัจจุบันใช้ระบบ “European Coordination Centre for Accident and Incident Reporting Systems (ECCAIRS)” ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลด้านความปลอดภัยและสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความปลอดภัยของประเทศในการจัดเก็บข้อมูลด้านความปลอดภัย เช่น รายงานภาคบังคับ (mandatory reports) และรายงานภาคสมัครใจ (voluntary reports) รวมถึงรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลด้านความปลอดภัยหลักที่ได้รับจากองค์กรด้านการบินพลเรือนและผู้ทำการบิน และรายงานการสอบสวนด้านความปลอดภัย ซึ่งได้จากการจัดเก็บข้อมูลด้านความปลอดภัยจากหน่วยงานคณะกรรมการสอบสวนอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ของอากาศยาน และหน่วยงานสอบสวนอุบัติเหตุจากประเทศอื่น อีกทั้งระบบ ECCAIRS ยังเป็นระบบที่สามารถจัดเก็บข้อมูลผลการวิเคราะห์ที่ได้จากคณะอนุทำงานตรวจสอบข้อมูลด้านความปลอดภัย (Safety Data Verification Sub Group--SDV/SG) ในการระบุชี้สภาวะอันตราย สาเหตุ การประเมินความเสี่ยง การกำหนดมาตรการในการแก้ไข รวมถึงพิจารณาแนวโน้มด้านความปลอดภัย และ (2) สนามบินสาธารณะ ปัจจุบันมีการใช้ระบบจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัยที่แตกต่าง เช่น ระบบ Integrated Quality and Safety Management System (IQSMS) หรือระบบอื่น ๆ ที่คล้ายคลึง ไม่ว่าจะเป็น CORUSON, E-TOKAI, Q-pulse, SMS Pro, Q5SMS, BASIS ซึ่งเป็นระบบที่บางสนามบินสาธารณะใช้ในการจัดเก็บรวบรวมและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัยที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการความเสี่ยงตามระบบการจัดการด้านนิรภัย จะจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบไฟล์ E5X ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับระบบ ECCAIRS ของหน่วยงานกำกับดูแลได้ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการจัดการความเสี่ยงภายหลังจากที่ได้มีการรายงานข้อมูลด้านความปลอดภัยให้กับหน่วยงานกำกับดูแลได้ ไม่ว่าจะเป็นการระบุปัจจัยอันตราย การประเมินความเสี่ยง และการกำหนดมาตรการจัดการความเสี่ยง ซึ่งทำให้สะดวกต่อการจัดการข้อมูลด้านความปลอดภัย ในส่วนสนามบินที่ไม่ได้มีระบบหรือเครื่องมือมาใช้ในการจัดการข้อมูล จะมีการรายงานข้อมูลด้านความปลอดภัยในรูปแบบไฟล์ PDF โดยใช้แบบฟอร์มตามที่หน่วยงานกำกับดูแลกำหนดไว้ในเว็บไซต์ https://portal.caat.or.th/occurrence และมีการจัดเก็บข้อมูลด้านความปลอดภัยไว้ในพื้นที่จัดเก็บบนคอมพิวเตอร์หรือระบบจัดเก็บข้อมูลออนไลน์ ซึ่งต้องมีการใช้รหัสผ่าน (password) ในการเข้าถึงข้อมูล

3. บุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย เป็นบุคลากรที่มีหน้าที่แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งรวมถึงการคัดแยกประเภทของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้งาน ตามระบบการจัดการด้านนิรภัยขององค์กร รวมถึงควรมีหน้าที่ในการดำเนินการตามกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยขององค์กร ดังนั้น หลายองค์กรส่วนใหญ่จึงมอบหมายให้ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย คือ ผู้จัดการด้านความปลอดภัย (safety manager) หรือผู้แทน ซึ่งมีหน้าที่ในการดำเนินการตามระบบการจัดการด้านนิรภัยขององค์กร เป็นผู้แลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ทั้งนี้ ในการกำหนดจำนวนและหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ขึ้นอยู่กับขนาดและความซับซ้อนของแต่ละองค์กร โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องผ่านการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามระบบการจัดการด้านนิรภัยและหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความ

รับผิดชอบของตามตำแหน่งและงานที่ได้รับมอบหมายของแต่ละสนามบิน

ขั้นตอนที่ 2 สนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลจะต้องกำหนดกระบวนการ (process) ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการของสนามบินสาธารณะ และกระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล พร้อมทั้งนำกระบวนการดังกล่าวไปถือใช้ปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย มีรายละเอียด ดังนี้

1. กระบวนการของสนามบินสาธารณะ ประกอบด้วย (1) กระบวนการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน โดยสนามบินสาธารณะจัดเป็นองค์กรด้านการบินพลเรือนตามข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 22 ว่าด้วยการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับตามข้อกำหนดดังกล่าว สนามบินสาธารณะจะต้องจัดทำรายงานเบื้องต้น (initial report) ของเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับนั้น ส่งให้สำนักงานการบินพลเรือนโดยไม่ชักช้า ไม่เกิน 72 ชั่วโมง แต่หากเหตุการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นอุบัติเหตุ หรืออุบัติการณ์รุนแรงต้องแจ้งเหตุการณ์ (notify) ไปยังสำนักงานโดยไม่ชักช้า และจัดทำรายงานเบื้องต้น (initial report) ของเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยส่งให้สำนักงานภายใน 24 ชั่วโมงนับจากทราบเหตุการณ์ดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องตามข้อกำหนดดังกล่าว สนามบินสาธารณะจะต้องจัดให้มีกระบวนการการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภายในสนามบิน ในกรณีที่เหตุการณ์ด้านความปลอดภัยผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงและวิเคราะห์เหตุการณ์ด้านความปลอดภัยแล้ว พบว่ามีความเสี่ยงซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการดำเนินงานของสนามบินสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญ หรือมีความเสี่ยงด้านการบิน (aviation safety risk) อย่างมีนัยสำคัญอันเกิดจากการดำเนินงานของสนามบินสาธารณะ จะต้องจัดทำรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับฉบับสมบูรณ์ (final report) ส่งให้สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยภายใน 60 วัน นับจากวันที่ส่งรายงานเบื้องต้นของเหตุการณ์นั้นไปยังสำนักงาน กรณีไม่สามารถส่งได้ภายใน 60 วัน จะต้องแจ้งให้สำนักงานทราบก่อนครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว พร้อมชี้แจงเหตุผลและดำเนินการส่งรายงานดังกล่าวภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนด นอกจากหน่วยงานกำกับดูแลที่กำหนดให้สนามบินสาธารณะจะต้องรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยให้เป็นไปตามกฎหมายแล้ว สนามบินสาธารณะจะต้องนำข้อบังคับคณะกรรมการสอบสวนอุบัติเหตุและอุบัติการณ์ของอากาศยาน ฉบับที่ 1 ว่าด้วยการแจ้งและจัดทำรายงานเบื้องต้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุหรืออุบัติการณ์รุนแรง เข้ามาพิจารณาในการกำหนดกระบวนการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยด้วย (2) กระบวนการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย โดยสนามบินสาธารณะจะต้องจัดให้มีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการตามระบบการจัดการด้านนิรภัย โดยต้องจัดให้มีระบบในการจัดเก็บเอกสารด้านความปลอดภัย รวมถึงกระบวนการทบทวนแก้ไขเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามระบบการจัดการด้านนิรภัยไม่ว่าจะเป็น รายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับและภาคสมัครใจ รายงานการตรวจสอบจากหน่วยงานภายในและภายนอก เอกสารรายงานตรวจสอบจากการปฏิบัติงาน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการเริ่มต้นจาก “การเก็บรวบรวมข้อมูล (collecting)” ซึ่งเป็นกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลด้านความปลอดภัยที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ตามที่แต่ละสนามบินกำหนด เข้ามาอยู่ในระบบที่สนามบินสามารถบริหารจัดการข้อมูลดังกล่าวได้ตามสะดวก จากนั้นเข้าสู่กระบวนการ “วิเคราะห์ (analysis)” ซึ่งเป็นกระบวนการนำข้อมูลด้านความปลอดภัยที่ได้รวบรวมเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ประมวลผลตามระบบ

การจัดการด้านนิรภัยของสนามบิน จากนั้นเข้าสู่กระบวนการ “การแลกเปลี่ยน (exchange)” เป็นการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปแลกเปลี่ยน และสื่อสาร ตามองค์ประกอบที่ 4 ของระบบการจัดการด้านนิรภัย ในแง่การส่งเสริมด้านความปลอดภัย (safety communication) สุดท้ายคือกระบวนการ “ควบคุมและจัดเก็บเอกสาร (maintain document and control) ซึ่งจะเป็นการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดตามระบบการจัดการด้านนิรภัย อย่างไรก็ตามยังคงต้องมีการล็อกกุญแจหรือจัดเก็บให้ปลอดภัยเพื่อพิทักษ์ข้อมูลสำคัญเช่นเดียวกัน และ (3) กระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน โดยสนามบินสาธารณะจะต้องจัดให้มีกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนให้เป็นไปตามข้อกำหนด ฉบับที่ 32 ว่าด้วยการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน ซึ่งกำหนดให้สนามบินสาธารณะกำหนดมาตรการ กระบวนการ หรือกลไกในการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัย โดยมาตรการ กระบวนการ หรือกลไกในการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองผู้รายงาน ผู้ที่ถูกระบุถึงในรายงาน ผู้ที่ปรากฏภาพหรือเสียงจากการบันทึกภาพหรือเสียงในสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน จากการถูกกล่าวโทษหรือถูกลงโทษภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยของสนามบินสาธารณะเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการรายงาน (reporting culture) ซึ่งสนับสนุนให้มีข้อมูลสำหรับการจัดการด้านความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สนามบินสาธารณะยังต้องจัดให้มีผู้ดูแล ซึ่งมีหน้าความรับผิดชอบในการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยให้เป็นไปตามข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 32 ว่าด้วยการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน รวมถึงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ข้อกำหนดของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน และกฎหมายหรือกฎระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัย

2. กระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล ประกอบด้วย (1) กระบวนการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย โดยหน่วยงานกำกับดูแลของประเทศไทยหรือสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยมีระบบในการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัยเป็นไปตามแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ (State Safety Programme--SSP) โดยจะดำเนินการรวบรวมและจัดการข้อมูลดังกล่าว เข้าไปอยู่ในระบบ “European Coordination Centre for Accident and Incident Reporting Systems (ECCAIRS)” ซึ่งเป็นระบบในการจัดเก็บข้อมูลด้านความปลอดภัย และมีการแบ่งประเภทของข้อมูลผ่านการใช้คำจำกัดความที่แนะนำโดยองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization--ICAO) คือ “Accident/Incident Data Reporting (ADREP) Taxonomy” ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากลสำหรับบริหารจัดการ วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย จากนั้นข้อมูลด้านความปลอดภัยจะถูกรวบรวมและนำไปพิจารณาผ่านคณะอนุทำงานตรวจสอบข้อมูลด้านความปลอดภัย (Safety Data Verification Sub Group--SDV/SG) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนจากฝ่ายกำกับดูแลด้านความปลอดภัยการบินและสำนักนิรภัยและกำกับมาตรฐานการตรวจสอบ ในการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลด้านความปลอดภัยในระบบการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย และประเมินความเสี่ยงด้านความปลอดภัยเบื้องต้น รวมถึงทั้งกำหนดกิจกรรมด้านความปลอดภัยใน

การบินในการจัดการความเสี่ยง เพื่อนำเสนอต่อคณะทำงานด้านความปลอดภัยการบิน (Aviation Safety Action Group--ASAG) เพื่อนำไปพัฒนาส่งเสริมด้านความปลอดภัยในระดับประเทศ (safety promotion) ส่งเสริมการกำกับดูแลและตรวจสอบ (safety oversight) ส่งเสริมการออกกฎหมาย (rule-making activities) รวมถึงนำไปกำหนดเป็นแผนการดำเนินงานด้านความปลอดภัยของประเทศ (Thailand Aviation Safety Plan--TASP) และ (2) กระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน โดยหน่วยงานกำกับดูแลจะต้องจัดให้มีกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน โดยประเทศไทยได้กำหนดให้สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศ ว่าด้วยการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน สำหรับบุคลากรของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2563 ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้การบริหารจัดการข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยรวมถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (safety data, safety Information and related sources) ซึ่งสำนักงานได้มาจากการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยภาคบังคับและภาคสมัครใจ รวมถึงข้อมูลจากการบันทึกภาพหรือเสียงในสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานที่เป็นส่วนหนึ่งของรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย โดยกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลจะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองผู้รายงาน ผู้ที่ระบุถึงในรายงาน และผู้ที่ปรากฏภาพหรือเสียงจากการบันทึกภาพหรือเสียงในสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน จากการถูกกล่าวโทษหรือถูกลงโทษภายใต้การกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของสำนักงาน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการรายงาน (reporting culture) ซึ่งจะต้องมั่นใจได้ว่าข้อมูลดังกล่าวจะนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน โดยจะต้องมีการป้องกันข้อมูลและมีการรักษาความลับของข้อมูล อย่างไรก็ตามกรณีที่จะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลด้านความปลอดภัย หน่วยงานกำกับดูแลจะต้องพิจารณากำหนด “ผู้พิจารณา (consider)” ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือคณะกรรมการที่มีหน้าที่ในการตัดสินว่าข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยนั้นสามารถเปิดเผยได้หรือไม่ เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัย

ขั้นตอนที่ 3 การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยจะนำมาซึ่งผลผลิต (output) ซึ่งประกอบด้วยเอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ และกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ หรือองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ มีรายละเอียด ดังนี้

1. เอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย (safety recommendation) โดยหน่วยงานกำกับดูแลจะมีการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัยกับหน่วยงานภายนอกองค์กรโดยใช้หลากหลายวิธี โดยข้อมูลที่มีการเผยแพร่จะรวมถึง (1) กฎหมาย กฎ ระเบียบ วิธีปฏิบัติที่ยอมรับได้ และคู่มือแนะนำ (2) รายงานด้านความปลอดภัยประจำปี (3) เอกสารแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และแผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และ (4) จดหมายข่าวสารด้านความปลอดภัย (safety bulletins) และประกาศสารสนเทศด้านความปลอดภัย (safety information notices) นอกจากนี้สารสนเทศด้านความปลอดภัยจะถูกเผยแพร่ผ่านการประชุมคณะกรรมการนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ การประชุมและการประชุมเชิงปฏิบัติร่วมกับอุตสาหกรรมการบินและพนักงานของหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยผ่านการปฏิบัติหน้าที่ในการกำกับดูแลด้านความปลอดภัยการบินกับอุตสาหกรรมการบิน ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารด้านความปลอดภัย

ตามแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกันที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพ แบ่งปันข้อมูลสารสนเทศด้านความปลอดภัยอันนำไปสู่การเกิดวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวกและการพัฒนาสมรรถนะด้านความปลอดภัย

2. แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ (Thailand Aviation Safety Action Plan--TASAP) โดยหน่วยงานกำกับดูแลมีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ (TASAP) เป็นแผนที่กำหนดกลไกและกระบวนการในการดำเนินงานกิจกรรมด้านความปลอดภัยและการปรับปรุงด้านความปลอดภัยของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกลไกและมาตรการในการขับเคลื่อนแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของแผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติจัดทำขึ้นเพื่อกำหนด “ระดับสมรรถนะด้านความปลอดภัยที่สามารถยอมรับได้ (Acceptable Level of Safety Performance--ALOSP)” ในระดับประเทศ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติการเกิดเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในแต่ละระดับไม่ว่าจะเป็น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับสากล เช่น สถิติการเกิดอุบัติเหตุ อุบัติการณ์รุนแรง ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้มั่นใจว่าประเทศได้มีการพัฒนาความปลอดภัยด้านการบินอย่างต่อเนื่องผ่านการกำกับดูแลในการติดตามระดับสมรรถนะด้านความปลอดภัยที่สามารถยอมรับได้ของหน่วยงานกำกับดูแลและสนามบินสาธารณะ ให้เป็นไปตามที่หน่วยงานกำกับดูแลกำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ

3. การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization--ICAO) ร่วมกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ และองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ โดยหน่วยงานกำกับดูแลได้มีการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่นในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการบินขององค์กรด้านการบินของประเทศอื่น หรือในกรณีที่ได้รับรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรด้านการบินพลเรือนของไทย นอกจากนี้หน่วยงานกำกับดูแลได้มีการเข้าร่วมประชุมความปลอดภัยระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization--ICAO) และประชุมร่วมกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น หรือองค์กรการบินพลเรือนต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการจัดการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน และนำมาปรับใช้กับองค์กรด้านการบินพลเรือนภายในประเทศ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านความปลอดภัยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

การอภิปรายผล

จากการวิจัยระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยที่ได้มาซึ่ง (1) ตัวป้อน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านความปลอดภัย ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย (2) กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการของสนามบินสาธารณะ และกระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล และ (3) ผลผลิต ประกอบด้วย เอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ และการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การ

การบินพลเรือนระหว่างประเทศ และกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ หรือองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ ผู้วิจัยนำระบบดังกล่าวมาใช้เป็นหลักในการศึกษาแนวปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะกับหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัยตามระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ตัวป้อน (input) ประกอบด้วย (1) ข้อมูลด้านความปลอดภัย (2) ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และ (3) บุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ข้อมูลด้านความปลอดภัย จัดเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่มีนัยยะต่อความปลอดภัยและได้จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบิน เช่น ข้อมูลจากการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย รายงานการสอบสวนเหตุการณ์ด้านความปลอดภัย ข้อมูลจากการตรวจสอบภายใน ข้อมูลจากการวิเคราะห์สมรรถนะด้านความปลอดภัยและแนวโน้มการเกิดเหตุการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Kaewmanee (2020) ที่ระบุว่า ความเกี่ยวข้องของข้อมูลกรณีอากาศยานประสบเหตุ ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งในที่นี้ข้อมูลกรณีอากาศยานประสบเหตุดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยและรายงานการสอบสวนเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยที่ผู้วิจัยศึกษาได้ตามสรุปผลการวิจัย

1.2 ระบบการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย เป็นระบบที่ใช้ในการจัดเก็บ รวบรวมและนำเสนอข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการวิเคราะห์ด้านความปลอดภัยในการสนับสนุนกิจกรรมด้านการบริหารจัดการสมรรถนะความปลอดภัย เช่น ระบบ ECCAIRS ระบบ IQSMS ระบบอื่น ๆ ที่คล้ายคลึง เช่น CORUSON E-TOKAI Q-pulse SMS Pro Q5SMS BASIS หรือพื้นที่จัดเก็บบนคอมพิวเตอร์หรือระบบจัดเก็บข้อมูลออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องตามแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ ที่ระบุว่า ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวกในระบบการบินของประเทศทั้งหมด โดยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยระหว่างองค์กรด้านการบินพลเรือน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการบิน และสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและการจัดการด้านความปลอดภัยเชิงรุก

1.3 บุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งรวมถึงการคัดแยกประเภทของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและการนำข้อมูลไปใช้งาน ตามระบบการจัดการด้านนิรภัยขององค์กร รวมถึงควรมีหน้าที่ในการดำเนินการตามกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับ Kaewmanee (2020) ที่ระบุว่า คุณภาพของบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของนิรภัยการบิน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งต้องมีความสามารถในการย่อความ คิดคำนวณ หรือคาดการณ์ผลในอนาคต บุคลากรมีจิตใจในการใฝ่เรียนรู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในการแบ่งปันข้อมูล และมีความสมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมถึงจะต้องสร้างการรับรู้ในส่วนของการจัดการความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถเพียงพอต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยได้ตามยุคสมัย

2. กระบวนการ (process) ประกอบด้วย (1) กระบวนการของสนามบินสาธารณะ และ (2) กระบวนการของหน่วยงานกำกับดูแล เช่น กระบวนการรายงานเหตุการณ์ด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน กระบวนการ

จัดเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้านความปลอดภัย และกระบวนการพิทักษ์ข้อมูลด้านความปลอดภัยและสารสนเทศด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือน ซึ่งสอดคล้องกับ Kaewmanee (2020) ที่ระบุว่า กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน และการติดตามผล ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัย ซึ่งต้องมีกระบวนการป้องกันการรั่วไหลของข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงต้องมีกระบวนการจัดการความเสี่ยงที่ครอบคลุมถึงการระบุความเสี่ยง การวิเคราะห์ความเสี่ยง และการควบคุมความเสี่ยงและประเมินผลอย่างเป็นวงรอบ ตามปัจจัยการเกิดอากาศยานอุบัติเหตุทั้ง 5 (5M Model)

3. ผลผลิต (output) ประกอบด้วย (1) เอกสารแนะนำด้านความปลอดภัย (safety recommendation) (2) แผนปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ (Thailand Aviation Safety Action Plan--TASAP) และ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระดับภูมิภาคขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization--ICAO) และกับหน่วยงานกำกับดูแลด้านความปลอดภัยของประเทศอื่น ๆ หรือองค์กรด้านการบินพลเรือนต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องตามแผนนิรภัยในการบินพลเรือนแห่งชาติ ที่ระบุว่า การแบ่งปันข้อมูลด้านความปลอดภัย และการเผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัย ทั้งภายในและภายนอกถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวกในอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย ซึ่งส่งเสริมให้กระบวนการจัดการความปลอดภัยในการบินพลเรือนของประเทศมีประสิทธิผล ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันและการสื่อสารด้านความปลอดภัยภายในระบบการบินของประเทศและกับต่างประเทศ

ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย คือการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวก (positive safety culture) ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมการรายงาน (reporting culture) การส่งเสริมวัฒนธรรมไม่ลงโทษผู้รายงานหากเหตุการณ์นั้นไม่ได้มาจากความจงใจ (just culture) หรือการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้จากสิ่งที่ผิดพลาดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (learning culture) ซึ่งสอดคล้องกับงาน Mongkolapibalkul and Uon (2016) ที่พบว่า พฤติกรรมความปลอดภัย บรรยากาศที่มีความปลอดภัย วัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวก และระบบการจัดการความปลอดภัย ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผลการดำเนินงานด้านความปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานกำกับดูแลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำแนวปฏิบัติใช้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย รวมถึงสามารถนำงานวิจัยฉบับนี้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากฎระเบียบหรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้องได้

2. จากการศึกษาวิจัยนี้ พบว่า สิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านความปลอดภัยระหว่างสนามบินสาธารณะและหน่วยงานกำกับดูแลภายใต้ระบบการจัดการด้านนิรภัย คือการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงบวก (positive safety culture) ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมการรายงาน (reporting culture) การส่งเสริมวัฒนธรรมไม่ลงโทษผู้รายงานหากเหตุการณ์นั้นไม่ได้มาจากความจงใจ (just culture) หรือการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้จากสิ่งที่ผิดพลาดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (learning culture)

References

International Civil Aviation Organization. (2016). *Annex 19–Safety management* (2nd ed.). Author.

Kaewmanee, N. (2020). *The factors of aviation safety data exchange among organizations under safety management system*. Master's Thesis of Management (Aviation Management), Suranaree University of Technology. [In Thai]

Mongkolapibalkul, S. & Uon, V. (2016). A causal model leading to organization's safety performancein Thailand: A case study of airside operation in airports. *Journal of Social Academic, 11*(1),1-10. [In Thai]

Sukeevong, W., Chirinang, P., Chaisakulkiet, U., & Mankan, W. (2024). Analysis of approaches administration of academic service to society of of autonomous higher education institiuion using system theory. *Journal of MCU Nakhondhat, 11*(2), 224-234.

The Civil Aviation Authority of Thailand. (2019). *The Civil Aviation Authority of Thailand Requirement No. 22/2019 on Reporting of Civil Aviation Occurrences*. Retrieved from https://www.caat.or.th/th/archives/46174 [In Thai]

The Civil Aviation Authority of Thailand. (2020). *The Civil Aviation Authority of Thailand Requirement No. 22/2019 on Protection of Safety Data and Safety Information in Civil Aviation*. Retrieved from https://portal.caat.or.th/occurrence/CAAT_Requirement_No.32.pdf [In Thai]

The Ciivil Aviation Authority of Thailand. (2023). *State Safety Programme (SSP)*. Retrieved from https://www.caat.or.th/th/archives/74190 [In Thai]

DOI: 10.14456/phdssj.2025.20

Received:	July	4, 2024
Revised:	February	4, 2025
Accepted:	March	1, 2025

อิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย

มงคล วิมลรัตน์[1] ชัยธนัตถ์กร ภวิศพิริยะกฤติ[2] พิมพ์พลอย ธีรสถิตย์ธรรม[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย และความตั้งใจใช้งาน (2) ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง และการรับรู้ประสิทธิผลนโยบายต่อความตั้งใจใช้งาน และ (3) สร้างแบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสารโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง ตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เคยใช้บริการศูนย์ดิจิทัล จำนวน 500 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มข้าราชการในหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการเอกชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและงานบริการ จำนวน 18 คน ทั้งนี้ เพื่อนำมาหาข้อสรุปด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและเสนอแนะอ้างอิงทฤษฎีดำเนินการจัดระเบียบข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า (1) การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย และความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลอยู่ในระดับสูง (2) การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และการรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัล ในขณะที่การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลเชิงลบต่อการรับรู้ประโยชน์และความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัล และ (3) แบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: การยอมรับเทคโนโลยี; นวัตกรรม; การรับรู้; ความตั้งใจในการใช้งาน; การท่องเที่ยวและบริการ
ประเภทบทความ: บทความวิจัย

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
1 ถนนอู่ทองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: s62484945045@ssru.ac.th
[2,3] วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

The Effects of User Perceptions Factors on Intention to Use Thailand Digital Center for Tourism and Hospitality Innovation

Mongkol Wimonrat[1] Chaithanaskorn Phawitpiriyakliti[2] Pimploi Tirastittam[3]

Abstract

This research article aims to (1) study the levels of perceived usefulness, perceived ease of use, percieved risks, percieved policy effectiveness and intention to use the digital center for tourism and services, (2) study the effects of perceived usefulness, perceived ease of use, percieved risks and perceived policy effectiveness on the intention to use the Digital Center for Tourism and Services, and (3) create a model of factors affecting the acceptance of the use of the Digital Center for Tourism and Services in Thailand. It is a mixed research method, collecting data from documentary research and in-depth interviews and the discussion, the quantitative sample group is 500 Thai and foreign tourists who have used the digital center services. Key informants were specifically selected from groups of civil servants in government agencies and private entrepreneurs and 18 experts in information technology management and service work, in order to draw conclusions by analyzing the content and making recommendations referring to the theory of data organization. and the statistics used in analyzing the quantitative data, including the remaining components in the standard section, structural components, and the structural equation model.

Findings are as follows: (1) perceived usefulness, perceived ease of use, percieved risks, perceived policy effectiveness and the intention to use the digital center for tourism and services in Thailand was at a high level, (2) perceived usefulness, perceived ease of use, and perceived policy effectiveness had a positive effect on the intention to use the digital center for tourism and services in Thailand, while percieved risks had a negative effect on perceived benefits and intention to use digital centers for tourism and services in Thailand, and (3) The model of factors affecting the acceptance of the use of digital centers for tourism and services in Thailand is consistent with empirical data.

Keywords: Technology Acceptance; Innovation; Perception; Intention to Use; Tourism and Hospitality

Type of Article: Research Article

[1] Doctor of Philosophy Program in Innovative Management, Suan Sunandha Rajabhat University
1 U-Thong Nok Road, Dusit, Bangkok 10300, Thailand
Corresponding Author Email: s62484945045@ssru.ac.th
[2,3] College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตมนุษย์มักเดินทางด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาที่อยู่อาศัยใหม่ หรือเพื่อการติดต่อซื้อขาย เผยแพร่ศาสนารวมทั้งเดินทางเพื่อเชื่อมความสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ปัจจุบันการเดินทางเกิดขึ้นหลายวัตถุประสงค์ หากเป็นการเดินทางท่องเที่ยว ผู้เดินทางมีความต้องการที่จะไปพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการคลายเครียดและความเพลิดเพลินใจ และสำหรับทิศทางการเดินทางท่องเที่ยวทั่วโลกในอนาคตยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ด้วยสถานการณ์โควิด-19 ในหลายประเทศยังไม่ดีขึ้น และแม้ว่าขณะนี้หลายประเทศจะได้ผ่อนคลายมาตรการควบคุมการเดินทางเข้าประเทศของชาวต่างชาติและมีหลายประเทศที่อยู่ระหว่างการพิจารณาเปิดรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อช่วยให้เกิดเม็ดเงินหมุนเวียนในภาคธุรกิจการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับผลกระทบอย่างหนัก โดยปัจจุบันหลายประเทศมีการผ่อนปรนมาตรการการควบคุมการเดินทางระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นประเทศในภูมิภาคยุโรป อย่างไรก็ดี การผ่อนคลายการเดินทางระหว่างประเทศยังเป็นการเปิดแบบมีเงื่อนไข เช่น การกำหนดประเทศต้นทางและการกักตัวในสถานที่พักเป็นเวลา 7-14 วัน ขณะที่บางประเทศที่มีการทำสัญญาการท่องเที่ยวกับเฉพาะบางประเทศที่มีการจัดการบริหารโรคได้ดีสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวโดยไม่ต้องกักตัว แต่ก็ยังต้องปฏิบัติตามตามเงื่อนไขอื่น ๆ ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศยังมีจำนวนน้อย ขณะที่ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทยในช่วงไตรมาสแรกของปี พ.ศ. 2563 ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี พ.ศ. 2562 คิดเป็นร้อยละ 38.01 โดยจำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกมีจำนวนมากที่สุดที่ 3.73 ล้านคน แต่ก็เป็นภูมิภาคที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงในอัตราสูงสุดร้อยละ 46.12 นั่นหมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ลดลงถึง 180 ล้านคนทั่วโลกสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยวไปทั้งสิ้น 195 พันล้านดอลลาร์สหรัฐเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและท่องเที่ยวในประเทศ (Department of Tourism, 2022; Office of the National Tourism and Sports Policy Committee of Thailand, 2023)

หลังจากที่ประเทศไทยได้พยายามควบคุมการแพร่กระจายของไวรัสโควิด-19 จนสำเร็จในช่วงปี พ.ศ. 2563 รัฐบาลจึงได้มีแนวคิดเปิดรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีศักยภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศ โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยวให้กลับคืนมา ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวเนื่องทำให้เกิดการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของประเทศ หลังจากประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจจากวิกฤตไวรัสโควิด-19 ตลอดหลายเดือนที่ผ่านมา โดยเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2563 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการแนวทางการเปิดรับนักท่องเที่ยวประเภทพิเศษ Special Tourist Visa (STV) โดยกำหนดให้ชาวต่างชาติทุกคนที่เข้ามาในประเทศไทยจะต้องผ่านการดำเนินการตามการควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ตามที่กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนด ซึ่งถือเป็นมาตรการเร่งด่วนอย่างยิ่ง (Office of the Secretary of National Addiction Treatment & Rehabilitation Committee, 2022) ศูนย์ข้อมูลดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยจึงได้ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อพัฒนาระบบวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวตัว ได้แก่ การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว เส้นทางการเดินทางของนักท่องเที่ยว คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว รวมไปถึงพฤติกรรมและทัศนคติ เป็นต้น โดยที่การออกแบบระบบการปรับปรุงและพัฒนาฐานข้อมูลกลาง (national tourism centralized database for services) นั้นจะเป็นการดำเนินการที่สอดคล้อง

กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการระบบข้อมูลทั้งใน 77 จังหวัด ทั่วประเทศไทยอย่างยั่งยืน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้ระบบของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนผู้ใช้ระบบ

ดังนั้น Digital Thailand 4.0 จึงเป็นนโยบายให้ประเทศไทยสามารถสร้างสรรค์และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างเต็มศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม ข้อมูล ทุนมนุษย์ และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแผนนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2460-2464) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว ข้อที่ 4 ส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการทำการตลาดด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับแบรนด์จังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแลบริหารและวิเคราะห์สถิติ ข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทยและยุทธศาสตร์ที่ 4 การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ข้อ 3 สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนและการจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุนต่าง ๆ และการจัดตั้งหน่วยบริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดทำ Tourism Intelligence Center และสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลกลาง แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน (Hiranphaet, Sooksai, Aunyawong, Poolsawad, Shaharudin, & Siliboon, 2022) ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความต้องการความมีส่วนร่วมในด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นอย่างสูง ทั้งด้านจัดการอุปสงค์ (demand management) และการจัดการอุปทาน (supply management) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการ ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจึงได้เล็งเห็นถึงบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะส่งผลในเชิงบวกต่อด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จึงได้มีการพัฒนาศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยขึ้นมาตามนโยบายของรัฐบาลในการรองรับการเดินทางเข้าประเทศ โดยได้มีการดำเนินการไปแล้วและได้รับผลตอบรับจากนักท่องเที่ยวและประชาชนชาวไทยในการเดินทางเข้าประเทศเป็นอย่างดี

ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่อาจทำให้ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ก็คือ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (perceived ease of use) และการรับรู้ประโยชน์ (perceived usefulness) ในการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย เนื่องจากการวิจัยล่าสุด พบว่า ปัจจัยดังกล่าวสามารถนำไปสู่การยอมรับการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงง่าย การตอบสนองที่รวดเร็ว การติดต่อประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ความสะดวกในการรับบริการ และการได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (Bhatt, 2021) โดยการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน หมายถึง การรับรู้ว่าเทคโนโลยีนั้นใช้งานง่ายและสะดวกไม่ต้องใช้ความพยายามมากเทคโนโลยีใดที่ใช้งานง่ายและสะดวกไม่ซับซ้อน ในขณะที่การรับรู้ประโยชน์ หมายถึง ระดับที่ผู้ใช้งานเชื่อว่าการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ จะช่วยให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น เช่น ทำงานได้เร็วขึ้น ให้ข้อมูลที่ทันสมัยมากขึ้น เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย โดยนำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (A Theory of Planned Behavior--TPB) ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model--TAM) และทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion of innovation) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโมเดลการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินการของศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยและส่งผลกระทบในเชิงบวกต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ภายใต้นโยบายรัฐบาลดิจิทัล (Digital Thailand 4.0)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย และความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง และการรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย ต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย
3. เพื่อสร้างแบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย และความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย
2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เคยใช้บริการศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2564 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2564 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ทั้งสิ้นจำนวน 1,597,857 คน (Thailand Tourism Directory, 2021) และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 500 คน เป็นการสำรวจแบบสอบถามและแบบบันทึกการการอภิปรายกลุ่มสนทนาแบบเจาะจง
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพได้เป็นผู้บริหารองค์กรระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย และภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว รวมถึงนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและเทคโนโลยีสารสนเทศ
4. ขอบเขตด้านเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ 2565

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ประโยชน์เชิงปฏิบัติการ ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยได้ข้อมูลเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงการใช้บริการของศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยอย่างประสิทธิภาพมากขึ้นตามข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย
2. ประโยชน์เชิงนโยบาย ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทยและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลโดยตรง สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปกำหนดเป็นนโยบาย และแนวทางสนับสนุนการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย

3. ประโยชน์เชิงวิชาการ นักวิชาการและผู้สนใจสามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาและทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือความตั้งใจใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพิ่มเติมในอนาคต

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรม “นวกรรม” หรือ “นวัตกรรม” (innovation) ในหนังสือ Webster’s New World College Dictionary โดย Agnes (1999) หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงใหม่ ส่วน Rogers (2002) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ ความคิด การกระทำหรือสิ่งของที่เห็นว่าเป็นของใหม่ไม่ว่าความคิดนั้นจะเป็นของใหม่โดยนับเวลาตั้งแต่แรกพบหรือไม่แค่ขึ้นอยู่กับการที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นของหรือไม่ โดยความเห็นของบุคคลเองเป็นเครื่องตัดสินการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นถ้าเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งใหม่สำหรับบุคคลนั้น สิ่งนั้นก็จะเป็นนวัตกรรม คำว่า “ใหม่” ในเรื่องของนวัตกรรมไม่จำเป็นจะต้องเป็นความรู้ใหม่ของบุคคล บุคคลอาจมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ได้ แต่ยังไม่ได้พัฒนาทัศนคติชอบและจะรับหรือปฏิเสธความใหม่ของนวัตกรรมจึงอาจเป็นความใหม่ในเรื่องของความรู้ ทัศนคติ หรือเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะใช้นวัตกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือสิ่งใหม่ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของการยอมรับในสังคม (innovation is a new idea, practice or object, that is perceived asnew by the individual or other unit of adoption)

ความหมายของ “การยอมรับนวัตกรรม” คือ การยอมรับเป็นการกระทำเพื่อที่จะรับสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีผู้หยิบยื่นให้ ซึ่งการรับนั้นเป็นไปด้วยความพอใจและชอบใจหรือเป็นการกระทำที่ตกลงกันแล้วหรือทำด้วยความเชื่อ เช่น การยอมรับทฤษฎีความจริงหรือสภาวะที่ยอมรับจากที่ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ข้างต้นนั้นสรุปได้ว่าการยอมรับ หมายถึงการที่บุคคลได้รับรู้ถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เกิดขึ้นมาได้รับทราบถึงข้อมูลอย่างละเอียดตามที่ตนเองสนใจ ทดลองปฏิบัติจนนำไปใช้หรือปฏิบัติต่อไป เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของพนักงานกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครั้งนี้ต้องเริ่มจากกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสมอง เริ่มตั้งแต่การรับรู้แล้วพิจารณาว่าสิ่งใหม่นั้นดีกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ ไปจนถึงการนำสิ่งใหม่นั้นไปปฏิบัติและหาข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจของตน (Boonyoo, Suphaphattharaphisan, Boonmakerd, Boonthanon & Boonyoo, 2022)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน

Ajzen (1991) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (A Theory of Planned Behavior--TPB) หมายถึง ทฤษฎีที่เป็นผลมาจากการพัฒนาเพิ่มเติมจากทฤษฎีการกระทำอย่างมีเหตุผลของ Ajzen and Fishbein (1988) ได้พบว่า ถ้าหากเป็นพฤติกรรมที่ยุ่งยากและซับซ้อนเกินความสามารถที่บุคคลสามารถควบคุมได้ ทฤษฎีการกระทำอย่างมีเหตุผลอาจไม่เป็นจริง ดังนั้น จึงได้เพิ่มตัวแปรการรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรมซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอกบุคคลและขยายทฤษฎีเป็นทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB)

ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี

ปัจจุบันหลาย ๆ องค์กรได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในองค์กรอย่างแพร่หลายในช่องทางอินเทอร์เน็ตมาเป็นช่องทางในการให้บริการแก่ลูกค้าที่เรียกว่า การให้บริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Service) ซึ่งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดคุณค่าและประสิทธิผลนั้นจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากผู้ใช้ Davis (1989) ได้พัฒนาโมเดลการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ชื่อว่า โมเดลการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model--TAM) โมเดลนี้กล่าวถึงทัศนคติของผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในเรื่องการเล็งเห็นความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use--EOU) และการเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ (Perceived Usefulness--U) ของผู้ใช้แต่ละคน โดยปัจจัยทั้งสองส่งผลกระทบต่อทัศนคติในการใช้งาน (Attitude Toward Usage--A) ซึ่งทัศนคติในการใช้งานส่งผลกระทบที่จะทำให้ผู้ใช้มีความตั้งใจที่จะใช้งาน (Behavioral Intention to Use--BI) และการมีใช้งานจริง (Actual Usage--AU)

การแพร่กระจายนวัตกรรม

Rogers (2002) ได้กล่าวไว้ว่า การแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion of innovation) กระบวนการติดต่อสื่อสารหลายช่องทางที่เกี่ยวกับนวัตกรรมท่ามกลางสมาชิกจำนวนมากในระบบสังคม โดยการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดการแบ่งปันข่าวสาร ความคิดใหม่ ๆ จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งและไปสู่คน จำนวนมากอีกทั้งการกระจายยังเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อเกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ขึ้นก็จะมีการเผยแพร่มีทั้งผู้ยอมรับและไม่ยอมรับ ซึ่งทั้งหมดจะส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมทฤษฎีการเผยแพร่นวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory--DOI) เป็นทฤษฎีพื้นฐานทางสังคมวิทยา (sociology) นำเสนอโดย Roger ช่วงปี ค.ศ. 1960s สำหรับใช้ศึกษาการเผยแพร่นวัตกรรม ทั้งนี้ แนวคิดคุณลักษณะของนวัตกรรม (characteristics of innovation) ได้ถูกปรับใช้จากทฤษฎีการรับรู้ด้วยคุณสมบัติ (the theory of perceived attribute) ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของทฤษฎี DOI เพื่อศึกษาการยอมรับและการใช้เทคโนโลยีของแต่ละบุคคล โดยมีหลักการคุณลักษณะของนวัตกรรม แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการยอมรับควรมีคุณลักษณะ 5 ประการ ดังนี้ (1) นวัตกรรมนั้นมีข้อได้เปรียบหรือมีข้อดีกว่า (relative advantages) คือการรับรู้ว่านวัตกรรมนั้นสามารถใช้งานได้ดีกว่าที่เคยมีมาก่อน (2) ง่ายต่อการใช้งาน (complexity) คือการรับรู้ว่านวัตกรรมนั้นใช้งานได้ง่าย (3) ผลลัพธ์ที่สามารถแสดงให้เห็นก่อนได้ (triability) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้นวัตกรรมนั้นจะต้องสามารถจับต้องได้ สังเกตได้และสามารถถ่ายทอดได้ (4) สามารถสังเกตเห็นได้ (observability) คือสามารถสังเกตเห็นบุคคลอื่น ๆ ในองค์การใช้งานระบบสารสนเทศได้ และ (5) ความสอดคล้องหรือเหมาะสมกับผู้ใช้งาน (compatibility) คือความสอดคล้องกับความต้องการหรือประสบการณ์ของกลุ่มผู้มีศักยภาพในการยอมรับนวัตกรรม

ความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความตั้งใจใช้งาน (intention to use) ข้างต้น งานวิจัยนี้จึงได้กำหนดปัจจัยความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ ซึ่งหมายถึง ความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ในการสนับสนุนการเดินทางเข้าออกประเทศ การค้นหาข้อมูล

สถานที่ท่องเที่ยว หรือการจองที่พัก เป็นต้น ซึ่งการศึกษานี้ได้กำหนดองค์ประกอบของความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ ตามแนวคิดของ Alsmadi, Halawani, Prybutok, and Al-Smadi (2022), Bhatt (2021), Jhantasana, Munsawat, Maithomklang, and Chanchachot (2017) ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการสังเคราะห์ตัวแปรที่ศึกษาอย่างน้อย 3 คน/กลุ่ม/แนวคิดขึ้นไป (Chaisanit, 2012)

การรับรู้ประโยชน์

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ประโยชน์ (perceived usefulness) ข้างต้น สรุปได้ว่า การรับรู้ประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการรับรู้ประโยชน์ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการก่อให้เกิดความสะดวกในการท่องเที่ยว การประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการท่องเที่ยว และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งการศึกษานี้ได้กำหนดองค์ประกอบขององค์ประกอบของการรับรู้ประโยชน์ตามแนวคิดของ Bhatt (2021) ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการสังเคราะห์ตัวแปรที่ศึกษาอย่างน้อย 3 คน/กลุ่ม/แนวคิดขึ้นไป (Chaisanit, 2012)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในวิจัย

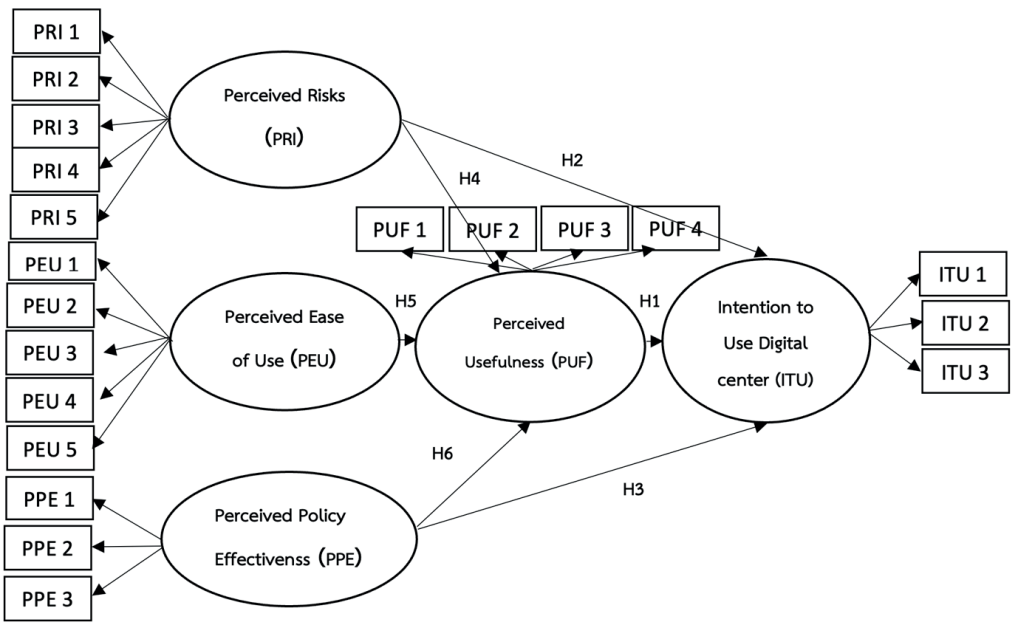

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 (H1): การรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ

สมมุติฐานที่ 2 (H2): การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ

สมมุติฐานที่ 3 (H3): การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ

สมมุติฐานที่ 4 (H4): การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อการรับรู้ประโยชน์

สมมุติฐานที่ 5 (H5): การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ประโยชน์

สมมุติฐานที่ 6 (H6): การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ประโยชน์

สมมุติฐานที่ 7 (H7): การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์

สมมุติฐานที่ 8 (H8): การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงลบต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์

สมมุติฐานที่ 9 (H9): การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสานวิธี (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยศึกษาจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เคยใช้บริการศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2564 เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis)

2. ประชากรและตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เคยใช้บริการศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2564 ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2564 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ทั้งสิ้นจำนวน 1,597,857 คน (Thailand Tourism Directory, 2021) ในขณะที่กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารองค์กรระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย และภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว รวมถึงนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและเทคโนโลยีสารสนเทศ การกำหนดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ (1) เป็นการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) จากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เคยใช้บริการศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดตัวอย่าง คือ 10-20 เท่าต่อตัวแปรสังเกต 1 ตัวแปร (Hair, Black, Babin, Adderson, & Tatham, 2006) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกต จำนวน 20 ตัวแปร ได้ตัวอย่าง คือ จำนวน 200-400 นักวิจัยจึงกำหนดตัวอย่างจำนวน 500 คน ตามที่ได้เสนอแนะโดย Comrey and Lee (1992) ว่าเป็นขนาดตัวอย่างที่ดีมากในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (simple random sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามซึ่งเป็นลักษณะคำถามปลายปิด ซึ่งในตอนที่ 1 เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (check list) และสำหรับตอนที่ 2-6 เป็นแบบมาตรประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ของ Likert (1967) และตอนที่ 7 เป็นคำถามแบบปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัย เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (check list) ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (perceived ease of use) จำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ประโยชน์ (perceived usefulness) จำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ความเสี่ยง (perceived risks) จำนวน 12 ข้อ ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (perceived policy effectiveness) จำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ (intention to use digital center for tourism and service) จำนวน 3 ข้อ และตอนที่ 7 เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

4. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย มีขั้นตอน คือ (1) การทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์กรอบแนวคิดในการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย นำมาปรับปรุงข้อคำถามหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยพบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70-0.89 ตามคำแนะนำของแฮร์ (Hair et al., 2006) (2) การตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (reliability) เพื่อทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือจากการทดลองโดย (try out) กับบุคคลที่มาติดต่อขอรับบริการจากกองทุนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ที่ไม่ใช่ตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1984) โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับต้องมีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป จึงจะถือว่ายอมรับได้ (Hair et al., 2006) จากการทดสอบ พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.835 และจากผลการทดสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยด้วยการตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่แบ่งตามรายด้านมีค่าระหว่าง 0.723-0.928 ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนด ดังนั้นแบบสอบถามดังกล่าวสามารถนำไปใช้เก็บรวมรวมข้อมูลการวิจัยได้

5. สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive dtatistic) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ ซึ่งประกอบด้วย ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD) โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model--SEM)

5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุด้วยการวิเคราะห์แบบ Path Analysis โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model--SEM) และพิจารณาค่า χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 ค่าดัชนี CFI มีค่าเข้าใกล้ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ ดัชนี RMR มีค่าต่ำกว่า 0.05 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่ง Hair et al. (2006) ถือว่ารูปแบบนั้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

ระดับความคิดเห็นของระดับความคิดเห็นของอิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า ระดับความเห็นในภาพรวมปัจจัยด้านต่าง ๆ ในแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11, 4.10, 4.09, 4.09, 4.07 และ 3.95 ตามลำดับ (ดูตาราง 1)

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	*SD*	แปลความหมาย
ความตั้งใจในการใช้งานศูนย์ดิจิทัล			
เพื่อการท่องเที่ยวและบริการ (ITU)	3.95	0.57	มาก
การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEU)	4.09	0.58	มาก
การรับรู้ประโยชน์ (PUF)	4.07	0. 56	มาก
การรับรู้ความเสี่ยง (PRI)	4.11	0.60	มาก
การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (PPE)	4.10	0. 57	มาก

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์สถิติพหุตัวแปรโดยใช้การวิเคราะห์ Path Analysis เพื่อทำการทดสอบสมมุติฐานการวิจัยเพื่อตรวจสอบตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงหรือไม่ และมีความสัมพันธ์ ทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่ามีค่าอยู่ระดับใด ซึ่งจากการทดสอบ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตทั้ง 20 ตัวแปร จำนวน 190 คู่ มีความสัมพันธ์และความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก มีค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง 3.84-4.05 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของตัวแปรต้องมี ค่าไม่เกิน 0.90 ซึ่งแสดงว่าตัวแปรที่ศึกษาไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์สูงเกินไป (multicollinearity) (Pallant, 2010; Rubin& Rubin, 2012) รวมทั้งการทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรเหล่านี้ด้วยค่า KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) และค่า Bartlett’s test of Sphericity เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มตัวแปร พบว่า ค่า KMO ที่ได้ คือ 0.958 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.8 มีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก และค่า Bartlett’s test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติ (Bartlett’s Test = 6708.452, *df* = 190, Sig = 0.000) ดังนั้น ตัวแปรเหล่านี้ไม่มีปัญหาภาวะร่วมพหุจึงมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปวิเคราะห์โมเดลการวัดและโมเดลการวิจัยที่พัฒนาขึ้น (Hair et al., 2006) (ดูตาราง 2)

ตาราง 2

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกต

	PEU1	PEU2	PEU3	PEU4	PEU5	PUF1	PUF2	PUF3	PUF4	PRI1	PRI2	PRI3	PRI4	PRI5	PPE1	PPE2	PPE3	ITU1	ITU2	ITU3
PEU1	1.00																			
PEU2	.705**	1.00																		
PEU3	.836**	.687**	1.00																	
PEU4	.684**	.822**	.681**	1.00																
PEU5	.713**	.789**	.727**	.698**	1.00															
PUF1	.529**	.647**	.431**	.836**	.687**	1.00														
PUF2	.594**	.682**	.482**	.684**	.822**	.705**	1.00													
PUF3	.564**	.631**	.479**	.565**	.744**	.844**	.706**	1.00												
PUF4	.521**	.585**	.535**	.561**	.563**	.694**	.831**	.690**	1.00											
PRI1	.604**	.689**	.550**	.580**	.620**	.646**	.844**	.842**	.706**	1.00										
PRI2	.531**	.465**	.560**	.760**	.680**	.591**	.694**	.694**	.831**	.675**	1.00									
PRI3	.702**	.630**	.635**	.741**	.715**	.757**	.682**	.678**	.703**	.685**	.714**	1.00								
PRI4	.700**	.622**	.688**	.673**	.706**	.670**	.639**	.589**	.661**	.703**	.793**	.709**	1.00							
PRI5	.680**	.719**	.693**	.736**	.630**	.678**	.740**	.714**	.736**	.623**	.533**	.683**	.711**	1.00						
PPE1	.651**	.708**	.665**	.717**	.695**	.712**	.688**	.756**	.723**	.744**	.551**	.703**	.793**	.709**	1.00					
PPE2	.662**	.725**	.649**	.688**	.745**	.790**	.783**	.554**	.772**	.644**	.695**	.841**	.692**	.710**	.642**	1.00				
PPE3	.759**	.653**	.634**	.666**	.763**	.611**	.776**	.765**	.667**	.802**	.657**	.846**	.851**	.538**	.703**	.614**	1.00			
ITU1	.738**	.749**	.644**	.728**	.689**	.789**	.699**	.655**	.764**	.793**	.590**	.692**	.691**	.584**	.531**	.657**	.531**	1.00		
ITU2	.673**	.751**	.701**	.659**	.790**	.621**	.765**	.743**	.658**	.750**	.759**	.684**	.688**	.576**	.603**	.684**	.583**	.631**	1.00	
ITU3	.684**	.695**	.687**	.710**	.723**	.606**	.692**	.799**	.683**	.632**	.672**	.643**	.595**	.532**	.568**	.632**	.577**	.654**	.593**	1.00

Bartlett's test of Sphericity, Chi-square = 2346.365, *df* = 134, *p* = 0.000 KMO = 0.898 (n = 500)

ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างอิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ผลการตรวจสอบ พบว่า ค่า Chi-square = 99.07 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.14 (*p*-value = 0.14) ค่า Chi-square/*df* = 1.14 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (CFI) เท่ากับ 1.00 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.98 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.02 ดัชนีทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่บ่งบอกได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hair et al., 2006) (ดูตาราง 3)

ตาราง 3

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลตัวแบบเชิงประจักษ์กับตัวแบบทฤษฎี

ค่าดัชนี	เกณฑ์	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
Chi-sqaure (χ^2)	$p >$.05	.142	Pass
Relative Chi-sqaure (χ^2/df)	< 2.00	1.143	Pass
Goodness of Fit Index (GFI)	≥ 0.90	.985	Pass
Adjusted Goodness of Fit index (AGFI)	≥ 0.90	.953	Pass
Tucker-Lewis Index (TLI)	≥ .90	.992	Pass
Comparative Fit Index (CFI)	≥ .90	.997	Pass
Root Mean Square Residual (RMR)	< 0.05	.032	Pass
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	< 0.05	.024	Pass

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวม พบว่า ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบของตัวแปรสาเหตุและผลลัพธ์ของสาเหตุของการให้บริการที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานองค์กรของกองทุนพัฒนากีฬาแห่งชาติ มีค่าอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมโดยแบ่งตามสมมุติฐานการวิจัย (ดูตาราง 4)

ตาราง 4

อิทธิพลทางตรง (DE) อิทธิพลทางอ้อม (IE) และอิทธิพลรวม (TE)

ตัวแปรตาม	R^2	อิทธิพล	ตัวแปรต้น			
			PRI	PEU	PPE	PUF
PUF	.716	DE	–.192**	.673***	.524***	
		IE				
		TE	–.192**	.673**	.524***	
ITU	.758	DE	–.209***		.417***	.501***
		IE	–142***	.337***	.287***	
		TE	–.351***	.337***	.704***	.501***

** $p < .01$, *** $p < .001$

สรุปภาพรวมของการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างปัจจัยเชิงสาเหตุของการให้บริการที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานองค์กรของกองทุนพัฒนากีฬาแห่งชาติ มีความสอดคล้องโมเดลที่สร้างขึ้นกับข้อมูลจริง ดังแสดงในภาพ 2

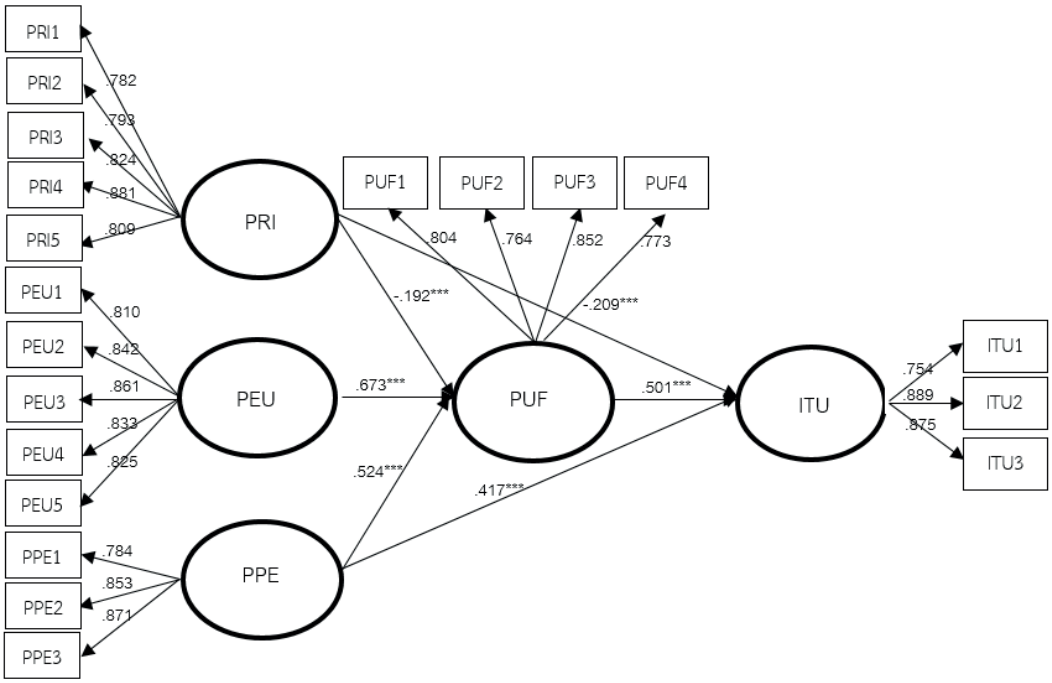

Chi – Square = 38.847, df = 34, p-value =.142, χ^2/df = 1.143,

GFI = .985, AGFI = .953, TLI = .992, CFI = .997, RMR = .032, RMSEA = .024

ภาพ 2 ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างอิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการงานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย

จากผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประโยชน์ และการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ นำไปสู่ผลการทดสอบสมมุติฐานที่ 1-9 โดยพบว่า ทุกสมมุติฐานหลัก (H0) ถูกปฏิเสธและทุกสมมุติฐานทางเลือก (H1) ถูกยอมรับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผลการทดสอบอิทธิพลของตัวแปรเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ทุกข้อ ซึ่งผลการทดสอบสมมุติฐานชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความเสี่ยง และการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ และการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความเสี่ยง และการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ นอกจากนั้น จากการศึกษาขนาดอิทธิพลของตัวแปรในโมเดล “อิทธิพลของปัจจัยด้านการรับรู้ของผู้ใช้ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งานนวัตกรรมศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย” พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธพลทางตรงต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยว

และบริการมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ (.501) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 รองลงมาเป็นการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (.417) และการรับรู้ความเสี่ยง (–.209) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาตัวแปรที่ส่งผลต่อการรับรู้ประโยชน์ พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (.673) การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (.524) และการรับรู้ความเสี่ยง (–.192) ตามลำดับ

การอภิปรายผล

1. ผลการศึกษาระดับของระดับของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย และความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย ประกอบด้วยปัจจัย 5 ตัวแปร ได้แก่

1.1 ตัวแปรความตั้งใจในการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ (ITU) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .56 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.84-4.05

1.2 ตัวแปรการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEU) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .58 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.02-4.20

1.3 ตัวแปรการรับรู้ประโยชน์ (PUF) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .56 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.96-4.18

1.4 ตัวแปรการรับรู้ความเสี่ยง (PRI) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .77 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นความเสี่ยงด้านการเงินอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.78-4.47

1.5 ตัวแปรการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (PPE) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .57 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.04-4.15

2. ผลการศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ความเสี่ยง และการรับรู้ประสิทธิผลนโยบาย ต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย พบว่า

2.1 การรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .501 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.2 การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ –.209 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.3 การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .417 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.4 การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ –.192 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.5 การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .673 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.6 การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .524 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.7 การรับรู้ความง่ายในการใช้งานมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .337 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.8 การรับรู้ความเสี่ยงมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงลบต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ –.096 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.9 การรับรู้ประสิทธิผลของนโยบายมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ โดยมีอิทธิพลส่งผ่านการรับรู้ประโยชน์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .263 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.10 การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEU) การรับรู้ความเสี่ยง (PRI) และการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (PPE) สามารถร่วมกันทำนายการรับรู้ประโยชน์ (PUF) ได้ร้อยละ 71.6

2.11 การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEU) การรับรู้ประโยชน์ (PUF) การรับรู้ความเสี่ยง (PRI) และการรับรู้ประสิทธิผลของนโยบาย (PPE) สามารถร่วมกันทำนายความตั้งใจใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ ได้ร้อยละ 75.8

3. ผลการสร้างแบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาได้จากค่า Chi-square = 38.847, *df* = 34, *p*-value =.142 กล่าวคือ ค่า χ^2 ไม่แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และค่า χ^2/df =1.273 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 2 อีกทั้งค่าดัชนี RMSEA = .024, RMR = .032 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 0 ค่าดัชนี GFI = .985, AGFI = .953, TLI = .992, CFI = .997 มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า โมเดลการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง สำหรับค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรทุกตัวมีค่าเป็นบวก และแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ข้อเสนอแนะ

1. ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการควรเปิดให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา และกำหนดขั้นตอนในการเข้าถึงไม่ซับซ้อน สามารถเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนความสะดวกในการเดินทางเข้าออกประเทศของนักท่องเที่ยว โดยระบบที่นำมาใช้ควรเป็นระบบที่บูรณาการภารกิจของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการสนับสนุนเดินทางเข้าออกนอกประเทศ โดยผู้ประกอบการสามารถบริหารจัดการได้เองโดยไม่ผ่านคนกลาง เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลต่าง ๆ ระบบควรมีความรวดเร็วในการให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งมีความรวดเร็วในการให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การประสานงานให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือเพื่อให้การ

ท่องเที่ยวและบริการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด นอกจากนั้น ระบบควรออกแบบให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้บริการเข้าใจและเรียนรู้ได้ง่ายเกี่ยวกับศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการเพื่อการสนับสนุนเดินทางเข้าออกนอกประเทศ การให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และการให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2. ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการควรอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้บริการในการใช้งานเพื่อเดินทางเข้าออกนอกประเทศ ค้นหาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และจองที่พัก โดยระบบควรให้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างครบถ้วน เช่น ประเภทห้องพัก จำนวนห้องพักที่จะเปิดหรือปิด สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องพัก ประเภทเตียงที่อยู่ในห้องพัก กำหนดเตียงเสริมได้หรือไม่ได้ ภาพห้องน้ำภาพบรรยากาศภายในและภายนอกของห้องพัก เงื่อนไขในการเข้าพัก จำนวนผู้ที่สามารถเข้าพัก การ Check In/Check Out ของห้องพัก รวมทั้งควรกำหนดราคาขายที่ยืดหยุ่นในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยผูกกับประเภทของห้องพักที่สามารถกำหนดราคาในลักษณะปฏิทินที่กำหนดเป็นรายวัน กำหนดทั้งราคารายเดือน หรือกำหนดราคาเป็น Weekend ล่วงหน้า ซึ่งเมื่อถึงวันที่กำหนดราคาระบบควรนำราคาที่กำหนดมาใช้แสดงในหน้าขายออนไลน์ได้ ซึ่งสถานประกอบการสามารถกำหนดการรับชำระเงินเป็นการโอนเงินหรือชำระที่โรงแรมได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดข้อได้เปรียบโดยเปรียบเทียบโดยการใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการควรมุ่งเน้นการลดต้นทุนในการท่องเที่ยว ประหยัดเวลาในการท่องเที่ยว และประหยัดพลังงานในการท่องเที่ยว นอกจากนั้น ศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการควรช่วยให้นักท่องเที่ยวหาข้อมูลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้รวดเร็วและแม่นยำขึ้น ซึ่งสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อใช้งานศูนย์ดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวและบริการ

References

Agnes, E. (1999). *Webster's New World college dictionary* (4th ed.). Wiley & Sons.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*(2), 179-211.

Ajzen, I., & Fishbein, M. (1988). *Theory of reasoned action-theory of planned behavior*. University of South Florida, Tampa.

Alsmadi, D., Halawani, M., Prybutok, V., & Al-Smadi, R. (2022). Intention, trust and risks as core determinants of cloud computing usage behavior. *Journal of Systems and Information Technology, 24*(3), 178-201.

Bhatt, K. (2021). Adoption of online streaming services: Moderating role of personality traits. *International Journal of Retail & Distribution Management, 50*(4), 437-457.

Boonyoo, S., Suphaphattharaphisan, C., Boonmakerd, K., Boonthanon, S., & Boonyoo, T. (2022). Influence of technology acceptance and trust on the intention in using QR code payment system of consumers in Bangkok. *Journal of Liberal Arts and Service Industry, 5*(1), 45-56. [In Thai]

Chaisanit, S. (2012). *Innovation and technology*. Retrieved from https://settachai.wordpress.com/2012/08/13/นวัตกรรมและเทคโนโลยี [In Thai]

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd ed.). Psychology Press.

Cronbach, L. J. (1984). *Essentials of psychological testing* (4th ed.). Harper & Row.

Davis, F. D. (1989). Technology Acceptance Model: TAM. In M. N. Al-Suqri & A. S. Al-Aufi (Eds.), *Information seeking behavior and technology adoption* (pp. 205-219). IGI Global.

Department of Tourism. (2022). *Tourism service development plan 2023-2027*. Author. [In Thai]

Hair, J., Black, W., Babin, B., Anderson, R., & Tatham, R. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed.). Pearson Prentice Hall.

Hiranphaet, A., Sooksai, T., Aunyawong, W., Poolsawad, K., Shaharudin, M. R., & Siliboon, R. (2022). Development of value chain by creating social media for disseminating marketing content to empower potential of participatory community-based tourism enterprises. *International Journal of Mechanical Engineering, 7*(5), 431-437.

Jhantasana, C., Munsawat, K., Maithomklang, S., & Chanchachot, A. (2017). Acceptance and usage of mobile phone for accessing to information of university using pls-sem case study of Faculty of Management Science of Valayaalongkorn Rajabhat University. *RMUTT Global Business and Economics Review, 12*(1), 161-176. [In Thai]

Likert, R. (1967). *The human organization: Its management and values*. McGraw-Hill.

Office of the National Tourism and Sports Policy Committee of Thailand. (2023). *National Tourism Development Plan No. 3 (2023-2027)*. Author. [In Thai]

Office of the Secretary of National Addiction treatment & Rehabilitation Committee. (2022). *Measures to prevent and control the outbreak of the coronavirus 2019*. Retrieved from https://ncmc.moph.go.th/home/index/detail/29762 [In Thai]

Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using the SPSS program* (4th ed.). McGraw-Hill.

Rogers, E. M. (2002). Diffusion of preventive innovations. *Addictive Behaviors, 27*(6), 989-993.

Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The Art of Hearing Data* (3rd ed.). Sage.

Thailand Tourism Directory. (2021). *Data management performance report*. Retrieved form https://www.thailandtourismdirectory.go.th [In Thai]

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ขั้นตอนการส่งบทความตีพิมพ์
วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

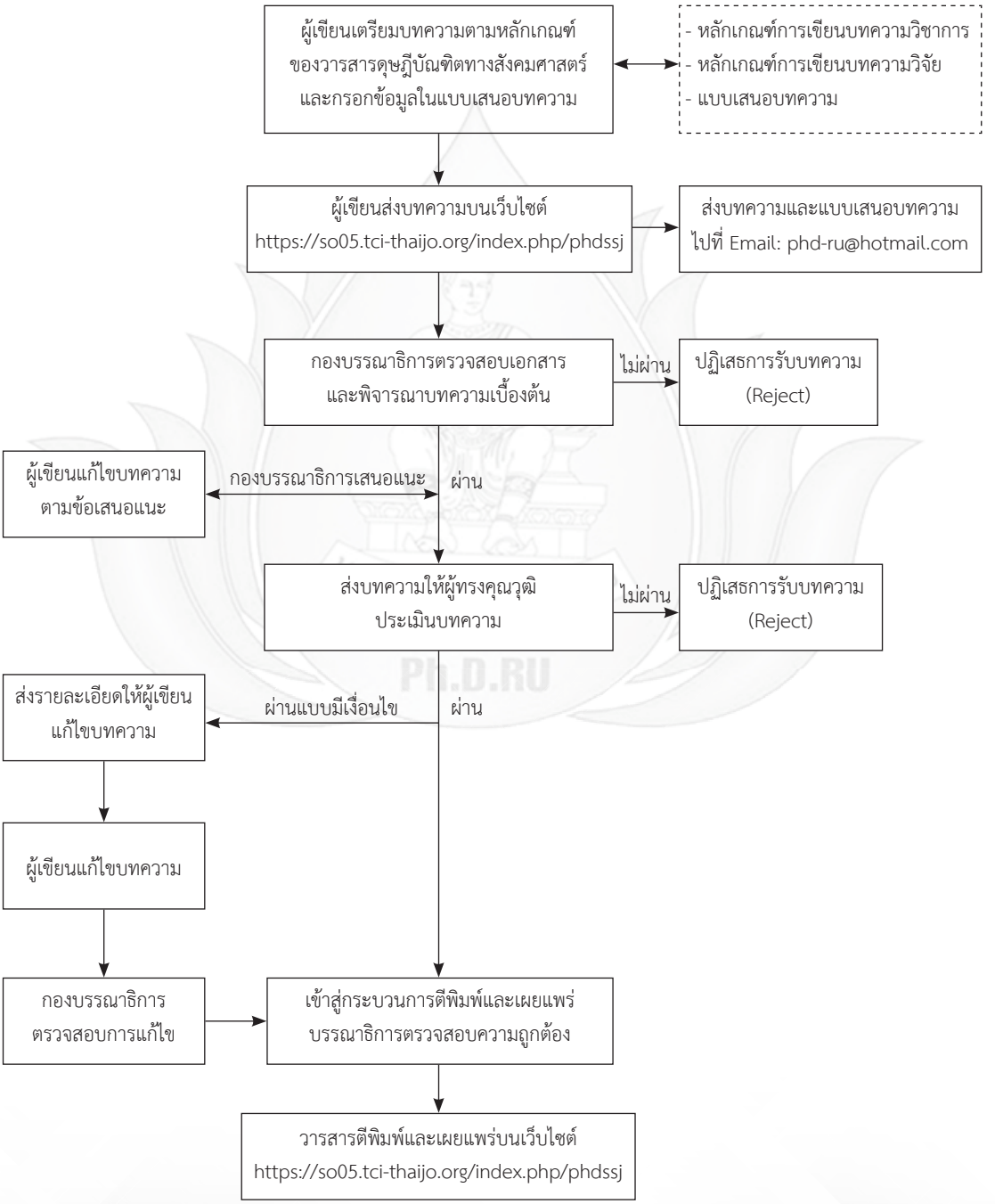

จริยธรรมการตีพิมพ์วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของผู้เขียน

1. ผู้เขียนต้องรับรองว่าบทความที่ส่งตีพิมพ์เป็นบทความใหม่ ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์มาก่อนแล้ว หรืออยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาจากวารสารอื่นหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ
2. ผู้เขียนบทความต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด
3. ผู้เขียนต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่นและต้องอ้างอิงทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมาเสนอโดยอ้างอิงในเนื้อหาบทความของตน และจัดทำเอกสารอ้างอิงไว้ท้ายบทความให้ชัดเจน
4. ผู้เขียนทุกคนที่มีรายชื่อในบทความต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยจริง
5. ผู้เขียนบทความที่คัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) หรือละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง
6. หากเป็นการวิจัยในมนุษย์ หรือสัตว์ทดลอง ผู้เขียนต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการใช้สัตว์ทดลองตามแต่กรณี และต้องระบุในบทความด้วย
7. ในกรณีที่ผู้เขียนทำผิดจริยธรรมจะถูกตัดสิทธิ์การตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปีโดยแจ้งผู้เขียนและหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน
8. บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารถือเป็นผลงานของผู้เขียน ผู้เขียนและคณะต้องรับผิดชอบต่อบทความของตน
9. การพิจารณาอนุญาตให้ลงตีพิมพ์ในวารสารขึ้นอยู่กับการพิจารณาจากบรรณาธิการและให้ถือเป็นที่สิ้นสุด

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของผลงานทางวิชาการที่ประเมินอย่างแท้จริง
2. ผู้ประเมินบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก พิจารณาบทความภายใต้หลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติ หรือความคิดเห็นส่วนตัว
3. ผู้ประเมินบทความควรให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์แก่ผู้เขียนบทความ
4. ผู้ประเมินบทความจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ กับวารสาร บรรณาธิการ และผู้เขียน
5. ผู้ประเมินบทความจะต้องรักษาความลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง
6. ผู้ประเมินบทความ เมื่อตรวจพบว่าบทความที่พิจารณาอยู่มีความเหมือนหรือความซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่น ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
7. ผู้ประเมินบทความจะต้องส่งผลประเมินตรงตามกำหนดเวลาที่วารสารกำหนดไว้

บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณากลั่นกรองคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารโดยคัดเลือกผลงานที่มีการควบคุมคุณภาพ ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ รวมถึงผลงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

2. บรรณาธิการมีหน้าที่ในการตรวจสอบการตีพิมพ์ซ้ำ (Duplications) หรือการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) อย่างเคร่งครัดหากตรวจพบว่า บทความมีการคัดลอก ลอกเลียนแบบจากบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

3. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน ผู้ประเมิน และต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาข้อมูลได้เป็นอย่างดี

4. บรรณาธิการต้องปฏิบัติโดยใช้เหตุผลทางวิชาการ ในการพิจารณาบทความทุกครั้งด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียงต่อบทความและผู้เขียน ทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา เพศ วัฒนธรรม การเมือง อุดมคติ และสังกัดของผู้เขียน

5. บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานเพื่อให้มีความมั่นใจได้ว่างานวิจัยทุกชนิดที่จะตีพิมพ์หากเป็นการวิจัยในมนุษย์ หรือสัตว์ทดลอง ผู้เขียนต้องแสดงหลักฐานการได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการใช้สัตว์ทดลองตามแต่กรณี และต้องระบุในบทความด้วย

6. บรรณาธิการต้องไม่ร้องขอให้มีการอ้างอิงผลงานใดเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิง (Citation) หรือค่า Impact Factor ของวารสาร หรือเพื่อเพิ่มจำนวนการอ้างอิงของผลงานของตนหรือพวกพ้อง

7. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน หรือผู้ประเมิน และต้องไม่นำบทความหรือวารสารไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หรือนำไปเป็นผลงานของตน

8. บรรณาธิการไม่ควรเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารของตน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

1. การวิจัยที่กระทำต่อมนุษย์ไม่ว่ากระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ การวิจัยข้อมูลด้านสุขภาพเกี่ยวกับบุคคลซึ่งสามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ การวิจัยที่ศึกษาการบังคับใช้กฎหมายหากข้อมูลรั่วไหลผู้รับการวิจัยอาจถูกดำเนินคดี และการวิจัยที่อาจมีผลกระทบต่อชื่อเสียงและสถานภาพของผู้รับการวิจัย ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสถาบัน

2. การวิจัยที่กระทำในบุคคลที่มีความเปราะบางหรือผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของผู้นั้นตามกฎหมายและตามหลักเกณฑ์ที่ กสว. ประกาศกำหนด

3. การวิจัยในมนุษย์ต้องยึดหลักความเคารพในบุคคล หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย และหลักความยุติธรรม โดยต้องดำเนินการให้ชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ และกฎหมายอื่น

4. ผู้เขียนต้องแสดงหลักฐานว่าได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มาแล้วภายในระยะเวลาที่กำหนด

5. ผู้เขียนต้องแสดงหนังสือรับรองที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ให้ทำการวิจัยได้ และระบุหมายเลขหรือรหัสการรับรองดังกล่าวลงในบทความ

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

หลักเกณฑ์การเขียนบทความวิชาการ
วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มีนโยบายจัดพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ข้อกำหนดในการส่งบทความ

บทความจัดทำขึ้นโดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น บทความที่นำมาลงในวารสารต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างตีพิมพ์ในหนังสือหรือวารสารใดมาก่อนกระบวนการคัดเลือกบทความโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Double-Blind Review บทความจะถูกส่งไปยังนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 3 คน เพื่อเป็นผู้ประเมินบทความ

แนวทางการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

- มีประเด็นหรือความแนวคิดที่ชัดเจน มีเนื้อหาทางวิชาการที่ถูกต้อง สมบูรณ์ และทันสมัย
- วิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ มีการสังเคราะห์ความรู้จากแหล่งต่างๆ และเสนอความรู้ หรือวิธีการที่เป็นประโยชน์
- สอดแทรกความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ หรือแสดงทัศนะทางวิชาการของผู้เขียนอย่างชัดเจนและเที่ยงตรง
- มีการค้นคว้าอ้างอิงจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ทันสมัย และครอบคลุม
- มีการนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่ายและเป็นระบบ ใช้ภาษาทางวิชาการอย่างเหมาะสม

การส่งต้นฉบับ

1. การตั้งค่าหน้ากระดาษ ใช้แบบอักษร TH Sarabun New พิมพ์แบบหน้าเดียวในกระดาษขนาด A4 ตั้งขอบกระดาษทุกด้าน 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) ใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้าที่มุมขวาด้านบน ความยาวของบทความ 12-15 หน้า

2. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. ชื่อผู้เขียน (Author) ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

4. เนื้อหา (Text) ควรใช้ภาษาแบบทางการที่ผู้อ่านเข้าใจง่ายและมีความชัดเจน ประกอบด้วย

4.1 บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สรุปสาระสำคัญของบทความไว้อย่างครบถ้วน

4.2 คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3-5 คำ

4.3 บทนำ (Introduction) อธิบายที่มาและความสำคัญ โดยเขียนให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง

4.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Concept and Theory) อธิบายแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

4.5 กรอบในการวิเคราะห์ (Analysis Framework) นำเสนอกรอบสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.6 ผลการวิเคราะห์ (Result) เป็นการอภิปรายผลตามกรอบในการวิเคราะห์ โดยเขียนข้อมูลให้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อ่านได้

4.7 บทสรุป (Conclusion) เป็นการสรุปเชิงอภิปรายและมีการนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนด้วย

4.8 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้ประโยชน์

4.9 การอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบ APA Style(7th ed.) ดังนี้

4.9.1 การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับจากภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ ก-ฮ และ A-Z

4.9.2 ชื่อผู้เขียน เอกสารภาษาไทยใช้ชื่อ นามสกุล เอกสารภาษาอังกฤษใช้นามสกุล และอักษรย่อตัวแรกของชื่อ

4.9.3 ปีที่พิมพ์ เอกสารภาษาไทยใช้ปี พ.ศ. เอกสารภาษาอังกฤษใช้ปี ค.ศ. ใส่ในวงเล็บ หากผู้เขียนคนเดียวกันเขียนเอกสารหลายเล่ม ให้เรียงลำดับปีที่พิมพ์จากน้อยไปหามาก

4.9.4 ชื่อเรื่อง ให้ใช้ตัวเอน กรณีเป็นเรื่องย่อยในหนังสือให้ระบุ “ใน หรือ In” ตามด้วยผู้แต่งและชื่อหนังสือ

4.9.5 สถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์ เป็นรูปแบบของเอกสารประเภทหนังสือ หรือตำรา กรณีประเภทบทความในวารสาร ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ ฉบับที่ และหมายเลขหน้าของบทความตั้งแต่หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย (การอ้างอิงในเนื้อหาให้ระบุเฉพาะหน้าที่ใช้อ้างอิง)

4.9.6 การอ้างอิง Website ให้ระบุชื่อผู้เขียน ชื่อเรื่อง วัน เดือน ปีที่ค้น และ Website

5. การส่งบทความ ให้ผู้เขียนส่งต้นฉบับบทความ (Original Manuscript) บนระบบออนไลน์ (ไฟล์ Word) ไปที่ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj

6. ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ กรณีที่บทความได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ (Acceptance) ให้ผู้เขียนชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความละ 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) โดยการโอนเงินไปที่ชื่อบัญชี สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่บัญชี 020036297552 ธนาคารออมสิน สาขารามคำแหง

หมายเหตุ:

(1) บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(2) วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว | 1 นิ้ว | 1 นิ้ว

TH Sarabun New 18 Point Bold → **ชื่อเรื่อง**

ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน[1]
กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน[2]

16 Point Bold → **บทคัดย่อ**

16 Point

.....

.....

.....

.....

- นำเสนอให้กระชับ เน้นประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับชื่อเรื่องเพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม
- ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาบทคัดย่อให้พบได้ง่ายที่สุด
- ความยาวประมาณ 250 คำ

ภาษาไทย

16 Point Bold → **คำสำคัญ:** .....

.....

16 Point

- นำเสนอโดยเลือกใช้คำที่มีอยู่ในวัตถุประสงค์ของบทความที่เกี่ยวโยงกันหัวข้อเรื่องของบทความและเป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อต้องการให้ผู้อ่านที่สนใจค้นพบบทความ จำนวน 3-5 คำ

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

---

12 Point

[1] [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่และอีเมลที่ติดต่อได้
[2] [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

1 นิ้ว

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว | 1 นิ้ว | 1 นิ้ว

TH Sarabun New 18 Point Bold → **Title**

ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน[1]
กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน[2]

16 Point Bold → **Abstract**

16 Point

.....

.....

.....

.....

- นำเสนอให้กระชับ เน้นประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับชื่อเรื่องเพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม
- ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาบทคัดย่อให้พบได้ง่ายที่สุด
- ความยาวประมาณ 250 คำ

ภาษาอังกฤษ

16 Point Bold → **Keywords :** .....

.....

16 Point

- นำเสนอโดยเลือกใช้คำที่มีอยู่ในวัตถุประสงค์ของบทความที่เกี่ยวโยงกันหัวข้อเรื่องของบทความ และเป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อต้องการให้ผู้อ่านที่สนใจค้นพบบทความ จำนวน 3-5 คำ

Type of Article: Academic Article

---

12 Point

[3] [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้
[4] [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

1 นิ้ว

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold → **บทนำ**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอเนื้อหาเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านสู่เนื้อเรื่อง ให้เห็นความสำคัญ และสร้างบรรยากาศให้น่าติดตามต่อไป ควรเขียนให้กระชับตรงประเด็น ไม่ยืดเยื้อ สอดคล้องกับชื่อเรื่อง โดยจับประเด็นจากชื่อเรื่องแล้วนำสู่บริบท เนื้อหา ในส่วนนี้สามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของบทความ ที่มาของบทความ ขอบเขตของบทความ อาจมีคำจำกัดความหรือนิยามที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

16 Point Bold → **แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องหรือประเด็นที่เขียน จัดวางโครงสร้างเนื้อหาและจัดลำดับให้เหมาะสม เนื้อหาสาระควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล และอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

16 Point Bold → **กรอบในการวิเคราะห์**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอกรอบในการวิเคราะห์ที่ได้จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในรูปแบบภาพ หรือข้อความอันเป็นใจความสำคัญที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล

16 Point Bold → **ผลการวิเคราะห์**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอให้เป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี ตามกรอบในการวิเคราะห์ มีหลักฐานการอ้างอิงอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความเป็นเหตุเป็นผล

ตัวอย่างการเขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold → **บทสรุป**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอสรุปประเด็นสำคัญๆของบทความ โดยการเลือกประเด็นสำคัญๆของบทความนั้นมาเขียนรวมไว้อย่างสั้นๆท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดมีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรือ อาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปแสวงหาความรู้เพื่อคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป

16 Point Bold → **ข้อเสนอแนะ**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิเคราะห์สำหรับนำไปใช้ในเชิงทฤษฎีและการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

16 Point Bold → **References**

เอกสารอ้างอิงใช้ภาษาอังกฤษตามรูปแบบ APA Style (7th ed.) มีวิธีการ ดังนี้

- การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับตามตัวอักษร ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วตามด้วย A-Z
- การเขียนอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). *ชื่อเรื่อง*. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
- การเขียนอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่*(ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของบทความ.
- การเขียนอ้างอิงประเภท ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). *ชื่อเรื่อง*. หลักสูตรปริญญา, มหาวิทยาลัย.

<u>ตัวอย่างการแปลเอกสารอ้างอิงภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ</u>

ชัยฤทธิ์ ทองรอด และวราภรณ์ สารอินมูล. (2559). พฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าในตลาดนัดกลางคืนของผู้บริโภคเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมนักวิจัย, 21*(3), 197-210.

Thongrawd, C., & Saninmool, V. (2016). Consumers' buying behaviors of products in night markets in Bangkok Metropolitan. *Journal of the Association of Researchers, 21*(3), 197-210. [In Thai]

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

หลักเกณฑ์การเขียนบทความวิจัย
วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มีนโยบายจัดพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ข้อกำหนดในการส่งบทความ

บทความจัดทำขึ้นโดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น บทความที่นำมาลงในวารสารต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างตีพิมพ์ในหนังสือหรือวารสารใดมาก่อนกระบวนการคัดเลือกบทความโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Double-Blind Review บทความจะถูกส่งไปยังนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 3 คน เพื่อเป็นผู้ประเมินบทความ

การส่งต้นฉบับ

1. การตั้งค่าหน้ากระดาษ ใช้แบบอักษร TH Sarabun New พิมพ์แบบหน้าเดียวในกระดาษขนาด A4 ตั้งขอบกระดาษทุกด้าน 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) ใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้าที่มุมขวาด้านบน ความยาวของบทความ 12-15 หน้า

2. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. ชื่อผู้เขียน (Author) ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

4. เนื้อหา (Text) ควรใช้ภาษาแบบทางการที่ผู้อ่านเข้าใจง่ายและมีความชัดเจน ประกอบด้วย

4.1 บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สรุปสาระสำคัญของบทความไว้อย่างครบถ้วน

4.2 คำสำคัญ (Keywords) จำนวน 3-5 คำ

4.3 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Significance of the Problems) นำเสนอโดยใช้ภาษาแบบทางการ เป็นแบบแผน เลือกใช้คำที่ถูกต้องตามหลักภาษาและความนิยมของคำ ใช้คำให้เกิดความหมายตรงประเด็น และไม่ซับซ้อน เพื่อให้สามารถอ่านแล้วเข้าใจทันที

4.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) นำเสนอให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องและเนื้อหาเพื่อเป็นแนวทางในการหาคำตอบของการวิจัย

4.5 ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research) นำเสนอให้ครอบคลุมเนื้อหา ลักษณะประชากร จำนวนประชากร ขนาดตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษา โดยอาจจะระบุช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้วย

4.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย (Research Benefits) นำเสนอประโยชน์ที่ได้รับตามวัตถุประสงค์และแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการและการนำไปปฏิบัติ

4.7 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Concepts, Theories, and Related Literatures) นำเสนอให้มีความสัมพันธ์กันของตัวแปรทุกตัวและต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อนำไปสู่กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

4.8 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย (Conceptual Framework) นำเสนอให้ครอบคลุมและครบถ้วนทุกตัวแปรเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยอาจนำเสนอเป็นรูปภาพเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย

4.9 สมมุติฐานของการวิจัย (Hypotheses of the Rescarch (if any) นำเสนอถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้กับคำตอบที่ผู้วิจัยคาดคะเน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายสามารถสื่อความหมายได้โดยตรง

4.10 ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) อธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประชากรและตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

4.11 ผลการวิจัย (Result) นำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยเป็นขั้นตอนโดยสรุป

4.12 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ หรือสมมุติฐานที่ตั้งไว้

4.13 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้ประโยชน์

4.14 การอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบ APA Style (7th ed.) ดังนี้

4.14.1 การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับจากภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ ก-ฮ และ A-Z

4.14.2 ชื่อผู้เขียน เอกสารภาษาไทยใช้ชื่อ นามสกุล เอกสารภาษาอังกฤษใช้นามสกุล และอักษรย่อตัวแรกของชื่อ

4.14.3 ปีที่พิมพ์ เอกสารภาษาไทยใช้ปี พ.ศ. เอกสารภาษาอังกฤษใช้ปี ค.ศ. ใส่ในวงเล็บ หากผู้เขียนคนเดียวกันเขียนเอกสารหลายเล่ม ให้เรียงลำดับปีที่พิมพ์จากน้อยไปหามาก

4.14.4 ชื่อเรื่อง ให้ใช้ตัวเอน กรณีเป็นเรื่องย่อยในหนังสือให้ระบุ “ใน หรือ In” ตามด้วยผู้แต่งและชื่อหนังสือ

4.14.5 สถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์ เป็นรูปแบบของเอกสารประเภทหนังสือ หรือตำรา กรณีประเภทบทความในวารสาร ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อวารสาร ปีที่ ฉบับที่ และหมายเลขหน้าของบทความตั้งแต่หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย (การอ้างอิงในเนื้อหาให้ระบุเฉพาะหน้าที่ใช้อ้างอิง)

4.14.6 การอ้างอิง Website ให้ระบุชื่อผู้เขียน ชื่อเรื่อง และค้นจาก Website

5. การส่งบทความ ให้ผู้เขียนส่งต้นฉบับบทความ (Original Manuscript) บนระบบออนไลน์ (ไฟล์ Word) ไปที่ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj

6. ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ กรณีที่บทความได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ (Acceptance) ให้ผู้เขียนชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความละ 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) โดยการโอนเงินไปที่ชื่อบัญชี สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เลขที่บัญชี 020036297552 ธนาคารออมสิน สาขารามคำแหง

หมายเหตุ:

(1) บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่ของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(2) วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว | 1 นิ้ว | 1 นิ้ว

TH Sarabun New 18 Point Bold → **ชื่อเรื่อง**

ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน[1]
กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน[2]

16 Point Bold → **บทคัดย่อ**

16 Point

.....
.....
.....
.....

- นำเสนอภาพรวมของเนื้อหางานทั้งหมด ครอบคลุมสาระสำคัญของผลการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอ้างอิง และดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม ใช้ข้อเท็จจริง ไม่ใช้เนื้อหาเกินจริงหรือไม่อยู่ในเนื้อหาการวิจัย
- ระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัยและคุณค่าของการวิจัย
- ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาบทคัดย่อให้พบได้ง่ายที่สุด
- ความยาวประมาณ 250 คำ

ภาษาไทย

16 Point Bold → **คำสำคัญ:** .....
.....

16 Point

- นำเสนอโดยเลือกใช้ตัวแปรที่ศึกษาที่เกี่ยวโยงกันกับงานวิจัย หรือคำที่เป็นชื่อเรื่องการวิจัย เป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อให้ผู้สนใจงานวิจัยสืบค้นเจอจำนวน 3-5 คำ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

12 Point

[1] [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่และอีเมลที่ติดต่อได้
[2] [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

1 นิ้ว

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

1 นิ้ว | 1 นิ้ว | 1 นิ้ว

TH Sarabun New 18 Point Bold → **Title**

ชื่อและนามสกุลของผู้เขียน[1]
กรณีมีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อและนามสกุลทุกคน[2]

16 Point Bold → **Abstract**

16 Point

.....
.....
.....
.....

- นำเสนอภาพรวมของเนื้อหางานทั้งหมด ครอบคลุมสาระสำคัญของผลการวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอ้างอิง และดึงดูดให้ผู้อ่านอยากอ่านเนื้อหาฉบับเต็ม ใช้ข้อเท็จจริง ไม่ใช้เนื้อหาเกินจริงหรือไม่อยู่ในเนื้อหาการวิจัย
- ระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัยและคุณค่าของการวิจัย
- ใช้ภาษาแบบทางการ แสดงเฉพาะเนื้อหา ไม่แสดงความรู้สึก อารมณ์หรืออคติ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย ควรใช้ “เทคนิคของการใช้คำ” เพื่อประโยชน์ในการค้นหาบทคัดย่อให้พบได้ง่ายที่สุด
- ความยาวประมาณ 250 คำ

ภาษาอังกฤษ

16 Point Bold → **Keywords :** .....
.....

16 Point

- นำเสนอโดยเลือกใช้ตัวแปรที่ศึกษาที่เกี่ยวโยงกันกับงานวิจัย หรือคำที่เป็นชื่อเรื่องการวิจัย เป็นคำที่นิยมใช้ เพื่อให้ผู้สนใจงานวิจัยสืบค้นเจอจำนวน 3-5 คำ

Type of Article: Research Article

12 Point

[3] [กรณีที่เป็นนักศึกษา] ระบุชื่อหลักสูตร สาขาวิชา คณะ สถาบันการศึกษา ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้
[4] [กรณีที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคคลทั่วไป] ระบุหน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลที่ติดต่อได้

1 นิ้ว

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold → **ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอโดยใช้ภาษาแบบทางการ เป็นแบบแผน เลือกใช้คำที่ถูกต้องตามหลักภาษาและความนิยมของคำ ใช้คำให้เกิดความหมายตรงประเด็น ไม่ซับซ้อน อ่านแล้วเข้าใจทันที การแปลคำศัพท์จากต่างประเทศควรตรวจสอบความนิยมและใช้ความหมายเดียวกันตลอดบทความ เช่น Organization พบแปลเป็นไทยว่าองค์กรหรือองค์การ เป็นต้น และภายในหนึ่งย่อหน้าควรมีใจความสำคัญประเด็นเดียว เป็นเอกภาพ และต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

16 Point Bold → **วัตถุประสงค์ของการวิจัย**

16 Point

.....

.....

.....

.....

16 Point Bold → **ขอบเขตของการวิจัย**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอให้ครอบคลุมเนื้อหา ลักษณะประชากร จำนวนประชากร การเลือกตัวอย่าง วิธีเลือกตัวอย่าง ขนาดตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษา โดยอาจจะระบุช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้วย

16 Point Bold → **ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย**

16 Point

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold → **แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**

16 Point

.....

.....

.....

.....

- นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัยพอสังเขปของตัวแปรทุกตัว และจำเป็นต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ หลีกเลี่ยงการ"อ้างอิงใน" หรือหลีกเลี่ยงการอ้างอิงต่อๆกันมา ควรใช้ต้นฉบับมาอ้างอิง
- นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการอภิปรายผล
- นำเสนอให้มีความสัมพันธ์กันทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

16 Point Bold → **กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย**

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

16 Point Bold → **สมมุติฐานของการวิจัย (ถ้ามี)**

16 Point

.....

.....

.....

.....

16 Point Bold → **ระเบียบวิธีวิจัย**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอโดยอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประชากรและตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ควรอ้างอิงเจ้าของทฤษฎีที่ผู้เขียนอ้างถึงโดยตรง หลีกเลี่ยงการอ้างอิงต่อๆกันมา เขียนให้กระชับ นำเสนอเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทความ

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold → **ผลการวิจัย**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์ และผลการวิเคราะห์โดยอาจจะมีการนำเสนอในรูปแบบตารางและการแปลความหมายอย่างกะทัดรัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตัวอย่างการนำเสนอในรูปแบบตาราง

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อความ	$\overline{X}$	*SD*	แปลความหมาย

16 Point Bold → **การอภิปรายผล**

16 Point

.....

.....

.....

.....

- สรุปสาระประเด็นสำคัญ และอภิปรายผลในแง่มุมต่างๆที่เกี่ยวกับงานวิจัยให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ หากมีสมมุติฐานของการวิจัยควรอภิปรายรายข้อ ข้อค้นพบที่ขัดแย้งหรือสอดคล้องกับงานวิจัยของงาน
- อภิปรายข้อจำกัดและข้อบกพร่องในการวิจัย รวมถึงการอภิปรายคุณประโยชน์ของงานวิจัย

16 Point Bold → **ข้อเสนอแนะ**

16 Point

.....

.....

.....

.....

นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิเคราะห์สำหรับนำไปใช้ในเชิงทฤษฎีและการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

ตัวอย่างการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

16 Point Bold

References

เอกสารอ้างอิงใช้ภาษาอังกฤษตามรูปแบบ APA Style (7th ed.) มีวิธีการ ดังนี้

- การเรียงลำดับ ให้เรียงลำดับตามตัวอักษร ตั้งแต่ ก-ฮ แล้วตามด้วย A-Z
- การเขียนอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). *ชื่อเรื่อง.* สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
- การเขียนอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่*(ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของบทความ
- การเขียนอ้างอิงประเภท ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

  ชื่อ นามสกุล ผู้แต่ง. (ปี พ.ศ.). *ชื่อเรื่อง.* หลักสูตรปริญญา, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่างการแปลเอกสารอ้างอิงภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ชัยฤทธิ์ ทองรอด และวราภรณ์ สารอินมูล. (2559). พฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าในตลาดนัดกลางคืนของผู้บริโภคเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมนักวิจัย, 21*(3), 197-210.

Thongrawd, C., & Saninmool, V. (2016). Consumers' buying behaviors of products in night markets in Bangkok Metropolitan. *Journal of the Association of Researchers, 21*(3), 197-210. [In Thai]

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

แบบเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

เรียน บรรณาธิการวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

ข้าพเจ้า ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย).....

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) .....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

หน่วยงานที่สังกัด.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้.....

หมายเลขโทรศัพท์.....Email.....

มีความประสงค์ขอส่งบทความ เรื่อง :

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

ประเภทของบทความ ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความวิจัย ☐ บทวิจารณ์หนังสือ

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้า ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

บทความนี้ยังไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำส่งไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งผลงานต้นฉบับนี้มายังบรรณาธิการวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่งเอกสารต่างๆ ให้บรรณาธิการวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ดังต่อไปนี้

☑ ต้นฉบับบทความออนไลน์ (ไฟล์ Word) ส่งไปที่ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj

☑ สำเนาต้นฉบับ (ไฟล์ Word) ส่งไปที่ Email: phd-ru@hotmail.com

☑ แบบเสนอบทความส่งไปที่ Email: phd-ru@hotmail.com

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ

(.....)

วันที่.....เดือน.....ปี.....

กรณีบทความวิจัยของนักศึกษา ต้องผ่านการพิจารณาจากประธานที่ปรึกษาว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และยินดีให้ตีพิมพ์ในวารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ได้

ลงชื่อ.....

(.....)

ประธานที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์

วันที่.....เดือน.....ปี.....

Doctor of Philosophy in Social Sciences Association
Ramkhamhaeng University

ผู้จัดพิมพ์ สมาคมปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง